

127777
3-35

МИКОЛА ЗАРУДНИЙ

4

МИКОЛА ЗАРУДНИЙ

Твори
в чотирьох
томах

МИКОЛА ЗАРУДНИЙ

ТОМ

4

ПЕСИ

Київ
Видавництво
художньої
літератури
«ДНІПРО»
1982

У2
З-35

ВКЛЮЧ
В КАТ. ЮГ

08
21

*В том вошли пьесы
на современную тематику.
Их герои — люди труда,
наши современники,
в жизни которых
всегда есть место
высокой мечте и подвигу.*

06 06369/22 17
02

УЧЕТНО-КАДРОВЫЙ
УЧЕТНО-КАДРОВЫЙ
УЧЕТНО-КАДРОВЫЙ

МЕРТВІЙ БОГ
(ЧУЖИЙ ДІМ)

П'еса на 3 дії

ДІЛОВІ ОСОБИ:

Андрій Дорош, 31 рік.

Іван Кортун, 40 років.

Тоня — його сестра, 17 років.

Людмила — його дружина, 37 років.

Настенька — її сестра, 26 років.

Парфен Михайлович Цупак — їхній батько,
65 років.

Федір, 21 рік.

Микола Хмаровий, 40 років.

Юрій Семенович Паращенко, 40 років.

Дія відбувається
в одному з міст України в наші дні.

Я завжди зневажав людей, які надто турбуються про те, щоб бути ситими... Людина — вище! Людина — вище ситості!..

О. М. Горький

ДІЯ ПЕРША

Вечір. Вітер.

Десь далеко спалахують блискавки, віщуючи дощ. Біля входу в парк — тумба. Вітер шелестить якимись барвистими афішами, наліпленими на ній. Невидимий ліхтар розсіває бліде світло. Під парканом стоїть лавка, поблизу — телефонна будка. З парку долинають звуки пісні про кохання. Чути відгомін міста, дзвінки трамваїв. Сно-вигаяють машини. Нехай світло їхніх фар вирве з темряви обличчя тоді, коли це буде потрібно акторам і режисерові. Сюди йдуть **Щупак** і **Тоня**. Дівчина спирається на руку старого. Вона ледве йде. Світло фар — **Тоня** прикриває обличчя чорною хусткою.

Щупак. Вже близько.

Тоня. Не дійду.

Щупак. Вчора ж ходила.

Тоня. Боюсь. (*Сіла на лаву*). Болить... серце.

Щупак (*нервує*). Ніколи нам сидіти, **Тоню**. Вставай, дочко. (*Підводить дівчину*). Чекають на нас. Побачиш, полегшає тобі. У нас знайдеш спокій душі своїй, дочко... У цю вуличку звернемо.

Тоня. Якби полегшало.

Ідуть.

Дайте пісню послухати... Як співають! На серці веселіше стає.

Щупак. **Що** тобі до цієї пісні? За мене тримайся, доню, так, так.

До телефонної будки поспішає **Кортун**, за ним йде **Людмила**. Побачивши **Тоню** і **Щупака**, вражені, зупинились.

Кортун. **Тоня**? Ти?

Людмила. Куди, батьку?

Щупак. Ми... ми... ось... той... погуляти... Повітря... **Тоні** потрібне...

Кортун (*до Тоні*). Божевільна. Лікар заборонив тобі ходити.

Тоня. Це не я, а... Я не...

Щупак (*перевиває*). Прогуляночка не завадить.

Л ю д м и л а. Батьку!
К о р т у н. Йй потрібен спокій.
Щ у п а к. Ми підемо, підемо.
К о р т у н (до Людмили). Скажи шоферові, щоб одвіз.
Ідіть.

Людмила, Тоня і Щупак виходять.

(Заходить до будки, набирає номер). Андрій? Це Кортун... Я на тебе чекаю... І слухати не хочу, ніяких готелів. Виходь. (Повісив трубку).

Повертається Л ю д м и л а.

Л ю д м и л а. Поїхали. Тобі неодмінно треба його чекати?

К о р т у н. Звичайно.

Л ю д м и л а. Він житиме у нас?

К о р т у н. Так. Старий гуртожиток сьогодні знесли. Андрій з чемаданами в кабінеті. А він мій друг.

Л ю д м и л а. Ти думаєш, що відкрив генія в цьому механікові?

К о р т у н. Андріїв проект — плід великого розуму.

Л ю д м и л а. З якою метою ти подаєш руку ближньому?

К о р т у н. Людо!

Л ю д м и л а. Який ти у мене сердитий... Нехай переїжджає. (Поцілувала). Машину прислати?

К о р т у н. На тебе не можна образитись. Присилай.

Людмила вийшла. Кортун курить. Входить А н д р і й.

А н д р і й. Добри вечір.

К о р т у н. Чому ти без речей?

А н д р і й. Іване Трифоновичу, мені незручно турбувати тебе і твою сім'ю...

К о р т у н. Дурниці. Ходімо по речі. Житимеш у мене. Тобі працювати треба.

Голосно сміючись, входять Н а с т е н ь к а і П а р а щ е н к о.

Н а с т е н ь к а. Тільки не цілуватись, тільки не цілуватись, Парашенко.

П а р а щ е н к о. Я прагну тиші, Настенько.

Н а с т е н ь к а. А тут пісня.

П а р а щ е н к о. Не треба пісень. Я прагну поцілунків!

Кортун. Я не знав, що ти такий наполегливий, Юрію Семеновичу.

Настенька. Ой!..

Парашенко. Пробачте.

Кортун. Майбутньому подружжю — прощаємо.

Настенька (вдивляється в обличчя Андрія, освітлене фарами). Ви? Ні.

Андрій. Даруйте, але я не знаю вас.

Настенька. Мені здалося, що...

Парашенко. Настенько, ходімо.

Парашенко і Настенька вийшли.

Андрій. Такий знайомий голос. Хто вона?

Кортун. Сестра моєї дружини.

Андрій. А він?

Кортун. Жених. Ходімо.

Вітер. Пісня. Поворот сцени.

Високий паркан, з-за нього видно цегляний будинок. Увійшов Щупак, прибиває на хвіртці дощечку з написом: «У дворі злий собака». Поворот сцени, і перед нами — велика кімната в новому будинку. Ще й фарба на підлозі не зовсім висохла. Круті східці ведуть на другий поверх. Крізь розчинені широкі скляні двері, що виходять на веранду, видно сад і корпуси заводу. У кутку кафельна груба. У кімнаті — піаніно, шафа, тахта. На стіні фотографії Івана Кортуні і Людмили у масивних рамах. Біля дверей — телефон.

Вечоріє. Тихо, сонно.

На веранді в кріслі-качалці гойдається Настенька. Підвелась, бездільно пройшлась по кімнаті, підійшла до піаніно, одним пальцем грає «Чижика». Увійшов Щупак у старенькому піджачку. У нього глибоко посаджені хитруваті очі, які весь час сльозяться, і Парфен Михайлович витирає їх. Щупак окинув поглядом кімнату, поправив килимову доріжку, стільці, взяв зі столу газету, щось читає.

Щупак. Гріхи наші, гріхи наші.

Настенька (награв). Що, батьку?

Щупак. Помер чоловік... Завідуючий базою... і помер.

Настенька. Як вам не набридне вчитувати оце?

Щупак. Кожному своє. Один про політику читає, другий — кого і за що критикують, а я, грішний, про смерть люблю.

Настенька йде на веранду.

Сьогодні принесла щось?

Настенька. Не буду брати, ні копійки не буду.

Щупак. Офіціанти споконвіку брали...

Настенька. А я не буду.

Щупак. Дивись, Настенько, бо потім ніхто не дасть... Я б дав, та нема. Усе тут. (*Поплескав долонею по стіні*).

Настенька. Мені нічого не треба.

Щупак. Заміж вийдеш — все буде потрібно... Засиділась ти.

Настенька. Запізналась. Як на поїзд. Прийшла, а за ним тільки димок... Дим.

Щупак. Сім'ю б тобі, як у Людмили. Ти, дочко, Паращенку... Юрію Семеновичу голову не крути, бо знову тільки дим... буде. Пристані не маєш.

Настенька. Щастя не маю. Плаття є. Туфлі на шпильках є, а...

Щупак. Дім у тебе є. Який дім! З антресолями. Твій. Помру — між вами розділю.

Настенька. Я все своє життя спала на розкладушках... І мені він не потрібний. Це — для Людмили... Мені більше в Заозерному подобалось: завод великий, вогні...

Щупак. У нас і тут завод. Іван у землю на три аршини дивиться.

Настенька. Та не все бачить.

Щупак. Зелене ти, зелене. В Заозерному ким він був? Затичкою, змінним майстром, а тепер сам собі хазяїн — директор: гроші, машина, план. І без мороки — хоч у гамаку гойдайся, хоч у шашки грай... Не всім щастить у дамки попасти. На собі, дочко, відчув. Обида у мене на життя велика. Тільки поставиш ногу на щабель, а він — трісь... Так і тріщало все життя. Дивись, щоб і в тебе так не вийшло.

Настенька. Мені все одно. Так і зістарюся в офіціантках.

Щупак. Від бога все, дочко.

Настенька. Що ви зі своїм богом... Людмилі скажіть спасибі...

Щупак. Заміж швидше виходь. Людина вільна тоді, коли сильна.

Настенька. А навіщо цього... Андрія Іван привіз? Ну, ви з Людмилою Паращенка притягли — це для мене, а тої — для Тоні?

Щупак. Куди їй. На ладан дихає. Таке хворе та немічне. І в Івана з Андрієм діла. Якийсь новий автоматичний цех придумує. (*Іде*). Ой гріхи наші, гріхи наші. (*Виходить*).

Дзвонить телефон, нудно, настирливо. Настенька навіть не поворухнулась. З другого поверху збігає П а р а щ е н к о. Елегантний, у білій сорочці. Він завжди голосно сміється і різко обриває сміх.

П а р а щ е н к о. Невже не чуєте?

Н а с т е н ь к а. Це дзвонять до похоронної контори.

П а р а щ е н к о. Ха-ха! (*Схопив трубку*). Паращенко. Що? Ні, це не похоронна. (*Оторопіло дивиться на Настеньку. Говорить у трубку*). Ви, мадам, придумайте собі іншу розвагу. (*Поклав трубку*). Ви вгадали, Настенько, дзвонили дійсно у... контору.

Н а с т е н ь к а. З самого ранку дзвонять.

П а р а щ е н к о. Приємні дзвінки. Ха-ха-ха!

Н а с т е н ь к а. Не смійтесь так.

П а р а щ е н к о. Сміх прикрашає життя. Я, на вашому місці, бігав би по всіх кімнатах цього будинку і сміявся.

Н а с т е н ь к а. Паращенко, ідіть, ви мені заважаєте.

П а р а щ е н к о. Не називайте мене Паращенко. У мене є ім'я... І потім... ви ж нічого не робите.

Н а с т е п ь к а. Я мрію.

П а р а щ е н к о. Нам треба мріяти разом.

Н а с т е н ь к а. Я не вмю мріяти гуртом.

П а р а щ е н к о. Ви знущуєтесь з мене.

Н а с т е н ь к а. У мене важкий характер. Вам буде важко зі мною. Я — примхлива.

П а р а щ е н к о. Ха-ха! Примхливість — окраса жінки.

У кімнату з товстою книгою під хусткою ввійшла Т о н я.
Вона бліда, тільки очі горять якимось тривожним блиском.

Т о н я. Андрій іде. (*Пішла на веранду, читає*).

Н а с т е н ь к а. Юрію, станьте навколішки!

П а р а щ е н к о (*на якусь мить розгубився*). Як це зрозуміти?

Н а с т е н ь к а. Візьміть мене за руку.

Паращенко неохоче став на коліно, взяв руку Настеньки.

Т о н я. У сад пішов.

Н а с т е н ь к а (*байдуже*). Встаньте, Паращенко.

П а р а щ е н к о (*встає*). Настенько, ви...

Н а с т е н ь к а. Невже вам тяжко постояти переді мною навколішках?

П а р а щ е н к о. Я можу стояти перед вами і навшпиньках, але я хочу бачити перспективу.

Н а с т е н ь к а. Коли стоять навколішках, перспективи не бачать, тільки спідницю.

П а р а щ е н к о. Мені не до жартів. Коли ж, Настенько?

Н а с т е н ь к а. Любов не визнає ультиматумів.

П а р а щ е н к о (*цілує Настеньку*). Шлях до загсу сповнений тривоги. Ха-ха-ха! Ви сьогодні ввечері працюєте?

Н а с т е н ь к а. Я не працюю. Я обслуговую відвідувачів ресторану.

П а р а щ е н к о. Я прийду, як завжди. (*Вийшов*).

Т о н я. Навіщо ти так з ним?

Н а с т е н ь к а. Приємно, коли перед офіціанткою стоїть навколішках науковий працівник. Перед тобою ніхто не стояв навколішках, Тоню?

Т о н я (*підходить до Настеньки*). Ніхто... Ніколи...

Н а с т е н ь к а. А переді мною стояли. Захочу, і зразу — бух. Ось як оцей. Я ще і нового квартиранта поставлю.

Т о н я. Не треба.

Н а с т е н ь к а. Не буду... Навіщо він мені здався. У мене своє. (*Входить у роль офіціантки*). Що вам? Два по сто і пиво? Для дами — столичної? Я вам не бубочка, а офіціантка. Що для вас? Ось і все життя... Моя сестричка говорить, що чим менше в офіціантки офіційності, тим краще.

Т о н я. Красиво в ресторані?

Н а с т е н ь к а. Люстри, дзеркала, музика. Прийшла б подивилась.

Т о н я. Ні. Я, мабуть, і не дійду... А як приступ почнетесь (*посміхнулась*), помру.

Н а с т е н ь к а. Ти не хникай: «Помру, помру». У сімнадцять років не помирають.

Т о н я. Серце... З сімнадцяти років життя пролежати в ліжку п'ять — це...

Н а с т е н ь к а. У нас вилікуешся.

Т о н я. Мені в селі краще було. Тихо... Жила у тітки, як у мамі...

Н а с т е н ь к а. Чого ж приїхала?

Т о н я. Привезли... Брат, Іван. (*Пауза*). Не звикну я тут. У селі я квіти робила з паперу. Для клубу на свята, на ялинку. Без грошей, не думай... Лежу і роблю квіти людям.

Н а с т е н ь к а. Сумно було?

Т о н я. Ні, якщо друзі навколо і люди хороші — не може бути сумно. Мені тільки сумно вночі. Не люблю я ночей. А як сонце сходить, то завжди радісно так! Люблю я сонце! (*Пауза*). До мене щодня заходили дівчата

і хлопці, з поля повертаючись, і вчителі, і... Хвєдь при-
ходив.

Н а с т е н ь к а. Хто?

Т о н я. Хвєдь, ну Федір.

Пауза.

Н а с т е н ь к а. Кохаєш його?

Т о н я. Він хороший... Листи мені пише. Я через день
на пошту ходжу.

Н а с т е н ь к а. Ти збожеволіла! Тобі ж не можна! Лі-
кар сказав, щоб лише по кімнаті.

Т о н я. А я раненько встану і йду. Хороше! Скільки
людей бачу!

Н а с т е н ь к а. А Федя ким працює?

Т о н я. Трактористом. Після десятирічки вже два роки
в бригаді. А оце до інституту вступив. Агрономом буде.

Н а с т е н ь к а. Вийшла б заміж за свого Хвєдя — і все.

Т о н я. Ні, не можу я.

Увійшов А н д р і й.

А н д р і й. Пробачте, я можу пройти до своєї кімнати,
чи підлога ще не висохла?

Н а с т е н ь к а. Пройдете. А якщо прилипнете, то лише
тут. *(Підійшла до піаніно, грає одним пальцем «Чижика»)*.
Як вам подобається? Це я за останній місяць розучила.

А н д р і й. Ви робите успіхи.

Н а с т е н ь к а. Ви б, Андрію, для мене коли-небудь
зіграли.

А н д р і й. Я лише для себе. *(Пішов на другий поверх)*.

Т о н я. Чого ти від нього хочеш?

Н а с т е н ь к а. Випробовую чари жіночої краси. І, здає-
ться, безуспішно. А я його десь бачила. *(Ходить по кім-
наті)*. Бачила! Таке знайоме обличчя! Він тобі подобає-
ться? Та не червоній, скажи. Мені подобається.

Т о н я. Не можна так: виходити заміж за одного, а щоб
подобався інший.

Пауза.

Н а с т е н ь к а. Можна. В житті так часто буває.

Т о н я. А ти любиш Паращенка?

Н а с т е н ь к а. Ні.

Т о н я. А як же ти будеш з ним?

Н а с т е н ь к а. Не знаю... Не вийду за Паращенка —
хто мене візьме, офіціантку?

Тоня. Офіціантка — теж людина. Всі люди хороші, душі їх...

Настенька. Ти, як мій батько, по святому писанню говориш. *(Пауза)*. До мене залицяється багато чоловіків, а женихів нема. Торік один професор до мене щовечора машиною під'їжджав.

Тоня. Женитись хотів?

Настенька. Ні, кататись. *(Пауза)*. Начальник міліції записки писав, один артист щопонеділка плакав.

Тоня. Чому тільки в понеділки?

Настенька. Це у них вихідний день. От він прийде в ресторан, п'є пиво, плаче і про кохання мені говорить.

Тоня. Може, він справді...

Настенька. Ні, тільки по понеділках. Ніхто ніколи не кохав мене по-справжньому... Ех, поїхати б кудись звідси, щоб...

Тоня. То поїдь.

Настенька. Куди? *(Пауза)*. Я вже раз їздила... Якби не вона...

Тоня. Хто?

Настенька. Людмила. Ти не дивись так на мене. У нас із нею свої рахунки... Якби не вона, то я б, може, лікарем була, або інженером, чи... І кохання у мене було б, і... щастя. *(Гірко)*. А так — у двадцять шість років ні освіти, ні кохання. Офіціантка.

Тоня. Настенько, працюють же люди.

Настенька. А ти б пішла офіціанткою?

Тоня. Я б... я б... ким завгодно пішла. Я б... каміння з радістю носила, будувала мости чи пшеницю ростила б. *(Плаче)*. Якби я тільки змогла!

Настенька. Тоню, не плач, бо знову буде приступ. Не плач, Тоню!

Увійшла Людмила. Висока, струнка. Обличчя — вольове. Кинула сумку на стіл, дивиться на дівчат.

Людмила. Чого?

Тоня миттю схопилась, взяла книгу і вийшла.

Настенька. Так...

Людмила. Ви ці спектаклі припиніть. Не терплю сліз.

Настенька. А може, мені обридло весь час посміхатись.

Л ю д м и л а. Вийдеш заміж, зачинишся у своїй кімнаті і будеш плакати хоч усі дні, а в своєму домі я хочу... атмосфери. Юрій Семенович вдома?

Настенька кивнула головою.

Говорили?

Н а с т е н ь к а. Про що?

Л ю д м и л а. Ти з себе ягня не вдавай, сестричко. Тобі не двадцять. Засохнеш у дівках. Місяць даю вам на амури, а тоді — все. Чи, може, ти думаєш за генерала вискочити? Так на ці мрії, якщо вони є в твоїй голові, — плюнь і не удавай з себе старорежимну гімназистку.

Н а с т е н ь к а. Чого це тобі так хочеться, щоб я вийшла за нього заміж?

Л ю д м и л а. Не хочу бути перед тобою в боргу.

Н а с т е н ь к а. Спасибі. Я шістнадцять років була у тебе служницею, прала, мила підлогу, готувала обіди і допошувала твої плаття... У школу не пустила мене...

Л ю д м и л а. Що за тон? Дякуй, що я тебе офіціанткою влаштувала. Вийдеш заміж — будеш жити, як сама забажаєш, а поки... Не забувай, хто ти і що ти.

Н а с т е н ь к а. Я, може, краща за інших, за тебе...

Л ю д м и л а. Краща! Ангел невинний! У сімнадцять років втекла з дому, прошлялась місяць і повернулась, як побита. Шлюха ти!

Н а с т е н ь к а. Неправда! Я не втікала, я хотіла жити світліше, ніж батько і ти... І не я винна, що сталося так... Я була молодою, усім серцем повірила йому, а він... розтоптав мої почуття... і в мене не вистачило мужності самій знайти свій шлях. (Пауза). Якби я змогла, я б сама оберігала кожне кохання, щоб жодна дівчина на землі не переживала того, що довелось пережити мені.

Л ю д м и л а. Отож мовчи, бо одне моє слово — і на тебе показуватимуть пальцями... Ти повинна радіти, що трапився Паращенко. Більше ти нікому не потрібна, не забувай.

Н а с т е н ь к а. Я знаю. (Іде). Правда, я красива. (Вийшла).

Входить П а р а щ е н к о.

П а р а щ е н к о. Що, Людмила, дізналась?

Л ю д м и л а. Інститут переїжджає. Відкривають філіал науково-дослідного інституту рибництва на Великих озе-рах. Рішення підписане.

П а р а щ е н к о. Значить, розбігайся? Що ти роби-
меш?

Л ю д м и л а. У мене професія хороша — завідуюча кан-
целярією. Канцелярій завжди буде багато. А ти?

П а р а щ е н к о. Я з міста не поїду. Не гадав, що так
швидко доберуться до нас.

Л ю д м и л а. Ти короткозорий. Академії, інститути пе-
реїжджають у Сибір, у колгоспи, на шахти,— а чому наш
інститут повинен бути в місті, де немає порядного водо-
ймища?

П а р а щ е н к о. Нічого, я не пропаду. Мені все одно,
що розводити: риб чи кролів, можу й мух... Хай Іван влаштує мене.

Л ю д м и л а. Тобі нічого робити на заводі, який вироб-
ляє цвяхи, гайки і ремонтує мотори. Шукай роботи сам.
Ми тобі дали кімнату, ми тобі даємо... Настеньку... Чого ти
ще хочеш?

П а р а щ е н к о. Тебе.

Л ю д м и л а. Ти збожеволів.

П а р а щ е н к о. Ні, згадав минуле. (Обнімає Людмилу).

Л ю д м и л а. Забувай. (Виглядає на веранду). Іван
прийшов.

П а р а щ е н к о. Натяк прозорий. Я згинаюсь під тяга-
рем своїх почуттів. (Вийшов).

Людмила виходить на веранду.

Л ю д м и л а. Ваню! Прийшов? І там заасфальтували.
Тобі подобається? (Сміється). Все стає красивішим від
того, що воно твоє.

Заходить І в а н К о р т у н. Він у красивому костюмі, ніби з про-
гулянки повернувся. Людмила обнімає його. Кортун на порозі знімає
черевики.

К о р т у н. Я ж просив, щоб не ходили в туфлях, поки
не підсохне. Фарбував, і вже наслідили.

Л ю д м и л а. Хазяїне мій дорогий! Нічого цій підлозі
не станеться.

Кортун оглядає двері, вікна, поправляє килимові доріжки, знахо-
дить і взуває домашні туфлі.

К о р т у н. А паркан зруйнували? Я ж не дозволяв.

Л ю д м и л а. Вистачить для твого заводу території,
Зате красиво буде. Фонтанчик поставимо?

Кортун. Ніяких фонтанів. І на біса було батькові такий дім будувати? Маєток якийсь.

Людмила. Але ж ти сам хотів.

Кортун. Я не думав, що він так розмахнеться. Тільки очі людям мозолить.

Людмила. Ну може директор заводу жити по-людському чи ні? Досить з тебе гуртожитків і кімнаток із спільними кухнями. Ти ще не звик?

Кортун. До хорошого людина звикає швидко. Минув уже рік. Ось я вже звик до модних костюмів, до білих комірців і до... «товаришу директор».

Людмила. Ти заслужив. Любий, хороший мій! (Обнімає, сідає на коліна Кортуну). Мені боляче було дивитись на тебе в Заозерному, коли ти приходив зі зміни у брудній спецівці, з обсмаленими віями, тремтів перед начальством.

Кортун. Я не тремтів.

Людмила. Трішечки. (Цілує).

Кортун. Я не тремтів.

Людмила. Ні, ні, не тремтів. (Цілує).

Кортун. Андрій дома?

Людмила. Напевне. Неприємний тип. Я до цього часу не можу звикнути до його погляду. Здається, що він пронизує наскрізь.

Кортун. Не вигадуй, Людочко.

Людмила. Знаєш, що він сказав мені? Каже, у вашому домі весь час хочеться їсти і спати. Ти розумієш?

Кортун. Не прислухайся, Людочко. Я від нього ще не таке чув. Дивак. Не має свого кутка і, можливо, трохи заздрить нашому щастю.

Людмила. А цей проект, що ви розробляєте, справді щось серйозне чи...

Кортун. Не ми, а він...

Людмила. Не він, а ви...

Кортун. Ну ми... Ти, Людочко, навіть не можеш собі уявити! Без втручання людини з конвейера сходитимуть деталі для моторів машин, комбайнів. Моделі верстатів — прекрасні. Через два-три роки наш заводик прогрімить.

Людмила. Твій заводик?

Кортун. Людочко, не дивуйся. Він таке задумав! Ми поставимо автоматичну лінію в корпусах нашого заводу, розумієш? А потім з'єднаємося з машинобудівним. Буде цілий комбінат. А цьому Андрієві палац треба надати.

Людмила. Ну, йому палац, а тобі що? Твоє ж підвище буде на проєкті?

Кортун. Можливо, буде.

Людмила. Не можливо, а обов'язково. Ти, Ваню, розумієш мене?

Кортун. Так, Людочко, гра варта свічок. (Скидає піджак). О, бачиш, знайшов. (Виймає з кишені стару підкову). На дорозі. Зразу брати не хотів, а потім...

Людмила. На щастя, на щастя! Переїхали в новий дім — і підківка! Ми її приб'ємо!

Кортун. Тільки щоб не видно було. Мені треба помитись.

Людмила. Ходімо. А у мене новини неприємні: інститут виїжджає.

Кортун. Проживеш, хай виїжджає.

Людмила. Ваню, а я сьогодні була в комісійному.

Кортун. Чого?

Людмила. Як ти швидко забуваєш. Купила справжню, лейпцігську... Так мені до лиця! Як побачить цю шубу Карабузиха — трісне від заздрості.

Кортун. Людочко, у тебе ж дві вже є, а я ще не розрахувався з робітниками за водопровід.

Людмила. Почекають. Ну, Ваню...

Кортун. Ну, гаразд.

Вийшли.

Входить Тоня, за нею Щупак.

Щупак (дає Тоні якусь пляшечку). Оце пий. Допоможе. Сестра Євлампія на гречаному цвіті настояла. Пий, дочко.

Тоня (взяла пляшечку). Допоможе? (Відпила). Гірке.

Щупак. Пий, Тоню. Це ліки з рук благочестивих. Дякуй богам, що отверз очі твої і наставив на путь істини.

Тоня. Я не піду більше з вами. Після вчорашніх псалмів я ніч не спала, серце боліло...

Щупак. Добра тобі хочемо, усі брати і сестри наші, слухай пресвітера нашого Василя... А серце болить — то від бога.

Тоня. Не від бога, а від фашистів. Вони нас із мамою в сорок третьому за батька рік у тюрмі тримали. Я в тюрмі вчилась ходити.

Щупак. Якби міг — своє серце віддав би тобі, Тоню. Бач, сили не дає бог... Карає грішних. Чекатиму тебе в сквері.

Тоня. Ні, не піду, страшно мені.

Щупак. Гріх смертний береш на себе. У нас його спокують. Он у Славгороді сестра Горпинія зцілилася. Торік. І без лікарів їхніх. Помилував господь за віру велику.

Тоня. Як зцілилася?

Щупак. Хвора на серце була, як і ти. З муками великими ходила на молитви. І ось однієї суботи сталося чудо: вдихнув господь в неї силу, і той... значить, зцілилася. Здорова стала.

Тоня. Зовсім здорова?

Щупак. Істина. Казали люди, що по цілому мішку яблук на базар носить. От вони, діла господні. Тільки відсуєти мирської відвертайся, бо як сказано в посланії Іоанна: «Не любіть ні світу, ні того, що в світі: хто любить світ, в тому нема любові отчої». Книгу святу в себе залиш, читай — сили прибавиться. А згодом охрестимо тебе перед всією общиною. Готуй душу свою.

Тоня. Хрестити будете в старому кар'єрі, як і ту, молоденьку? Я боюсь. Я не дійду туди.

Щупак. Радість велику обретеш. Утішайся сльозою, Тоню. Як батько рідний, кажу. Сьогодні раніше підемо. (Вийшов).

Звечоріло. Тоня сидить, дивиться на книгу, задумливо гортає сторінки. Затрималась рука. Читає. Входить Андрій з папкою в руках.

Андрій. Тоню, чому без світла сидиш?

Тоня (сховала книжку). Я люблю в присмерку. (Пауза). Андрію, заграйте щось... тихенько. Мені так подобається!

Андрій (сідає за піаніно). Слухай, Тоню, якщо подобається. (Грає «Апосіонату» Бетховена).

Тоня напружено слухає, немов чекає від цієї музики чогось надзвичайного.

Тоня. Самі навчились?

Андрій. Сам. Людина все може, Тоню.

Пауза.

Тоня. Який ви! Ваня каже, що ви талант.

Андрій. Він перебільшує.

Тоня. А ваші верстати без людей працюватимуть? Зовсім без людей?

Андрій (грає). Людина тільки буде стежити за приладами.

Тоня. А я... я... змогла б працювати на такому заводі?
Андрій. Змогла б, Тоню Там усе машини робитимуть.
У цехах — квіти і сонця багато...
Тоня. Красиво: машини і квіти...

Пауза.

Андрій грає. Входить Настенька, стала, слухає. Потім рішуче підійшла до Андрія. Їхні погляди зустрілись. Музика обірвалась.

Настенька. Це ви! Ви тоді теж грали це. Пам'ятаєте Заозерне, госпіталь? *(Вийшла)*.

Андрій *(кинувся за Настенькою)*. Госпіталь? Куди ви, Настенько?

Тоня. Який госпіталь, про що вона?

Пауза.

Андрій. У п'ятдесят шостому я лежав у госпіталі в Заозерному... Тепер я пригадую... Настенька... Мені говорили, що вона ночі просиджувала біля мене... І її руки повертали мене до життя.

Тоня. Чому в госпіталі?

Андрій. З Будапешта привезли мене... Я танкістом був.

Тоня. Це коли фашисти там вбивали?

Андрій. Тоді.

Тоня. Дуже вас поранили?

Андрій. Мабуть... Ми дітей з вогню вивозили... танками, а ті з кулемета... *(Підвівся, увімкнув світло)*.

На порозі веранди стоїть Щупак.

Щупак. Вже й стемніло.

Тоня швидко виходить, за нею йде Щупак.

Андрій. Тоню, куди ти?

Щупак. Ви, молодий чоловіче, дайте спокій дівчині. Подалі від гріха. У неї горе велике, не до вас. *(Вийшов)*.

Андрій пішов у сад. Заходять Людмила і Кортун.

Людмила *(взяла підкову)*. Прибиваємо, прибиваємо на щастя! *(Схопила Кортуну, кружляє по кімнаті)*.

Вниз сходить Парашенко.

Парашенко. Прибити, прибити! *(Обнімає Кортуну)*. Ти сміливо можеш прибивати підкову на щастя. Воно вже в тебе є.

Людмила. Зараз батька покличу. *(Вийшла)*.

Кортун. Що, Юрію, рибка попливла? Вийжджаєш?

Паращенко. Я ж не можу залишити свою наречену.

Кортун. Взагалі рибі краще живеться на глибині...

Паращенко. Не всякій. Там— шуки. Ха-ха-ха!

Кортун. Коли весілля?

Паращенко. Я готовий хоч сьогодні.

Входить Людмила з молотком.

Людмила. Батька нема. Тоні теж.

Кортун. А де Тоня, може, їй погано?

З веранди входить Андрій.

Андрій. Не хвилюйся, Іване Трифоновичу, вона куди пішла з Парфеном Михайловичем.

Людмила. Приб'ємо за портретом, Ваню!

Паращенко. Правильно!

Людмила *(до Андрія)*. Ви даруйте, але це просто сімейний жарт.

Кортун. Навіщо за портретом? Облиш ти її.

Людмила *(подає підкову Кортуну)*. Хто знайшов, той і прибиває!

Кортун нерішуче взяв молоток.

Андрій. А-а, це ти приніс?

Кортун. Я.

Людмила. Прибивай! *(Відхилила портрет на стіні)*.

Кортун прибиває, підкова падає, він ще раз прибиває.

(Тричі плює). Ось і щастя. А зараз я приготую вечерю. Юрію, Семеновичу, допоможіть!

Паращенко. З радістю. *(Вийшов за Людмилою)*.

Андрій. Як мало, виявляється, потрібно для щастя.

Кортун. Ну, Людмилі забажалось. *(Побачив у Андрія папку)*. Що це?

Андрій. Монографія. Мій проект.

Кортун. Уже закінчив? Дай прочитати.

Андрій. Пізніше, бо я обіцяв...

Кортун. Кому обіцяв?

Андрій. Хмаровому.

Кортун. Миколі? Даремно!

Андрій. Чому? Він — головний конструктор машинобудівного заводу, розбирається.

Кортун. Але існують професійні таємниці.

Андрій. У мене немає таємниць. Я і так шкодую, що послухав тебе, Іване Трифоновичу. Зараз проект у такому стані, що я сам нічого більше не зроблю. Потрібні спеціалісти, лабораторії, матеріали. У мене багато сумнівів.

Кортун. Справа твоя, але ти можеш потім пошкодувати.

Андрій. Треба поїхати у міністерство, показати те, що зроблено.

Кортун. Віддаси проект, і він буде десь припадати пилокою у шухлядах. Думаєш, усе так легко...

Андрій. Не думаю, але ти обіцяв допомогти. У тебе досвід, а я навіть не знаю, до кого звернутися з цим проектом у міністерстві.

Кортун. Я це візьму на себе. Головне — не поспішати.

Андрій. Ти чогось надто мене оберігаєш, і я сиджу, як кріт у норі.

Кортун. Я гадав, що тобі у мене подобається.

Андрій. Так, тут зручні меблі, затишно, і на світанку співають півні, але... ти пробач, я почував себе краще в гуртожитку. До мене приходили друзі, робітники, ми радилися, сперечалися, випробовуючи моделі...

Кортун. Вони можуть приходити і сюди.

Андрій. У цьому домі їм не дуже раді. Їх завжди чемно випроваджують.

Кортун. Ну, якщо лише у цьому причина твого невдоволення, то... зрештою, у мене тут не червоний куток.

Входить Людмила.

Людмила. Прошу до столу.

Андрій. Дякую, я вже вечеряв.

Людмила. Ну що ви, Андрію!

Кортун. Не проси, Людо, Андрієві взагалі у нас не подобається.

Людмила. Але не обов'язково про це говорити вголос. Тим більше, що про такі речі не говорять друзям, які... допомагають вам.

Кортун. Облиш.

Людмила. А до нас вам нема ніякого діла.

Андрій. Коли йдеш в одному строю — хочеться, щоб поруч з тобою були справжні... люди.

Кортун. Ого! Це вже нахабство, друже.

Людмила. У вас черговий приступ критиканства?

Кортун. Кожний живе, як хоче.

Андрій. Я не хотів би жити так, як ти.

Кортун. Чому?

Андрій. Тому, що для тебе, крім цього кубла, не існує нічого. Це я тобі кажу як друг.

Кортун. Але і друзям не дозволено зводити наклепи.

Андрій. Невже це наклеп, що у вашому дворі ось уже місяць працюють робітники з нашого заводу?

Кортун. Я їм заплатив з власної кишені.

Андрій. Можливо... На двох останніх партійних зборах ти не був. Перший раз їздив рибалити, а другий — грав у лото в Карабуза.

Людмила. Це нестерпно.

Кортун. Ти що, стежиш за мною?

Андрій. Ні, ти сам розповідав і сміявся, що, поки ми на зборах билися над впровадженням автоматизації, ти виграв сім карбованців у тещі Карабуза, випив півпляшки коньяку і встиг пофарбувати веранду.

Кортун. За свої дії я відповідаю сам.

Андрій. Тобі, на жаль, не доводиться відповідати — з тебе не питають. Ти — директор. Не прийшов — значить, не мав змоги. А я не розумію, Іване Трифоновичу, як ти міг витягувати карасиків і розмальовувати свою веранду, коли десятки людей, забувши про відпочинок, сперечались до пізньої ночі, щоб зробити щось... не для себе, а для всіх.

Людмила. Ваню, як ти можеш вислуховувати такі образи? Ходімо вечеряти.

Кортун. Спасибі, Андрію, за мораль, але я не раджу тобі заглядати... в чужі... спальні.

Андрій. Життя — не спальня.

Кортун. Давай, Андрію, не будемо більше повертатись до цієї розмови. У нас є важливіші справи. *(Показав папку)*.

Андрій. Ну, як знаєш...

Кортун і Людмила вийшли.

Андрій замислився, дістав блокнотик, щось креслить.
Дзвонить телефон.

(Бере трубку). Квартира Кортуну... Зараз покличу. *(Прочинив двері)*. Іване Трифоновичу!

До телефону підходить Людмила.

Людмила. Слухаю... У Івана Трифоновича є кабінет на заводі, де він приймає... Ну гаразд, хай приходить. *(Поклала трубку)*. Хтось із села приїхав. Ой ці мені гості. Як

був майстром, то ніхто не знав, а став директором, то все ідуть, ідуть. *(Вийшла)*.

Заходить *Настенька*, скинула жакет.

Настенька. Ви самі?

Андрій *(довго мовчки дивиться на Настеньку)*. Тепер я вас впізнав, *Настенько*.

Настенька. Ви тоді весь у бинтах були, коли ми з дівчатами приходили чергувати в госпіталь. Згадали?

Андрій. Чому ви більше не приходили?

Настенька. Я вам правду скажу. Я — соромилась. Ви ж думали, що я теж із заводу, стахановка... А я була хатньою робітницею у сестри.

Андрій. *Настенько*, навіщо ви?

Настенька. Ми ж так мало бачились. І то ви дивились на мене крізь бинти.

Андрій. Не знаю чому, але мені дуже хотілося зустрітись з вами.

Настенька. Ось ми і зустрілись. Ми вже тут рік живемо, а я вас не бачила. І в ресторані ви не буваєте.

Виглянув *Паращенко*.

Паращенко. *Настенько!* Чому ви повернулись?

Настенька. Я розбила фужер.

Паращенко. Фужер? Дурниця.

Настенька. Об голову адміністратора залу.

Андрій. Ненароком?

Настенька. Він мене вщипнув.

Паращенко. Ха-ха-ха! Ми вас чекаємо.

Голос Людмили: «*Настенько!*»

Настенька. Іду. *(До Андрія)*. Пробачте, але я мушу... *(Швидко вийшла)*.

Андрій дивиться вслід *Настеньці*.

Тихо входить *Федір*, з невеликим вузликом.

Федір. Вечір добрий!

Андрій *(розглядаючи хлопця)*. Добрий вечір.

Федір. Тоня тут?

Андрій. Хто?

Федір. Тоня. Я — *Федір Тирса*. З *Калинівки* я... З села того, де *Тоня* жила... Я... запитати прийшов, бо листів не було... То мені мати кажуть — поїдь, сину, і хлопці кажуть, і дівчата кажуть. Бо я вже як тінь ходив...

Андрій. Сідай, *Федю*. А *Тоні* нема, пішла кудись.

Федір (схопився зі стільця). Пішла? Сама пішла?

Андрій. Сама.

Федір. Полегшало? Бо дуже вона хвора була, як з села забирали. Без руху, вважайте. І бліда-бліда, тільки очі блищали — жити хотіли. (Оглядає кімнату). А оце брат її тут живе? Нічого хатина. У нашому селі старий клуб менший був. Казали люди, що Іван тепер директором. Бо вивчився... Мені б його побачити треба. Дуже треба.

Андрій. Він вечеряє.

Федір. Я почекаю. Час у мене є. А я в дядька Хмарового зупинився. З нашого села чоловік. Він сталь варить. А син у нього, Микола, — конструктор. Хата в них тісенька, але нічого. А ви ж хто будете?

Андрій. Я механіком працюю на цьому заводі.

Федір. А я трактористом був.

Андрій. Чому був, а зараз?

Федір. Зараз, можна сказати, ніхто. Прийшов я шукати роботи у місті.

Андрій. Що, погано на селі?

Федір. Раніше, так років сім тому, поганенько було, а зараз — добре. Голова у нас — Орел. З тридцятитисячників. І бригадир теж Орел. І партійний секретар...

Андрій. Теж Орел?

Федір. У нас всі Орли. Прізвище таке, у нас півсела Орлів.

Андрій. А я думав, що такі, як орли.

Федір. Вони і є орли. Вивели паш колгосп на самісінький перед. Нашого Степана Орла у ЦК на пленум викликали. Хіба ж не орли? А я цього року до інституту вступив.

Андрій. Прийняли?

Федір. Прийняли, але я не можу поїхати вчитись.

Андрій. Щоось накоїв?

Федір. Ні. Наш рід смирний. У мене батько і чотири брати на війні голови склали на дугах різних і плацдармах... Через кохання не можу поїхати вчитись. Заочно буду. Ось і село залишив...

Андрій. Через кохання? (Посміхнувся).

Федір. Ви не смійтесь. Не буде мені життя без Тоні. Це всі знають. І мати, і хлопці. От і вирішили ми, що я стану тут на роботу... А як вона одужає, то ми разом у село поїдемо. Ви не думайте, що я сам утік. На правлінні відпустили. Правда, бригадир не хотів спочатку, але виступив секретар парторганізації та й каже: «Ось, товариші,

вперше в історії на правлінні колгоспу ми розбираємо питання про любов... Для Федора Тирси,— каже,— це вопрос життя. Жаль,— каже,— відпускати нам такого тракториста, комсомольця, але не можемо не відпустити, бо любов, товариші... є любов».

А н д р і й. І відпустили?

Ф е д і р. Довідку дали. Я... ми потім з Тонею повернемося, тільки щоб вона одужала. Чув я, що в Москві є професор, який операції на серці робить. То я хочу поїхати з Тонею. Грошей у мене трохи є, а ще зароблюю...

А н д р і й. Друже ти мій, як тільки буде можна, то операцію безкоштовно зроблять! Найкращі лікарі рятуватимуть Тоню.

Ф е д і р. Ви тільки на роботу мені допоможіть влаштуватись на вашому заводі. До Тоні близько буде. Візьмете?

А н д р і й. Я поговорю з Кортунном. Візьмемо. (Узяв за плечі Федора і повів у кімнату до Кортунна).

З веранди заходять Щупак і Тоня.

Щ у п а к. Сльози витри. І мовчи. Спати лягай.

Т о н я. Я не піду більше. Не можу.

Щ у п а к. Це нечистий в тобі говорить. Проймись письмом святим. Іди. І ще настою від серця випий. (Виводить Тоню).

До кімнати входять Настенька і Парашенко.

П а р а щ е н к о. Навіщо ви мучите мене? Ви ще вчора були згодні, а сьогодні...

Н а с т е н ь к а. Чого ви поспішаєте?

П а р а щ е н к о. Я вас кохаю.

Н а с т е н ь к а. А я вас? Чому ж ви не питаєте? Чому? (Пауза). Мені багато разів говорили, що кохають мене, і ніхто ніколи не запитав, чи кохаю я. Чому?

П а р а щ е н к о. Настенько, заспокойтесь. Я просто неспішливий, я скромний...

Н а с т е н ь к а. Гаразд, я піду за вас.

П а р а щ е н к о. Настенько, я безмежно щасливий. (Цілує).

Н а с т е н ь к а. Досить. Тепер слухайте мої умови: ми виїжджаємо звідси одразу ж.

П а р а щ е н к о. К-куди? Навіщо? У нас з вами тут дім... Я влаштуюсь на роботу, ви — залишите роботу...

Н а с т е н ь к а. Я тут жити не буду, не можу. Вивезіть мене звідси! Швидше, бо я нароблю дурниць.

Паращенко. Не можна так раптово, треба обдумати.

Настенька. Думайте, тільки недовго... Тоді, коли ви ходили у погонах, ви були сміливішим і рішучішим.

Паращенко по-своєму зрозумів слова Настеньки, схопив її, звалив на тахту, цілує. Настенька з силою відштовхнула Паращенко, і він сів на підлогу. Увійшли Андрій і Федір. Паращенко миттю вибіг.
Настенька теж підвелась, іде.

Андрій. Пробачте, ми, здається, ввійшли невчасно.

Настенька. Вчасно. *(Вийшла)*.

Андрій. Приходь, Федоре, завтра, у відділ кадрів.

Повертається Щупак.

Федір. Спасибі. Мені б ще Тоню побачити.

Андрій. Тоня прийшла, Парфене Михайловичу?

Щупак. А вам що до неї? Вона спить.

Федір. То ви скажіть, що я прийшов. Федір Тирса. Ось передайте. *(Подає вузлик)*. Це мати спекли. Тоня любить такі.

Андрій. До завтра, Федю! *(Іде нагору)*.

Щупак *(віддає Федорові вузлик)*. Ось що, хлопче, ти сюди стежки не топчи. І коржики свої забери. І щоб я тебе більше не бачив. Оп двері.

Федір. Чого ж ви так? Я по-доброму прийшов, я до Тоні. Розумієте? До Тоні.

Щупак. Кому сказав?

Федір. Не кричіть, бо я... Вік прожили, а з людьми розмовляти не вмієте. *(Вийшов)*.

Щупак. Ой гріхи наші, гріхи наші. *(Вийшов)*.

Входять Кортун і Людмила.

Людмила. Чим ти схвилюваний?

Кортун *(кинув папку на стіл)*. Ось вона, людська вдячність! *(Відкрив папку)*. Читай.

Людмила *(читає)*. «Андрій Дорош. Монографія. Автоматична лінія...»

Кортун. Я для нього все зробив, а він... сам на проекті підписався...

Людмила. Сам? А ти?

Кортун. Я — ніщо. Його проект, розумієш?

Людмила. Розумію. Носився з ним: геній, талант, а він... Ти поговори з ним.

Кортун. Про такі речі не говорять, про них тільки думають...

Людмила. Я тобі давно казала. Він з тобою слави не поділить. Збудують на місці твого заводика нові цехи, а тебе і не згадають. Знову змінним підеш у Заозерне.

Кортун. Що ти сказала?

Людмила. На побігеньках будеш, перед начальством труситися будеш, як приєднають твій заводик до машинобудівного. І будинок заберуть, сад відріжуть під цехи... А як він з тобою сьогодні розмовляв!

Кортун (ледве стримуючи себе). Облиш мене, чуєш?!

Людмила. Я не хочу, щоб ти подвір'я заводське підмітав, а твій геній з медалями роз'їжджав на машині. Ти подумай.

Кортун. Я подумаю... Я мушу думати. (Пауза. Бере папку зі столу). Мене цим не придушиш, ні! (Пауза). Яка гримаса долі! Сам, я сам привів його сюди, щоб... Людмילו, іди.

Людмила вийшла. Кортун ходить по кімнаті.

Входить Хмаровий, привітався.

Кортун. А-а, Миколо, сідай!

Хмаровий. Я ненадовго. Через дві години виїжджаю у Ленінград по нові верстати. Андрій обіцяв дати мені монографію і деякі креслення, де він?

Пауза.

Кортун. Н-не знаю. Кудись пішов.

Хмаровий. Ми ж домовились. (Дивиться на годинник). Дивно. Дуже інтересні речі він мені розповідав. Якщо такий проект здійснити, то... Здорово! Тобі не жаль буде розлучатися зі своїм заводиком?

Кортун. Про це ще рано думати.

Хмаровий. Він казав, що проект автоматичної лінії майже готовий.

Кортун. Я теж маю деяке відношення до проекту, і в мене інша думка. Може, взагалі нічого не вийде.

Хмаровий. Знаю, що важко, Іване, але яке чудесне відчуття перемоги, коли твоя мрія, втілена на ватмані, стає верстатами, машинами... Ти, видно, так вліз у свій винахід, що й не заходиш.

Кортун. Робота, сам розумієш.

Хмаровий. Я думав, хоч на новосіллі погуляємо.

Кортун. Та все якось не виходить, а ти вже одержав квартиру?

Хмаровий. Віддав.

Кортун. Знову віддав?

Хмаровий. У Степана Гордійчука, токаря нашого, четвертий список знайшовся, а в мене сім'я невелика, персб'ємось! Бувай! Шкодную, що не зустрівся з Андрієм.

Тихо відчинились двері, входить Тоня.

Тоня. Миколо Мироновичу, Андрій у себе. Світло горить.

Хмаровий. Як у себе? Іван каже, що...

Кортун (до Тоні). Це тобі приснилося. (До Хмарового). Що ж я, по-твоєму... Світло горить, а його нема.

Хмаровий. Мабуть, загулявся. Ну, Тоню, на весілля скоро покличеш?

Тоня. Та що ви, Миколо Мироновичу!

Хмаровий. А чого ж, хіба хлопців у нас нема хороших? Приходь на наш завод, познайомлю. У нас такі орли! Бувайте! (Вийшов).

Кортун. Хто тебе просив?

Тоня. А навіщо ти неправду... Ти ж знаєш, що Андрій удома.

Кортун. Марш спати!

Тоня. Ваню, не кричи на мене...

Кортун. Даю шматок хліба, куток — сиди мовчки. Перед чужою людиною рідного брата отак. Геть з очей, бо... (Замахнувся рукою).

Тоня. Бий. Чого ж ти? Бий...

Кортун опустил руку, відвернувся. Тоня вийшла.

Кортун (ходить по кімнаті, потім гукає). Андрію! Андрію!

На сідцях з'явився Андрій з лінійкою і олівцем у руках.

Андрій. Що, Іване Трифоновичу?

Кортун. Я поїду. Я завтра ж поїду у міністерство з проектом. Я вирішив. Годі сидіти, треба діяти.

Андрій. Чудесно, Іване Трифоновичу.

Кортун. У мене там знайомі, пораджусь, а буде потрібно — викличу тебе. (Бере папку, швидко йде нагору, погасивши світло). Ходімо про все домовимось.

Андрій. Я тобі дуже вдячний, Іване Трифоновичу.

Кортун і Андрій вийшли. Увійшла Настенька, її освітлює тільки місячне сяйво. Підійшла до піаніно, замислилась. Одним пальцем заграла «Чижика», впала на клавіші і забила у риданні.

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Декорація першої дії. Минуло кілька днів. Заходить сонце, і в кімнаті вже бродять присмеркові тіні. З саду, боязко озираючись, входить Кортун з чемоданом, у плащі. Зупинився, прислухається. Сів за стіл, курить, думаючи свою невеселу думу. З другого поверху почувся сміх Людмили. Кортун здригнувся і, крадучись, немов злодій, вийшов у суміжну кімнату, старанно зачинивши за собою двері. З другого поверху сходять вниз Людмила і Парашенко.

Людмила. Мені здалося, що хтось прийшов.

Парашенко. Нікого нема. Я ж казав, що треба поїхати за місто.

Людмила. Як це все, по-твоєму, просто...

Парашенко. Ти стала дуже обережною.

Людмила. Розумнішою.

Парашенко. А може...

Людмила. Облиш, а як повернеться Іван?

Парашенко. Він радий, що вирвався.

Людмила. Я не розумію, що можна так довго робити у Москві.

Парашенко. Прощтовхує проект. Зустрічатимеш з букетом... А мені ніхто не дарував квітів, ніколи.

Людмила. Коли ти будеш іти з Настенькою до загсу, я подарую тобі букет. Які ти любиш квіти?

Парашенко. Я не знаю... Я взагалі не знаю, які є квіти. Троянди, кажуть, є. Більше не знаю. Давай ви-п'ємо.

Людмила. Не хочу.

Парашенко. А твоєму Іванові не важко було б влаштувати мене на роботу. Мені треба зачепитись, бо понесе течія.

Людмила. Ти Івана не займай. На нього не повинна впасти навіть маленька тінь.

Парашенко. Ха-ха-ха! Що ж, ви вже на коні... Борці за технічний прогрес, новатори.

Людмила. Заздриш?

Парашенко. Усі шукають щастя... А мені не можна підключитись до того проекту? Було одне прізвище — стане три. Ха-ха-ха!

Людмила. Парашенко, ти собі багато дозволяєш!

Парашенко. Не буду. Ти, коли зла, красива. Поцілуй.

Людмила. Іди від мене.

На веранді з'явилась Настенька, зупинилась, слухає.

П а р а щ е н к о. Ти колись була лагіднішою.

Л ю д м и л а. То було давно.

П а р а щ е н к о. Ну, якщо п'ятнадцять років давно, то...

Л ю д м и л а. Не згадуй.

П а р а щ е н к о. Поцілуй, і я піду.

Л ю д м и л а. Не хочу.

П а р а щ е н к о. Коли ви їли мій хліб, жили в моєму будинку, який твій батько потім продав, ти...

Л ю д м и л а. За все це я розплачувалась собою, своєю честю.

П а р а щ е н к о. Ха-ха-ха! Людочко, у твоїх устах слово «честь» не звучить... Ми просто спали в одному ліжку... І ти чистила мені чоботи і гудзики на кітелі, а тепер...

Л ю д м и л а. Чоботи і гудзики чистила Настенька — твоя наречена.

Настенька зробила крок, але зупинилась.

П а р а щ е н к о. Істотна поправка, ха-ха! Піду відпочину. (Іде). Звичайно, ви не дуже були раді зустрічі зі мною тут, але життя інколи викидає такі штучки, що сім чортів не розбере. Я буду в себе. Я чекатиму... Адью! (Вийшов).

Л ю д м и л а. Ти?

Н а с т е н ь к а. Я.

Л ю д м и л а. Але ж ти пішла...

Н а с т е н ь к а. Я прийшла. Я гадала, що мені треба почистити чоботи і гудзики на кітелі мого... нареченого.

Л ю д м и л а. Настенько! Ти чула? Ти нічого не чула!

Н а с т е н ь к а. Як ти можеш жити на світі?

Л ю д м и л а. Що було — мохом поросло. Не здумай плескати язиком, бо... Я хочу тобі добра... Останнім часом ти часто зустрічаєшся з Андрієм. Але, я думаю, коли він дізнається про твій... подвиг...

Н а с т е н ь к а. Хай, хай дізнається! Я сама розкажу йому. Ти... ти можеш торгувати собою, але продати людину — не можна! Яка підлість!

Л ю д м и л а. Це якесь непорозуміння, у мене з Парашенком нічого не було...

Н а с т е н ь к а. Ех ти, де твоя совість, я ж сама чула!

Л ю д м и л а. Настенько, не будь такою жорстокою. Хто з нас не робив помилок? Нам було так важко. Я була змушена...

Настенька. Тобі було важко? Батько вимінював у біженців за шматок хліба килими і костюми... Ой, як мені тут душно! (*Вибігла у сад*).

Входить Щупак.

Щупак. Чого вона?

Людмила. Згадали минуле.

Щупак. Гріхи наші, гріхи наші... (*Іде в кімнату, де сидить Кортун. Відчинив двері, зупинився, вражений*).

Людмила. Що таке?

Щупак. Іван.

Людмила (*кинулась у кімнату*). Приїхав, коли? (*Зайшла у кімнату*).

Щупак стоїть на порозі.

Голос Людмили: «Іване, Ваню, дорогий, що ти робиш?»

Входить Кортун, він наче постарів за ці хвилини, сорочка розстебнута, за ним іде Людмила.

Щупак. Здрастуй, Іване! З щасливим поверненням, Іване Трифоновичу!

Людмила. Ми так чекали на тебе! Чому жодного разу не подзвонив? Що там у Москві?

Кортун (*сів біля столу*). Нічого.

Щупак. Що ж ти робив усі дні?

Кортун. Нічого.

Людмила. Що? Пробивав дорогу талантові, бігав з кресленнями по кабінетах.

Щупак. Затвердили?

Людмила. Що сказали? Чого ти мовчиш?

Кортун (*підвівся, у нього від якогось внутрішнього болю скривилось обличчя*). Відійдіть від мене... Я... підлий! Нікчемний боягуз! Я не зможу дивитись йому в очі...

Що ви зробили зі мною?!

Людмила. Без істерики! Що ти там накоїв?!

Кортун вибіг у другу кімнату, повернувся з чемоданом, відкрив його і виклав на стіл креслення.

Кортун. Ось, ось він, проект... Його проект, ваш проект! (*Пауза*). Я нікому не показував його. Чуєте ви? Нікому!

Щупак. Напоумив господь.

Людмила. Чого ж ти переживаєш?

Кортун (*у самозабутті*). Я цілими днями ходив по коридорах з цими кресленнями, і вони обпікали мої руки,

мою душу... Варто мені було відчинити двері й розгорнути їх — і я привіз би радість йому і... і... знищив би себе. О, це страшне почуття, коли ти відчуваєш власну нікчемність і велич іншого... Хто, коли і навіщо посіяв зерно заздрості в серцях людей? Ви... ви не даєте мені відповіді... Ніхто не дасть мені відповіді у цьому великому будинку з верандами і асфальтовими доріжками... Ще треба тільки фонтан збудувати... Один, три, десять фонтанів... І поставити лакеїв у лівреях... Лакеїв до Івана Кортуну! Залийте мене солодким жиром, забийте вікна, щоб не проникало світло, щоб ніхто не бачив моєї ситості! Бог міщанства вимагає жертв!

Л ю д м и л а. Він збожеволів. (Подає Кортуну склянку води).

Кортун випив і майже впав на стілець.

Щ у п а к. Минеться. (Поправляє доріжки на підлозі). Хай поспить.

Л ю д м и л а. Іди ляж, Ваню. Ти стомився, перехвилювався.

Пауза.

К о р т у н. Де Андрій?

Л ю д м и л а. Не цікавлюсь. Напевне, в майстернях... Хай він сьогодні ж забирається звідси.

Щ у п а к. Після першого кроку треба робити другий.

К о р т у н. Так... Треба робити другий.

Л ю д м и л а. Я рада, що ти зрозумів.

Щ у п а к. Хай він свої автомати встановлює десь в іншому місці, хай він нас не чіпає.

Л ю д м и л а. Коли ти, Ваню, ще тоді розповідав мені про цей Андрійв проект — я хотіла кричати, кричати на весь світ. (Пауза). Ти тільки уяви: одного ранку ти прокидаєшся ніким. Тебе ж навіть начальником цеху не поставлять... Виселять звідси. І знову комунальна квартира, знову труситись над кожною копійкою. Життю кінець.

Щ у п а к. А ти його привів до нас, кімнату йому, чайок гарячий.

Л ю д м и л а. І він ще повчає нас, як жити. Ми для нього — міщани. А прізвище на проекті тільки його. Яка невдячність!

Щ у п а к. Славою і грішми — не діляться.

К о р т у н (підвівся). Досить про це!

Щупак. Отак воно краще буде. Ти, Іване, у герої не лізь, про себе думай, про живіт свій, хе-хе! Я вік прожив — знаю. Як почав змолоду, то до старості тер штани в діловодах. А тебе винесло на хвилю — тримайся руками, зубами чіпляйся і тихо живи. Автоматів йому треба! Та хай ті мотори хоч пучками складають, що тобі?

Кортун. Мені гидко вас слухати.

Людмила. Він висловлює твої думки.

Кортун (зі злістю). Годі вам!

Людмила. Заспокоївся? Ходімо грати в лото. Карабузиха просила.

Кортун. Я не хочу грати в лото з тітоньками і бабусями Карабуза. Нудота. Тридцять три, барабанні палички, тридцять девок.

Людмила. З Карабузами нам не можна псувати взаємини. Кремову сорочку не одягай, бо Карабузиха задрить, що в її чоловіка такої нема.

Кортун вийшов.

Щупак. Хвала богові. Ти з нього очей не зводь.

Людмила. Батьку, не вчи мене. Він сам зрозумів, чим пахне цей проект.

Щупак. А що він скаже Андрієві?

Людмила. Ми подумаємо. Одне слово Івана — і Андрій забуде про свій проект назавжди. Він довіряє Кортуні більше, ніж собі.

Входить Кортун.

Якби ти красивий. (Цілує). Я зараз зберуся. (Вийшла).

Щупак. Ой гріхи наші, гріхи наші. (Вийшов).

Входить Хмаровий.

Хмаровий. Приїхав? Розповідай.

Кортун. Нічого радісного.

Хмаровий. А все ж?

Кортун. Ти пробач, але мені не хочеться говорити про це. (Підвіся, ходить по кімнаті).

Хмаровий. Що, завалили?

Кортун. Так.

Хмаровий. Буває... Ти Андрієві розповідав?

Кортун. Я ще не бачив його.

Хмаровий. Може, ви поспішили? Треба було раніше у нас розглянути проект... Ти спокійно розкажи Андрієві про вашу невдачу, без нервів, а потім зберемось, обмір-

куємо, що робити далі. Я, власне, прийшов поговорити з Людмилою, але коли застав тебе...

Кортун. Про що? Тобі щось Андрій наговорив?

Хмаровий. Ні. До мене вчора додому прийшла одна дівчина з нашого заводу. Вона сирота... Прийшла і сказала, що вже півроку відвідує секту п'ятидесятників-трясунів.

Кортун. А мені що до цього?

Хмаровий. Одним з керівників секти є твій тесть, Шупак.

Кортун. Брехня! Це він колись давно, а коли приїхав я, то...

Хмаровий. Вона сказала, що у цю секту ходить і Тоня.

Кортун. Тоня? Не може бути! Як ти смієш! Це наклеп!

Хмаровий. Не кричи. Ми не можемо віддати їм Тоню, ми не можемо допустити, щоб якісь трясуні калічили душі і життя молоді.

Кортун. Про неї є кому піклуватись.

Хмаровий. Ні, я теж не можу бути спокійним, якщо Тоню і таких, як вона, втягнули в секту.

Кортун. У своєму домі я наведу порядок без сторонніх...

Хмаровий. Коли йдеться про долю людини — сторонніх у нас не повинно бути. *(Іде)*.

Кортун. Посидь.

Хмаровий. Я прийду пізніше, коли буде Андрій. А ти, Кортуне, придивись, що робиться у твоєму домі... *(Вийшов)*.

Кортун *(нервово ходить по кімнаті. Відчинив двері, гукає)*. Тоню!

Входить Тоня.

Тоня. Здрастуй, Ваню. Приїхав? Андрій уже не може дочекатись тебе. Що тобі сказали, прийняли проект?

Кортун. Не твє діло. Я тобі що говорив? Щоб ти з ліжка не сміла вставати, а ти... у секту ходиш?! Якщо це правда — відправляю в лікарню і... Ну! Чого мовчиш? Ходиш?

Пауза.

Тоня. Ні... Не кричи на мене... Ти.. відпусти мене звідси, я до тітки поїду.

Кортун. Знову своєї, щоб мені очі кололи, що кинув напризволяще сестру? Ліжко є — лежи, їсти дають — їж.

Тоня. Хіба живуть для того, щоб їсти? Нудно так жити.

Кортун. Ти мені без філософії.

Тоня. Я і не знала, що прагнути жити красиво — це філософія... Яким ти став, Іване... Ти теж, як Щупак...

Кортун. Замовкни! Щоб духу я твого не чув! Тут і так голова обертом іде, та ще й ти. Чого ти хочеш від мене?

Тоня. Нічого. Вже нічого.

Входить Людмила.

Людмила. Ходімо, Іване.

Людмила і Кортун вийшли. Увійшов Щупак.

Щупак. Збирайся.

Тоня. У мене болить серце. Після тих ваших ліків мені ще гірше стало.

Щупак. То душа болить твоя, Антоніно, у гріхах тяжких вона.

Тоня. Нікуди я з вами більше не піду.

Щупак. Добром не хочеш — силою примушу. Ягня до отари можна й на мотузочку привести — гріха не буде. Сторицею воздасть десниця божа за душу спасенну.

Тоня. Не лякайте мене, бо я розкажу, як ви... там...

Щупак. Мовчатимуть уста твої. Що буде, коли я напишу, кому треба, що рідна сестра директора Кортуну у секті? Полетить твій братець по партійній лінії, яко камінь з гори. Виключать і з заводу проженуть. Спасибі тобі скаже... І Федорові можна слово замовити...

Тоня. Не пишійте! Благаю вас, не говоріть нікому! Я піду! Боже мій!

Щупак. Отак. До бога помисли свої звертай, дочко. Ти вже наша на віки вічні. Завтра до лікарні підеш, як казав пресвітер наш Василій. Таких, як сама, нужденних та страждущих, до нас запрошуй.

Тоня. Як же я? Я боюсь.

Щупак. Не зразу, не зразу. Щодня ходитимеш. Молодих вибирай. Нам такі, як ти, потрібні, щоб дух міцнів. У той четвер у старому кар'єрі зберемося. Душу свою спасати будеш, хрещення у бога проситимеш — хай і новенькі послухають та подивляться.

Тоня (*перебуває в якомусь самозабутті*). Я і не дійду до кар'єру... Там гори, скелі... Страшно мені. (*Затулила обличчя руками*).

Щупак. Не бійся.

Тоня знесилою сіла на стілець.

(*Підійшов, обняв дівчину за плечі зовсім не по-божому*). Ти... ти за мене тримайся... ясочко моя...

Тоня (*пручається*). Пустіть, пустіть мене!

Щупак. Не отвергай учителя свого. (*Знову обнімає, хоче поцілувати*). Гріха нема у цьому.

Тоня. Я буду кричати! Пустіть мене! (*Вирвалась*).

Щупак (*заступив їй дорогу*). І на груді святого знайдеш отраду... Ну, ну, не буду. Дурненька, я ж по-отчому... Ми з тобою, Антоніно, тепер на одній стежі...

Входять Настенька.

Настенька. Що з тобою, Тоню? Тобі погано?

Тоня (*виходить*). Нічого.

Щупак. Дівочі сльози — вранішня роса... (*Оглянувся, підійшов до Настеньки*). Поговорити хочу.

Настенька. Говоріть.

Щупак. Кажуть, знову туристи приїхали.

Настенька. Приїхали.

Щупак. А як ти з ними?

Настенька. Що як? Обслуговую.

Щупак. Настенько, ти той... Ось тобі. (*Виймає пачку грошей*).

Настенька. Навіщо? Не треба мені ваших грошей.

Щупак. Ти почекай! Послухай: візьми і купи у туристів їхні гроші. Які будуть — долари, ліри, франки, фунти. За долар можеш дати по...

Настенька. А вам навіщо, батьку, їхні гроші?

Щупак. Ха-ха. Бери. Ось тут написано, за які гроші скільки нашими можна дати. Ти офіціантка, ніхто і не помітить.

Настенька. Що ви будете робити з ними?

Щупак. Для вас же стараюсь... Скупляй, скільки зможеш. Шубу тобі справляю... Я ось учора двісті доларів купив. Хе-хе. Візьмемо ці доларчики та нашим туристам, що за кордон ідуть, і продамо... Така, дочко, комерція.

Настенька (*відитовхує Щупака*). Та як ви можете? Я не буду!

Щупак. Не бійся, тихенько все можна.

Н а с т е н ь к а. Не буду! А як гроші потраплять до рук... ворогів... Вони ж ці гроші вивезуть за кордон...

Щ у п а к. А яке тобі діло? Хай вивозять.

Н а с т е н ь к а. Це, батьку, навіть не спекуляція, а...

Щ у п а к. Дивись на неї! Батька вчить. Вам же добра хочу.

Н а с т е н ь к а. І долари ті віддайте! Чуєте! Бо я...

Щ у п а к. Що? Заявиш? На батька? (*Хсхає гроші*). Ви-годував... Ти думаєш, що говориш?

Н а с т е н ь к а. Я думаю, батьку. Може, ви ще й па-спорт свій продасте?! Знайдуться такі, що куплять.

Входить П а р а щ е н к о.

Щ у п а к. Ну, ну! Я пожартував... Навіщо мені їхні гро-ші? Хе-хе. Пожартував я, дочко. Ой гріхи наші, гріхи наші. (*Вийшов*).

П а р а щ е н к о (*вслід Щупакові*). Усе жартуєте? На-стенько, ви не забули, що ми сьогодні йдемо до театру?

Н а с т е н ь к а. Які у вас ще були наміри?

П а р а щ е н к о. Ви загадка, Настенько. Незабаром у нас весілля, а ви...

Н а с т е н ь к а. Весілля. Від якого слова походить «весілля»?

П а р а щ е н к о. Ну, від слова «весело»...

Н а с т е н ь к а. А що ж у нас з вами, у мене... веселого?

П а р а щ е н к о. Ха-ха-ха! Це вже психологія. (*Обні-має Настеньку*).

Н а с т е н ь к а (*вирвалась*). Відійдіть! Я зневажаю вас.

П а р а щ е н к о. В чім річ?

Н а с т е н ь к а. Якби мені не було гидко, я б дала вам ляпаса.

П а р а щ е н к о. За що?

Н а с т е н ь к а. За все... ваше життя... Я чула вашу роз-мову з Людмилою.

П а р а щ е н к о. Ви? Але це... Це давня історія, гріхи молодості... На землі живемо.

Н а с т е н ь к а. Це й погано, що ви живете на землі. Ідіть, ідіть геть звідси!

П а р а щ е н к о. Ви жартуєте. Життя є життя. Лірикою і мріями живуть десятикласниці. Ви не поспішайте, бо пошкодуєте...

Н а с т е н ь к а (*спокійно*). Ви справжній мерзотник.

П а р а щ е н к о. Ви не забувайте, хто ви... Я...

Входить А н д р і й. Парашенко вийшов.

Андрій. Ви вдома, а я думав — у театрі, ви ж збирались...

Настенька. Я не піду.

Андрій. Добре...

Настенька. Що?

Андрій. Що ви тут. (Помітив креслення на столі, кинувся, розглядає). Іван приїхав! Настенько, приїхав! Де ж він? (Відчиняє одні двері, другі). Парфене Михайловичу, де Іван? Що йому сказали?

Щупак з'являється на порозі,
поправляє доріжки на підлозі.

Щупак. Приїхав. Кудись пішов. А що сказали — не знаю. Мені не говорять.

Настенька. А який у нього настрій? Веселий?

Щупак. Веселенький. Дуже веселий. (Зник).

Настенька. Значить, усе гаразд. Я така рада за вас!

Андрій. Невже все добре?

Настенька. Якщо в Івана хороший настрій, значить, усе гаразд. Я знаю, затвердять ваш проект, обов'язково! Поздоровляю вас!

Андрій. Спасибі, Настенько... Я дивлюсь на вас і теж вірю, що Іван привіз хороші вісті... Ви, Настенько...

Настенька. Що?

Пауза.

Андрій. Мені добре з вами.

Настенька. Вам, але... ні...

Андрій. Настенько, я кажу те, що думаю. Невже це для вас так несподівано?

Настенька. Я втратила віру... в себе, в свою долю.

Андрій. Поверніть її.

Настенька. Пізно, Андрію.

Андрій. Життя довге.

Настенька. Якщо воно щасливе...

Андрій (складаючи свої креслення). Кажуть: люди-на — сама творець свого щастя.

Настенька. Не всі вміють творити його... Ви поспішаєте?

Андрій. Ні.

Настенька. Дивно, а мені здається, що ви ніколи не спите. Все працюєте, працюєте.

Андрій. Якщо людина проживе навіть сімдесят років, Настенько, то на роботу... на творчість їй залишиться тільки чотирнадцять.

Настенька. Всього?

Андрій. До болю мало, Настенько. Решту природа забирає на дитинство, на сон, а те, що залишається,— кожен витрачає, як хоче. Один буде, щоб залишити після себе світлі міста, дзвінки мости, інший присвячує свій талант науці, посилає ракети в космос, а дехто буде свої власні нори з паркетами, набиває живіт і в цьому вбачає щастя...

Настенька. Я ніколи не замислювалась над цим.

Андрій. А я думаю завжди. Хочеться, Настенько, немарно прожити... Цей проект забрав у мене все. Я віддав йому свої мрії, думки, життя.

Настенька. Це, мабуть, велике щастя — так жити.

Андрій. Так, але для мого щастя — не вистачає щастя інших.

Настенька. А чому нещасливі ті... інші?

Андрій. Я не знаю... Я тільки відчуваю, бачу.

Настенька. Хіба можна помітити, що людина нещаслива? Це ж носять у серці.

Андрій. Можна... коли «Чижик» звучить, як реквієм.

Настенька. Я... я не знаю, що таке реквієм.

Андрій. Це траурна музика.

Настенька з відчаєм подивилася на Андрія і заплакала.

Настенько, не треба. Що з вами? Пробачте мені, я не хотів.

Настенька. Не буду. Я... я не буду більше грати «Чижика».

Андрій. Цього для щастя мало.

Настенька. А що робити? Навчіть, скажіть...

Пауза.

Андрій. Я давно хотів сказати вам, але... Я мушу це сказати. Я вас... люблю.

Пауза.

Настенька (*розгублено дивиться на Андрія*). Ви? Андрію! Мене? Хіба... я... Ні, я не варта вашого кохання... Ви і я... це...

Андрій. Я нікому ще не говорив цих слів у своєму житті. Сказав лише вам, хоча повинен був запитати вас...

Пауза.

Настенька. Мене? Я вірю вам, але їх, мабуть, повинна вислухати інша... Ви злетіли високо, а я... тут... з ними. Я не знаю, що таке... реквієм.

А н д р і й. Настенько, нам не потрібні реквієми. Людина гідна гімнів! Ми з вами злетимо разом. Ви так потрібні мені! Я чекаю вас давно, все своє життя...

Н а с т е н ь к а. Андрію, я не достойна вас. Ви нічого не знаєте про мене... Я... я мушу вам сказати... Я колись... давно...

А н д р і ю. Я знаю, Настенько.

Н а с т е н ь к а. Знаєте?!

А н д р і й. Я все знаю... Мені хтось написав... І я ще більше полюбив вас.

Н а с т е н ь к а. Андрію! (*Вибігла*).

А н д р і й. Настенько! (*У надзвичайному внутрішньому збудженні сідає за піаніно*).

Музика.

Входить Ф е д і р з пакуночком у руках.

Ф е д і р. Нема святого?

А н д р і й (*обняв Федора*). Нема.

Ф е д і р. Що з вами, Кортун приїхав?

А н д р і й. І Кортун приїхав!

Ф е д і р. Що сказали?

А н д р і й. Настенька сказала, що все буде добре. Яка вона чудесна!

Ф е д і р. Ви часом той... не випили?

А н д р і й. Ото я... Ти розумієш? Нічого ти не розумієш.

Ф е д і р. Справді нічого не розумію. Ви мені давайте факти, як говорить наш голова.

А н д р і й. Я сказав їй, що кохаю. Це факт чи не факт?

Ф е д і р. Факт. А вона?

А н д р і й. Вона... вона... Мабуть...

Ф е д і р. «Мабуть» — це не факт. Але все буде добре. (*Пауза*). Я знаю, вірте мені! А ось я вам приніс. (*Показує невелику деталь*). Виточив. Усе за розмірами. Решту деталей хлопці зроблять завтра. Ви, Андрію Григоровичу, можете нам вірити.

А н д р і й. Вірю, Федю, бо один, якщо він навіть великий, — малий.

Ф е д і р. Цікаво, це ви...

А н д р і й. Горький сказав, Федю.

Ф е д і р. Швидше б уже затвердили ваш проект, може, на нього вся держава чекає. Микола Миронович теж так говорить. Ви ще не бачили його?

Андрій. Ми домовилися зустрітись. (Підійшов до телефону, набрав номер). Микола Миронович? Я вже вдома, приходьте... Що? Були у нас?.. Ні, Кортуна ще не бачив. Настрій хороший... Чекаю. (Поклав трубку).

Федір. Мені б Тоню побачити. Останнім часом вона якоюсь дивною стала. До кіно запрошую — не йде, книжки принесу — не бере. І відповіді з Москви нема.

Андрій. Буде.

Федір. Дуже я переживаю, аж не сплю. А то сни всілякі сняться. Хороші сни, скаржитись не можу. То наче ми з Тонею широким ланом ідемо вдвох. Пшениця навкруги хвилі котить. Якись машини невідомої марки на полях. А ми йдемо. Роси сріблом блищать, і земля немов співає... І зараз чую. Заплющу очі — і чую. А то ніби весілля у мене з Тонею. Вся бригада моя тракторна і заводська за столами довгими сидять. І знову дівчата співають. І так на душі хороше, так радісно жити! Тільки щоб Тоня...

Андрій. Зараз покличу... радість твою. (Вийшов).

Федя поправляє зачіску, чепуриться. Заходить Тоня. Проясніло її обличчя. Простягнули одне одному руки. Андрій пішов до своєї кімнати.

Федір. Тоню, здрастуй!

Тоня. Здрастуй, Федю, як ти?

Федір. Все тебе чекаю, Тоню. Працюю. (Пауза). За два тижні п'ятсот тридцять карбованців одержав. (Дістав гроші). Двісті сховай, пригодяться нам. А це тобі купив. (Накинув Тоні на плечі косинку). Бач, яка. Квітів рясно.

Тоня. Спасибі.

Федір. Я тебе чотири дні виглядав. Погано тобі?

Тоня. Так, як і було.

Федір. Тут недалеко вечірня школа є. Наші хлопці заводські вчать, може б, і ти? Я вже був у директора.

Тоня. Я ще не можу. А так вчитись хочеться! (Пауза). І ти не вчишся. Ні, Федю, не треба було приїжджати тобі, був би вже студентом...

Федір. Та я ж заочно, Тоню. Як повернемося з тобою додому, то я всю агрономію за два роки здам, а поки тут...

Тоня. Я знаю, важко тобі. І ніяких ти п'ятсот карбованців за півмісяця не заробив, мені Андрій казав... І коштом собі досі не справив.

Федір. Ну, трохи менше. Чудненька, як ти одужаєш, то я собі такий коверкот справлю, що люди задивлятимуться.

ться. Штани дудочкою пошю, піджак — отакий, і — знай наших!

Тоня. А як не одужаю, помру?

Федір. Що ти кажеш, Тоню? Я не віддам тебе смерті! Не здолає вона нашого кохання. Ми всі будемо рятувати тебе! Всі! Отак стіною стануть хлопці й дівчата, знайомі й незнайомі люди, у кого в серцях живе надія і любов, — і не віддамо тебе! (Пауза). Чого ти тремтиш?

Тоня. Ой Федю, як мені тяжко...

Федір. Що з тобою?

Тоня. Я повинна тобі сказати правду...

Федір. Що сталося?!

Тоня. Я не винна, я не хотіла, але...

Федір. Що таке, Тоню?

Тоня. Я ходжу у секту... Мене водить Щупак...

Федір. У секту, в яку секту?

Тоня. До трясунів.

Федір. Як ти потрапила до них, навіщо пішла?

Тоня. Щупак сказав, що мене вилікують... Я так хотіла бути здоровою... Я повірила йому... Він кудись повів мене по ліки, а виявилось... секта. А тепер мене лякають.

Федір. Тоню, кого ти боїшся, якоїсь купки трясунів? Трясуни тебе не вилікують. Ти не хвилюйся, Тоню. Я тобі скажу... Ми з хлопцями з нашої бригади написали листа до Москви. Андрій порадив, так що, Тоню...

Тоня. Навіщо? У них там стільки турбот... а я — піщинка.

Федір. Ти — людина, Тоню. Прийде відповідь, і заберуть тебе до Москви... Скажи, де збирається секта, і я прийду зі своїми друзями.

Тоня. У той четвер зберуться за старими кар'єрами.

Федір. Тільки ти не йди, Тоню.

Тоня. Ні, я мушу. Я повинна сказати всім у секті, щоб не вірили пресвітеру, Щупаку, щоб виривалися з того року... Правильно я вирішила, Федю?

Федір. Правильно, Тоню. Я допоможу тобі.

Тоня. Щупак іде.

Федір. Ми прийдемо, чекай.

Входить Щупак з газетою.

Щупак. Драстуйте, молодята!

Федір вийшов.

Тоня пішла до своєї кімнати. Щупак іде за нею. Входить Настенька. Щупак зіщулюється під її поглядом, зупинився. Настенька пішла за Тонею.

(Зітхнув, читає газету). Помер... Косулькін Ферапонт Гнатович... Косулькін — і помер... Гріхи наші, гріхи наші.

З веранди заходить Л ю д м и л а.

А де Іван?

Л ю д м и л а. Він затримався у Карабузів... Якщо я ще хоч раз побачу біля нашого дому отого патлатого, то я, батьку... Хто він такий?

Щ у п а к. То... то... пресвітер нашої общини. Василій.

Л ю д м и л а. Хочеш нас усіх у петлю затягти?

Щ у п а к. Навіщо так говориш, дочко? Я не часто ходжу. У нас свобода віросповідання... Стаття сто двадцять четверта Конституції...

Л ю д м и л а. Конституцію цитуєш? Навіщо Антоніну втягнув у свою трясучу секту?

Щ у п а к. Боронь боже!

Л ю д м и л а. Не бреши! Хмаровий казав Іванові. Директор заводу, комуніст, а сестра у секті трясунів. Який жах! Буде тебе, батьку, трясти об землю. Вір мені!

Щ у п а к. Був такий гріх.

Л ю д м и л а. Ти зі мною божими словами не патякай. Ти так віриш у того бога, як у страшний суд. Навіщо Антоніну у секту втягнув? Перед їхнім богом вислужуєшся?

Пауза.

Щ у п а к. У мене свій бог — «мое», «мені». Оце мій бог. А в тебе, а в твого Івана хіба інший? Цьому богу і служимо, за нього і Антоніною розплачуємо.

Л ю д м и л а. За що?

Щ у п а к. За все. Ми з Васи́лієм гроші ділили та інше, що брати і сестри дають... Не одну тисячу вклав сюди. (Ляска долонею по підлозі). Тепер розплачуватись мушу. Наказ такий мені дано, щоб молодих у секту нашу приводити, бо розбігаються до чортової матері брати і сестри. Запустили одного супутника — шестеро в секту перестали ходити, запустили ракету на Місяць, у володіння божі,— дванадцятьох пресвітер не дорахувався. І супутниками, і ракетами б'ють по цих сектах, спасу нема. Вмирає бог... Так що ти мовчи. Бо і я крикну. Так крикну, що і ви затрясетесь усі. Йй все одно три чисниці до смерті, хай господь і Васи́лій возрадуються.

Л ю д м и л а. Який ти, батьку, страшний.

Щ у п а к. Радості не маю, дочко, вовком живу. Гово-

рила з Іваном? Щоб я сьогодні не бачив механіка і його (кинув на креслення) мотлоху.

Л ю д м и л а. Я йому сама скажу.

Щ у п а к. Дивіться мені! Живіть, як хочете, а мене... мого не чіпайте. Горло перегризу.

Л ю д м и л а. Зуби постирались.

Щ у п а к. Пазурі є. (Пауза). Ти мені скажи, як цей... оцей (показав на креслення) затвердять, то... хату мою справді можуть знести чи...

Л ю д м и л а. Якщо розширюватимуть цехи, то знесуть. Гроші повернуть, звичайно.

Щ у п а к. Навіщо мені їхні гроші? Ні, нема спокою

Щупаку на цьому світі.

Л ю д м и л а. Може, на тому краще буде.

Щ у п а к. Ні, я тут, ми тут коріння пустили. Обрубують нам його, а ми живемо... Живу. Ось тут живу.

Л ю д м и л а. Засихаємо, батьку. (Пішла до кімнати Андрія).

Щупак ходить по кімнаті, чомусь обмацує стіни. Зупиняється перед столом з кресленнями, хижо блищать очі. Заходить К о р т у н. Щупак відчиняє дверці груби, взяв аркуш ватману, зібгав, засунув у грубу і чиркнув сірником.

К о р т у н. Що ви робите?

Щ у п а к. Щоб і дим вітром розвіяло.

К о р т у н. Ідіть звідси! (Виймає з груби ватман).

Щ у п а к. Що, жаль? Думаєш, тобі медаль причеплять?

К о р т у н. Не ваше діло! Сиділи б у тій секті і били поклони своєму богові.

Щ у п а к. Один у нас з тобою бог. Многоликий, загребущий бог — сите життя, спокій і, як пишуть у книжках, приватна власність. Хе-хе... В іншого бога — не вірую, як і ти. Хе-хе.

К о р т у н. Вас треба судити. Навіщо ви Антоніну втягли в секту?

Щ у п а к. Хе-хе. А ти хто еси? За моїм порогом ти, може, й директор, і партейний, а тут... маленький ти чоловічок, Ванька. Можна сказати, приймак, душу ти моєму богові продав.

К о р т у н. Та як ви смієте!

Щ у п а к. Ти без крику! Не рубай сучка, на якому сидимо, бо я впаду — ти не втримаєшся. А за Антоніну не бійся, сам розумію. Ой гріхи наші, гріхи наші. А це — спали. (Вийшов).

Кортун (стоїть у глибокій задумі). Страшний бог...
Мій бог.

Увійшла Людмила, за нею Андрій,
він збирає зі столу креслення.

Здрастуй, Андрію.

Андрій. Ховаєшся? Не вистачило сміливості сказати
все одразу?

Кортун. Я приїхав — тебе не було, ну і... у міністерстві, значить...

Андрій. Мені Людмила все розповіла.

Кортун. Ти не ображайся на мене, Андрію, я...

Андрій. Мені нічого ображатись. Жаль тільки років,
довгих років.

Кортун. Не хвилюйся, Андрію...

Андрій. А ти хочеш, щоб я частушки співав? Зрозумій же, що тут частина життя. (Побіг на другий поверх).

Кортун. Що ти йому сказала?

Людмила. Те, що хотів сказати ти. Я сказала йому, щоб він не турбував нас своїми проектами і забирався звідси геть.

Кортун. Як же так можна, Людо?

Людмила. Так треба. Досить. Дійде до того, що він енверне тебе перед усім містом.

Кортун. Але все треба робити з якимсь тактом.

Людмила. Я роблю завжди так, як мені хочеться!
(Вийшла).

Входить Андрій з чемоданом і плащем у руках.

Андрій. Що сказали у міністерстві, чому забракували проект?

Кортун. Ну, розумієш, твій проект... справа майбутнього... він... взагалі нереальний за наших умов... У ньому багато нерозв'язаних технічних проблем, він...

Андрій. Чому нереальний? Ні, не може бути...

Кортун. Я розмовляв зі спеціалістами...

Андрій. Як же так? Можливо, що я не все обгрунтував теоретично, але є моделі, і вони діють!

Кортун. Ще не такі, як ти, ламали на цьому зуби, Андрію, вір мені. Посивієш над цим проектом і життя не побачиш.

Андрій. А що ж таке життя, Кортуне? Це ж і є життя: творити, приносити своєю працею людям радість. Хай поламаю зуби, хай посивію, але...

Кортун. Сподіваєшся на лавровий вінок?

Андрій. Ні, я просто не можу інакше жити. Не хочу жити інакше.

Входить Хмаровий.

Хмаровий. Хто це тут не хоче жити? Куди це ти зібрався?

Андрій. Не вийшов з мене конструктор, Миколо Мироновичу.

Хмаровий. Свій перший проект я переробляв шість разів і... вийшло... (До Кортуну). Хто розглядав проект?

Кортун. Я розмовляв з товаришами в міністерстві. Радились... Справа безнадійна... Думки хороші є...

Хмаровий. Хто розглядав проект?

Кортун. Яке це має значення?

Хмаровий. Мені просто цікаво знати.

Кортун. Що за допит?

Хмаровий. Хіба я не маю права цікавитись долею Андрієвого проекту? Мені важливо знати, чи авторитетна людина зробила висновки.

Кортун. Ти пробач, Миколо, я... Настрій у мене... я розмовляв з... Горюновим, і він... Розумієш, це авторитет.

Хмаровий. З ким?

Кортун. З Горюновим... у його відділі... Що ж, з ним не можна було не погодитись.

Хмаровий. Але Горюнов був у Ленінграді... Він очолював нашу групу... Ти щось плутаєш. Чи, може, ще один Горюнов з'явився?

Андрій. Тоді я нічого не розумію, Іване Трифоновичу.

Кортун. Я н-не знаю, але я... я ще застав... І ми... там... товариші і...

Хмаровий. Можливо, можливо... Не може бути все погано в Андрієвому проекті. Мене дуже зацікавила сама ідея автоматичної лінії. Я завтра подзвоню Горюнову і з'ясую все.

Кортун (підвівся). Навіщо? Я... Ми самі...

Хмаровий. І в обкомі поговоримо, там теж зацікавилися вашим проектом. Тільки дай, будь ласка, мені висновок міністерства.

Кортун. У мене нема висновку, часу було мало...

Андрій. Хіба обов'язково мусить бути висновок?

Хмаровий. Звичайно. Як же так? Ідеться про долю проекту, а вони навіть письмового висновку не дали?! Цього так залишити не можна. Ходімо в обком, і негайно.

Кортун. В обком? Я... я не піду.

Андрій. Чому?

Хмаровий. Тоді ми підемо з Андрієм. Мені щось дуже не подобається ця історія.

Кортун. Ти мене звинувачуєш у брехні?

Хмаровий. Ні, мене дивує твоя поведінка. Ходімо, Андрію.

Андрій. До побачення. Спасибі за притулок.

Хмаровий і Андрій вийшли.
Кортун оторопіло стоїть посеред кімнати.

Кортун (*раптом вибіг на веранду*). Миколо! Хмаровий! (*Кидається з одного кутка кімнати в інший*).

Входить Хмаровий.

Хмаровий. Що? Що з тобою?

Пауза. Чути заводський гудок.

Кортун (*стрепенувся*). Я — в тенетах, у страшних тенетах... Я... Я не можу так далі жити... О, якби ти знав! (*Пауза*). Ні з ким я не говорив... Нікому я не показував Андрієвого проекту...

Хмаровий. Як?

Кортун. Тільки прошу тебе — мовчи... Не говори... не йди в обком... не дзвони... бо все це спливе, і мені... не простять.

Хмаровий. Але ж ти співавтор проекту, я нічого не розумію.

Кортун. Проект Андріїв... я хотів... але... Якби не Щупак, не Людмила... Я збожеволію... Вони, вони бояться Андрієвого проекту... Я злякався його. Шкури своєї жаль...

Хмаровий. Як же ти міг? Як ти міг це зробити, Кортуне?!

Кортун. Миколо, я прошу тебе... Мовчи...

Хмаровий. Я не буду мовчати. Цього я не сподівався від тебе... І ніхто тобі не простить.

Кортун. Миколо, я... я розкажу всю правду Андрієві... У мене сім'я...

Хмаровий. Ти згадав про свою сім'ю... А чому ти не думаєш про інших? Про тих, хто варить сталь, вирощує

для тебе хліб, шиє костюми і приносить ранками молоко. Ні, правду повинні знати всі.

Кортун. Невже ти штовхнеш мене в bagno?!

Хмаровий. Ти весь час сидів у ньому. Навіть Тошо не вберіг. А bagno можуть бути кімнати з модними меблями і килимами. Це страшне bagno, Кортуне.

Кортун. Затягли... сам вліз... сам... Але, Миколо, я колись... чесний... був...

Хмаровий. Міщанин з партквитком — страшніший за відвертого ворога, Кортуне. (Вийшов).

Кортун (вслід). Хмаровий! Миколо! Не говори! Мовчи! (Вибіг у сад).

Дзвонить телефон. Заходить Щупак.

Щупак (взяв трубку). Слухаю... Звідки?.. У нас живе... Так, так, Тоня Кортун... Що, направити хвору до Москви?.. Навіщо?.. Краще вже... Зовсім здорова... Майже... Спасибі за піклування... Одужує... Ні, ні, не турбуйтеся. (Повісив трубку). Ой гріхи наші, гріхи наші. (Вийшов).

Деякий час на сцені нема нікого.

Потім входить Настенька з чемоданом, за нею Паращенко.

Паращенко. Настенько, куди ви? Куди ви?

Настенька (зміряла Паращенко нищівним поглядом). Паращенко, у мене виростають крила. Розумієте, крила!

Паращенко. Ви не поспішайте, придивіться, може, у мене крила надійніші...

Настенька. Ні, народжений повзати — літати не може! (Вибігла в сад).

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Декорація першої дії. Вечір. У парку — музика. Духовий оркестр грає вальс. На лавці сидить, схиливши голову, Кортун. Біля нього стоїть Людмила.

Кортун. А якщо вони не прийдуть?

Людмила. Заспокойся, я ж просила їх.

Кортун. Що вони скажуть мені? (Пауза). Вони вже все сказали в обкомі... Який довгий вечір, неначе зупинилась вічність... А якщо виключать?! Людо, мене виключать!

Л ю д м и л а. Візьми себе в руки. І бюро переживеш. Ну, запишуть догану. З партії тебе не виключать. Внески ти платиш, на збори ходиш і з чужими жінками не гуляєш. Будинок — спорудив батько, це не твоя... приватна власність...

К о р т у н. Ні, ні, ти не заспокоюй мене, Людо. Я зараз дивлюся на себе очима сторонньої людини, яка багато що знає про мене... І бачу... Хто я? Чому я такий? Чому? *(Тиче себе кулаком у груди)*. Тут було багато Кортунів... Вони боролись усе життя. Кращих Кортунів перемогли. І залишилися... А може, не виключать? Я буду просити, я буду...

Л ю д м и л а. Ось вони ідуть, Андрій і Хмаровий. Ходімо. Проси. Хмаровий — голова комісії обкому, від нього залежить багато. Люди люблять, коли їх просять.

Кортун і Людмила вийшли.
Швидко входять Настенька і Федір.

Ф е д і р. Настенько, я не можу зрозуміти, що трапилось, у кар'єрі їх нема.

Н а с т е н ь к а. Але ж Тоня казала тобі...

Ф е д і р. Напевне, зібралися в іншому місці, маскуються.

Н а с т е н ь к а. Треба шукати, Федю, адже завтра Тоня має їхати в Москву.

Ф е д і р. Я зараз покличу своїх друзів, а потім знайдемо до тебе.

Н а с т е н ь к а. Гаразд, Федю, іди, тільки не барись.

Федір вийшов, входить Людмила.

Батько Тоню кудись повів. Після такого приступу!

Л ю д м и л а. Цей старий вовк нам жити не дасть.

Н а с т е н ь к а. Ти ж знала, що він водить Тоню в свою секту, чому не сказала?

Л ю д м и л а. Нічого я не знала... Може, мені ще оголосити, за які гроші наш будинок звели?

Н а с т е н ь к а. За які?

Л ю д м и л а. Боги збудували... І моє, і Кортунове, і твоє життя схоже на сліди брудних ніг, сестричко.

Н а с т е н ь к а. Мое життя не схоже на сліди брудних ніг.

Л ю д м и л а. Хто знає... Може, знову доведеться тобі повернутись під... рідну стріху...

Настенька. Ні, Людмило, нам з тобою під одною стріхою — тісно. (Вийшла).

Входять Хмаровий, Андрій і Кортун.
Людмила стала віддалік.

Кортун. Що ж мені робити? Я думаю, мучусь... Андрію, я сам піду на засідання технічної ради і буду захищати твій проект.

Хмаровий. Проект буде затверджений, його зараз захищати не треба...

Кортун. Обснювало мене брудними тенетами, обснювало міщанство, ситість... Власний будинок, садок...

Андрій. На жаль, зараз міщанство не визначається тільки власним будинком, серветками і кисейними фіранками. Ти злякався, що мій проект зруйнує твоє насиджене місце, твій спокій... Ні, не буде тобі, Кортуне, спокою!

Кортун. Миколо, ти мене знаєш з дитинства...

Хмаровий. Ми з тобою давні друзі, але захищати, вигороджувати тебе, Іване, я не буду.

Людмила. Йдеться про наше життя, невже ви не розумієте, ви ж люди!

Андрій. Так, ви завжди думали тільки про своє життя, про себе. Вас не турбувала ніколи навіть доля близьких вам людей.

Кортун. Що ж, пробачте, що я затримав вас.

Людмила. Так відплачують за добро. А ти сподівався на вдячність!

Хмаровий. Це ж кому ви зробили добро? Це ж кому ти зробив добро, Кортуне? Андрієві? Якби він підписав проект і твоїм прізвиськом, тоді б ти бив у дзвони, а коли ні — хай згине все. Ідея, талант, усе хай згине, тільки б залишилось Кортунове гніздо і благополуччя.

Кортун. Мені вам нічого сказати...

Кортун і Людмила виходять.

Андрій. Ходімо, Миколо Мироновичу.

Хмаровий виходить. Андрій іде за ним.
Вбігає Парашенко, затримує Андрія.

Парашенко. Андрію Григоровичу! Я повинен сказати вам...

Андрій. Слухаю.

Парашенко. Вона пішла до вас, я бачив... Що я вам зробив, я не стояв на вашій дорозі, а ви... Це була моя єдина...

Андрій. Чого ви хочете?

Паращенко. Ви забрали у мене надію, майбутнє!

Андрій. Яке ж у вас майбутнє, Паращенко?

Паращенко. Ви мене ображаєте. Я — науковий працівник, я... Ви забрали у мене Настеньку...

Андрій. Який же ви науковий працівник? Ви — трунь.

Паращенко. Ви відповісте за свої слова!

Андрій. А про Настеньку я з вами не збираюсь говорити.

Паращенко. Я вас попереджаю: її батько — керівник секти трясунів...

Андрій. У вас із ним — одне майбутнє.

Паращенко. Ви не турбуйтеся за моє майбутнє, ви подумайте, з ким ви зв'яжете своє життя, ви ж комуніст.

Андрій. Ідіть к чорту, Паращенко! (Вийшов).

Паращенко. І це інтелігенція... (Поплентався у темряву).

Вбігає знесилена Тоня, за нею — Щупак.

Щупак. Вернись! Ти мусиш повернутись до братів і сестер і навколішках просити у них прощення за все, що сказала їм, що осквернила віру нашу.

Тоня. Я сказала їм правду! Ви не святі, ви — вороги!

Щупак. Кайся в гріхах, бо наш пресвітер не любить жартів. Ходімо, приймеш уночі хрещення, дух святий відкриється тобі.

Тоня. Ні. Тепер я з вами не піду!

Щупак. Підеш! Ти ще не знаєш мене! (Схопив Тоню, тягне).

Тоня. Пустіть, пустіть! Не треба мені вашого бога, пустіть! (Падає).

Щупак (злякано оглядається). Що ти, що ти? (Тікає).

Зникає екстер'єр.

Декорація першої дії. Ясний, сонячний день. На вікнах опущені штори, темно, тільки з веранди широка смуга світла. Людмила нервово ходить по кімнаті.

Входить Кортун.

Людмила. Ну що?

Кортун. Все.

Людмила. Як вони посміли?! За якийсь нещасний проект... Дякуй Андрієві і Хмаровому... Ти не повинен мовчати! Ідь у Москву... Я їм цього не прощу. Вони

повернути тобі квітток. **Ще** проситимуть... Нема такого права!

Пауза.

Кортун. Є таке право. І не тобі... не нам говорити про нього. Я проклинаю себе і... тебе з твоїм батьком... і вашого міщанського бога, який вбиває в людині честь, гордість, мрії... людину вбиває, залишаючи живим тільки живіт. Проклинаю його! (*Вийшов у іншу кімнату*).

Клацнув замок.

Людмила (*стукає в двері*). Відчини! Ваню, відчини! (*Стукає*). Треба щось вирішувати. (*Стукає*). А хто директором буде? (*Стукає*). Чому ти мовчиш?!

Швидко входить **Щупак**.

Щупак. Не було? Нікого не було?

Людмила. А ти кого чекаєш?

Щупак. Секту нашу накрыли... Хтось повідомив, що ми скуповуємо гроші... Невже Настя? Уб'ю! Василия вночі забрали, прямо з кар'єру...

Людмила. А тебе?

Щупак. Бог — милосердний... Утік. Пересидіти десь треба.

Людмила. Догрався святий...

Щупак. Василій видасть і мене. (*Бігає по кімнаті*). Ні, я чоловік смирний. А те, що в секті був, то у нас свобода... Стаття сто двадцять четверта гласить... Хай Василія судять, він пресвітер, у нього журнали і листівки з-за кордону знайшли, а я... (*Побачив капелюх Кортуну*). Кортун прийшов?

Людмила. Прийшов.

Щупак. Не втримався? Так і знав. Хитрості мало. А я вчив: будь благий, яко голуб, і хитрий, яко змії.

Людмила. Скільки грошей маєш?

Щупак. Маю... Усе в землі. Не скажу де, не скажу.

Людмила. Голуб. З собою в землю не візьмеш... А Тоню де подів?

Щупак. Не знаю. Хіба нема?

Людмила. Що?! Ти ж її кудись учора повів, де вона?

Щупак. Втекла.

Входить **Паращенко**, **Щупак** здригнувся.

Людмила. Розхльобуй, батьку. Іди від нас, іди звідси.

Щупак. Мене, мене проганяєш? *(Пауза)*. Піду. Але я ще повернуся. З мішком за плечима по світу пушу.

Паращенко. Ви небезпечний соціальний елемент. Сектант! Забирайтесь звідси! Ви плямуєте чесних людей і псуєте їм біографії.

Щупак *(іде на другий поверх)*. Мовчи, обскубаний ангел. *(До Людмили)*. До вечора пересиджу, не виженеш? *(Вийшов)*.

Паращенко. Він складає речі.

Людмила. Хто?

Паращенко. Твій Кортун. Я бачив через вікно.

Людмила. Було гніздо. виявилось дірявим. Не втримала.

Паращенко. Я теж — адью!

Людмила. І ти? Хоч я забула, що, коли потопав корабель, шури тікають першими.

Паращенко. Я не шуру. Я — реаліст...

Людмила. З душею шура.

Паращенко. А що робити, у мене в цьому домі не залишилось нічого.

Пауза.

Людмила. Не поспішай. Потопав не всі. Не всі підуть на дно... Йди і сиди у своїй кімнаті. Чекай. Або ти підеш звідси, або я.. прийду до тебе.

Паращенко. Залежно від обставин? *(Пауза)*. Людочко!

Людмила. Без ніжностей. Іди, потопавчий.

Паращенко пішов на другий поверх. Входить Настенька.

Настенька. Федя був?

Людмила. Ні.

Настенька. Значить, не знайшли. Якщо вона помере... Ні, тільки не це... Де батько? Хто сказав, що вона здорова, коли дзвонили з Москви?

Людмила. Не знаю. Ніхто не дзвонив.

Настенька. Павуки.

Людмила. І це каже сестра. У нас таке горе, а ти... Ваню виключили. *(Плаче)*.

Настенька. Хіба ти плачеш тому, що його виключили? Ні, Людмילו, ти плачеш від люті, від власного безсилля. Я знаю тебе. Нічого немає в твоїй душі: ні любові,

ні щирості, тільки холодний розрахунок і жадова наживи...
Цим ви і жили, животіли...

Л ю д м и л а. Швидко тебе навчив твій... механік. Ти гадаєш, що будеш щасливою зі своїм Андрієм? Він кине тебе на другий день після затвердження проекту. З офіціантками не одружуються, вони можуть подобатись лише... командировочним.

Н а с т е н ь к а. Я не дивуюсь. Інакше думати про людей ти не можеш... Я теж так думала колись... І мені соромно тепер. Я зустріла стільки чудових людей, вірніше, не зустріла, а подивилась на них іншими очима. Ти не матимеш такого щастя. І офіціанткою бути хороше, людям служити хороше.

У кімнаті Кортуну щось упало.

Хто там?

Л ю д м и л а. Іван.

Н а с т е н ь к а (кинулась до дверей, стукає). Іване Трифоновичу, Іване Трифоновичу! Це я!

К о р т у н (відчинив двері). Настенька? Добре, що хоч ти прийшла.

Н а с т е н ь к а. Вони теж збирались до вас.

К о р т у н. Хто?

Н а с т е н ь к а. Андрій і Хмаровий.

К о р т у н. Ні, вони до мене не прийдуть.

Н а с т е н ь к а. Вони, мабуть, з Федором шукають Тоню.

К о р т у н. Тоню? А де Тоня?

Н а с т е н ь к а. Її ще звечора нема. Батько повів Тоню в свою секту і... і нема.

К о р т у н. У секту? Тоню у секту? Казав же мені Хмаровий... Де Щупак? Куди ви поділи Тоню? Де Щупак?

Л ю д м и л а (показує на другий поверх). Там.

Кортун побіг по східцях на другий поверх,
вбив двері, тягне Щ у п а к а.

К о р т у н. Де Тоня?!

Щ у п а к. Н-не знаю. Відпусти. Вона... ми... Людмила, чого він хоче від мене?

К о р т у н. Де Тоня?

Щ у п а к. Вона втекла... Пішла кудись... Я не помітив, ми псалми співали...

К о р т у н (відпустив Щупака, затулив рукою очі). Псалми. Що ви зробили зі мною?

Л ю д м и л а. Шукаєш винуватих? А сам який?

Щупак. Ага, ага, а сам який? (*Копіює Кортуну*). «Ви вже, папашо, грошенят не пошкодуйте, поставте будинок, щоб на сто років, а я стану директором, та й заживемо...» А тепер політграмоту мені вичитуєш?!

Кортун. Замовкніть!

Щупак. Одному богові молились, сину мій.

Кортун. Ні, не син я вам... Ви спали на пуховиках, коли країна стікала кров'ю... І тепер... Страшно так жити. Мій батько не назвав би мене своїм сином.

Людмила. Кожен влаштовується, як уміє.

Настенька. Це жахливо чути.

Щупак. Переживемо і це горе, діти мої, а потім...

Людмила. Ми ж — сім'я.

Настенька. Нема у нас сім'ї!

Кортун. І ніколи не було. Була згряя чорних круків, що задихались у ситості. Не прощу я собі ніколи, ніколи!

Людмила. Якось буде, Ваню. Продамо будинок і вийдемо.

Щупак. Як, продасте без мене?

Ніхто не слухає Щупака.

Кортун. Не можу я з тобою... з вами... Адже хочеться жити...

Людмила. Я так люблю тебе, Іване!

Настенька. Не треба брехати хоча б у цей день! Не треба неправди! Не вірте їй, Іване Трифоновичу! Коли ви були на фронті, вона... з Паращенкоком...

Людмила. Ой! (*Пауза*). Неправда!

Кортун. Правда.

Людмила. Він жив у нас, але... хай скаже батько. (*До Настеньки*). Ти... ти заздрила мені все життя... Ви... ви всі... Іване, не залишай мене!

Кортун. Ти зрадила не лише мене, а мою мрію... Колись я прийшов до вас з чистим серцем і віддав його тобі...

Входять Гоня і Федір.

Настенька. Гоня!

Кортун. Де ти була, Тоню?

Гоня. Мене... мене Федя знайшов уночі і... відвіз до лікарні. У мене приступ був... я від Щупака тікала.

Федір. Щупак залишив її непритомну...

Щупак, зігнувшись, задкує до дверей.

Тоня. Тікаєте? Скільки ви забрали у мене і в таких, як я, радості й щастя...

Щупак. На все воля божа, дочко.

Федір. Не втечеш, не знайдеш навіть нори на нашій землі.

Кортун мовчки йде до Щупака.

Людмила. Не чіпай його! *(Вийшла вслід за Щупаком)*.

Федір. Збирайся, Тоню.

Кортун. Куди?

Тоня. Мене відправляють до Москви.

Настенька. Я така рада за тебе!

Федір і Тоня вийшли. Загавкав собака.

Кортун. І мені пора, Настенько. *(Іде)*.

Вбігає Людмила.

Людмила. Іване, батька заарештували. *(Зі злістю)*. Не встиг і за ворота вийти.

Кортун. Який сором. *(Вийшов)*.

Настенька. Це закономірний кінець.

Людмила. Треба щось вирішувати. *(Пішла до кімнати Кортуну)*.

Входять Хмаровий і Андрій.

Хмаровий. Як Тоня?

Настенька. Готується до від'їзду. Я скажу, що ви прийшли.

Андрій. На аеродром поїдемо разом, Настенько.

Настенька вийшла.

Входять Кортун із стареньким чемоданом і Людмила.

Кортун. Ви прийшли? Спасибі. *(Прочиняє двері у кімнату Тоні. Тихо, майже пошепки)*. Тоню... Тоню... Я іду звідси... іду... іду...

Людмила. Не йди! Залишись! Вони прийшли в наш дім, як на похорон... Залишись, хай вони не радіють!

Хмаровий. Може, ми прийшли і на... народження.

Кортун. У такі хвилини приходять... друзі. Я виїжджаю.

Андрій. Куди?

Пауза.

Кортун. Я повернусь у Заозерне. Рядовим токарем стану, підручним, аби лише прийняли.

Людмила. Який жах!

Кортун. Це буде щастя, якщо приймуть.

Входять Тоня, Федір з чемоданом і Настенька.

Тоню, прости мені.

Тоня. Ідь, Ваню... І якщо зможеш, то приїжджай до мене, коли я повернусь... І не в чотирьох стінах шукай мене, а на полі широкому, де люди, де праця, де пісня...

Кортун. У тебе не було брата, але він буде. (Пауза). Людина... буде.

Хмаровий. Ідь. Важкі у тебе будуть дороги, Кортуне, але якщо буде серце чисте, то тисячі наших людей подадуть тобі руки.

Кортун взяв старенький чемодан, подивився на всіх і мовчки вийшов, грюкнувши дверима. Упала з-за портрета підкова. Її підняв Андрій. Чути, як підїхала машина.

Тоня. Іване!

Андрій. Хай їде. Так треба, Тоню.

Хмаровий. Нам уже час. Пам'ятай, Тоню, що ти завжди будеш рідною в моїй сім'ї.

Тоня. Спасибі вам, Миколо Мироновичу.

Федір. Ти скоро повернешся, Тоню, скільки ще справ чекає нас на землі!

Андрій. І на весіллі твоєму ми ще погуляємо.

Хмаровий. Три дні гуляти будемо!

Настенька. Через три години тебе привітає Москва.

Федір. А ти казала — піщинка. Ми... я буду чекати тебе, Тоню.

Тоня. Я знаю, Федю... Ви зустрічайте мене, друзі мої.

Федір, Тоня, Хмаровий і Настенька йдуть до широких дверей веранди. Андрій повертається і кладе підкову на стіл.

Людмила. Ви... ви... забрали у мене все — забирайте і підкову!

Андрій. Нам вашого іржавого щастя не треба.

Андрій обняв Настеньку за плечі.

Всі вийшли, причинивши за собою двері. У темряві Людмила бере підкову і повільно йде на другий поверх. Скриплять, немов стогнуть, у тиші сідді. Зупинилась, жбурнула підкову на підлогу. І раптом налетів вітер, широко розчинились двері, чорні крила штор розвіваються по кімнаті, глухо стугоняють ставні, дзенькнула розбита шибка...

Повільно спадає завіса

НА СЪОМОМУ НЕБИ

Комедія на 2 дѣй

ДИЯОВІ ОСОБИ:

Семен Стратонович Самохід, 65 років.

Інна, 22 роки.

Варя, 18 років.

Софія, 30 років.

Анатолій, 22 роки.

Василь, 20 років.

Олександра Василівна, 40 років.

Макар Васильович Вершок, 60 років.

Дмитро Калита, 30 років.

Петро Корнійович Чумичкін, 40 років.

Корній Петрович Подушечка, 40 років.

Гаврило Мусійович П'ятак, 65 років.

Музиканти.

Україна, наші дні.

ДІЯ ПЕРША

КАРТИНА ПЕРША

Просторе чепурне подвір'я. З боків сцени виглядають, оповиті диким виноградом, веранди двох будиночків. Під крилатим деревом — столик, садові лави.

У хаті, під акомпанемент гітари, тихо співає Інна.

За столом сидить Семен Стратонович Самохід, щось пише. Софія Іванівна зосереджено ходить по сцені.

Софія. Переходжу до випивки...

Самохід. Переходимо до випивки.

Софія. Пишіть по... триста грамів на носа.

Самохід. А може, по двісті?

Софія. Не та норма, Семене Стратоновичу, зараз гість нитущий пішов.

Пауза.

Самохід. Пропозиція приймається, переходимо, Софіє, до третього питання.

Софія. Почекайте, Семене Стратоновичу, допишіть до другого питання коньяку, шампанського і пива.

Самохід. Не витримає моя ощадна книжка, Софіє...

Софія. А ви що ж, хотіли своїх дітей з Африки зустріти за троячку? Ні! Коньяку і шампанського треба для благородства. А пива для сумбуру. Після пива у клієнта з'являються шат і хрипота.

Самохід (після паузи). Затверджую, хазяюй, Софіє, а я піду, бо вже час. (Гукає). Інко, Варко! Де ви там, давайте форму! Швидше!

Вбігають Інна і Варя в джинсах і корковому шоломі. Варя тримає в руках дідового форменого піджака з кількома орденами і значками почесного залізничника.

Варя. Діду, не кричи, тобі не можна хвилюватись.

Самохід. Ти коли вчора прибилась додому?

Варя мовчить.

Софіє, коли оце чортеня прийшло додому?

Софія. Десь об одинадцятій...

С а м о х і д. Та її ще й о першій ночі не було! (До Інни).
А ти?

І н н а. Чесно? Я о другій прийшла.

С а м о х і д. І дня їм мало, і ночі не вистачає! (До Варі).
Де була?

В а р я. Ми з Василем ходили...

С а м о х і д. Дивись, Варко, бо я тебе з тим міліціонером роз...розформую. Щодня порушує графік, а в тебе ж екзамени на самісінькому носі...

В а р я. Графік, пхі!

І н н а. Що ми тобі, паровози?

В а р я. Я не хочу жити за графіком.

С а м о х і д. Це ти їх, Софіє, порозпускала. Та вже заміж зібралась, а ця хати не тримається. Торік не пройшла по конкурсу і цього року провалиться.

В а р я. Grimаса долі!

С а м о х і д. Коли б уже швидше приїжджали ваші родителі, бо я не витримаю.

С о ф і я. Семене Стратоновичу, не втручайтесь у наші справи. Ваше діло — електровоз, а це дівчата. А якщо ви проти мене, то я забираю свої чемодани і беру курс на Одесу. Я вже два рейси пропустила через вас. Не слухайте, дівчата, діда, бо він старомодний, як наш комод.

С а м о х і д. Хто комод? Я? Думаєш, Сонько, якщо ти приїхала з Одеси, то вже й мадам?

С о ф і я. Так, я з Одеси. І я — жінщина. Не бачите?

С а м о х і д. Та я таких ешелонами возив і не дивився...
Пропаду я з вами.

І н н а. Заспокойся, діду, ти ж у нас хворий.

С а м о х і д. Щоб я цього слова не чув. Понавигадував чортів Макар лвороб! На цілий місяць у ліжку вклав... Хворий... Та я ще... А ти, Софіє, розпалюй котли і — вари, печи, бо як прийдуть наші африканці, то до нас люди посядуться... І я хочу, щоб усі бачили, що я тут хазяїн, а не комод!

С о ф і я. Ну!

Самохід іде до хати.

І н н а. Ти ж, діду, не затримуйся, бо сьогодні й Олександра Василівна приїде.

С а м о х і д. Хто?

В а р я. Ну, мама... Анатолієва.

С а м о х і д. Шурка?! Мені до неї діла нема. Хай уже Вершок свою сестричку зустрічає.

Софія. Може, сьогодні чи завтра, якщо прийдуть наші, ми і заручини справимо?

Самохід. Коли прийдуть, тоді й поговоримо. Світ перевертається — Інна заміж хоче! До того женишка ще придивитись треба. Що воно за часи настали: усі спішать, усі спішать. (Пауза). А роки пробігають, як полустанки.

Софія. І не кажіть! По чоловіках ще не так видно, а на нещасних жінках кожний день мітку лишає.

Самохід зайшов у дім.

І ніяка парфюмерія тобі не допоможе. Ракети запускають, а крему, щоб зморшки зашпакувати, — нема. У Марселі торік купила — не помагає, в Піреї брала і в Ходейді — тільки шкіра пооблазила...

Інна. А мені польський дістали...

Софія. Коли мені було двадцять, то я і в дзеркало не дивилась. Оголошую аврал, пішли приборати.

Зайшли в дім. На веранді другого будинку виходить Макар Васильович Вершок з лікарським саквоюжмем. Вийшов з хати і Самохід, щось шукає, не помічаючи Вершка.

Самохід. Де ж окуляри? Шістдесят п'ять років без них прожив, а він приписав, щоб його лиха година писала.

Вершок. Кого це ти, Семене, клянеш?

Самохід (навіть не обернувся). Тебе.

Вершок. Приємно від друга-товариша добре слово почути.

Самохід. Я тобі ще не таке сказав би, та люди кругом... На місяць мене в ліжку вклав...

Вершок. Що вдієш, Семене, — серце.

Самохід. Я ще бикам роги можу кругити.

Вершок. Ти вже й цапові, конкретно, не скрутиш.

Самохід. Довів ти мене, Вершок, до повної катастрофи.

Вершок. Спочити тобі треба. На пенсію пора. Заслужив.

Самохід. Іди під три чорти, Макаре. Як тільки зійду я зі свого електровоза, то впаду на шпали і помру. А якщо почую ще хоч раз від тебе оце пенсійне слово, то і голови у твій бік не поверну.

Вершок. Ще раз дякую тобі. Заслужив, конкретно, за сорок років дружби.

Самохід. За дружбу і тобі спасибі, бо ми з тобою крізь вогонь пройшли і від смерті ти мене рятував і сам двічі

помирав... Але зараз, Макаре, не гаси топку, якщо ти мені товариш.

Вершок. У клініці ти для мене просто пацієнт. І я за тебе відповідаю.

Самохід. Пацієнт. *(Пауза)*. Що ж ваша комісія написала про мене? Покажи.

Вершок. Медичний висновок ми передали твоєму начальству.

Самохід. Ну й плюють мені на ваші папірці. В управлінні усі мої хлопці сидять. Мене в обиду не дадуть. Бувай.

Вершок. Куди це ти при такому параді?

Самохід. Начальник залізниці, Петро Чорновіл, приїхав, викликають. Мабуть, у рейс пошлять.

Вершок. У який рейс? Не можна тобі, Семене.

Самохід. А якщо попросять? Може, делегацію повезу... З якимось демократичним прем'єром чарку вип'ю. А що?

Вершок. Ну-ну! І не думай... пива там чи... боже бори. Сухий закон.

Самохід. А ми його розмочимо. А коли закон розмочений, то його куди хочеш можна повернути. Ось приїдуть мої африканці — два дні пити буду, а потім уже стану на промивку... Зараз по дорозі зайду в ресторан і найму джаза. Якщо у мене така okazія, що діти прилітають з африканської сторони, — хай грають.

Вершок. І сестра моя сьогодні приїжджає... На оглядини, по звичаю треба ж.

Самохід. Хай дивиться, ми Інну від людей не коваємо.

Вершок. Може, ще й родичами будемо? Племінник у мене хлопець славний, архітектором колись буде...

Самохід. Я своєї онуки хвалити не буду, але всі знають, що і слухняна, і роботяща... На телеграфі вистукує... теж колись до чогось достукається.

Вершок. На якому телеграфі?

Самохід. На самому центральному.

Вершок *(розсміявся)*. Та вона вже другий місяць у парку в кафе співає.

Самохід. Що? У якому парку?

Вершок. У самому центральному. Анатолій мені сказав, що її з самодіяльності в оркестр забрали.

Самохід. Так як же це? Я їй покажу оркестр! Я їй заграю! *(Кричить)*. Інко! Інко, іди сюди!

Вершок. Хай співає. Ти на поворотах обережніше, Семене, бо це діло конкретне. (*Вийшов*).

Увійшла Інна з гітарою.

Самохід. Ти що, вирішила мене достроково на той світ відправити?

Інна. Я не вмію відповідати на такі запитання. Принести валідолу?

Самохід. Якщо я вже дожився до того, що моя онука по ресторанах співає, то мені не треба нічого. Онука машиніста Самохода! Як я людям в очі дивитися буду, що я твоїм батькам скажу? Довів до пуття. Чого мовчиш? Співаєш? Кажи мені лічно.

Входять Софія і Варя.

Софія. Що за базар?

Інна. Співаю.

Самохід (*жалісно до Софії і Варі*). Співає. А чого ж ви мовчали?

Варя. Подумаєш, секрет! Державна таємниця.

Самохід. Це якась банда змовників у моїй хаті!

Софія. Ша, Семене Стратоновичу.

Самохід. Роботу на телеграфі залишила?

Інна кивнула головою.

І співаєш?

Інна. Співаю.

Варя. Наша Інка красиво співає. (*Наспіває, копіюючи сестру*).

Самохід. Щезни! Погибель моя. Ото, Інко, щоб я тебе в тому ресторані не бачив, бо, як прийду, то при всіх людях...

Софія. А ви знаєте, що тепер діти нервові? Кажуть, від радіації...

Варя. Діду, ти ударник, читаєш газети, а темний-пре-темний.

Самохід. Ще й воно голос подає! Ану, за книжки сідай. (*До Інни*). Зрозуміла?

Інна (*смиренно*). Діду, це все вініки.

Самохід. Які вініки?

Варя. Це ж козі зрозуміло.

Інна взяла кілька акордів, наспівує.

С а м о х і д. Ти в мене ще заспіваєш!
С о ф і я. То це ж таки, справді, пісня!

Софія і Варя підспівують Інні. Самохід з докором подивився на всіх, сплюнув і вийшов.

І н н а. Концерт закінчено, спасибі за увагу. Варко, сідай за книжки, бо знову завалиш своє майбутнє.

В а р я. Точно — провалюсь.

С о ф і я (тричі сплюнула). Не маєш права. Батьки написали, щоб ти після десятирічки обов'язково протаранила медичний.

І н н а. Лусни, а візьми його штурмом.

В а р я. Кістки, апендицити, аборти...

С о ф і я. Що?!

В а р я. Повішусь!

І н н а. Я тобі повішусь!

С о ф і я. Дєточка, це ж так благородно (вимовляє на французький манір) — акушер... Білий халатик... Батьки твої мріяли, щоб ти пішла їх слідами.

В а р я. Я не хочу ходити по чужих слідах... Я хочу залишити свої. Хоч маленькі, але свої... Ось візьму і на шофера вивчусь або на машиніста і буду возити по землі народ і прем'єрів, як дід.

І н н а. Балда.

С о ф і я. Ти на паровоз? Дєточка, не забувай, що ти майбутня жінка!

В а р я. Я пам'ятаю. (До Софії). А ти ж пішла в морячки?

С о ф і я. І не шкодую. Я простояла п'ять років у камбузі танкера, але побачила світ. Мальта, Сінгапур, Марсель, Гонконг...

І н н а. З камбуза світ не дуже цікавий...

В а р я. Я теж хочу в камбуз!

І н н а. Варю, у тебе катастрофічно щезають мозкові звини.

В а р я. А на що ти претендуєш, провінційне дитя двадцятого століття? Вийдеш заміж за Тольку і будеш прати пелюшки?

І н н а. Тебе це теж не мине.

С о ф і я. Дєвочки, це не трагедія. Зараз є пральні машини і дитячі ясла.

В а р я (до Інни). Ти ще хочеш аплодисментів і слави. «Запорожця» з Толькою купите, будете виїжджати щонеділі на так зване лоно природи... за двадцять кілометрів

від міста... Сидітимете в захищеному лісочку і жуватимете салат з майонезом і краківську ковбасу. Ідилія!

Софія. Я люблю салат з крабів.

Інна. У тебе, Варко, точно не буде ні машини, ні салату.

Софія. Про машину і салат повинні думати чоловіки. Хороший чоловік це — проблема номер один. Вірте мені — я двічі виходила заміж.

Варя. Чому б тобі не спробувати ще раз?

Софія. Нема кандидатури.

Інна. А Чумичкін?

Варя. Правильно! Давай Чумичкіна. Він будує собі шикарний особняк... Ти переїдеш сюди і я-ак заживеш! Він, правда, трохи чокнутий, але симпатичний.

Софія. Щоб я залишила Одесу, да? У мене кімната двадцять два метри з балконом на Дерібасівську.

Інна. А ти Чумичкіна тягни на Дерібасівську! Ідея?

Софія. Дівочки, не спішіть. Я сама кину гарпун.

Варя. Інка вже кинула.

Софія. Толя — хороший хлопець.

Варя. Дружній шарж на жениха.

Інна. Ти краще на свого персонального мільйонера поглянь. Геніальний витвір природи!

Варя. Вася — це ж людина! На юридичний заочний поступив, — упертий, як осел. Генералом колись буде.

Софія. Усі хочуть бути генералами.

Інна. Епоха!

Під'їхав мотоцикл.

Варя. Василь!

Увійшов Василь у літній парадній формі мільйонера.

Василь. Салют, компаньєро!

Інна. Соратники, я пішла, мене Толя чекає. Чао! (Іде).
Варю, з дому ні на крок! (Вийшла).

Варя. Усі командують тобою.

Василь. А я хотів тебе на пляж відвезти.

Софія. Ніяких пляжів. У неї екзамени.

Варя. Сою, на одну годину.

Василь. Просимо.

Варя збирається.

Софія. Прив'яжу!

Варя (підходить до Софії). Ти знаєш, що таке самбо?

Софія. Крем?

Василь. Це, Софіє Іванівно, прийоми самооборони.

Варя. Мене Вася вчить. Якщо на тебе нападають,— ти р-р-раз, і все лежить. От нападай на мене. Я тебе вмить покладу.

Софія. Детка, що за жарт?

Василь. Не бійтесь, спробуйте, Варю, прийом третій...

Софія (до Василя). Помовч, бо я тебе як схоплю, то за бортом опинишся.

Василь. Я? Софіє Іванівно, у мене другий розряд.

Василь займає позицію. Софія Іванівна миттю вправним прийомом збиває Василя з ніг. Варя сміється.

Софія. Ну?

Василь. Це неправильно.

Софія. Детка, я ж виросла в Одесі. Я таких нанизувала, як бичків на кукан. Дюжинами.

Василь. Здаюсь.

Софія. Ти, Василю, якщо уже попався мені, то привези ящик пива, бо ми гостей чекаємо. (Подає гроші).

Василь. Я не можу на службовому мотоциклі: побачить Калита — на губу посадить.

Варя. Та він же великий гуманіст.

Василь. Софіє Іванівно, а коли ж обіцяний урок?

Софія. Хоч зараз, але щоб пиво було. Варю, давай звук!

Варя побігла в хату. Музика, звучать електрогітари.

(Театрально). Дорогі друзі, сьогодні ми розучуємо новий закордонний танок «Манкі», що означає «Мавпа». Роби так. (Танцює).

Василь несміливо повторює дивовижні рухи Софії.

Варя. Блискуче!

Софія. А тепер — роби діло.

Василь і Варя ввійшли. Входить Чумичкін.

Чумичкін (церемонно вітається з Софією). Ваші ще не приїхали?

Софія. Дали телеграму з Африки, що збираються виїжджати, а де поділись — не знаю. Сідайте, Петре Корнійовичу.

Чумичкін. Я, власне, прийшов до Анатолія.

Софія. Його нема. Почекайте, чи ви поспішаєте?

Чумичкін. Софіє Іванівно, коли я вас бачу — час, як категорія, для мене не існує.

Софія. Цьому можна вірити, Чумичкін?

Чумичкін. З вашої ласки, Петро Корнійович... Петя.

Софія. Дуже мило, Петя.

Чумичкін. Не смійтесь, Софіє Іванівно, я — людина трагічної долі.

Софія. У вас якись неприємності на службі?

Чумичкін. Що ви! Я не перший рік очолюю відділ комунального господарства. Мене знають, цінять, поважають, обирають в різні органи і так далі. Кажуть, що я дуже ініціативний... Зараз у нашому місті за моєю пропозицією будуть споруджувати площу...

Софія. Але ж тут є уже одна площа.

Чумичкін. Мала. У сусідів більша, а ми що, гірші? Ось ми і позносимо старі будиночки і зробимо площу. На віки. Хай нащадки згадують Чумичкіна. Мені для них нічого не шкода... Зараз я теж одну ініціативу хочу подати на розгляд вищим інстанціям.

Софія. Яку?

Чумичкін. Хочу запропонувати, щоб від вокзалу через усе місто люди ходили по правій стороні тротуару, а до вокзалу — по лівій.

Софія. А якщо не захочуть?

Чумичкін. Можна постанову написати. Дуже красиво буде: суцільна лава вверх і суцільна — вниз. Як на демонстрації. (Пауза). Усе роблю для народу, а сам...

Софія. Ви, напевне, захворіли?

Чумичкін. Ні, Софіє Іванівно, я — морж.

Софія. Хто?

Чумичкін. Морж. Купаюсь круглий рік. І не кашляю. Я один з кращих моржів міста...

Софія. Яка ж може бути трагедія у моржа?

Чумичкін. Розумієте, на роботі — я в колективі, а вдома — самотній. У мене маленька житлова площа, порядка дванадцяти метрів, і самовар...

Софія. Чому ж ви не перебираєтесь у нову квартиру?

Чумичкін. Мене тримає приватна власність. У моєї останньої дружини були дуже сильні пережитки капіталізму і не було свідомості. Вона примусила мене, коли я ще був звичайнісіньким інспектором, розпочати будівництво власного будиночка... Я її любив і... тепер змушений

закінчити будівництво. Крім того, мені зараз треба переробити фасад.

Софія. Навіщо?

Чумичкін. Якщо ми знесемо старі будинки під площу, то мій опишеться на першому плані.

Софія. А ваш не знесуть?

Чумичкін. Даруйте, але план складав з Анатолієм і я...

Софія. Великий ваш будинок?

Чумичкін. Ні. Це буде шлако-блокова хатина на два маленькі поверхи. Стіни вже зведені... Стоять, як докір моєму кохання...

Пауза.

Софія. Ви що, не можете забути її?

Чумичкін. У мене суцільна трагедія. Перша дружина залишила мене, бо її не сподобалась моя мама. Другу залишив я, бо моїй мамі не сподобалась її мама... Третя втекла з відставним полковником у Кривий Ріг.

Софія. Так це ж драма! (Пауза). А як почуває себе зараз ваша мама?

Чумичкін. На вісімдесят дев'ятому році життя... Ангельської вдачі була, тільки дуже любила замки. Все було під замками: шафи, столи, комоди, ящики, телевізор. А я нічого не вимагав од своїх дружин, я для них горів на рядовій і на керівній роботі і бажав лиш одного: гарячого борщу і неги...

Софія. Які безсердечні істоти попадались вам!

Чумичкін. Але я ще сподіваюсь на щастя.

Софія. Що за вопрос?!

Чумичкін. Тепер я хочу мати власний будиночок і... щоб у ньому хтось ходив у халатику...

Софія. Для одного халатика там забагато місця...

Чумичкін. А перспектива?

Софія. У мене чудовий борщ, Петре Корнійовичу...

Чумичкін. Гарячий?

Софія. З вогню. Я зараз приготую. (Швидко пішла в дім).

Чумичкін. Або вона, або ніхто...

Входять Анатолій і Подушечка.

Я на вас чекаю півгодини, колего. Постанова про знесення старих будинків уже є?

Анатолій. В архітектурному управлінні деякі зміни, і треба, щоб ви підписали.

Чумичкін. Чому ви зразу не прийшли? Іван Іванович чекає, Степан Іванович буде сердитись.

Подушечка підтверджує.

Анатолій. Але ж я повинен був звірити все з планом міста.

Чумичкін. Там (жест) знають, що роблять.

Подушечка хитнув головою.

Мені сказано підписати, і я — підписую. Так, товаришу Подушечка?

Подушечка підтверджує.

Запам'ятайте раз і назавжди, молодий чоловіче, що ми з вами виконавці, так, товаришу радник!

Подушечка підтверджує.

Думає начальство, а ми — виконуємо. Ідїть, і, як тільки постанову завізує Іван Іванович, підпише Степан Іванович і затвердить Пилип Никонович, — зразу берїть бульдозери, машини і сплануйте площу. Дамо народові площу достроково — така моя вказівка.

Подушечка щось сказав на вухо Чумичкіну і вийшов.

Я зараз буду.

На веранду вийшла в новому платті Софія.

Анатолій. Де Інна, Софіє Іванівно?

Софія. Ти ж мав з нею зустрітись.

Анатолій. Забув. Пропав! (Вибігає).

Софія. Борщ на столі, Петре Корнійовичу.

Чумичкін. Даруйте, але я дуже поспішаю. Знаєте що, Софіє Іванівно, давайте зустрінемося увечері в кафе.

Софія. О'кей!

Чумичкін. Жду. (Вийшов).

Входить з чемоданом Олександра Василівна,
елегантно зодягнена.

Софія. Ви до нас?

Олександра Василівна. Ні, я до Макара Васильовича Вершка. Я — мама Толика. Олександра Василівна.

Софія. Рада познайомитись. Я — Софія Іванівна, тьотя-Інночки.

Олександра Василівна. Така молода, а вже тьотя.

Софія. Я ніколи і не подумала б, що у вас такий син.

Олександра Василівна. Що ви! Батьки Інночки вже приїхали?

Софія. Чекаємо з дня на день телеграми. А може, вони подзвонять уже з Москви. Заходьте, сідайте.

Олександра Василівна. Як там наші діти?

Софія. Ждуть свого щастя. Толя бульдозерами вулиці рие, Інка — співає в кафе.

Олександра Василівна. Чому в кафе? Толя писав, що вона телеграфістка.

Софія. Її із самодіяльності по конкурсу запросили в оркестр.

Олександра Василівна. Я не думала, що мій Толя одружиться на співачці. Пробачте.

Софія. Життя. А я хіба думала, що Інночка вийде за якогось виконроба? Пробачте.

Мовчання.

Олександра Василівна. Я знала, що він знайде щось на свою голову...

Софія. Я теж.

Олександра Василівна. Що ж, побачимо.

Софія. Що за вопрос!

Олександра Василівна. Слухайте, ви часом не з Одеси?

Софія. Ну!

Олександра Василівна. Я теж з Одеси.

Софія. Я знала і трохи здивувалась.

Олександра Василівна. Так це ж зовсім інша розмова!

Софія. Ну!

Олександра Василівна. Де ви живете в Одесі?

Софія. Я маю каюту з балконом на Дерібасівську.

Олександра Василівна. Так це ж те, що треба! А я — на Пушкінській.

Софія. Ну!

Обнявся.

Олександра Василівна. Я вас як тільки побачила, подумала: «Так це ж наша!» Ви маєте той вигляд!

Софія. Я теж, як тільки вас побачила, то подумала: «Це ж — жінчина!»

Олександра Василівна. Давайте по-простому: я — Шура, ви — Соня!

Софія. Що за вопрос! Не будемо ламати амбіцію. Шурко, кажи на мене «ти».

Олександра Іванівна. Мене не треба просити двічі, які можуть бути церемонії між нами, дівочками? Соню, на тобі плаття — екстраклас.

Софія. З ким ти маєш справу, Шурко? Ти теж, наче з вітрини.

Олександра Василівна. Я взагалі шию сама, але якщо хочу вдарити по модерну, то їду до Жори на Третю станцію. Він мені шиє — так це ж Париж!

Софія. Жора! Це ж мій друг. Я завжди виходжу від нього на п'ять років молодшою.

Олександра Василівна. Я, правда, не ризикую носити такі короткі плаття. Роки і син...

Софія. Яке це має значення для людства?

Олександра Василівна. У мене трохи забагато фігури.

Софія. Я на це не звертаю уваги. Ти маєш фігуру — ти її носиш.

Входить Вершок, вітається з сестрою.

Вершок. Шура, ти завжди як сніг на голову.

Олександра Василівна. На літак — і тут, Макаре, ти знаєш, що Соня з Одеси?

Вершок. Відкрила Америку! Ну, ходімо, Шура, хазяйнувати.

Вершок і Олександра Василівна вийшли. Під'їхав мотоцикл.

Увійшла Варя, за нею Василь несе ящик пива.

Варя. На веранду постав. Дід прийшов?

Софія. У діда завжди довгі маршрути.

Варя. Слава богу. (Взяла на веранді підручник, читає). «Сірчана кислота — аш два ес о чотири... Сірчана...»

Софія. Мати Анатолієва прийхала.

Варя. Я помру від щастя. (Читає). «Сірчана кислота — це сполука...»

На веранду вийшов Василь.

Васю, шуруй звідси, бо я починаю гризти науку.

Василь. А коли зустрінемося?

В а р я. Навіщо?

В а с и л ь. Як навіщо?

В а р я. Парк, алеї, піжони з гітарами і кисле морозиво...
Все те, що було вчора, позавчора... Нудно.

В а с и л ь. І зі мною?

В а р я. І з тобою. *(Читає)*. «Сірчана кислота — це сполука...» Не буду вчити! Не хочу сірчаної кислоти! Поступлю в міліцію! Піду в камбуз Чорноморського флоту!

С о ф і я. Варю, не шторми! *(Зайшла в дім)*.

В а р я. Буду штормити! Буду! Моря хочу і шторму!
Хочу в пампаси, на свободу!

Входять І н н а і А н а т о л і й.

І н н а. Кому погано?

В а р я. Мені. Одній двістішістдесятимільйонній частині громадян Радянського Союзу.

А н а т о л і й. Державна трагедія.

І н н а. А нам з Толькою весело.

В а с и л ь. Цілком закономірно.

А н а т о л і й. Ми з Інкою подали заяву до загсу і домо-
вились, що нас через тиждень розпишуть.

В а с и л ь. Ура-а!

І н н а. Ми набрехали, що від'їжджаємо... Я брехала, а Толя мовчав.

В а р я. Бурбони, це, може, ваш пайнещасливіший день.

А н а т о л і й. Геть чорних пророків!

В а р я. Сер жених, прибула ваша мама з Одеси.

А н а т о л і й. Інко, я зараз. *(Побіг у хату Вершка)*.

В а с и л ь. Якщо у вас зміцнилась фінансова база, то ви можете запросити нас із Варєю до ресторану.

І н н а. Дармоїди, ви нас повинні частувати. До речі, я приймаю подарунки до весілля.

В а р я. Ось прийде дід, то він вам його справить.

І н н а. Сьогодні мені не зіпсує настрою навіть одна три-
стамільйонна частина. *(Взяла гітару, співає)*.

І раптом почулися звуки траурного маршу. З обох будинків пови-
ходили: Софія, Анатолій, Вершок, Олександра Васи-
лівна.

С о ф і я. Отак живе людина і...

В а р я. Ой і не люблю, як отак грають.

А н а т о л і й. Ще й якийсь дурень на акордеоні рипить.

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Хто помер?

В е р ш о к. Закон природи.

В а р я (підбігла до парканчика). Дід!

І н н а. Ти, Варю, збожеволіла! (Підбігла до сестри).

В а р я. Ой, помру зо сміху! Дід з джазом іде!

Траурний марш. На подвір'я входить уже напідпитку Семен Стратонович Самохід. Іде урочисто, тримаючи в зігнутій руці форменого кашкета. За ним ідуть лейтенант Калита, Чумичкін, Подушечка, П'ятак, а далі — джаз — три-п'ять музикантів.

Ч у м и ч к і н. Семене Стратоновичу, ваш авторитет під загрозою.

Подушечка підтверджує.

К а л и т а. Товаришу Самохід, не порушуйте, кажу вам, як гуманіст.

П'я т а к. А ти свисти, а ти свисти!

В е р ш о к. Семене, не сміши, конкретно, людей!

Калита свиснув, музика стихла.

В а р я. Давай, діду, давай!

С а м о х і д. Грайте!

Знову — траурний марш.

К а л и т а (до Василя). Товаришу старшина, чого рота роззявила, приступайте до своїх обов'язків!

П'я т а к. А ти свисти, а ти свисти!

В а с и л ь. Єсть! (Свиснув).

С о ф і я. Шикарно!

Ч у м и ч к і н. Семене Стратоновичу, ваш авторитет вилетить у цю мідну трубу!

П'я т а к. А ти свисти, а ти свисти!

Калита свиснув, музика обірвалась.

С а м о х і д (скорботно). Дорогі друзі! Сьогодні ми ховаємо потомственного машиніста, комуністичного ударника на всіх етапах Семена Самохода...

І н н а. Діду, що ти говориш?

В а р я. Давай, діду, давай!

Ч у м и ч к і н. Трудящі починають збиратися!

С о ф і я. До хати йдіть.

В е р ш о к. Я ж тобі, конкретно, казав, щоб жодної чарки...

С а м о х і д. Грайте!

Знову — траурний марш, але вже в іншому темпі.

К а л и т а. Я, як гуманіст, мушу скласти акта.
П'я т а к. А ти свисти, а ти свисти!

Василь свиснув, музика обірвалась.

С а м о х і д. І жити не можна, і вмерти не дають. (До Вершка). Все. Твоє зверху. Відправив мене Петька Чорновіл з почотом на персональну пенсію. Годинника мені іменного дали... щоб лічив останні дні мого життя. Нема Самохода... А я ж, лічно, на рейках виріс...

В е р ш о к. Дітей посоромився б, старий дурню...

Ч у м и ч к і н. Бережіть свій авторитет!

С а м о х і д (до Вершка). Це ти мене списав на своїй комісії в тупик. Шептун ти, а не друг! Душа в тебе є? Де, питаю, твоя партизанська душа?

І н н а. Діду, іди спати!

С а м о х і д. Відчепись! Усім усе прощаю, а тобі, Вершок, ні, бо ти на мене написав медичного доноса... щоб тобі руки покорчило... Я тобі про все це у своєму передсмертному заповіті напишу... Марш!

Музиканти заграли бадьорий марш.

Що ви граєте? Ви мені смертельну музику давайте!

П'я т а к (до Василя). А ти свисти, а ти свисти!

С а м о х і д. Ходімо, хлопці, в ресторан! Усіх запрошую, а Вершок хай удома сидьма сидить!

В а р я. Я тебе не пушу!

І н н а. Нікуди ти не підеш!

С о ф і я. Семене Стратоновичу, швартуйтесь, поки не пізно.

К а л и т а. Я, як гуманіст, попереджаю, що...

П'я т а к. А ти свисти, а ти свисти!

С о ф і я. Гості ж у нас.

С а м о х і д. Які гості? Невже діти приїхали з Африки?

С о ф і я. Олександра Василівна приїхала, сваха.

А н а т о л і й. Мати моя.

С а м о х і д. Сваха? Оця Вершкова Шурка сваха? Та щоб я свою онуку віддав за Вершкового племінника? Ніколи. Хай краще в дівках посивіє! Поки я живий — не показуйтесь мені на очі.

В е р ш о к. А колись був розумний чоловік.

Ч у м и ч к і н. І авторитетний.

Подушечка підтверджує.

С а м о х і д. Не доводить мене, Вершок, до катастрофічного гріха. Грайте мені жалібно, бо нема вже Самохода. Грайте!

Траурна мелодія.

П'я т а к. А ти свисти, а ти свисти!

Калита свиснув, Інна підійшла до музикантів, щось сказала їм, і вони заграли легку мелодію. Самохід обвів усіх поглядом, жбурнув кашкет на землю і пішов до хати. Музика.

З а в і с а

КАРТИНА ДРУГА

Пізній вечір. Високе зоряне небо. У нього вперлась гострим шпием телевізійна вишка. А на землі паркова лава, поруч електричний ліхтар.

Далі — кафе, видно два столики.

Музика. Танцюють пари. Серед них бачимо Софію з Чумичкіним, Олександрю Василівну з Подушечкою.

З кафе вийшов Анатолій, сів на лаву, палить.

Пісня, співає Інна.

І н н а (підійшла до Анатолія з мікрофоном). Це для тебе. (Пішла).

Знову танцюють, все віддаляючись, пари.

А н а т о л і й. Спасибі, Інно.

Проходить по сцені П'я т а к, він у капелюсі, з коробкою шахів.

П'я т а к (якимсь безнадійним голосом). Хто хоче зіграти в шахи? Хто хоче на інтерес? Хто хоче... (Побачив Анатолія). Ну, то як?

А н а т о л і й. Ніяк. Ви мені, пробачте, набридли.

П'я т а к. Знесете?

А н а т о л і й. Точно.

П'я т а к. Пошкодуєте. Як той казав, броня крепка... І зі свого будинку я нікуди не піду. У мене сім сотих городу і оранжерея. Я для трудящих квіти вирощую, щоб вони нюхали...

А н а т о л і й. Я вже про це чув.

П'я т а к. Іде трудящий, к приміру, з роботи, а я йому — квіточку півонію... Вам ніхто не давав права знущатися з друга і соратника Василя Івановича Чапаєва, який загинув у бурхливих олив'яних водах ріки Уралу.

Анатолій. Знаю я таких любителів квіточок...

П'ятак. Пошкодуеш. (Іде). Хто хоче партійку на інтерес? (Вийшов).

Входить Василь у формі.

Василь. Варі не було?

Анатолій. Не бачив.

Василь. Толю, якщо прийде, ти щезнеш? Я тут побачення призначив...

Анатолій. Якщо для вас нема іншого місця, то будь ласка. Задля кохання я можу навіть піти з міста.

Василь. Тільки якийсь дурень лампочку вкрутив, а мені, розумієш, потрібна обстановка.

Анатолій. А ти викрути.

Василь. Мені якось незручно... Толю, будь другом, організуй ліричну темноту.

Анатолій (підвівся). Будь ласка. Якщо любов вимагає темряви...

Василь. Тільки я відійду... А потім вкрутимо, слово честі. (Вийшов).

Анатолій лізе на стовп.

І раптом знову з'являється П'ятак.

Погасло світло.

П'ятак. Міліція! Міліціонери і дружинники, до мене!

Анатолій (вкрутив лампочку). Тс-с.

П'ятак. Органи охорони порядку, лампочки державні крадуть! Міліція!

Свисток. Входить лейтенант Калита.

Калита. Громадянине, спускайтесь на землю. Прошу вас, як гуманіст.

П'ятак. Бери його, в'яжи! Лампочки краде, щоб трудящі собі лоби розбивали!

Анатолій спустився зі стовпа.

Отак обкрадають державу! Біля кожного стовпа міліціонера треба ставити. І це тоді, коли ми йдемо до світлого майбутнього всього людства! (Придивляється до Анатолія). А-а, це ти?

Калита. Документи.

Анатолій подав посвідчення.

Анатолій Синьогір, технік-будівельник...

П'ятак. Племінничок нашого спасителя — лікаря Вершка.

К а л и т а. Значить, лампочками цікавитесь?

А н а т о л і й. Ні, я... просто так... Я прошу пробачення...
Я тут чекаю, а вона...

П'я т а к. Молоде покоління! Народ їм лампочки вкручує, щоб вони дорогу свою бачили, а...

К а л и т а. Що ж, пройдемо у відділення. Прошу...

А н а т о л і й. Але, розумієте, вона прийде...

П'я т а к (*перебиває*). Народ його на техніка виучив, а він — лампочки... Якщо буде потрібно — я свідок. Гаврило Мусійович П'ятак, героїчний свідок героїчної загибелі Василя Івановича Чапаєва у бурхливих олив'яних водах ріки Уралу. Спогади пишу... А твого дядечка я зараз порадую. (*Вийшов*).

К а л и т а. Ви справді хотіли вкрати лампочку?

А н а т о л і й. Ні, я хотів лише... тимчасово...

К а л и т а. Дівчина має прийти? Ясно. Маєш щастя, що на мене натрапив, бо якби тут Василь був, то... Плати карбованця за порушення і не попадайся більше, бо пострижуть.

А н а т о л і й. Але у мене всього півтора... А вона, може, морозива захоче або на чортове колесо...

К а л и т а. Гаразд, тільки, як гуманіст, іду на порушення.

Увійшла І н н а. Калита посміхнувся їйньому щастю і вийшов.

І н н а. Толю, ми можемо йти.

А н а т о л і й. Ти хороше співала, Інно. Тільки пісні були якись сумні.

І н н а. Такий настрій.

А н а т о л і й. Телеграми від батьків нема?

І н н а. Нема. Дід лежить і лається, паспорта мого заховав.

А н а т о л і й. Що ж, почекаємо, поки твої прийдуть. Може, ще розлюбиш...

І н н а. Може. (*Обняла і поцілувала Толю*). Ноги болять. Барка взула мої туфлі, а ці печуть.

Сіли, Анатолій зняв з дівчини туфлі, поставив на лаву.

А н а т о л і й. Інко, знаєш, який сьогодні день?

І н н а. Субота.

А н а т о л і й. Сьогодні рівно рік, як ми познайомились.

І н н а. Справді! Ти прийшов тоді на телеграф...

А н а т о л і й. І зустрів тебе...

І н н а. Рік...
А н а т о л і й. Рік... Любиш?

Інна притулилась щогою до щоки Анатолія.

І я.

І н н а. Дуже?

А н а т о л і й. Умгу.

І н н а. Не чую.

А н а т о л і й. Люблю.

І н н а. Голосніше!

А н а т о л і й. Люблю!

І н н а. А можеш крикнути на весь парк?

А н а т о л і й. Навіщо?

І н н а. Мені так хочеться.

А н а т о л і й. Будь ласка. (*Встав, кричить*). Люди, я люблю Інну-у!

І н н а. Ще!

А н а т о л і й. Я люблю Інку-у-у!

Входить К а л и т а.

К а л и т а. Хто порушує? Знову ви? Бачу, молодий громадянинне, що вам дуже хочеться провести цю чарівну ніч у нас.

Вбігає П'я т а к.

П'я т а к. Розпуста! До чого ми дійшли! Я буду писати! Куди дивиться школа, сім'я і Радянська влада?!

І н н а (*до П'ятака*). А вам чого треба?

П'я т а к. Зухвальство! А спідниця яка — бачите? І це донька лікаря Самохода, який зараз представляє наш великий народ в Африці?

А н а т о л і й (*до П'ятака*). Я прошу, ідіть звідси.

К а л и т а. Спокійніше. (*До П'ятака*). Ви вільні.

П'я т а к. Я цього так не залишу, ні, як той казав, броня крепка. (*Вийшов*).

К а л и т а. Ну, так що?

А н а т о л і й. Даруйте, я не буду більше кричати.

І н н а. Будеш. (*До Калити*). Він ще раз крикне.

А н а т о л і й. Ну, Інко...

І н н а. Бачили такого лицаря? Кричи!

А н а т о л і й (*подає Калиті карбованця, кричить*). Люблю Інну-у!

Вбігають В а р я і В а с и л ь.

Василь (до Анатолія). Ти що, здурів?
Анатолій (до Калити і Василя). У нас сьогодні річниця...

Калита. Яка?

Анатолій. Нашому коханню рік.

Мовчання.

Калита (повертає гроші). Хай живе. Кричіть, тільки тихо.

Василь (до Калити). А це, товаришу лейтенант, Варя...

Калита. Лейтенант Калита. Дуже приємно.

Варя (подала руку). Варя.

Калита обвів усіх поглядом, чомусь зітхнув і вийшов.

Інна (до Варі й Василя). А ви чого прийшли сюди?

Василь. Ми прибігли на крик Анатолієвої душі.

Варя. Я думала, що якийсь шизофренік утік з лікарні...

Анатолій. Спасибі.

Інна. Іди, Варко, додому, бо дід відлущує.

Варя. Я не боюсь інквізиції двадцятого століття — вона гуманна.

Василь. Так.

Варя. Дайте карбованця, і ми підемо.

Василь. Слово честі, я віддам.

Інна. Толю, дай цим нещасним валюту, і хай зникнуть з горизонту.

Варя (взяла гроші в Анатолія). Тепер зовсім інша розмова. Васю, рвонули?

Василь. Нащадки вас не забудуть!

Варя і Василь вибігли.

Інна (кричить услід). Варю, віддай туфлі!.. (До Анатолія). Не дійду ж додому.

Анатолій. Я понесу тебе.

Інна. Через усе місто?

Анатолій. Понесу.

Мовчання.

Десь далеко-далеко пісня.

Інна. Толю, я хочу до зір!

Анатолій. Інночко, але я ще не маю власної ракети.

Інна. Ти — нестерпний раціоналіст... Невже не хвилюють тебе ця тиша, вечірне небо і далекі зорі?

Анатолій. Навіщо мені далекі зорі, якщо переді мною твої очі?

Інна. Банально.

Анатолій. Інно, у тебе справді найкрасивіші очі...

Інна. ...в усьому світі.

Анатолій. Не смійся. Так, найкрасивіші. *(Ніжно взяв руками голову дівчини, дивиться в очі)*. І в них відбиваються небо і зорі... Багато-багато... весь світ у твоїх очах, Інко.

Інна. Толю, не перебільшуй.

Анатолій. Повір.

Інна. Я вірю.

Анатолій. Мені хочеться сказати тобі найкращі слова, і щоб ти їх пам'ятала завжди.

Інна. Скажи.

Анатолій. Я вже їх тобі говорив...

Інна. Про що?

Анатолій. Про свою любов.

Інна. А-а, пам'ятаю, ти щось кричав на весь парк.

Анатолій. То лише тобі одній... Одній тобі, Інно.

Інна *(тихо)*. Я знаю, Толю, і, мабуть, тому мені хочеться до зір.

Пауза.

Анатолій. Якщо ти хочеш, то полізли.

Інна. Куди?

Анатолій. До зір, на телевізійну вишку. На небо. Будемо на двісті двадцять метрів ближче до них.

Інна. Полізли! Ти молодець, Толю, і я тебе дуже люблю.

Анатолій і Інна взялись за руки і побігли до вишки.

За ними назирає — П'ятак.

Затемнення

Потім шум, міліцейський свисток. Стихло. Місячна ніч.

Фрагмент кімнати чергового відділення міліції. На столі — телефон, букет квітів у керамічній вазі. За столом — Калита. З транзистора — джазова музика.

Вбігає П'ятак. Він дуже схвильований, на лобі добряча гуля.

П'ятак *(на порозі)*. Самогубство! Масове самогубство або диверсія!

Калита. Де?

П'ятак. Двоє полізли на стратегічний об'єкт.

Калита. На який об'єкт?

П'ятак. На телевізійну вишку. Я протестував, але вони полізли, мене поранили. Бачите? Факт на лиці.

Калита. Чим поранили?

П'ятак. Ногою. (*Виймає з кишені туфель*). Тридцять п'ятий номер. Чеські. Мене вдарено оцим туфлем... Це були вони.

Калита. Хто?

П'ятак. Той, що лампочку хотів викрутити і онука Самоходова. Це він з горя, напевне, потягнув її на вишку. Складайте акта, бо я поранений, складайте акта, поки не стухла гуля.

Калита (*зняв трубку телефону*). Старшина Шаблій? Беріть наряд і одним духом до телевізійної вишки. Там... може бути масове або індивідуальне самогубство. Привезіть живих або мертвих. (*Поклав трубку*). Невже повбиваються? Де ви їх зустріли?

П'ятак. У парку... Вийшов я, значить, на пост...

Калита. Хіба ви дружинник?

П'ятак. Я, так би мовити, позаштатний... Сусіда підмінюю, коли йому випадає чергувати... Я дорого не беру. Руб — і на посту... Я порядок люблю. Мене всі знають, бо я такого нічого не допущу... Щоб якимсь порушення або не в розрізі... У мене — нюх...

Калита. Де ви працюєте?

П'ятак. Я? Будь ласка. (*Витягує з кишені кілька посвідчень, довідок, показує*). Позаштатний член народного контролю, позаштатний кореспондент нашої газети і радіо, дійсний член товариства «Знання», просто член Товариства Червоного Хреста, позаштатний ревізор трамвайно-тролейбусного управління, позаштатний ревізор відділу торгівлі, позаштатний...

Калита. Досить. Пенсіонер?

П'ятак. Добиваюсь обласної або республіканської. Не дають, бюрократи. Але я доб'юся, як той казав, броня крепка! Я героїчний свідок героїчної загибелі Василя Івановича Чапаєва в бурхливих олив'яних водах ріки Амуру.

Калита. Уралу.

П'ятак. І ви не вірите? Ніхто не вірить. Але я виступав під бурхливі оплески зі спогадами у піонерському таборі... Я... героїчний свідок у... бурхливих олив'яних водах ріки Уралу. Є така водна артерія — Урал... Ми разом пливли... Отак — Василь Іванович, отак — Петька з Анкою, а трохи далі я... Кулі свистять, снаряди рвуться,

а Василь Іванович повернувся до мене і крикнув, зібравши останні героїчні сили: «Гаврюшо,— каже,— спасайся, бо і твоя жизнь,— каже,— дорога... Привіт,— каже,— нашим і твоїй жінці Оляні...»

К а л и т а (*йому набридло вже оце слухати*). Досить історії, ви мені краще скажіть, як ви умудрились підставити свою мор... фізіономію під оцей туфлик?

П'я т а к. Я їх побачив у парку... Він обняв її за талію, а вона литками світить, а вона литками... ну, я за ними...

К а л и т а. Навіщо ж стежили? Це непристойно.

П'я т а к. У мене — нюх! Вони, значить, у темні алеї... там я їх загубив. Але, як той казав, броня крепка... Знайшов біля вишки. Постояли вони, поцілувались два рази, посміялись і полізли на стратегічний об'єкт... Ну, думаю, підірвуть... Я тоді підбіг і схопив її за ногу, а вона... як розмахнеться і... тепер у мене на обличчі — факт. Розпустили ми молодь, да!

К а л и т а. Може, вони просто закохані?

П'я т а к. А порядок? Чого вони полізли на об'єкт? Це що, любов? Це порушення.

Під'їхав мотоцикл. В а с и л ь вводить Інну і Анатолія.

В а с и л ь. Товарищу лейтенант, затриманих доставив.

К а л и т а (*радісно*). Живі?

П'я т а к. Вони! Це вона мене туфлем. (*До Анатолія*). Я тебе під статтю підведу.

К а л и т а (*до Василя*). Доповідайте.

В а с и л ь. Затримали на вишці.

К а л и т а. Ви знаєте, що на вишку стороннім особам вилазити заборонено?

І н н а. Знаємо.

П'я т а к. Сто карбованців штрафу або шість місяців примусових.

К а л и т а (*до Анатолія*). Ми з вами вже зустрічаємось, здається, не перший раз. То ви лампочки викручуєте, то кричите в парку, а тепер... Хто з вас наніс фізичну образу громадянинуві П'ятаку?

Мовчання.

Хто з вас, питаю, вдарив його по мор...

В а с и л ь. По фізіономії...

К а л и т а. ...громадянина П'ятака?

І н н а. Я.

А н а т о л і й. Я.

П'ятак. Мене вдарено в районі лоба жіночим туплем.

Калита. Це вже хуліганство.

Василь. Товаришу лейтенант, вони ненароком... Може, громадянин П'ятак сам себе вдарив?

П'ятак. Я протестую! Мене контужено жіночим туплем.

Калита. Замокніть, громадянине позаштатний. О дев'ятій ранку прийде суддя — розбереться.

Василь (зі співчуттям). П'ятнадцять діб.

П'ятак. Мало! Але о дев'ятій я буду тут. (До Калити). Якщо ви їх випустите, то я, як позаштатний кореспондент, зіпсую вам усю біографію, і ви посивієте в лейтенантах... Зараз я забіжу до лікарні, щоб скласти акта, потім до Самохода, я суддю підніму на ноги... Вони сплять, а хуліганство набирає загрозливих розмірів... Молодь уже на небо лізе, наче їм на землі мало місця. Народ їм збудував бібліотеки, клуби, а вони — на небо. Не дозволю!

Калита (до П'ятака). Досить. Привіт жінці Оляні.

П'ятак. Броня, як той казав, крепка! (Вийшов).

Калита. Що я тепер з вами робитиму? Чого вас понесло на ту вишку?

Інна. Це я захотіла. Зорі звідти більші... Такі яскраві, і вітер... Наче на сьомому небі побувала.

Василь. Дуже красиво.

Анатолій. Аж дух забиває.

Калита. Як я цю вашу лірику в протокол запишу? Сьоме небо. Яке сьоме небо?

Інна. Ну, це коли... людина щаслива... Кожна людина мусить мати своє сьоме небо... Кожна.

Василь. Пишіть: лазили на сьоме небо по щастя.

Калита. Ну, а морду...

Василь. Фізіономію.

Калита. Фізіономію навіщо побили?

Інна. А чого він за нами стежив? І за ногу мене тягнув... Ну, я тоді... я-а-ак...

Василь. Правильно.

Калита. Старшина!

Василь. Мовчу.

Калита (до Інни). Значить, це ви вдарили П'ятака?

Інна. Я.

Анатолій. Я.

Калита (показує на Анатолія). Він ударив, чуєте? Він. Мушу попередити, що згідно з указом нічого доброго не чекайте.

А н а т о л і й (мов перед стратою). Я готовий.

К а л и т а. Теж мені герой! Сьоме небо. Що вам, на землі щастя мало? А воно ось тремтить біля тебе від холоду, босе... Старшина, відведіть і дайте цим верхолазам чаю.

Василь виводить Анатолія і Інну.

Калита ввімкнув приймач, тиха музика. Увійшов В а с и л ь.

В а с и л ь. Випустимо їх, товаришу лейтенант, вони чудесна пара.

К а л и т а. Що це за характеристика? Ми з тобою на службі.

Пауза.

Жаль. Хто сьогодні чергує в суді?

В а с и л ь. Марія Карпівна.

К а л и т а. Тоді кінець. Припаяє цьому виконробові діб з двадцять або й місяць під конвоєм...

В а с и л ь. Марія Карпівна дає по саму зав'язку... Треба їй розказати про них... У них же любов, одружуватись збираються... Любов. І хочеться ж інколи на сьоме небо.

К а л и т а. То все фантазія.

В а с и л ь. Але якщо любиш, то не тільки на вишку полізеш, а в самісіньке пекло... От Варя моя...

Мовчання.

К а л и т а. Любиш?

В а с и л ь. Ех, Дмитре Степановичу, товаришу лейтенант...

К а л и т а. А вона?

В а с и л ь. Загадка, ребус.

К а л и т а. Це добре, коли дівчина — як загадка... Щодня, щогодини, вночі, вдень ти прагнеш у думках і мріях розгадати її... Це найкращі, неповторні почуття. Це те, що рухає любов. А без цієї загадки — все буденне, примітивне. Зустрілись двоє, чужі ще, незнайомі, і зразу: «Я твоя...» Ну, а далі що?

В а с и л ь. Я так не зміг би.

К а л и т а. Я свою Оксану ось уже п'ять років розгадую...

В а с и л ь. І розгадали?

К а л и т а. Ні. Ніколи не знаю, якого вона коника встругне.

В а с и л ь. І я теж.

Калита. Купив їй путівку на Кавказ, а вона з туристами в Карпати пішла... Місяць блукала. Приїхала худа, аж чорна. Каже — романтика. Ледве одгодував.

Василь. Моя Варя теж коники викидає. Місяця собі на землі знайти не може. Не знаю, чого хоче.

Калита. Є такі, що і в п'ятдесят не знають, а їй же вісімнадцять.

Василь. Зараз книжки про моря читає... Їй хімію ось-ось здавати, а вона — море.

Дзвонить телефон.

Калита (взяв трубку). Черговий по другому... Слухаю, товаришу капітан... Так... На вищці... Так точно... по фізіономії... Синець такий, як...

Василь (підказує). Як чорнильниця.

Калита. Як чорнильниця у вашому кабінеті... Як? Я сам? Слухаю. (Поклав трубку. Пауза). Сказав, щоб я вирішував сам...

Василь. Це ж прекрасно.

Калита. Гм, сам... А що я сам можу вирішити?.. Сам. Легко сказати, а як щось не так. Гм. (Ходить по кімнаті). Значить, так... Давай випустимо тих молодят. Що буде, те й буде.

Василь. Великий ви гуманіст, товаришу Калита.

Калита. Клич.

Василь іде, але назустріч йому — П'ятак.

Василь зміряв його нищівним поглядом і вийшов.

П'ятак (подає Калиті папірця). Ось документик. Медична експертиза і довідка швидкої допомоги. Підсудна справа. Я вже був у судді. Марія Карпівна взяла мою заяву і запевнила, що судитиме зі всією суворістю за напад на позаштатного... і штатного.

Калита. Ви що ж, уже всіх устигли оббігати?

П'ятак. Ще ні, але вашому капітану подзвонив. Самоходам сказав, Чумичкіна попередив... Броня, як той казав, крепка. Довідочку не загубить, бо копії не зняв. Нотаріус гуляв учора на іменинах у прокурора, то ще спить. О дев'ятій я буду. (Вийшов).

Калита. От і вирішуй... Погано самому вирішувати... Що б на моєму місці зробив Дзержинський? Він би вигнав цього П'ятака, і кінець... Але П'ятак написав заяву. А якщо є заява, то це вже справа... А якщо справа, то... (Пауза). Старшина!

Увійшов Василь.

В а с и л ь. Слухаю.

К а л и т а. Вирішив я самостійно так: дівчину відпустити.
Під мою відповідальність...

В а с и л ь. А Толю?

К а л и т а. Якби не було вже на нашій землі оцих іржавих п'ятаків, то і його відпустив би, а так... жаль хлопця... Але притиснув мене до стіни якимись нікчемними папірцями П'ятак, і нічого я не можу вдіяти.

Василь зітхнув і вийшов.

За лаштунками голосна розмова.

До кімнати вриваються Софія і Олександра Василівна.

С о ф і я. Де вона, де моя Інночка?

Олександра Василівна. Де він, де мій Толик? Я ж йому говорила, не зв'язуйся з тим дівчиськом! Не послухав, а тепер за ґратами!

С о ф і я. Це я говорила своїй дорогій Інночці, щоб обходила твого малокровного техника-будівельника двадцять шостою дорогою... А тепер за ґратами!

К а л и т а. Громадянки, тихо. Вони не за ґратами, а в червоному кутку п'ють грузинський чай. Кажу вам, як гуманіст.

Олександра Іванівна (не звертає ніякої уваги на Калиту). Це мій Толик малокровний, да?

С о ф і я. Мадам, ви можете поводитись пристойно при мужчині?

Олександра Василівна. Хочеш, щоб я оце слухала без розриву серця?

С о ф і я. Ша! Не бери мене на абордаж.

К а л и т а. Громадянки дами, прошу вас, як гуманіст...

Олександра Василівна. Ви чули, що говорила ця скумбрія?

С о ф і я. Якби не цей молодий симпатичний лейтенант, то я розмалювала б твій портрет до абстракції.

Олександра Василівна. Ти? Ти хто така? Думаєш, якщо пошила плаття в Жори і забралась на Дерібасівську, то вже й одеситка, да? Я коли тебе вперше побачила, то зразу зрозуміла, що ти або з Роздільної, або з Балти.

К а л и т а. Дами, прошу вас, як гуманіст...

С о ф і я. Ха! Та в мене медаль за оборону Одеси.

Олександра Василівна. Скільки дала за медаль?

К а л и т а. Прошу припинити сварку, бо покличу міліцію.

Софія. Я таких, як ви, і до шістнадцятої станції не пускала б, а не те що на Пушкінську міста-героя.

Калита (свиснув). Розійдись.

Олександра Василівна. Будь ласка, але якщо ця персона скаже щось про мене або про мого сина, то я обірву на ній весь такалаж.

Софія. Я погано чую. (До Калити). Передайте, будь ласка, що я висловлюю цій биндюжниці свою зневагу. Мені соромно за Одесу... Але я щаслива, що наша Інночка не попала в цю сімейку.

Олександра Василівна. Ми на твою кафеїну співачку й дивитись не хочемо. Це твоя довгонога затягла мого Толика на вишку.

Софія. А твій виконроб розбив голову позаштатному П'ятаку.

Калита. Дами...

Увійшов Василь.

Василь. Ну, чого ви кричите? (До Софії). Ваша Інна вже пішла додому.

Софія. Є ще люди на світі! (До Олександри Василівни). Я вам якорі пообрізаю! (До Калити). Спасибі, золотко. Привіт радянській справедливій міліції та її керівникам. (До Василя). Кеп, не минайте нашої гавані. (Вийшла).

Олександра Василівна. А мій Толик?

Калита. А ваш Толик ще посидить.

Олександра Василівна. Але й мій Толик тихий, як ангел. Що з ним буде?

Калита. Судитимуть вашого ангела.

Олександра Василівна. Його можуть постригти?

Калита. Можуть.

Олександра Василівна. Громадяни міліціонери, якщо хоч одна волосина впаде з голови мого сина, то я... зроблю когось... мінімум інвалідом третьої групи, а суддю відправлю на мило. (Іде). Суддю до мене! (Вийшла).

Василь. Ну й чергування нам припало.

Калита. Хотів бути гуманістом — не дали. Скажи, щоб провели її до сина.

Василь вийшов. Увійшли Чумичкін і Подушечка.

Чумичкін (на порозі). Нас ріжуть! Чуєте, товаришу Калита!

К а л и т а. Що, замах? Хто вас ріже?

Ч у м и ч к і н. Ви. У мене зривається план, а ви посадили за ґрати мого виконроба. Молодий спеціаліст за ґратами!

Подушечка кивнув головою.

К а л и т а. Точніше висловлюйтесь, товаришу Чумичкін. Ми затримали не молодого спеціаліста, а порушника.

Ч у м и ч к і н. Пробачаюсь, але на ньому тримаються план і мій авторитет, на нього чекають бульдозери, він повинен керувати знесенням старих будинків. У мене не вистачає кадрів. Кожна, навіть паршивенька, кадра у нас на обліку. Це може підтвердити мій радник товариш Подушечка.

Подушечка підтверджує.

Знайомтесь, Корній Петрович Подушечка.

К а л и т а. Дуже приємно, але я нічого не можу зробити, справа передана до суду.

Подушечка щось сказав на вухо Чумичкіну.

Ч у м и ч к і н. Товариш Подушечка говорить, що ми зриваємо план реконструкції міста. Восени можуть приїхати іноземні туристи, а в нас нема порядної площі. А що мені скаже Іван Іванович, що про мене подумає Степан Іванович? А Пилип Никонович?

К а л и т а. Як гуманіст, я розумію вас, але нічим допомогти не можу.

Подушечка щось сказав на вухо Чумичкіну.

Ч у м и ч к і н. Мій радник зауважує: якщо вам дорогі інтереси нашого міста і прогрес взагалі, то ви повинні випустити Анатолія Синьогора...

Подушечка знову щось сказав.

хоча б на поруки.

К а л и т а. Даруйте, ваш радник що, німий?

Ч у м и ч к і н. Він хотів стати моржем так, як і я, але не витримав, ледве не втопився в ополонці і втратив звучання голосу.

Подушечка підтвердив.

К а л и т а. У вас хороший радник...

Подушечка щось сказав Чумичкіну.

Чумичкін. Товариш Подушечка дякує вам за комплімент. І я теж вдячний. Що ж, хай восторжествує правда, але мій план висить на волосинці, як дамоклів меч, і вищі органи, кажучи офіційно, спустять з мене персонально три шкури.

Подушечка підтвердив.
Увійшов Василь.

Василь. Пропав Толя... Суд іде. Марія Карпівна прийшла!

Завіса

ДІЯ ДРУГА

КАРТИНА ТРЕТЯ

Вечоріє.

Біля веранди на тапчани лежить Семен Стратонович Самохід. Варя за столиком пише. На другій веранді читає якийсь журнал Макар Васильович Вершок.

Варя. Написала, діду. *(Читає)*. «Я, Семен Стратонович Самохід, потомствений машиніст...» Що далі?

Самохід *(стогне)*. Пиши, доню... «При повній пам'яті і... тверезості організму...»

Варя *(повторює)*. «При повній пам'яті і тверезості організму...» А ти чарку сьогодні випив, я бачила...

Самохід. Не твоє діло... «При тверезості організму... пишу цей заповіт». *(Пауза)*. «Як помру, то поховайте мене...»

Варя *(повторює)*. «Поховайте мене...» Де, діду, тебе поховати?

Самохід. Варко, не збивай з мислі... Пиши. «Довів мене до сирій могили мій колишній друг...» Викресли «друг»... «Мій колишній сусід Макар. *(Голосно)*. Макар Вершок».

Варя. А Макар Васильович сміється.

Самохід. Пиши, щоб йому три кольки в бік.

Варя. Написала: «Щоб йому три кольки в бік».

Самохід. «Поховайте мене під... духову музику, але не дуже жалібну... І щоб паровози гули... Все, що в хаті, залишаю своїм онукам... А форменого кашкета мого і кобуру від іменного пістолета передаю у... наш залізничний

музей...» Якщо мене спровадили, то хай хоч кашкет лежить... А якщо не приймуть у музей, то тобі кобуру, бо нагана забрали, а Інні — кашкета... Своїм онукам покажете... І ще заповідаю вам: «Ні перед ким голови не схиляйте, на людях не плачте, будьте гордими, отчого дому не цурайтеся, мови своєї і пісень своїх...»

Варя (*пише*). «...і пісень своїх...»

Самохід. «А на поминки скликаю своїх друзів, і сусідів, і всіх добрих людей... А Макара вижену, як прийде...»

Варя. Як же ти виженеш, як тебе не буде?

Самохід. Ага... Закресли. Пиши: «Хай приходить старий костиль і побачить мене бездиханного...» Закресли «бездиханного».

Варя. Тепер тут ніхто нічого не розбере.

Мовчання.

Самохід. Давай, Варко, спочатку. «Як умру, то...»

Вершок. Навіщо ти, старий дурню, дитину мучиш?

Самохід. Пиши, Варко: «Як умру, то поховайте...»

Вершок. Тебе ще чорт довбнею, конкретно, не доб'є. (*Підходить до Самохода, бере руку, рахує пульс*).

Самохід виривається.

Ну-ну, спокійно. Пульс нормальний. Покажи язика.

Самохід. Не хочу. Пиши, дочко... «При повній пам'яті і тверезості організму...»

Вершок. Тепер послухаємо серце, а ти, Варю, води підігрій, може, грілку поставлю.

Варя вийшла.

Самохід. Не хочу ніякої грілки, і йди, Макаре, світла не застуй. (*Поправляє подушку*).

З-під неї випала чвертка.

Вершок (*підняв*). А це вже, Семене, зайве.

Самохід. У попа жінка зайва.

Вершок (*вислуховує Самохода*). Справжнім ти чоловіком був, смерті не боявся, життя таке прожив, а старості злякався.

Самохід. Не старості я злякався, а резерву... запасної колії... Я зараз такий, як оті паровози старі, що в тупику іржавіють... і котли цілі, і колеса, і шатуни, а топки холодні, мертві... Ось уже тиждень, як я сам себе поховав з музикою... Живу і нічого не бачу: сира, як той казав,

земля наді мною та іменний годинник цокає... І все через тебе. Якби не ти, то водив би ще состави Самохід і на шпалах колесами вигравав... На комісію він мене витягнув. Не прощу.

Вершок. У тебе ж інфаркт, конкретно, був, два приступи в рейсах, хлопці твої розказували.

Самохід. Їрунда. Ну, кольнуло там раз-другий... Я не таке пережив.

Вершок. Через те й коле, що пережив... Тоді, як тебе накрило міною під Рава-Руською, думав, що не виходжу.

Самохід. Тебе теж, бідолашного, автоматною чергою прошило... Якби не ти, Макаре, то лежав би я під Рава-Руською...

Вершок. Якби не ти, Семене, то і я з-під Богуслава, конкретно, не вернувся б... як і наш командир...

Самохід. Жаль Максима. Казав, приїду в гості до тебе, Семене, як поспіють яблука... Слухай, Макаре, давай за світлу пам'ять Максимову... *(Встав, узяв на веранді стару мідну квартиру. Налив горілки Вершкові у чарку, собі — у квартиру).*

Вершок. Ти ж по-божому, не можна тобі.

Самохід. Я по-божому...

Подивились один на одного, мовчки випили.

Вершок. Хотів Максим хату поставити над Россю і вчити дітей співати.

Самохід. Не доспівав...

Мовчання.

Потім Вершок тихо почав пісню, йому вторить Самохід.

Самохід і Вершок.

Ой у полі та й криниченька,

Ой у полі та й криниченька,

Там холодная водиченька...

Там дівчина та й воду брала.

Гей, там дівчина та й воду брала —

Чорнявая, молода...

Самохід. І ще казав Максим: «Приїду я до тебе, Семене, і повезеш ти мене кур'єрським по всій землі...» Не приїхав. І я вже кур'єрські відводив. *(Пауза).* Де, Макаре, мої кур'єрські состави? Ти мене, чортів сину, під укїс пустив!

Вершок. Не я, а природа. Природа тебе з составу скинула, конкретно.

Самохід. Природа! Іди, Макаре, бо мною починає трусити. Ні, рано ти мене списав. Я до міністра поїду. Візьму за руку начальника залізниці Петра Чорновола і поведу. Хай міністр йому розтолкує, хто такий Самохід. (Пауза). Ні, не так. (Гукає). Варко!

Вбігла Варя.

Пиши.

Варя (сіла за столик, взяла папір). «При повній пам'яті і тверезості... Як помру, то...»

Самохід. Не помру, на зло оцьому фельдшерові жити буду. Пиши: «Москва. Міністру шляхів сполучення. Приїжджай, товаришу міністр, бо мене Петро Чорновіл по медичному доносу лікаря залізничної лікарні Вершка відправив з іменним годинником на пенсію. А я проти. Крапка. Семен Самохід». Неси, Варко, на телеграф. Швидко!

Варя вийшла.

Вершок. Тепер чекай у гості міністра.

Самохід (іде до хати). Я дочекаюсь!

Вершок. Семене, стривай, а як же з дітьми буде?

Самохід. Я сказав: прийдуть Інчині батьки — хай вирішують. Без них я про це і говорити не хочу... У мене самого катастрофа.

Вершок. Вони ж заяву до загсу подали.

Самохід. Велике діло заява. Я згоди не давав... Поки розпишуться, то твого племінничка ще й подалі зашлють. Я за арештанта онуки не віддам.

Вершок. Але ж його, конкретно, випустили...

Самохід. Але ж просидів піч у міліції. Хай попрацює рік-два, а там побачимо, яка йому ціна буде.

Вершок. Городить, як Тимко плота! Що, ти нашої родини не знаєш, Анатолія?

Самохід. У Інни є батьки — хай думають... А моє діло — пен-сі-о-нер-ське... Поки їх дозволу не буде, то не бачити твоєму арештанту Інки, як мені семафора.

Вершок. Упертість — це ще не ознака мудрості...

Швидко входять Інна і Варя. Варя побігла до хати.

Інна (показує телеграму). Діду, діду! Тато й мама не прийдуть!

На веранду вийшли Софія і Варя, на другу — Олександра
Василівна.

С а м о х і д. Чому не приїдуть?

В а р я. Ще на рік залишилися в Малі.

С о ф і я. Що там за порядки, в тій Африці?

І н н а. Їх попросив президент, щоб вони організували новий госпіталь в Бандіагарі.

С а м о х і д. В якій Бандіагарі?

С о ф і я. Де це?

В е р ш о к. Місто є таке в республіці Малі.

С а м о х і д. Варко, давай карту!

Варя побігла в дім.

О т і зустріли...

І н н а. А ми з Анатолієм так чекали.

С а м о х і д. Не скигли.

С о ф і я. А що я робитиму? Я не можу тут більш залишатись, мене викликає капітан, ми йдемо в рейс!

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. У мене закінчується відпустка.

Варя приносить карту, розстеляє на столі.

Всі схилились над нею.

С а м о х і д. Ось Малі.

С о ф і я. Я напишу записку президентові.

В а р я. Президентам пишуть послання або ноти.

С о ф і я. Він буде мати справу зі мною.

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Треба нашому міністрові написати, Сою.

І н н а. Тихо, дипломати!

С о ф і я. Ні, я влаштую маленький міжнародний скандалчик.

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Можна дійти до Об'єднаних Націй.

В е р ш о к. Тихіше, сороки.

С а м о х і д. Де ж ця Банді... агара? Інко, шукай.

І н н а. Нема.

С о ф і я. Я ніколи не втручалась у політику, але зараз я змушена: вони два роки по договору відпрацювали? Відпрацювали. Так ні, залишайся ще на рік. А мені треба в море. Мене танкер жде. Капітан написав, що нікого, крім мене, в камбуз не візьме.

В е р ш о к. Це діло, Софіє, конкретне і політичне.

С о ф і я. У них в Африці своя політика, а в мене своя. Правда, Щуро?

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Що за вопрос?

С а м о х і д (розглядає карту). Бамако...

В а р я. Бамако...

І н н а. Тімбукту...

С а м о х і д. Тімбукту...

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Уагадугу.

С о ф і я. Уагадугу...

В е р ш о к. Ніапей.

С а м о х і д. Сегу. Сегу є, а Бандіагари нема.

В а р я. Інко, ходімо другу карту знайдемо, де вона?

Вийшли.

С а м о х і д. Нема Бандіагари.

С о ф і я. Нічого собі містечко, навіть на карті нема. Ось куди ваш синочок, Семене Стратоновичу, завіз мою любиму сестричку.

С а м о х і д. «Завіз, завіз!» Треба ж людям допомогти.

В е р ш о к. Правильно. Солідарність і інтернаціоналізм.

О л е к с а н д р а І в а н і в н а. Що «правильно»? А тигри, а крокодили?

С о ф і я. Ваш синочок і слонові в'язи скрутить, а моя сестричка...

С а м о х і д. Нічого, вони у мене в медсанбатах фронти пройшли...

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. То хай би хоч тепер спокійно пожили, а то залишили дім, дітей...

С о ф і я. І в білий світ. То на Кубу, то в Африку. Що за життя?

В е р ш о к. Та кажу ж тобі — політика. Африка рве ланцюги імперіалізму і, значить, розвивається... І їй треба, конкретно, допомогти...

С а м о х і д. Хто ж їм допоможе, як не ми? Ні, Софіє, то не твого ума діло.

С о ф і я. Да? Я теж маю право голосу і можу сказати те, що думаю. Вони собі там рвуть ланцюги, а мене прикували до берега у цій провінційній дірці...

В е р ш о к. Наша «провінційна дірка», як ви звалили, конкретно, висловитись, має свою історію.

С о ф і я. У дірок нема історії, Макаре Васильовичу.

С а м о х і д. Пропала Бандіагара. Ходімо, Макаре, бо дівчата без мене, видно, карти не знайдуть.

Самохід і Вершок зайшли в дім.

С о ф і я. Я вже думала, що через тиждень буду на Дерібасівській, а там у рейс, і раптом — на тобі: Бандіагара... А капітан танкера хвилюється, екіпаж хвилюється, все Чорноморське пароплавство хвилюється...

Олександра Василівна. Я співчуваю тобі, Соно.
Софія. Я знаю, що ти моя вірна подруга. Те, що ми
тоді з тобою поговорили в міліції,— нікого не стосується.

Олександра Василівна. Що ми, дівочки?

Софія. Вір мені, коли я тебе вперше побачила, я подумала: оце жінчина.

Олександра Василівна. Коли я дивлюсь на тебе, у мене нема слів... Соно, за ці дні у мене з'явилося дві зморшки. Бачиш, є?

Софія (придивляється). Є. Три...

Олександра Василівна. Дві.

Софія. Дві великі й одна маленька.

Олександра Василівна. Поки мій Толя одружиться, я посивію.

Софія. Волосся можна пофарбувати. Це — дрібниці. Головне — фігура. Ось я... На обличчі, здається, нічого особливого, так?

Олександра Василівна. Нічого особливого.

Софія. А фігура? (Пройшлась). І в очах скачуть бісєнята, факт? Іду по місту — всі чоловіки вивертають шії... Чумичкіна, думаєш, чим я взяла?.. Торсом.

Олександра Василівна. Я теж після Толиного весілля почну стежити за собою. Треба сидати на дієту. Мені одна знайома дала рецепт. Вона за два місяці висохла, як тараня.

Софія. Ну?

Олександра Василівна. Аж світиться... Вранці — чай без цукру і яблуко. Через годину сто грамів обезжиреного кефіру і два горіхи. В обід — одна картоплина без солі й двадцять — двадцять два грами вивареного кролячого м'яса. Увечері — столова ложка бананового соку і один вареник з капустою. Потім — масаж і глибокий сон на спині без подушки.

Софія. Хай воно пропаде! Це ж не життя, а концтабір.

Олександра Василівна. Але ж фігура! Обличчя стає таке сумне, інтелектуальне, наче ти весь час читаєш іноземну літературу... і очі блищать...

Софія. Від чого?

Олександра Василівна. Від голоду.

Софія. Ні, Шурко, жінчина повинна мати фігуру і торс. Ось Чумичкін побачив мене — і готовий.

Олександра Василівна. Ти справді вийдеш за нього заміж?

Софія. У жінки є три періоди. Перший — коли вона вибирає, другий — коли її вибирають, і третій — коли вона бере все, що може... Чумичкін хоче неги і борщу. Він їх буде мати... при умові, що продасть свій будинок і поїде зі мною до Одеси.

Олександра Василівна. В Одесу зі своєю шляпою?

Софія. Я, Шуро, думаю про майбутнє. На своєму торсі я ще протримаюсь три-чотири роки, а далі? Я не хочу, щоб мене життя викинуло на берег, як стару барку. Поки я можу, то прокладу своїм торсом шлях до щастя.

Олександра Василівна. Соню, ти міркуєш, як Дюк. Але що ми робитимемо з весіллям? Я не можу тут вічно сидіти, у мене робота.

Софія. Треба послати телеграму в ту... Бандіагару, хай вони дадуть «добро».

Олександра Василівна. Це давно треба було зробити.

Увійшла Інна.

Інна. Нема Бандіагари на карті.

Софія. Ти пошли телеграму батькам.

Інна. Ми послали з Толею ще вчора.

Олександра Василівна. Ти не сумуй, Інночко.

Софія. Я знаю, що вони погодяться.

Інна. Побачимо. (Пішла в дім).

Увійшла Варя.

Варя. От і все. А я чекала.

Олександра Василівна. Чогось дочекаєшся. Піду обід Толі приготую. (Зайшла в дім).

Варя. Я домовилася б з батьком... Не піду я ні в який медичний. (Пауза). Соню, будь другом, забери мене в Одесу.

Софія. Але я ще сама не їду... Два рейси пропустила... А що ти там робитимеш?

Варя. Я на кілька днів поїду... Я ще ніколи не бачила моря... а воно мене кличе.

Софія. А дід?

Варя. Ну, придумай щось. Скажи, що я поїду заплачу за квартиру, привезу тобі якісь речі. Добре? Будь другом.

Мовчання.

Софія. Буду другом. Поїдеш. Я тобі напишу листа до нашого капітана, він тобі покаже танкер... Нашим хлопцям напишу, вони тебе по всій Одесі повозять.

В а р я. Тільки умов, будь ласка, діда, хай відпустить.
Со ф і я. Вважай, що вже в Одесі. (*Зайшла в дім*).

Входять Анатолій і Василь.

А н а т о л і й. Де Інна?

В а р я. У хаті. Як кожна порядна наречена — плаче.

Анатолій зайшов у дім.

В а с и л ь. Варю, ти сьогодні прийдеш у парк?

В а р я. Ні.

В а с и л ь. Чому?

В а р я. Мені там нудно.

В а с и л ь. Зі мною чи взагалі?

В а р я. Взагалі і з тобою. Ти не ображайся. Мені просто нудно жити.

В а с и л ь. Не розумію.

В а р я. Я знаю, що ти не розумієш... День минає, другий, третій — і що?

В а с и л ь. Тобі нудно тому, що ти нічого не робиш.

В а р я. Ти гадаєш, якби я перевиконувала норми, то мені було б весело? Я ще напрацююсь.

В а с и л ь. Ти просто не знаєш, чого ти хочеш.

В а р я. Це вже ближче до істини. (*Пауза*). А я сьогодні поїду до Одеси.

В а с и л ь. Чого?

В а р я. У гості.

В а с и л ь. До кого?

Мовчання.

В а р я. До мрії... До моря поїду.

В а с и л ь. Я помру без тебе.

В а р я. Буду рада. Так інколи хочеться, щоб хтось заради тебе помер, або застрелився, або хоч страждав. Ніхто не страждає. Приходимо в парк або в кафе... Кава, дешеве вино... якісь дурні пісеньки і примітивні анекдоти... Танці... Ніхто не страждає...

В а с и л ь. Такі часи. Мир... зарплата... черг за хлібом нема. (*Пауза*). Ти прагнеш подвигу?

В а р я. Мені дуже прикро, але я відчуваю, що стаю старою у свої вісімнадцять років. У нас стільки цинізму... в усьому, починаючи від оцих міні-суконь і... Я боюсь так жити. Мене нічим не здивуєш. Полетять на Місяць? Ну й що? Пересадять інше серце людині? Ну й що? Я не дивуюсь. А дивуватись — це ж відкривати щось нове для себе, до чогось прагнути. (*Пауза*). Я втечу кудись.

В а с и л ь. Ти, Варю, говориш дурниці.

В а р я. Я знаю, що ти скажеш: навколо стільки цікавих справ, люди проявляють героїзм... Я читаю газети, але ще мислю і шукаю сама...

В а с и л ь. Ти якась дивна сьогодні.

В а р я. Ні, ти просто не знаєш мене.

В а с и л ь. Ми з тобою давно знайомі...

В а р я. Щоб знати людину, мало бути тільки знайомим.
(Пауза). А ти міг би зі мною втекти?

В а с и л ь. Куди, чого?

В а р я. Можеш мені більше нічого не говорити.

В а с и л ь. Я дивлюсь на речі реально.

В а р я. Розумію.

В а с и л ь. Я мушу закінчити інститут, одержати призначення.

В а р я. Бажаю успіху, ти будеш прекрасним службовцем.

В а с и л ь. Ти сьогодні зла, Варю... Ти знаєш, як я тебе люблю...

В а р я. Любиш?

В а с и л ь. Я говорив тобі...

В а р я. Та мені вже сорок разів говорили, що люблять. Це слово вже стерлось, як мідний п'ятак. Один танець в кафе: «Я люблю тебе...» Один коктейль у барі: «Записав чувиху...» Чув? Ці піжони вже не скажуть: «Познайомився з дівчиною», а «Записав чувиху». А я не хочу бути чувихою і не хочу, щоб мене записували.

В а с и л ь. Але я так не говорю...

В а р я. Ну, досить. (Пауза). Я тебе ось що попрошу: Інні й Толі допомогти треба, щоб розписались, бо дід нізащо не дозволить.

В а с и л ь. А що ж ми зробимо?

В а р я. Все, що захочемо. Ходімо до них, у мене є ідея.

Вони йдуть у дім, назустріч виходить Софія.

С о ф і я. Варю, дід погодився, збирайся.

В а р я. Сенк ю, леді! (Поцілувала Софію).

Василь і Варя зайшли в дім.

Входять Чумичкін і П'ятак.

П'ятак. Я буду скаржитись. Мене, героїчного свідка, позаштатного і штатного, фізично б'ють по морді, а його відпустили. І хто? Марія Карпівна, грізний суддя, яка за сорок років своєї роботи дала різним хуліганам і елемен-

там (заглядає в блокнот) дві тисячі тридцять два роки тюрми, трудових колоній і примусових робіт, а цього техника випустила...

Чумичкін. Бо Марія Карпівна — душевна людина, вона дивиться в корінь. Вона любов розуміє і сьоме небо, а ви тільки себе, свою, пробачте, шкуру.

Софія (до П'ятака). Ви чого прив'язались до нього?

П'ятак. А ви яке маєте право? Я — позаштатний...

Софія. Слухай, позаштатний, відривайся звідси!

П'ятак. Що?

Софія підійшла до П'ятака, щось тихо сказала.
Ми не знаємо що, але П'ятак остовпів, аж похитнувся.

Софія. Зрозумів?

П'ятак. Так точно. (Швидко вийшов).

Софія. Розвелось цих позаштатних.

Чумичкін. Доповідаю, Софіє Іванівно, що купця на хату знайшов.

Софія. Скільки дає?

Чумичкін. Порядка шести тисяч. Там же тільки стіни...

Софія. Значить, ідемо?

Чумичкін. Що за вопрос? Я закінчу будувати плочу, і ми поїдемо, поки я ще хочу неги і можу їсти борщ, бо коли ми перейдемо на кефір, то буде пізно... У мене погані останні аналізи...

Софія. Білок?

Чумичкін. І цукор.

Софія. Одним словом, гоголь-моголь. А поки що я можу вас почастувати борщем.

Чумичкін. Їжа богів.

Ідуть у дім, назустріч їм Варя, з рюкзаком і плащем.

Її супроводить Самохід.

Варя (поцілувала Софію). Спасибі тобі за все.

Софія. Листа не забула?

Варя. Ні.

Самохід. Ще ж рано до поїзда.

Варя. Почекаю. Я люблю вокзали...

Самохід. Ти ж там обережно, Варю. Далеко в море не запливай і швидко повертайся, бо экзамени.

Варя. Добре.

Самохід. Під машину не попадай.

Варя. Не попаду.

Софія. У кімнаті підлогу натреш.
Варя. Порядок!
Самохід. І щоб через три дні була вдома.
Варя. Давайте прощатись.

Попрощались.

Софія. Листа зразу ж передай капітану.
Варя. Ідіть, не проводжайте.
Софія. Попутного вітру і три фути під кілем!

Самохід і Софія вийшли.

Варя сама. Обійшла подвір'я, прощаючись. Напевне, сьогодні вона прощалась з юністю. Увійшли Інна, Анатолій і Василь.

Анатолій. Варю, ти відмовляєшся від почесного ескорту?

Варя. Я не люблю помпезності.

Інна. Листоноша! *(Побігла, повернулася з телеграмою, читає)*.

Анатолій. Від кого?

Інна. Від них. *(Читає)*. «Ми з батьком не дозволяємо так раптово одружуватись, крапка. Нас дуже хвилює ця поспішність, крапка. Телеграфуйте негайно, що сталось. Через кілька днів до вас заїде наш друг, передамо листа. Мама. Крапка».

Василь. От тобі і крапка.

Інна. Тепер все пропало.

Анатолій. Моя мати теж не захоче псувати стосунки з твоїми батьками. Крапка.

Варя. Ну, що вони там знають у тій Африці? Але є вихід, соратники. *(Взяла телеграму, обриває стрічечку з текстом)*. Це обірвемо, а залишим: «Через кілька днів до вас приїде наш друг, передамо листа. Мама. Крапка».

Інна. А що це дасть?

Варя. Друга треба зустріти заздалегідь і поговорити. Він може сказати те, про що попросите ви. А цю телеграму покажете дідові.

Анатолій. Авантюра.

Варя. Боягуз! *(Пауза)*. А ви зробіть так. *(Збирає всієї до себе і щось тихо каже)*. Зрозуміли?

Василь. Я боюсь.

Анатолій. Авантюра.

Інна. А я згодна.

Варя. Бажаю успіху!

Десь далеко промчав поїзд.

Мені пора.

І н н а. Ти ж не барись, Варечко.

В а р я. Інколи дороги додому... до щастя бувають дуже довгими... Чао, соратники! Зрештою, якщо і не буде височайшого дозволу на вашу офіційну любов,— не звертайте уваги. А якщо вам обов'язково потрібна печатка, щоб ствердити ваші почуття, то крадіть паспорти і хай вам ставлять печатки. Благословляю вас, нещасні!

В а с и л ь. Варю, я проведу тебе.

В а р я. Якщо хочеш зі мною назавжди, то поїхали. Ну? Я ще чекаю. Думай. Швидко... Потім, можливо, буде пізно.

В а с и л ь. Жартуєш?

В а р я. Ні... Буде пізно... (*Поцілувала сестру, подала руку Василю і Анатолію*).

В а с и л ь. Ти щось задумала, Варю, скажи, чуєш!

В а р я. Я тобі все сказала, а ти... не зрозумів або... Ти, напевно, злякався зрозуміти мене, товаришу майбутній дуже порядний службовець. (*Взяла рюкзак, плащ, іде. Зупинилась*). Милі мої, дорогі, я вас пам'ятатиму завжди... Хай буде у вас під ногами земля, а над головами — сьоме небо... Салют, компаньєро! (*Пішла*).

Ступила кілька кроків за нею Інна, махнув рукою Толя. Зажурений стоїть Василь. Можливо, тепер він зрозумів... Тихо перебирає струни гітари Інна. Ця мелодія звучить у залі аж до початку четвертої картини.

З а в і с а

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Декорація третьої картини.

Минув тиждень.

Сонце вже звернуло з полудня. Тиха мелодія гітари.

Ходить по подвір'ю, нудить білим світом Семен Самохід.

Деся далеко прогуркотів поїзд. Гудок.

С а м о х і д. Одеський пішов... Мабуть, Тарас повів... Повів... А я сиджу тут... Сиджу... і руки мені болять без роботи, і серце моє ніе...

Знову поїзд.

(*Замислився, подивився на хату Вершка*). А все через Вершка. (*Гукає*). Варю, Варко!

Увійшла Інна з гітарою.

Інна. Нема Варі. *(Поклала гітару на веранду).*

Самохід. Забув. Де ж вона запропастилася, тиждень, як поїхала, і нема.

Знову далекий гудок паровоза.

Ой не витримаю... Сідай, Інко, пиши...

Інна слухняно сіла за стіл, приготувалася писати.

На пенсію!.. Кого на пенсію? Чортів Макар... Якщо не прийде телеграма від міністра, то ляжу на шпали... і... Пиши...

Інна. «При повній пам'яті...»

Самохід. «...і тверезості організму...» Чого ж той міністр мовчить? Як помру, то...

Інна. Щоб гули паровози...

Самохід. Щоб гули паровози...

Інна. А Макара, як прийде, то вижену...

Самохід. Вижену Вершка... і не подивлюся в його бік... А іменного годинника віддай Петрові Чорноволу, бо на біса мені він здався...

Знову десь пройшов ешелон.

На Київ пішов... великоваговий... Мабуть, Іван... «При повній пам'яті і тверезості...» Напиши весь заповіт, Інно, і віднеси Вершкові до хати, хай читає...

Інна. Та він уже напам'ять знає твої заповіді.

Самохід *(думає про своє)*. І міністр мовчить... Розуміє, зайнятий, засідання всякі, наради, але ж ти мені відповідь дай... І африканці мовчать, і Варя десь запропастилася... і ти мені, Інко, спокою не даєш...

Інна. Діду, віддай паспорта. Ми повинні розписатись, бо Олександра Василівна виїжджати збирається.

Самохід. Хай собі їде. Без дозволу твоїх батьків і своєї згоди не даю, гріха на душу брати не буду... Розпишетесь, потім розлучитесь... Хто винен, питають. Старий комод, скажуть, винен.

Інна. Ну, що ти говориш?

Самохід. Зі мною, Інко, цієї каші не звариш.

Інна. Тоді ми самі почнемо варити. *(Пішла в дім)*.

Самохід. Обпечешся, дівко!

Увійшов Вершок.

(Узяв свій заповіт, подав Макарові Васильовичу). Бери, читай, до чого ти мене довів.

Вершок (узяв папірця). Це вже восьмого маю.

Самохід. Я тобі ще двадцять напишу. Щодня писатиму, аби ти знав, як я мучусь і страждаю...

Вершок. А я тобі ось телеграму приніс. (Подав телеграму). З міністерства, і вітаю тебе, конкретно, з нагородою.

Самохід (читає). Поздоровляємо заслуженим відпочинком. Крапка. Наказом міністра ви нагороджені... іменним годинником. Завідуючий канцелярією... (Пауза). Годинник... Ех ти, канцелярія... Колись мене іменною зброєю нагороджували, а тепер...

Вершок. Від міністра можуть і золотого, конкретно, прислати, а чого ж, можуть...

Самохід. Золотого... на сімнадцяти камінчиках... Не хочу ні золотого, ні срібного не хочу... Хай будильника дадуть, щоб дзвонив, щоб я не дрімав, щоб люди чули... Канцелярія...

Вершок. Канцелярія йому годинника, а він своєї править...

Самохід. Почекай, почекай, я ще діждуся, коли й тебе, старого рогача, з іменним годинником на пенсію випруть... Отоді я подивлюся на тебе, як ти з нудьги алкогольком станеш і підеш у нічні сторожі.

Вершок. І піду. Сиди собі, конкретно, думай та згадуй... Ніч, місяць на небі... Краса.

Самохід. Ти ще від цієї краси вовком на того місяця вити будеш.

Вершок. Діалектика... Одні, Семене, відходять, інші приходять... На це треба дивитись філософічно. Ще не таких, як ми, на пенсію випроваджували — і нічого... Державг стоїть і розвивається...

Самохід. Ти високо не залітай... Кажеш, діалектика і філософія, може бути... А як же мені жити? Пенсію дають, на харчі й на ліки вистачає, а далі що? Годинники на камінчиках... (Пауза). Мовчиш? Ну, перед піонерами раз у місяць виступив, як черга дійде, а потім?

Вершок. Яка черга?

Самохід. Дуже багато пенсіонерів, бажаючих виступати, то створили спеціальну раду, яка, значить, регулює... Ні, треба і до старості по-державному підійти... Це ж мільйони людей.

Вершок. А я гадаю, що це справа дуже індивідуальна. Можна ходити в засмальцьованому піджаку і клясти

всіх і все, писати скарги, як П'ятак, а можна знайти собі діло живе і цікаве, корисне.

С а м о х і д. Агітація. Ситий голодного не розуміє... Дуже не хочеться в тупик, Макаре, бо звідти вже нема вороття.

В е р ш о к. Ще зробити багато треба. Діти є.

С а м о х і д. Дітей на рейки поставлено... Тепер онуки підросли.

В е р ш о к. А там правнуки підуть... Життя.

С а м о х і д. Може, й не доживу до правнуків...

В е р ш о к. Гарантую тобі, конкретно, ще років з п'ятнадцять. Звичайно, при режимі...

С а м о х і д (*гірко посміхнувся*). П'ятнадцять... Злетять вони, як один день. Молоді роки довгі, а наші, Макаре, вже відлічуються, по... іменних годинниках...

В е р ш о к. Настрій твій мені не подобається, ходімо, я, конкретно, вислухаю тебе.

Заходять у дім. Назустріч їм виходять І н н а, А н а т о л і й і В а с и л ь у цивільному одязі, з чималим пакунком у руці.

І н н а. Конверта віддаси мені, зрозумів?

В а с и л ь. Завалюсь.

А н а т о л і й. Теж мені герої.

В а с и л ь. Якщо дізнається Калита, мені — труба.

І н н а. Мости всі спалено.

В а с и л ь (*після паузи*). Гаразд. Тільки я за себе не ручаюсь. Як той казав, вип'єм за успіх нашої безнадійної справи. (*Випив склянку води*). Якби хоч Варя була. Казала, що поїде на три дні, а вже тиждень нема.

І н н а. Я теж хвилююсь. Що могло статись?

А н а т о л і й. Варя не пропаде.

В а с и л ь. Ну, я піду. Моліться, отроки, за мене.

А н а т о л і й. Щоб о четвертій був тут.

В а с и л ь. Буду, як штик. (*Вийшов*).

І н н а. Толю, я піду переодягнусь. Ти теж іди. (*Вийшла*).

Швидко входить Ч у м и ч к і н,
за ним невідступно — П о д у ш е ч к а.

Ч у м и ч к і н (*до Анатолія*). Ви... ви мене вбили. Ви... ви пустили мене з торбами по світу.

Подушечка підтверджує.

Ви мене знищили, зруйнували моє світле майбутнє.

Подушечка підтверджує.

Анатолій. Я?
Чумичкін. Ви!

Подушечка підтверджує.

Що я тепер буду робити?

Анатолій. Петре Корнійовичу, я вас не розумію.
Чумичкін. Я збожеволію.

Подушечка підтверджує.

Ви сьогодні були на другій дільниці?

Анатолій. Звичайно, з самого ранку, ми спланували площу, знесли шість будинків і вивезли, все йде по плану.

Чумичкін. По плану? А будинок сім «А» на Черешневій теж по плану? Га? Ви бачили цей будинок?

Анатолій. Бачив. Там була двоповерхова коробка з шлакоблоків... Намучились ми, Петре Корнійовичу, з цією коробкою, але зрівняли з землею. І сліду не залишилось. Можете перевірити, так що не хвилюйтесь.

Чумичкін. То ж мій особняк! Розумієш, мій! Я його три роки будував! Три!

Подушечка підтверджує.

Не доїдав, не досипав...

Подушечка щось сказав Чумичкіну.

Так, так, брав позичку... А ви... а ви... зрівняли мою мрію з землею!

Анатолій. Петре Корнійовичу, цей будинок був у плані... Ви самі підписували.

Чумичкін. Я? Не може бути! Протестую! Я віддам вас до суду...

Подушечка погоджується.

Анатолій (*бере в Подушечки теку, розгортає план, показує Чумичкіну*). Будь ласка, дивіться. Це ваш підпис?

Мовчання.

Чумичкін. Мій.

Подушечка підтверджує.

Анатолій. То які ви маєте претензії до мене? Я ж вас просив, щоб ви подивились, які зміни внесли у міськраді, прочитали, а ви... Просив я вас?

Чумичкін (тихо). Було.

Подушечка підтверджує.

Анатолій. Так що ви самі, товаришу Чумичкін, свій особнячок під бульдозери підставили, а вони залізіні, їм все одно... З чим вас і поздоровляю.

Подушечка підтверджує.

Чумичкін. Сам... сам... Іван Іванович сміятись буде. Степан Іванович сміятись буде...

Подушечка підтверджує.

Усі будуть сміятись... Від нижчих і до вищих органів республіки... А я ж в номенклатурі, мене центр знає... Хоч з міста тікай... А я ж одружитись хотів... неги хотів... В Одесу збирався...

Подушечка підтверджує.

Кинув під бульдозер суму порядку шести тисяч.

Анатолій. Що зробиш, ми з вами тільки виконавці, наше діло маленьке. Начальство думає, а ми виконуємо.

Чумичкін. Який це дурень учив вас цього?

Анатолій. Я не пригадую зараз... З новосіллям вас, товаришу Чумичкін. (Зайшов у дім Інни).

Чумичкін. Корнію Петровичу, прошу вас, як свого вірного радника: ви ж нікому не розкажіть про це.

Подушечка мовчки поклявся.

А що я Соні скажу?

Входить П'ятак.

П'ятак. Шановні керівники, мою садибу вже оточили бульдозери.

Чумичкін. Ви що, скаржитесь? Вам же дали квартиру.

П'ятак. Я вже не скаржусь, але маю до вас одне прохання.

Чумичкін. Яке?

П'ятак. Я хочу вас попросити, щоб ви той... і хату мого сусіда... бульдозерчиком зачепили... Федора Супруна... За компанію.

Чумичкін. Навіщо? Його дім нікому не заважає.

П'ятак. Дуже вредний чоловік. Що, вам важко? Не мені ж одному страждати.

Чумичкін. Вам повинно бути соромно, товаришу П'ятак. У період, коли ми переходимо від нижчої фази до вищої фази, підкладати моральну свиню своєму сусідові.

Подушечка щось сказав Чумичкіну.

Ось товариш Подушечка говорить, що я, наприклад, як патріот свого міста і ширше... свій власний будинок зрівняв із землею для загальної площі. Сам. Свідомо і добровільно.

Подушечка підтверджує.

П'ятак. Це вже у мене занотовано, але хату Супруна треба було б... Але я не наполягаю. Хоча, як той казав, броня крепка. (Вийшов).

З хати вийшла Софія.
Подушечка щось сказав Чумичкіну.

Чумичкін. Гаразд, ідіть, Корнію Петровичу, тільки скажіть, щоб інформація в газеті була невелика. Я — людина скромна.

Подушечка вийшов.

Софія. Як же це ви умудрились, Петре Корнійовичу? Колись після такої історії лягали під трамвай.

Чумичкін. Вам уже Анатолій розказав? Не додивився, Софіє Іванівно. Три роки все підписував, не читаючи, а тепер... апарат підвів.

Софія. А казали: «Неги хочу...»

Чумичкін. Я розумію: до неги треба матеріальної бази... А тепер я просто морж. Я вам говорив, що трагічна моя доля...

Пауза.

Софія. Петю, гроші будуть.

Чумичкін. Як ви сказали? Петю?

Софія. Ми гроші заробимо.

Чумичкін. Де?

Софія. В Одесі. Ви боїтеся шторму?

Чумичкін. З вами — ні, Соню.

Софія. Перед штормом я ще вас почастию борщем, заходьте. Заходьте гордо — нічого не сталось, просто ви загубили шість тисяч. Це ще не трагедія.

Чумичкін. Я народився в жилетці, тобто в сорочці.
(Зайшов у дім).

З вулиці входить Олександра Василівна, затримує Софію.

Олександра Василівна. Все, відчалою, досить з мене. Я відпустку спеціально взяла на весілля. Думала, що їду до порядних людей, а вони...

Софія. Шурко, не показуй нерви.

Олександра Василівна. Щоб я зі своїм єдиним сином принижувалась, да?

Софія. Ми, до речі, вас не дуже й кликали.

Олександра Василівна. Між іншим, я на краще і не сподівалась. І ноги моєї тут більше не буде. Весілля затіяли, а самі ради дати не можуть. Їду і сина заберу на завжди.

Софія. Забирай, подумаєш, катастрофа.

Олександра Василівна. Я тебе зразу розкусила, як тільки побачила. Ну, думаю, штучка...

Софія. Шурко, збав тон. У мене нема ніякого бажання псувати твою прекрасну зачіску.

Боже праведний! Як треба мало жінкам, щоб змінився їх настрій! Після цих слів Олександра Василівна посміхнулась, ледь помітним рухом руки поправила свою зачіску і сказала.

Олександра Василівна. Тобі справді подобається?

Софія. Париж!

Олександра Василівна. Серйозно?

Софія. Шикарна модель. Тобі дуже до лиця.

Олександра Василівна (кокетує). Ти знаєш, ішла по вулиці, а на мене всі чоловіки звертали увагу, аж незручно було. Ти ж знаєш, Соню, що я не кокетка.

Софія. Так видно ж, хто йде!

Олександра Василівна. Соню, я тебе познайомлю з цим майстром, у мене від тебе секретів нема.

Софія. Я буду тобі дуже вдячна. Мерсі.

Олександра Василівна. Ну, що ти!

Софія. Справді квитка взяла на Одесу?

Олександра Василівна. Соню, у мене вже пропала половина відпустки. Африка мовчить, а я сиджу. Я не можу безконечно стояти на причалі, як шаланда. У мене теж є різні претензії до життя...

Софія. Треба Інчиного паспорта вирвати у Семена Стратоновича, і хай вони будуть щасливими. Я візьмуся за

це сама. (*Згадала*). О, у мене ж гість чекає неги і борщу. Ходімо.

Зайшли в дім.

Деякий час на сцені нікого.

Потім дуже врочисто входить П'ятак, за ним повільно ступає Василь, одягнений у білу голубею (своєрідну довгу накидку, яку носять в Африці), з чорною борідкою і в темних окулярах.

П'ятак (*продовжує свою розповідь*). Ми, значить, разом пливли... Фарштеєн зі? Отак Василь Іванович, отак Петька з Анкою, а далі я... Кулі свистять, снаряди рвуться, а ми пливемо... Потім Василь Іванович, зібравши останні героїчні сили, крикнув мені: «Рятуйся,— каже,— Гаврушо, бо і твоя життя,— каже,— дорога... Привіт,— каже,— передай нашим і своїй жінці Оляні...» Фарштеєн зі? Історія! (*Пауза*). Я є сер П'ятак, героїчний свідок героїчної загибелі...

Василь. О, ієс, ієс...

П'ятак. Отут, значить, живуть містери Самоходи...

Василь. Сенк ю.

П'ятак. Наше місто гут. Там буде площа... Фарштеєн зі?

Василь. О, о...

П'ятак. За це ми боролись і проливали свою кров...

Василь. Вері вел, вері вел...

П'ятак. Скажіть там, у Африці, що ми будуємо комунізм.

Василь. О'кей! (*Іде до веранди*).

П'ятак. Зараз я їх покличу. Мир, дружба! (*Зайшов у дім*).

Василь розглядає подвір'я, ніби вперше попав сюди. Згодом з будинку виходять Самохід, Вершок, Анатолій, Софія, Олександра Василівна, Чумичкіні П'ятак, Інна.

Василь (*поклонився*). О, здрасть, о, здрасть!

П'ятак. Це я власноручно привів до вас цього малійця.

Василь. Мир, дружба!

Самохід. Доброго здоров'я, раді гостям, та ще й з такої далекої сторони. (*Сказав щось Софії*).

Софія разом з Олександрою Василівною пішли до хати, згодом винесли кілька пляшок і закуску.

Вершок. Ви розумієте по-нашому?

Василь. Мало-мало розумій.

Інна. Та наша Соня знає всі мови, крім китайської, перекладе. Звідки ж ви приїхали?

Василь. Ай ехау енд приехау з Малі... Ай знай ваш папа енд мама.

Самохід. Дуже приємно.

Софія. Сідайте, будь ласка. Бі ситед. Нарешті хоч наговорюсь по-англійськи, а то й словом ні з ким перекинутись у цій дірці. Вері глед ту міт сач е найс енд полайт фелоу*.

Василь. Но, но, мадам.

Усі сідають за стіл.

П'ятак (до Чумичкіна). Ви ж не проговоріться про мене, бо я в гості його запросив... Між нами все тут може бути, а перед закордоном треба марку держати, фарштеен зі? Броня, як той казав, крепка. Мир — дружба вдома.

Чумичкін. Не хвилюйтесь.

Самохід. Ви ж надовго до нас?

Василь. Ай ехау нах Москау... (Наспівує). «Широка страна моя родная...»

Олександра Василівна. Все знає!

Василь. То єсть Інна і Анатоль?

Самохід. Вони, вони.

Василь (подає руку). Мир, дружба.

Софія. Дуже симпатичний.

Олександра Василівна. Видно, метис.

Василь. Ієс, ієс... Ай маю лист від папа-мама. (Подає листа Інні).

Софія. Діждались!

Анатолій. Інко, читай!

Василь. Я приехау з Бандіагари... Ай бачив фаш фазер енд мама.

Самохід. От спасибі, як же вони там?

Василь. Ол райт.

Софія. Інко, що ж вони пишуть?

Інна (проглянула листа). Привіт усім передають, живі, здорові.

Олександра Василівна. А про вас що пишуть?

* Мені дуже приємно познайомитися з таким симпатичним і ввічливим хлопцем.

Інна (читає). «Ми бажаємо Інні й Толі великого щастя і поздоровляємо їх».

Софія. Нарешті!

П'ятак. Броня крепка, як той казав. Мир — дружба.

Софія. Віддайте паспорта, Семене Стратоновичу.

Інна (читає). «Шкодуємо, що не з вами в цей радісний день, цілуємо...»

Самохід. Це вже інше діло. (Виймає з кишені паспорт і віддає Інні). Благословляю вас, як батьки наші казали.

Вершок. І я, конкретно.

Олександра Василівна. Щастя вам, діти!

П'ятак. Живіть у мирі і злагоді... (Далі говорить чомусь більше для Василя). Будьте безстрашними патріотами... Броня, як той казав, крепка...

Василь. Ієс.

Самохід (налив чарки). Дай, боже, щастя вам, діти.

Випили.

(Наливає по другій).

Софія. Тепер вип'ємо за нашого гостя. (Раптом стала дуже серйозною). Ледіз енд джентельмен. (До всіх). Дами і панове. (До Василя). Ін йо персен ай гріт зе ол ріпаблік оф Малі. (Пояснює). У вашій особі я вітаю республіку Малі. (Хоче ще щось сказати, але не знаходить слів, махнула рукою). Ботамз ап, що значить — хильнемо!

П'ятак. За ваше здоров'я, сер.

Чумичкін. За Африку!

Василь. Сенк ю!

Самохід. За свободу і, одним словом, незалежність!

П'ятак. Хінді русі — бхай-бхай, фарштеен зі? Броня, як той казав, крепка.

Випили.

Софія. Ви вже вибачайте, що в нас така закуска, може, вам і не звична, але вчора всі банани вийшли...

Василь. О, но банан, но...

Анатолій. Хай сало їсть.

Чумичкін. А де пан сер працює?

П'ятак. Та він же вас не розуміє. Я сам запитаю. (До Василя). Де ви арбайтен?

Василь. Я єст мало-мало бізнесмен.

С а м о х і д. Видно, діловий чоловік. Давайте ще по чарці за добру звістку та за моїх дітей.

Інна подає знаки Василеві.

В а с и л ь. Я мушу ехау... у Москву... Гуд бай! Сенк ю, екскюзь мі.

П'я т а к. Мир, дружба, броня крепка, як той казав...

І н н а. Толю, нам пора до загсу.

С а м о х і д. Ми всі підемо.

В е р ш о к. Аякже!

А н а т о л і й. Ми зараз, ходімо, Інко!

Інна ще раз подала знак Василеві й побігла з Анатолієм у дім.

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Просимо, гості, ще по одній, щоб усі щасливі були, на всіх паралелях і меридіанах.

С о ф і я. За тих, хто в морі!

Випили. Увійшов П о д у ш е ч к а, щось сказав Чумичкіну.

Ч у м и ч к і н. Трохи запізнались, Корнію Петровичу, адже ми мусимо провести до загсу Інну і Анатолія.

Входить К а л и т а з букетом квітів,
одягнений у чорний модний костюм.

К а л и т а. Не запізнався?

С о ф і я. Заходьте, заходьте, Дмитре Степановичу.

К а л и т а. Мені Василь сказав, що Інна і Толя розписуються сьогодні, то я від імені другого відділення...

О л е к с а н д р а В а с и л і в н а. Спасибі.

С а м о х і д. Знайомтесь, товаришу Калита. Це наш гість з Малі...

П'я т а к. З самісінької Африки, фарштеєн зі?

К а л и т а. Дмитро Калита. *(Уважно придивляється до Василя).*

В а с и л ь. О'кей! *(Подав руку).*

Подушечка сказав щось Чумичкіну.

Ч у м и ч к і н *(до Василя)*. Пробачаюсь, але хочу вам представити мого радника... Містер Подушечка...

Потиск рук.

А я — сер Чумичкін — морж...

П'ятак. Фарштеен зі, морж?

Василь. Ієс, ієс.

Самохід (налив чарки). Будьмо! Хай щастить моїм дітям в Африці, а нам тут...

П'ятак (показує на Самохода). А це наш трудовий герой... пенсіонер...

Самохід. Іди під три чорти.

П'ятак. Мир, дружба...

Василь. Вері вел, вері вел.

Чумичкін. Мир, дружба.

Вечоріє. Увійшла Інна в новому платті й Анатолій.

Інна знову подала знак Василеві,
але той не звертає ніякої уваги.

Софія. Інно, ти божественна.

Олександра Василівна. Картина.

Калита (подав букет). Вітаю вас від імені другого відділення, від моєї дружини Оксани і від себе.

Інна. Спасибі вам.

Самохід. Ну, ще по одній.

Вершок. Досить, Семене, бо, конкретно, заспіваємо.

П'ятак (до Василя). Співать, фарштеен зі? (Затягує якусь пісню).

Василь. О, ієс, — дубінушка, ухаєм! Вері вел!

Чумичкін. Все знає!

П'ятак. Молодець капіталіст.

Олександра Василівна. Інночко, заспівай йому.

Калита. Просимо. Одну, що ви в парку співали. Прошу вас, як гуманіст.

Василь. Ду іт гьор...

Софія. Бач, як просить.

Анатолій узяв гітару, акомпанує.

Інна співає свою улюблену пісню.

Олександра Василівна. Листоноша до нас! (Швидко вийшла і повернулася з телеграмами).

Софія. Починаються поздоровлення.

Олександра Василівна. Дві телеграми зразу.

Самохід. Давай-но мені, Шуро. (Взяв телеграми, читає першу). «Радіограма...» Це по радіо, значить, передано. (Читає). «Ідемо рейсом на Кубу. Влаштувалась

буфетницею на танкері «Полтава». Щаслива безмежно.
Ваша Варя. Борт танкера «Полтава».

Мовчання.

Василь аж похитнувся від несподіванки.

Софія. Ну, як вам подобається?

Самохід. Це чортеня якесь, а не дівчина!

Олександра Василівна. Боже мій, на танкері!

П'ятак. Броня, як той казав, крепка.

Чумичкін. Теперішня молодь мене нічим не здивує.

Інна. От молодець!

Самохід. Навіщо я її відпустив?

Анатолій. Ми б її все одно не втримали.

Вершок. Діалектика.

Василь. Дайте мені телеграму! *(Буквально вирвав з рук Самохода телеграму, прочитав, сів на лаву й тяжко зажурився)*.

Між іншим, до Василя вже давненько приглядається Калита.

Олександра Василівна. І цей бідний африканець переживає.

Самохід. На танкер її занесло, а я ж хотів...

Софія. Ну чого ви? Знаєте, які там люди? Справжні!

Інна. Хай пройде й океани... Вітри їй силу і віру в себе дадуть, і крила... І підіймуть на сьоме небо...

Самохід. Я ж їй щастя хотів...

Анатолій. То, мабуть, і є Варчине щастя.

Софія. Другу читайте.

Самохід *(читає)*. «Стривожені мовчанням. Телеграфуйте, що у вас діється. Хай Інна і Толя почекають з весіллям мого приїзду. Вилітаю. Мама». Туман. Нічого не розумію. *(Дивиться на Василя)*. А цей же серзвідки?

П'ятак. Фарштеен зі? Мир, дружба.

Калита *(ще пильніше придивився до Василя, скомандував)*. Старшина Шаблій, струнко!

Василь виструнчився.

Калита відчепив його симпатичну борідку, зняв чалму.

Василь. Мир, дружба!

Самохід. Ах ти ж, хінді-русі!

Вершок. От урвитель!

Софія. Шикарно! Суенкі! Я зразу зрозуміла, що цей сер далі Жмеринки не був.

Інна. Ех ти, казала ж — тікай.

Анатолій. З мене пляшка шампанського.

П'ятак. Фарштеен зі? Броня крепка. Мир, дружба.

Калита. Ні миру, ні дружби не буде, товаришу старшина.

Василь. Тепер мені все одно.

Самохід. Нічого, ми тебе не дамо скривдити.

Олександра Василівна. Товаришу Калита, не будьте таким суворим.

Анатолій. Хоч заради нашого майбутнього весілля.

Калита. Прощаю, як гуманіст.

Інна. Добре, що мама приїжджає.

Самохід. Якщо таке діло, то прошу всіх до хати. Можна, Софіє?

Софія. Що за вопрос?!

Вершок. Велике навантаження береш на себе, коп-кретно, Семене.

Самохід. Витримаю.

Олександра Василівна. Молодих привітати треба.

П'ятак (до Самохода). А мені можна?.. Я ще той... броня крепка... Я в куточку посиджу, в куточку... Мир — дружба.

Самохід. Якщо з добрим серцем, то пороги у моїй хаті низькі...

Заходять до хати.

Інна (вона іде з Анатолієм). Ти щасливий, Толю?

Анатолій. Я на сьомому небі, якщо ти зі мною...

Інна. Лише я?

Анатолій. І ти, і твоя любов, і все, що дороге мені на цій землі...

Інна. Моя любов і я... назавжди з тобою. На все життя.

Інна і Анатолій зайшли в дім.

Софія (взяла під руку Чумичкіна). Сміливіше, Петю...

Чумичкін. Я теж добираюсь до сьомого неба...

Подушечка підтверджує.

Софія. Зараз ми вип'ємо з тобою, знаєш за що?

Чумичкін. За вічну негу.

Софія. За Одесу, за сьоме небо, щоб не відривались якорі.

Олександра Василівна. І щоб палуба не хиталась, так, товаришу Подушечка?

І раптом сталося диво: Подушечка заговорив.

Подушечка. Що за вопрос?

Усі розсміялись від несподіванки. Чумичкін церемонно потиснув руку своєму вірному раднику. Усі зайшли в дім, тільки Василь у своїй голубеї самотньо стоїть посеред двору і печально дивиться у синю замріяну далину.

Тихі акорди гітари, їх потім підтримує оркестр. Співає Інна.

Завіса

А пісня Інни ще довго звучить у залі...

ПРОБАЧТЕ, МИ БЕЗ ГРИМУ

*Майже неймовірна історія,
що сталася в одному з театрів,
на 2 дії*

ДИЙОВІ ОСОБИ:

Автор.
Режисер.
Одарка Гнатівна.
Любов Степанівна.
Чуб Філімон Пилипович.
Оленка.
Параска.
Неоніла.
Іванюк Семен Семенович.
Семенюк Іван Іванович.
Стелла.
Вася Конов'яз.
Чарка.
Пожежник.

ДІЯ ПЕРША

Ми, певно, розчаруємо глядача, коли підніmemo завісу: сцена буде порожня. Тільки збоку стоятиме столик і крісло. На чисті куліси падає світло з колосників.

Лунає пісня.

Увіходить Пожежник у своїй давній брезентово-мідній амуніції, з портативним вогнегасником на широкому поясі. Оглядається, нюхає, чи не пахне димом, потім сідає в крісло, закурює.

Входить Автор, тримаючи в руках п'єсу. Пожежник сховав цигарку, хотів було відрепортувати, але побачивши смиренну постать Автора, суворо запитав.

Пожежник. Ти хто?

Автор (винувато посміхнувся). Автор.

Пожежник. Хто?

Автор. Автор я.

Пожежник. Умгу. Значить, пишеш?

Автор кивнув головою.

Молодець. Багато вас розвелосся... Що ти пишеш?

Автор. П'єси, драми...

Пожежник. Значить, грамотний?

Автор усміхнувся.

А на дверях написано: «На сцену вхід стороннім особам суворо заборонений».

Автор. Я не сторонній. Мене викликали до театру... Тут ставлять мою комедію, і я... приїхав зі своїми персонажами.

Пожежник. Що? З якими персонажами?

Автор. Ну, з героями своєї п'єси, вони за мною слідом ходять...

Пожежник. Значить, комедіант? Молодець. Нам Гоголі Миколи Васильовичі потрібні... Знаєш Гоголя?

Автор кивнув головою.

Молодець. На яку тематику комедія?

Автор. Я... я... про людей написав.

Пожежник. Умгу. На скільки дій?

Автор. На дві.

Пожежник. Піде.

Пауза.

Танці є?

А в т о р. Нема.

П о ж е ж н и к. Не піде... Допиши. Хай поговорять, а потім потанцюють. Образи курять?

А в т о р. Я про це не думав.

П о ж е ж н и к. Подумай. Театр — об'єкт горящий. Якщо за ним догляду нема, може згоріти... Зараз у п'єсах образи курять. Хто тільки не з'явиться на сцені — пускає в очі дим... Вони грають, а ти — тремти.

За лаштунками чути гомін.

А то що за люди?

А в т о р. Я ж вам казав, то герої моєї п'єси.

П о ж е ж н и к. Живі? Так не буває, щоб я згорів! Диявольщина якась. Відправте їх, бо як з'явиться Режисер... Ми й без них обійдемось. У нас кожен артист може кого хочеш сотворити. Без гриму ми нікого не пускаємо.

А в т о р. Вони мене не слухають.

Входить Р е ж и с е р.

П о ж е ж н и к. Доповідаю, товаришу Режисер, що ввірений вам об'єкт ще не згорів, і пригод ніяких не було. Ось тільки Автор зі своїми людьми прорвався на сцену. Які будуть вказівки відносно прориву?

Р е ж и с е р. Можете йти.

Пожежник вийшов.

(Цілується з Автором). Радий бачити вас... Скажу вам, що у п'єсі є симпатичні образи.

А в т о р. Дякую.

Р е ж и с е р. Взагалі, місцями дуже мила штучка.

А в т о р. Яка штучка?

Р е ж и с е р. Гм, ваша п'єска. Мене запросили поставити її в цьому театрі, я погодився, хоча мій творчий пошук і моя система дещо... але про це потім. Поговоримо про фінал вистави. Я хочу зробити так: Стелла і Вася стоять на балконі і... багатозначно мовчать, з підтекстом... Вася грає на гітарі. (Імітує гру на гітарі). Потім він її кидає і цілує. Завіса.

А в т о р. Кого кидає і кого цілує?

Р е ж и с е р. Кидає гітару і цілує Стеллу. Завіса.

А в т о р. Може бути й так, але... Я Васю і Стеллу викреслив з п'єси.

Режисер. Навіщо? Це була дуже симпатична пара. Не розумію вас.

Автор. Вони затягували дію.

Режисер. Даремно ви це зробили. Стелла була емоційна, красива...

Автор. Замість неї тепер є Оленка. Вона вам сподобається, ось побачите. Оленка теж приїхала.

Режисер. Як приїхала? І що означає «теж»?

Автор. Вони всі приїхали зі мною в театр.

Режисер. Хто?

Автор. Персонажі моєї п'єси.

Режисер. Ви їм багато дозволяєте! Вони повинні розуміти, що театр — це театр, і нас не могла зацікавити історія бабуні, яка виграла по лотереї машину. В житті це, може, й смішно, але на театрі... Що ми будемо з ними робити?

Автор. Вони хочуть розповісти вам, що з ними сталося.

Режисер. Цікаво. Але я мушу пропустити ваших героїв через призму художнього бачення світу...

Автор. Пропускайте...

Режисер. Бабуню, сподіваюся, ви не викреслили?

Автор. Ні. Вона приїде.

Режисер. Гаразд. Наприкінці вистави бабуня подає машину школі, піонерській організації імені Чапаєвого Петьки...

Автор. ...І Одарку Гнатівну приймають у почесні піонери?

Режисер. Це буде зворушлива сцена: отак стоїть бабуня, схвильована і горда. Грає сурма. (Імітує). Бабуні пов'язують галстук...

Автор. «Будьте наготові!» — каже піонерка Катя...

Режисер. «Даша завжди наготові!» — відповідає бабуня. Б'ють барабани. (Імітує). Грає сурма. (Імітує). А тоді вже... хай вбігає ваша Оленка.

Автор. Одарка Гнатівна не захоче в піонери.

Режисер. Ви мене дивуєте. Треба вести ваших героїв світлою дорогою оптимізму, ліризму і реалізму, треба кожний життєвий факт пропускати через призму. Ви ж писали, що погоджуєтеся з нашими зауваженнями.

Автор. Я погоджуюсь, а вони... не слухають. Я пишу одне, а вони роблять інше.

Режисер. Так, знаєте, до чого можна дійти?

Входять Стелла і Вася Конов'яз.

Стелла. Ось він! (До Автора). Чого ви від нас ховаєтесь? (До Режисера). Розумієте, нам сказали, що він викреслив нас із своєї п'єси. Ми з Васею були у першому варіанті... Ви ж пам'ятаєте?

Режисер. Пам'ятаю, звичайно, пам'ятаю.

Стелла. А тепер нас викреслили. Я хочу в комедію! І Вася теж хоче.

Автор. Дорога Стелло, у мене змінився задум. Замість вас у п'єсі з'явилася Оленка...

Стелла. Оленка? Ми живемо на одній вулиці. І я можу бути замість неї. І ще я хочу, щоб у мене був Вася... бо я сама...

Автор. Вася руйнує мій задум.

Стелла. Але кожна радянська дівчина повинна мати свого Васю. (До Режисера). Правда? Я слухала лекцію про любов і дружбу.

Режисер. А може, залишимо їх у виставі? Вони симпатичні.

Конов'яз. Ми симпатичні.

Автор. Ну чого ви так прагнете попасти на сцену?

Стелла. Я хочу когось грати, бо так просто жити мені нудно. А ми з Васею мріємо... Я дуже хочу давати людям автографи.

Вася. Я хочу бути льотчиком, і геологом, і моряком...

Стелла. А я теж хочу літати або щось зробити таке... Візьміть нас у виставу, і ми вам зіграємо...

Режисер. Може, візьмемо? Давайте залишимо так, як було в першому варіанті.

Стелла. Вірно! Спасибі.

Автор. Я — проти і ролі для них писати не буду.

Конов'яз. Ми й самі знаємо, що говорити.

Стелла. Ми жодного фільму не пропускаємо.

Режисер (до Автора). Спробуємо?

Автор. На вашу відповідальність.

Режисер. Почнемо зі сцени...

Стелла. ...моєї зустрічі з Васею.

Режисер. Гаразд. (У мікрофон). Дайте світло!

Висвітлюється сцена.

Стелла. Але я прошу поставити вербу.

Конов'яз. Дуба.

Режисер (у мікрофон). Дайте вербу!

З колосників опускається верба, видно її бутафорське начиння.
Не тим боком!

Входять уніформісти, повертають вербу, і тепер вона схожа на справжню. Конов'яз підходить до Стелли, затуляє їй очі. Стелла виривається і починає бігати навколо верби. Конов'яз за нею.

Автор. Чого вони бігають?

Режисер (*незадоволено зупиняє сцену*). Невже не зрозуміло? Я хочу передати динаміку кохання. Пристрасть. Рух. Експресію.

Стелла. В усіх кінофільмах закохані бігають... Коси розвиваються на вітрі... Я біжу...

Конов'яз. А я ловлю!

Режисер. Я в двадцять одному театрі ставив комедії і трагедії. Мої любовні мізансцени знають Україна, Грузія і Казахстан. Це між іншим. (*Плеще в долоні*). Почали!

Стелла (*кокетує з Автором*). Ця прекрасна сцена: я біжу...

Конов'яз. А я ловлю...

Автор. Ви мене переконали, бігайте.

Режисер. Стелло, ви повинні бігати легко, граціозно, як сарна. (*Показує, як треба бігати*).

Повторюється сцена біля верби. Конов'яз, нарешті, спіймав Стеллу, палко цілує її. Раптом вбігає Чарка — такий собі колгоспний дідок з двоствольною і балалайкою. Кахикнув, показує на закохану пару.

Чарка. Припав, як циган до точила!

Режисер. Що?

Автор. Ви хто?

Конов'яз. Це товариш Чарка, він пристав до нас, коли ми йшли в театр.

Чарка. Я — колгоспний сторож. (*Награє на балалайці*). Я хочу в комедію.

Автор. Але у моєї п'єси нема ніякого діда Чарки.

Режисер. Нам у спектаклі не потрібний дід, а тим більше з рушницею. Бо, якщо вона появилася, то повинна вистрілити.

Чарка. Потрібний, потрібний... Без мене ви не обійдетесь: у комедії мусить бути такий... мудрий дід, народ. Я розмовлятиму прислів'ями. (*Без усякої інтонації*). Що не скаже, наче зв'яже. Потрібен, як сироті трясця. Блима очима, як сірко в пасльоні. У колгоспі добре жить: є що їсти, є що пити.

Стелла. Браво!

Автор. Ніякого діда у п'єсі не буде.

Режисер. У нас дія відбувається у невеликому містечку. Де ж він тут узявся?

Чарка. Приїхав... Я — замогнний, наприклад, перодовий колгоспник приїхав до міста, щоб... купити, наприклад, піаніно, але магазин був зачинений, і я купив балалайку. *(Награв)*. Добре діло утіха, коли ділові не поміха. Бас гуде, скрипка грає, Іван мовчить, та все знає. Корба крутить, ліра грає, баба плаче — дід гуляє... Ось вона, правда життя. Народ.

Автор. Поки я живий, цього діда у виставі не буде.

Режисер. Не буде, товаришу Чарка! Я вас викреслюю.

Чарка. Буде, буде. Ще й самі покличете. Що ж це за вистава без мудрого діда? Що скажуть критики? А я, що не скажу — наче зв'яжу. Розум — скарб людини. Розумний любить учитися, а дурний повчати.

Режисер. Ідіть, будь ласка, звідси.

Чарка. Як моє не в лад, то я назад. Співає півень чи ні, а день буде. Надіється, як на три тузи.

Автор розсміявся.

Бачите, смієтесь?

Режисер. Все одно я вас на сцену не випущу.

Чарка. Не кажи гоп, поки не перескочив! *(Награв)*. Польки, польки та кадрелі, та за чуба, та за двері. Пішла Полька жито жати та забула серпа взяти, серпа взяла, хліб забула, а все Полька в полі була. Я стоятиму за лаштунками, якщо буду потрібний, то покличте. Прийде коза до воза. А рушницю я отутечки поставлю, бо заважає. *(Поставив рушницю і вийшов)*.

Автор *(до Режисера)*. Не впускайте його.

Режисер. Тільки через мій труп, вас це влаштує? Стелло, починайте!

Стелла. Я хочу, щоб зараз був інтимний вечір.

Режисер. Давайте вечір. Освітлювачі, чуєте? Інтимний.

На сцені вечоріє.

Чудово!

Стелла. Васю, тільки не хапайте мене зразу, я хочу трохи побігати.

Конов'яз. Добре.

Автор. Але у мене такої сцени, здається, не було.

Режисер. Ви подивіться, як я її трактую.

Конов'яз. Треба витягувати на перший план любовну лінію.

Автор. Але я писав не любовну комедію... Там є драматичні місця.

Режисер. Ми їх поскорочуємо.

Стелла. Народ хоче автографів і сміху. Проблеми він вирішує вдома.

Режисер. Я, шановний, «Царя Едіпа» різав, Шекспіра скорочував, Карпенка-Карого перетрактовував... і з вашими героями я справляюсь... Починаємо!

Автор. Я не дозволю викреслити зі своєї п'єси жодного слова, жодної коми.

Режисер. Упертість — це ще не мудрість... Я не бажаю зла ні вам, ні собі. Відкиньмо суб'єктивні погляди і давайте творити мистецтво. Велике мистецтво!

Автор. Давайте, але я не буду ні скорочувати, ні дописувати...

За лаштунками гомін. На сцену виходять персонажі п'єси: Оленка, Любов Степанівна, Филимон Пилипович Чуб, Неоніла, Параска, Іван Іванович Семенюк та Семен Семенович Іванюк, оточили Автора, щось гаряче доводять йому.

Стелла. О, всі наші посходилися! Здрастуйте!

Оленка. А ти вже тут?

Стелла. Давно.

Режисер. Товариші персонажі, дайте мені змогу працювати, прийдете на прем'єру.

Чуб. Я на сцену не вийду, заявляю вам офіційно і категорично. Моя посада в комедію не лізе. Я — номенклатура! Викресліть мене з п'єси, бо не збудетесь клопоту. Я скаржитимусь.

Любов Степанівна. Филимоне, тримайся! Вони знають, що роблять.

Стелла. А ви теж у комедію, Любов Степанівно?

Любов Степанівна. А що? Мені, Стелло, не страшно, я і голодовку пережила, і війну...

Режисер. Припиніть розмови!

Чуб. Мене викресліть, я — людина офіційна, мене в комедію інстанції не пустять. А що скаже Григорій Порфирович?

Автор. Филимоне Пилиповичу, ви затверджені. (Показує п'єсу).

Чуб. Що вони собі думають? Чуба в комедію? Не може такого бути. (Розглядає п'єсу). Я, звичайно, супроти

інстанції не піду, але ви стежте за мною, щоб я, бува, нічого зайвого не наговорив.

Семенюк. Куди пливе моя ладья? А я затверджений?

Режисер. Хто ви?

Семенюк. Я— Іван Іванович Семенюк.

Іванюк. А я— Семен Семенович Іванюк.

Режисер. Гаразд.

Конов'яз. Давайте починати виставу.

Стелла. Я біжу... (*Пробігла навколо верби*).

Конов'яз. А я ловлю...

Оленка. Ей, чого ти бігаєш?

Стелла. Яка я тобі «ей»? Я можу, Оленко, й за тебе зіграти.

Оленка. За мене? Помру! (*До Васі*). А ти що тут робиш?

Конов'яз. Режисер сказав, що я буду твоїм Васею.

Оленка. У мене Васі нема.

Режисер. А тепер буде. Зрозумійте, що театр це — організований організм...

Неоніла. А що я робитиму?

Режисер. Ви хто?

Любов Степанівна. Не впізнали? Та це ж моя менша сестра — Нілочка.

Неоніла. Я — Нілочка, я хочу заміж.

Семенюк. А я — Семенюк!

Іванюк. А я, прошу, Іванюк!

Параска. А я Параска! Я ще й Стьопочку приведу!

Семенюк. Куди пливе моя ладья?

Неоніла. Я хочу заміж!

Чуб. Викресліть мене з п'єси, прошу вас, мені ще до пенсії п'ять років!

Режисер (*до Автора*). Хіба я зможу так працювати? Давайте спільними зусиллями творити мистецтво!

Стелла. Давайте творити мистецтво! Я біжу...

Конов'яз. А я ловлю...

Автор. Товариші, треба починати репетицію, тихше! Дайте нам з Режисером подумати...

Любов Степанівна. Дайте їм подумати!

Чуб. Викресліть мене!

Неоніла. Тихо.

Параска. Так шкодую, що Стьопочку не взяла.

Стелла. Персонажі, замовкніть!

Автор і Режисер щось зосереджено обговорюють. Оленка з Іванюком вмикають транзистор. Пісня задушевна і щира. Підходить Чуб, пере-

микає приймач на іншу хвилю. Голос диктора: «...дали слово виконати і перевиконати зобов'язання. І свого слова вони дотримали: зобов'язання виконали і перевиконали... Радісна подія сталася в родині мешканця нашого міста громадянина Ч. Він придбав кілька лотерейних білетів, на один з яких випав виграш — легковий автомобіль. Друзі й товариші тепло привітали громадянина Ч. Купуйте білети грошово-лотереї. Ми передавали районні вісті». Чуб вимкнув приймач.

Ч у б. Уже всі знають! Любко, чуєш?!

Вбігає Ч а р к а.

Ч а р к а. Добру вістку далеко й чути. (Вмикає приймач).

Голос диктора: «...дід Юхим і є цим представником народу. Автор наділив його гострим розумом, мова його насичена прислів'ями та приказками, а до того ж дід Юхим ходить на молодіжні вечори до клубу і грає на народному інструменті — балалайці. Перед цим дідом, пише автор, хочеться зняти шапку. Ми передавали статтю «Атомний вік і дід Юхим». До приймача підійшла Стелла, повернула регулятор — лунають звуки румби.

Персонажі, кожен по-своєму, реагують на радіопередачі. Зараз, наприклад, Стелла починає танцювати, але її зупиняє Режисер.

Р е ж и с е р. Почнемо з першої картини!

Персонажі виходять.

А в т о р. Не заперечую.

Р е ж и с е р. Стелло, ви на сцені!

Входить Стелла. Згодом вбігає Конов'яз у шкіряній куртці, унтах, у форменому кашкеті льотчика цивільної авіації. Обнімає Стеллу.

К о н о в ' я з. Я на голубих крилах кохання летів до тебе. Я летів на крилах з Магадана до тебе!

С т е л л а. Ах, Васю!

К о н о в ' я з. Я божеволію, коли бачу тебе!

С т е л л а. Ой Васю!

Р е ж и с е р (підказує). Ти для мене північне сяйво!

К о н о в ' я з. Ти для мене північне сяйво!

С т е л л а. Ай, Васю!

К о н о в ' я з. Чому ти не приїхала на нашу комсомольсько-молодіжну будову?

С т е л л а. Ну, Васю... Мені добре і в моєму рідному штаті...

А в т о р (до Режисера). Що ці люди говорять? Чому він в унтах серед літа?

Конов'яз. Я — льотчик Вася. Унти — для романтики... планшет, рання сивина, мужність...

Стелла. Це прекрасно: я підходжу до Васі і... (Підходить, гладить його щоку і трагічно шпоче). Вася... ти літаєш, літаєш, а я жду... Я жду, а ти літаєш, літаєш у заматілях сивих... (Цілує Конов'яза).

Вбігає Чарка.

Чарка. Припав, як циган до точила. От молодь пішла! А ми за старих часів...

Автор. Товаришу Чарка, ми вас не кликали.

Режисер. Досить! Васю, ти, напевно, повинен закохатися в Оленку.

Входять Любов Степанівна й Оленка.

Оленка. У мене такого жениха нема! І я не хочу, щоб Стелла грала за мене.

Любов Степанівна. Моя дочка не цілувалася ні з яким льотчиком! Филимоне, куди ж ти дивишся?

Вбігає Чуб.

Що про нас люди подумають?

Чуб. Категорично і офіційно протестую!

Чарка. Що написано пером — не вивезеш волом.

Автор. П'еса не так починається.

Режисер. Але ми маємо право на експеримент.

Чарка. Вчення світ, а невчення — тьма.

Автор. Діду, ідіть, ради бога, звідси і рушницю свою заберіть.

Чарка. Не зробиш людям добра, не побачиш од них лиха... Ви ще мене покличете! (Вийшов).

Стелла. А що нам робити?

Режисер. Дайте нам змогу подумати, як почати спектакль.

Любов Степанівна. З мене починайте.

Стелла. Треба почати з кохання.

Режисер. Зараз ми з Автором порадимось і покличемо вас. (Випроваджує всіх).

Автор заглиблюється в п'есу.

Автор. Я проти льотчика Васі.

Режисер. Вася нам необхідний... Гаразд, хай він буде геологом... Цей Вася вносить у п'есу атмосферу... масштабність... Вася нас виводить з рамок побуту... Ви згодні зі

мною? Мовчите — значить погоджуєтеся. Допишіть Васі кілька слів...

Автор. Я нічого не можу йому дописати.

Режисер. Тоді він ходитиме по сцені мовчки...

Автор. Як мовчки?

Режисер. Якщо в нього не буде тексту, то він гра- тиме мімікою... Почнемо виставу зі сцени Стелли і Васі... Романтика... північне сяйво... Магадан. Зустріч! Вони цілу- ються і... в цей час...

Автор. Входить дід Чарка...

Режисер. Ви що, серйозно?

Автор. Якщо йти по правді життя, то дід Чарка міг прийти в гості до Чуба... Га? Діди в усіх п'єсах вносять комедійну розрядку.

Режисер. Ні, діда у цій виставі я не бачу...

Автор. А я не бачу Васі.

Режисер. Нам треба думати з вами не про діда, а про кохання. Без нього нема вистави. Глядач хоче бачити любов в усіх її проявах. Розумієте? Нам потрібна глобальна любов.

Автор. У нас є любов: Оленка закохана в Іванюка.

Режисер. Хіба то любов? То старомодне сюсюкан- ня. Любов треба показувати в новому ракурсі... У вашій п'єсі любов прісна...

Автор. Може, трохи підсолити?

Режисер. Іменно! Краще пересолити, ніж недосо- лити... Думайте! Соліть!

Автор і Режисер глибоко замислюються.

Автор. А якщо... Ні, не підходить.

Режисер. Можна зробити таку сцену: він приходить до неї вночі, а вона... Ні...

Автор. Я не прихильник ризикованих любовних сцен...

Режисер. Можна було б ввести у спектакль образ такої... молоді особи... Покличемо Стеллу.

Автор. Звичайно, можна, але...

Режисер. Якщо у вас багато «але», то ви нічого пут- нього не напишите. А такий образ надав би нашій виставі пікантності... Уявіть, що раптом на сцену виходить Стелла...

Входить Стелла в ролі екстравагантної особи, в сукні, яку так мож- на назвати, лише маючи багату фантазію.

Стелла. Я вам подобаюсь?

Автор. Ви, власне, хто?

Стелла (ходить, демонструючи свої принади). Я можу бути стюардесою. (Надіває пілотку). Молодшим науковим співробітником інституту фізики. (Надіває окуляри). Офіціанткою. (Дістає з сумочки і надіває кокетливо фартушок). Я повинна у когось закохатися і... стати його коханкою...

Режисер. Що, зразу?

Стелла. Негайно.

Автор. Така молода і... раптом коханка...

Стелла. Мене всі будуть жаліти... А на спектакль не можна буде дістати квитка навіть через головного адміністратора... Я можу покохати жонатого або вдівця — професора, або футболіста, чи молодого атомника... Вибірайте самі, тільки швидше, бо в другій дії я вже буду каятись і мене будуть перевиховувати... Напишіть мені монологи з філософією... Я буду співати. (Бере гітару, співає). Потім буду тихо плакати над колискою. (Тихо плаче над колискою).

Автор. Я, здається, вже бачив вас у якійсь п'єсі!

Стелла. Можливо, але це не має значення. А якщо я закохаюсь у... якогось іноземного студента?.. Палке кохання... роздвоєння особи... Я живу в маленькій кімнаті на горищі... Ніч, вітер. Горить свічка.

Переміна світла.

(Запалює свічку). Приходить він.

Входить Конов'яз — іноземний студент.

Конов'яз. Хау ду ю ду. (Цю фразу він повторює з найрізноманітнішими відтінками).

Стелла. Ах, Джоні!

Поцілунок.

Зітри зі свого обличчя ніч. Або хай вона триває вічність...

Конов'яз. Хау ду ю ду.

Стелла. Невже! І ти поїдеш, ти повинен?

Конов'яз. Хау ду ю ду...

Стелла. І я зостануся сама?

Він цілує її.

О, я хочу згоріти в твоїх обіймах. Пали мене, пали! (Приносить дві чарки коньяку). Так ми святкували наше весілля... За вікном дощ, сіра сумна осінь і нудьга.

К о н о в'я з. Хау ду ю ду.

С т е л л а. Джоні просить, щоб я станцювала древній танок його закордонних предків... (Танцює).

К о н о в'я з. Хау ду ю ду.

Переміна світла.

На сцені С т е л л а, Р е ж и с е р і А в т о р.

С т е л л а. Ну що, берете мене у виставу? Вагаєтесь? Дати вам автограф? Подумайте. (Виходить).

Р е ж и с е р. Ну?

А в т о р. Хау ду ю ду.

Вбігає Л ю б о в С т е п а н і в н а.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Чого ж ви сидите?

А в т о р. Думаємо.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Треба було раніше думати. Починайте вже цю репетицію, бо я додому поїду і Чуба заберу.

Р е ж и с е р. Де ви бачили! (До Автора). Якщо буде необхідно, то ми дещо виправимо по ходу п'єси.

А в т о р. Хау ду ю ду.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Що?

Р е ж и с е р. Я вас зрозумів, але куди ми вставимо цю сцену?

А в т о р. Ні, ні, це я просто так... Давайте декорації першої картини!

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Не заважайте мені... Я розповім усе по порядку. Одне слово, було це в суботу... Прибрала я в хаті.

Зникає верба, опускається фрагмент квартири Чуба. Уніформісти розставляють меблі, вносять телефон. Автор і Режисер зникають.

Коли приходить мій Филимон і сяє, як нова копійка. (Гукає). Филимоне, заходь!

Входить Ч у б, звертається до когось за лаштунками.

Ч у б. То я, значить, затверджений?

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Та затверджений, не морочи людям голови.

Ч у б (без усяких емоцій). Любо, я повинен тобі сказати, що ми виграли по лотереї машину... Ця подія ставить мене в незручне становище, бо мій начальник — Грицько Порфирович — не виграв нічого і буде сердитись.

Входить А в т о р.

А в т о р. Филимоне Пилиповичу, це було не так. Хіба ви забули, як прибігли тоді?

Ч у б. Не забув, але, розумієте, я повинен думати про свій авторитет. То було вдома, а тут — люди... Ну, гаразд, на вашу відповідальність. Прошу мене показувати перед народом у правильному розрізі.

А в т о р. Добре, починайте спочатку.

Чуб і Автор вийшли. Згодом вбігає Чуб, розмахуючи газетою.

Ч у б. Любо! Любцю! Трам-та-ра-рам. Виграли! Виграли, Любо! (*Пританцьовує*).

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Чого крутишся, як Тиміш на веретені? Що виграли?

Ч у б. Трам-та-та-та-та... По лотереї... Поцілуй, то скажу.

Л ю б о в С т е п а н і в н а (*цілує чоловіка*). Кажи, серце, кажи!

Ч у б. Машину виграли! (*Показує газету*).

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Здурів.

Ч у б. Усі цифри зійшлися. (*Виймає записничок*).

Звіряють з дружиною номери.

Бачиш?

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Филимоне, розбуди мене!

Ч у б. Давай білет, Любо, швидше, бо мною починає тіпати...

Л ю б о в С т е п а н і в н а (*метнулася до шухляди, вийняла білет*). Усі, п'ять.

Тепер уже Чуб з дружиною звіряють номери по білетах, вираз їхніх облич поступово змінюється.

Ч у б. Нема.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Нема.

Кинулись обое до шухляди, шукають.

Ч у б. Шостого нема. Де шостий?

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Не знаю, Филимонцю.

Ч у б. Де шостий? Питаю офіційно.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Хоч убий, Филимоне, хоч помилуй — не знаю.

Ч у б. Але ж він був! Я сам номери виписав. Сам, ось цією правою рукою.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Сам ти його кудись і подів.

Чуб. Я? Це ти його кудись запроторила! Хіба ти хазяйка?

Любов Степанівна. Ах ти ж шістка хрестова! Це я не хазяйка?! А хто ж тебе на світі білому тримає? Якби не я, то тебе й кури зашпортали б!

Чуб. Не зашпортали б! Я, кажу категорично, своїми грудьми пробив дорогу... і тебе за собою тягнув.

Любов Степанівна. Господи! Та коли б не я, то ти й досі з батіжком ходив би!

Чуб. Я, з батіжком? (Спокійно). Міг би й з батіжком.

Любов Степанівна. Я тобі портфеля в руки дала!

Чуб. Мені портфеля вручила Радянська влада... і трест!

Любов Степанівна. Отака правда... Знайшла щастя — Хвилिमона Чуба, тьху! Краще була б у дівках до пенсії сиділа або в матроси пішла!

Чуб. Ти не дуже, Любко, бо й за мною дівчата ходили табунами!

Любов Степанівна. Табунами! Йй-богу, помру! Та до тебе ж одна руда Явдоха і тулилася. Лише я, дурна, як ти з армії прийшов, на твої портупей та ворошиловські значки задивлялася.

Чуб. У мене був добрий голос і хромові чоботи на рипах... Халяви гармошкою...

Пауза.

Любов Степанівна. Еге, гармошкою... Бувало, рип-рип, а я вже й чую... А як заспіваєш! Жду того вечора не дждуся...

Чуб. І я...

Любов Степанівна. Кучерявий був...

Чуб. І ти була, як намальована... Дні й ночі думав про тебе... На річку гляну — твої очі бачу... На пшениці подивлюся — коси твої ввижаються. Якби не пішла за мене — втопився б офіційно. Раз і назавжди.

Любов Степанівна. А за кого б я пішла? Стільки щастя і горя зазнала через тебе... Вирядила на фронт, а сама сохну... Вийду за село та все виглядаю, а батальйони йдуть та йдуть, аж чорні, в обмотках... Такі сумні були батальйони... Прийду додому, а мати як почне...

Чуб. Ой не хотіла ж Одарка Гнатівна тебе за мене видавати.

Любов Степанівна (раптом). Филимоне! Згадала, Филимончику! Я ж одного білета мамі подарувала, коли вона в гості до нас приїздила.

Чуб. Mamі?

Любов Степанівна. Дзвони!

Чуб. Куди?

Любов Степанівна. Mamі! Тещі! По дроту дзвони!

Чуб. У неї ж телефону нема.

Любов Степанівна. Біжи, їдь, лети! Дай телеграму, щоб негайно приїхала з білетом. Живу чи... але привези, поки не дізналися родичі, бо як поз'їджаяються мої сестрички, то не бачити тобі ні білета, ні машини. Мовчати треба, щоб ніхто ні-ні... Ти нікому не говорив?

Чуб. Нікому.

Любов Степанівна. Збирайся, Филимоне, щоб до вечора мама була тут.

Чуб. А якщо не захоче приїхати?

Любов Степанівна. Чому?

Чуб. Може, образилася: три дочки має, а на старість самій довелося жити.

Любов Степанівна. Я не винна. Я на такому етапі, що в мене кожний квадратний метр на обліку. Нам треба дочку заміж видавати, а матері нічого на нас образитися, має свою кімнатку, ти їй ночви торік привіз, гроші посилаєш...

Чуб. Я їй і поздоровлення на Новий рік пишу... Хоч вона мене колінь рогаками з хати виганяла, а я їй «дорога мамо» пишу...

Любов Степанівна. Отож їдь, Филимоне, і привези, та щоб білета лотерейного не забула взяти... Скажи, що ми заскучали за нею. Все про вас, мамо, кажи, думаємо. Вночі прокинемось і думаємо... Чого ж ти стоїш?

Пауза.

Чуб. Не поїду я, Любко...

Любов Степанівна. Чому не поїдеш?!

Чуб. Не можу я дарунка відбирати. Це не чесно.

Любов Степанівна. Здурів! Навіщо ж мамі та машина, щоб убилися? Вони ж і хату, певно, перейти не можуть, бо старі вже, а ти їх на машину хочеш посадити? Хочеш дати їм у руки техніку?

Чуб. А що про мене люди подумаяють? Хай собі теща їздить на машині, а я пішки можу.

Любов Степанівна. Ах ти ж, мучителю мій! Людям чоловіки попалися, а мені — Филимон! Та яке ж мені

діло до людей? Я сама собі на цьому світі раду дам! І керма цієї машини зі своїх рук не випущу, запам'ятай! За колеса чи ще там за щось буду триматися, а не віддам! Таке раз на віку трапляється, один раз на еру, а він... Зараз же збирайся і привези...

Чуб. Любко, нікуди я не поїду, імені свого не буду ганьбити, кажу тобі офіційно.

Любов Степанівна. Господи, ви чуєте? Імені свого він не буде ганьбити! Яке ж у тебе ім'я, коли всі знають, що ти просто Филимон Чуб? Герой знайшовся!

Чуб. Я не герой, я, Любко, просто Филимон Чуб, ти правду сказала.

Любов Степанівна. Що мені з тобою робити?! Ну, дивися, Чуб! Я сама заберу білета і машину, сама і їздити буду! Щоб ти ж мені до машини й на два метри не підходив, чуєш?

Чуб. Чую. Я пішки... я звик... Я до Берліна пішки від Волги пройшов.

Любов Степанівна. То було діло воєнне, а зараз я на такому етапі, що на власній машині їздити хочу. Я, може, цього дня з коліски чекала.

Чути чийсь кроки.

Чуб. Любко, тихо, хтось іде.

Вбігає Іван Іванович Семенюк, мовчки цілує оторопілих Любов Степанівну і Чуба, потім довго тисне їм руки, виймає з кишені газету, п'є воду і хрипким од хвилювання голосом говорить...

Семенюк (тихо). Ура! Поздоровляю!

Любов Степанівна. Чого це ви, Іване Івановичу, наче, вибачайте, з ланцюжка зірвалися?

Семенюк. Ура, ви... ви, ізвініте, виграли машину! Вже зовсім виграли і їдете...

Чуб. На чому? Куди ідемо?

Семенюк. Уперед! (Виймає записничка). Ось ваш номер... Я переписав, коли продавав білети лотереї, кому які номери дісталися... Покажіть свого білета, бо я не витримаю. Поздоровляю вас, Филимоне Пилиповичу, не як начальника відділу нашого управління, а як товариша, брата і друга! Я щасливий, що цей білет дістався найдостойнішому.

Чуб. Не перебільшуйте, Іване Івановичу... А Грицько Порфиринович виграв?

Семенюк. Грицько Порфірович як начальник управління теж, звичайно, достойний, але вони не виграли.

Любов Степанівна (розсіялася). Грицько Порфірович не виграв! Лусне від заздрості, точно, і його Горпина теж.

Семенюк. У них — пустий номер. Ми звіряли.

Чуб. Хто це «ми»?

Семенюк. Я і Семен Семенович Іванюк. Коли я здавав йому гроші за білети, то й він переписав собі номери для інтересу і наочної агітації.

Чуб. Все. Це ж до вечора й на Подолі в Києві будуть знати, що Чуб виграв машину. А що скаже Грицько Порфірович? Як він подивиться на цей факт? А в мене, Іване Івановичу, і білета того нема... Матері подарували.

Семенюк (змовницьки підморгнув Чубові). Розумію. Можете не турбуватися, Филимоне Пилиповичу. Семен Семенович Іванюк і Іван Іванович Семенюк уміють мовчати, як тараня.

Чуб. Чого ви мені підморгуєте?! Не вірите, що ми білета мамі подарували? Рідній тещі я подарував білета!

Семенюк. Зрозумів. І я вам підморгнув не як своєму безпосередньому начальнику, а як другу, товаришу і брату, від внутрішнього стану. Я ніколи б не наважився підморгнути своєму керівникові... Я знаю, як ви до мене ставитесь. І теща ваша достойна...

Любов Степанівна. Годі вам, то вже наша справа, що ми з тим білетом зробимо.

Семенюк. Зрозумів. Риба. Тараня. Могила. А де Олена Филімонівна?

Чуб. «Де», «де»? На хліб заробляє!

Вбігає, розмахуючи газетою, Семен Семенович Іванюк.

Іванюк. Прошу прийняти мої поздоровлення, враховуючи збіг обставин, що вилилися в радісний факт виграшу автомашини марки...

Чуб. Щезніть ви...

Іванюк. В якому розумінні?

Любов Степанівна. Не слухайте його, Семене Семеновичу.

Іванюк. Я розумію ваше хвилювання, а тому...

Чуб. Я не хвилююсь.

Іванюк. Я бачу, Филимоне Пилиповичу, що ви хвилюєтеся.

Чуб. Я не хвилююсь!

Семенюк. Трошки хвилюєтесь...

Чуб (кричить). Я не хвилююсь! Р-розумієте? І в мене нема ніякого білета.

Іванюк. А де він подівся? Цей виграш ще раз підтверджує теорію ймовірності. Я завжди говорив, що все підкоряється незбагненим законам нашого буття... Ви самі будете сидіти за кермом чи...

Чуб. Дайте мені спокій! Я нічого не вигравав.

Іванюк. Як то може бути, якщо всі номери зійшлися?.. Я перевіряв. Бухгалтер Мусій Катеринка виграв карбованця, Марія Іванівна має собі для забави бритву «Харків». Ложкін виграв буси.

Семенюк. Маня з комунального — авторучку...

Любов Степанівна. А Грицько Порфірович — дулю... (Сміється).

Чуб. Любо, будь культурною.

Іванюк. Прошу мати на увазі, що фортуна має два боки... У Грицька Порфіровича не вистачило трьох номерів, а то мав би собі дитячого візка.

Любов Степанівна. Йй-богу, лусне його Горпина від заздрості!

Чуб. Годі, Любо, будь же культурною і благородною!

Любов Степанівна. Так не дають же! Не простить тобі цього виграшу Грицько. Може, сам би й змовчав, та Горпина не стерпить. Я людей знаю!

Чуб. Не міряй усіх, Любо, своїм аршином.

Любов Степанівна. У мене аршин вивірений, я в житті всього надивилась і знаю, що Горпина Грицькова лусне від заздрості.

Семенюк. Може бути... Бо я, коли сказав йому, що ви виграли, то Грицько Порфірович так подивилися...

Чуб. Казав же, що рознесуть по всьому містечку!

Іванюк. Я мовчав...

Семенюк. А я, значить, повідомив, бо у мене таємниць від начальства нема і не було. Я знаю, з ким маю справу.

Чуб. Не мала баба клопоту... Якби хоч Грицько Порфірович виграв...

Телефонний дзвінок.

(Узяв трубку). Слухаю... Та що ви?.. Дякую. (Поклав трубку). Тихоходов поздоровляє... Роздзвонили по всьому місту...

Телефонний дзвінок.

Я... Та ні... Нічого я не виграв... На чому ж я вас покатаю?.. Та повірте, теща... (Поклав трубку). Круглий дзвонив, покатай, каже... На чому ж я буду катати товариша Круглого?

Телефонний дзвінок.

Чуб слухає... А-а, Грицько Порфірович! Дякую, але... Та ні, розумієте, білет у тещі... Слово честі... Та не жартую, Грицько Порфи... Та повірте, що... Грицьку... теща... Гри... (Поклав трубку). Не повірив. Пропаив!

Любов Степанівна. А я тобі не казала? Не простить тобі! Шукай тепер іншу роботу...

Чуб. Не повірив. Каже, не вигадуйте... Що ж ви наробили? Мені ж до пенсії ще дослужити треба...

Іванюк. Ви, мабуть, не так зрозуміли Грицька Порфіровича...

Чуб. Каже, не вигадуйте.

Любов Степанівна. Це вже Горпина накрутила його... От люди! Нічого, Филимоне, знайдеш собі роботу, проживемо й без Грицька... Радіти треба, що виграли, а він...

Семенюк. Давайте радіти, Филимоне Пилиповичу. Може, я збігаю? Або ви збігайте, Семене Семеновичу, і принесіть півлітру тієї, радості...

Іванюк. Іване Івановичу, я звик стримувати свої емоції... Це ви бігали по вулиці, як бичок, і всім розказували, що Филимон Пилипович виграв...

Семенюк. Не забувайте, що я — Іван Іванович Семенюк, а не бичок! Це ви...

Іванюк. Не забувайте, що я — Семен Семенович Іванюк!

Чуб. Та замовкніть, Іванюки-Семенюки. Що ж мені робити?

Телефонний дзвінок.

Любов Степанівна (взяла трубку). Квартира Чуба... А-а, це ви, Горпино Йосипівно... Дуже дякую... Виграли, виграли...

Чуб жестама показує дружині, щоб замовчала.

(Не звертаючи уваги). Таке щастя нам... А ви не виграли?.. Співчуваю. Не всім же й вигравати... Голубу візьмемо, бо синя схожа на каструлю... Може, коли й підвеземо... (По-

клала трубку). Так і знала, аж посиніла, певно, зі злості... Уявляю, як вона рада... О люди, люди!

Чуб. Замовкни, Любо! Воно мені потрібне? Воно мені... якби ж Грицько Порфірович холодильника виграв чи... Навіщо мені цей клопіт?

Семенюк. Не переживайте, Филимоне Пилиповичу... Ваш виграш — суцільна радість для всього нашого управління... Ось я нічого не виграв, а радію. Бачите? І Семен Семенович радіє.

Іванюк. Заздристь — то пережиток проклятого минулого, а наш, згуртований вами і Грицьком Порфіровичем, колектив морально здоровий і стійко переживає радість своїх колег.

Любов Степанівна. Колектив переживе, а Грицько з Горпиною ні, бо з неї пережитки так і лізуть, так і пруть... Буду я, Филимоне, збиратися, сама поїду. (Вийшла).

Семенюк. Заспокойтеся, Филимоне Пилиповичу, їдьте, ізвініте, до матері, тобто до тещі, забирайте білета і... Або я її привезу.

Іванюк. Але це з успіхом можу зробити і я.

Семенюк. Ви, Семене Семеновичу, по дорозі загубите або тещу, або білета...

Іванюк. А ви... ви як почнете говорити, то теща сама втече...

Семенюк. Не забувайте, що я — Семенюк! Я можу для Филимона Пилиповича дістати тещу з дна моря! А ви можете лише говорити сумнівні компліменти одній особі...

Івачюк. А я знаю, куди ви щодня ходите!

Семенюк. Розумію, у чий город ви кидаєте камінчики, але я — гордий. Я — Семенюк! І я знаю, чого ви ходите в ательє звукозапису.

Іванюк. Я посилаю свій звук мамі на платівці... А ви...

Чуб. Тихо, Іванюки-Семенюки, бо в мене голова обертом іде... Якби ж Грицько Порфірович хоч патефона виграв... Не витримаю і не дотягну до пенсії. На біса мені ця машина. Якби ж Грицько Порфірович...

Входить Любов Степанівна.

Любов Степанівна. Чого ти боїшся того Грицька? Що ти йому — дорогу перейшов? Хай лиш зачепить тебе!

Чуб. Любко, мовчи. Краще б я візка виграв, а Грицько Порфірозович машину... Дайте мені бритву або візка! (Вийшов).

За ним кинулися Івашок та Семешок.

Любов Степанівна. Филимоне, куди ж ти?! От люди, що з чоловіком зробили?!

Входить Режисер.

Режисер. У чім справа? Де товариш Чуб?

Любов Степанівна. Пішов. Хай заспокоїться, не чіпайте його.

Режисер. Але ж ми не закінчили першої картини!

Любов Степанівна. Потім закінчимо, коли я маму привезу. (Вийшла).

Режисер. Бачите, ніхто не слухає. (У мікрофон). Що ж, почнемо другу картину!

Уніформісти встановлюють фрагменти ательє звукозапису з вивіскою «Рідні звуки», вносять апаратуру.

Оленко, ви починаєте! (Вийшов).

Входить Оленка, вмикає магнітофон. Входить Конов'яз, загримований під плакатного молодого робітника в комбінезоні, за спиною — гітара, в руці — розвідний ключ. Конов'яз починає співати «Бригантину».

Оленка. Чого ти розспівався?

Конов'яз. Як чого? Я — Вася.

Оленка. Шуруй звідси!

Конов'яз. Як «шуруй»? Куди?

Оленка. Звідки прийшов.

Конов'яз. Я... з заводу. Я — Вася. Ударник-монтажник. Удень виконую по дві норми, а ввечері вчуса на геолога. Я — романтик. (Співає пісню геологів).

Оленка. Ну й що?

Конов'яз. Починай грати.

Оленка. Я не вмю, я не артистка.

Конов'яз. Це просто. Я тебе люблю, а ти любиш мене... Я тебе витягну з болота міщанства і привожу в свою комсомольсько-молодіжну бригаду...

Оленка. З якого болота?

Конов'яз. З того... Ти не можеш знайти свого місця в житті, а тут приходжу я, Вася, і витягну тебе... Ти — відстала, а я, значить, Вася...

О л е н к а. Я відстала?! Ах ти ж, монтажник! Я теж план перевиконую і... на вечірньому вчуся... я з парашутної вишки стрибала! Шуруй звідси.

К о н о в ' я з. Я не можу, бо я Вася і кохаю тебе по п'єсі...

О л е н к а. Мене кохають уже двоє насправді.

К о н о в ' я з. Ти міняєш ударника Васю на Іванюка?

О л е н к а. Я людина земна і навіщо мені якийсь вигаданий Вася, коли є живі, прості люди... Не дуже красиві, не дуже щасливі, але щирі, і вони живуть на нашій землі...

К о н о в ' я з. Ти вийдеш за нього заміж?

О л е н к а. Може, й вийду...

К о н о в ' я з. Жаль, мені такі слова написали... (Стає на одне коліно). Мій друже, я поведу тебе несходженими стежками туди... (Заглядає в текст ролі) туди, куди... де народжується сонце... А якщо колись не зійде воно... воно... то вогнем свого серця я осяю твій шлях... Хай живе вічний вогонь!

Вбігає П о ж е ж н и к.

П о ж е ж н и к. Де вогонь?! Що горить?

К о н о в ' я з. Душа.

П о ж е ж н и к. Знову диму напускаєте? Казав же, щоб не випускали на сцену тих, що без гриму, бо вони тут такого нароблять!

Увійшов Р е ж и с е р.

Р е ж и с е р. Що таке? (До Пожежника). Пробачте, а що ви тут робите?

П о ж е ж н и к. Я на посту... а він кричить «вогонь», то я прибіг... Якщо побачите, товаришу Режисер, дим, то зразу будіть, тобто кличте мене.

Пауза.

А що робити з оцим ружжом? Кинув товариш Чарка зброю, а сам у буфеті сидить.

К о н о в ' я з. Вам же казали, що воно повинно вистріляти.

П о ж е ж н и к. Коли?

Р е ж и с е р. Якщо рушниця з'явилася в першій дії, то вона мусить вистріляти в останній. Такий закон сцени.

П о ж е ж н и к (подає рушницю). То стріляйте, тільки вгору.

Р е ж и с е р. Та не зараз, а наприкінці вистави.

Пожежник. Зрозумів! Якщо буде дим, то кличте, бо, як учить нас капітан Колобродов, диму без вогню не буває! (Вийшов).

Режисер. Куди ви, а Вася?

Оленка. Васі не буде.

Входить Автор.

Режисер. Ваш персонаж знову викидає коники. Вона руйнує мою концепцію. Я вже говорив, що кожна радянська дівчина повинна мати свого позитивного Васю, а не Іванюка. Умовте її, щоб вона покохала Васю — монтажника-романтика. Так вимагає мистецтво.

Автор. Вона і мене не слухає. Оленко, а може, покохаєш Васю?

Оленка. Дайте мені спокій, бо я втоплюсь у другій дії.

Режисер. Що? Ви думаєте, що говорите? Радянська дівчина той... не тоне! І я такої п'єси ставити не буду, у нас життєстверджуючий спектакль.

Автор. Заспокойтесь, вона не буде топитися.

Режисер. А Вася?

Конов'яз (віддає Режисеру ключ і гітару). Ви шкодуєте, що не залишили романтика-монтажника Васю. (Співає пісню геологів і виходить).

Режисер. Куди ви?! Товаришу Чарка, покликайте його!

Вбігає Чарка.

Чарка. Я тут. Мое діло мірошницьке: покрутив та й сів. Горе мені, біда мені — минулися літа мої, коли б літа вернулися, то ще дівки горнулися б.

Автор. Води!

Чарка обнімає Автора і виводить зі сцени.

Режисер. Нарешті. Оленко, грайте, робіть, що хочете, тільки не руйнуйте моєї концепції. Ми повинні створити життєстверджуючий спектакль. (Вийшов).

Оленка сама. Знову вмикає магнітофон. Тиха пісня. Входить Семен Семенович Іванюк.

Іванюк. Я знову прийшов до вас, аби ви... аби записати і послати... рідний звук...

Оленка. Будь ласка. Ось мікрофон. Якщо у вас лист інтимний, то я можу вийти.

І в а н ю к. Ні, ні, Оленко... Я хочу послати звукового листа мамі з привітом... музичним.

О л е н к а. Прошу. Текст на дві хвилини і пісня за вашим бажанням. Іван Іванович Семенюк майже щодня посилає звукові листи своїм родичам.

І в а н ю к. Я поінформований, хоча певно знаю, що в нього нема жодного родича. Він виховувався в дитячому будинку... А в мене є мама і два дядьки. А йому нікуди посилати рідні звуки...

О л е н к а. Я на службі, і мене не цікавить сімейний стан моїх клієнтів. Диктуйте листа.

І в а н ю к *(бере мікрофон)*. Мамо! Це говорить Семенчик. *(До Оленки)*. Це мене так називає мама... Я, мамо, живу, живу я і... стою... стою на порозі великих перемін, що впливають з середовища, в якому я... стою... тобто живу... Тут у нас є одна дівчина, то я... Збився, перепрошую.

О л е н к а. Починайте спочатку.

І в а н ю к *(у мікрофон)*. Оленко, та дівчина — ви... Я давно хотів вам сказати, що я стою, стою на дорозі...

О л е н к а *(вимкнула апарат)*. До чого тут я? Ви самі не знаєте, що говорите, Семене Семеновичу. Напишіть собі текст і приходьте.

І в а н ю к. Але я сьогодні мушу послати рідний звук...

О л е н к а. Тоді я вийду, щоб не заважати вам. *(Вийшла)*.

І в а н ю к. Мамо, вона вийшла, а я стою на порозі... На порозі стою... Мамо, я люблю її... Кохана моя... кохана... *(Сповзнений мрій співає пісню)*.

Входить Семенюк.

Семенюк. Браво! У вас нема слуху, але багато почуттів. Ізвініте, що я перебив ваше соло.

І в а н ю к. Прошу. Я доспіваю іншим разом. Це я для мами... Ви теж прийшли, щоб послати комусь рідний звук?

Семенюк. Уявіть собі, що я вже давно користуюсь досягненнями вітчизняної науки і техніки... і досить успішно.

І в а н ю к. Ваші звуки доходять?

Семенюк. Сподіваюсь. Поки ви стоїте на порозі, я вже далеко зайшов, Семене Семеновичу.

І в а н ю к. Неправда! Я не дозволю, щоб при мені так говорили про неї!

Семенюк. Лицар!

І в а н ю к. Вам нема ніякого діла до моїх почуттів!

Се мен ю к. Вам не здається дивним, ізвиніте, що у вас ці почуття виникли після того, як Филимон Пилипович виграв машину?

І в а н ю к. Як ви смієте? Я вимагаю пояснень! Я ви-кликаю вас на дуель! Честь або життя! Шпагу!

Гасне світло. Лунає органна музика. Висвітлюється старовинний замок, у вікні стоїть О л е н к а. Органна музика змінюється сучасними ритмами і переходить у пісню. Співає Оленка про любов. Чути брязкіт шпаг. У крилатих капелюхах, у ботфортах, але в сорочках з краватками, б'ючись не на життя, а на смерть, входять Се мен ю к і І в а н ю к.

Се мен ю к. Тримайтеся, дон Іванюк! Ізвиніте, якщо я вас прикінчу.

І в а н ю к. Ви боягуз, дон Семенюк!

Бій. Оленка переживає в своєму високому замку. Наступає Іванюк. Удар. Ще один... І падає пронизаний шпагою Семенюк.

(Іванюк махає Оленці рукою і гордо виходить).

В а т е л ь е «Рідні звуки» сидить, затуливши обличчя руками, І в а н ю к. поруч — гордо стоїть Се мен ю к. Чути ту саму пісню.

Се мен ю к. Ви вже обідали, Семене Семеновичу?

І в а н ю к (раптом). Ви — боягуз, дон Семенюк!

Се мен ю к. Який я вам «дон»? Не ображайте мене! Ізвиніте!

І в а н ю к. Тільки примітивна людина може принизити себе до лотерейного білета.

Се мен ю к. Я не хотів вас образити.

І в а н ю к. Мене ніхто не може образити, бо я, прошу вас, стою вище...

Входить О л е н к а.

О л е н к а. Ви ще стоїте на порозі?

І в а н ю к. Я піду...

О л е н к а. Куди? Ви ж хотіли послати мамі...

І в а н ю к. Умерло все... і звуки теж... (Вийшов).

Се мен ю к (покрутив пальцем біля скроні). Давно помічаю... Жаль. Користується авторитетом, випускає стіну газету... Довго, ізвиніте, не протягне.

О л е н к а. Та що ви?!

Се мен ю к. Бачу симптоми. Заговорюється. Назвав мене «дон Семенюк». Довго не протягне. Мій дядько теж отаке молів, молів і на дев'яностому році життя...

О л е н к а. Мені аж страшно таке чути...

С е м е н ю к. Олено Филимонівно, будьмо філософами...

Входить Р е ж и с е р.

Р е ж и с е р (до Семеняка). Ви чого замовкли? Давайте далі текст.

С е м е н ю к. Забув...

Р е ж и с е р. Не тягніть, Іване Івановичу. Говоріть про свою мрію. (Вийшов).

С е м е н ю к. Оленко, тепер ми вдох... Я так чекав цієї хвилини... Я хотів би, щоб вона тривала вічність...

Музика.

Я мрію про той день, коли ми вдох сядемо в свою машину і поїдемо аж туди... у Фастів або в Деражню.

Вбігає І в а н ю к.

І в а н ю к. Оленко! Я вас люблю!

С е м е н ю к. Ізвініте!

І в а н ю к. А ви, ви можете їхати у Фастів!

С е м е н ю к. Це неправильно! Я не хочу у Фастів! Це не по п'єсі! Автора сюди!

Вбігає Ч а р к а.

Ч а р к а. Не шукай моря, і в калюжі втопишся. Хома не без ума: не б'є жінку, а тещу. Не всяка хмара з громом, а хоч з громом, то, може, не вдарить. А якщо вдарить, то не по нас, а якщо по нас, то, може, тільки обсмалить, а не вб'є.

Входить А в т о р.

А в т о р. Товаришу Чарка, прошу вас...

С е м е н ю к. Ізвініте, я не хочу у Фастів! Це не по п'єсі! Куди пливе моя ладья?

І в а н ю к. Оленко, я вас люблю не по п'єсі, а просто так.

О л е н к а. І я...

Цілуються.

С е м е н ю к. Бачили, бачили? Це в другій дії треба буде цілуватися, а вони зараз.

Ч а р к а. Припав, як циган до точила... Малі діти не дають спати, а великі дихати.

Вбігає Р е ж и с е р.

Режисер. Що ви робите? Ставайте всі на свої мізансцени!

Автор. Дотримуйтеся тексту! Оленко, ви говорите не те, що в п'єсі.

Оленка. Не хочу я говорити того.

Режисер. Ви повинні стояти отут, а Іванюк аж там... Чуєте?

Автор. Ти йому, Оленко, повинна сказати. (Читає в п'єсі). «Я мовчу, бо мовчить моє серце».

Режисер. Вірно! Стійте тут і говоріть у простір, у небо...

Оленка. Я не хочу говорити в небо. Не заважайте нам, будь ласка... І не пишіть за мене слів... Я сама про все скажу йому...

Семенюк. Извиніте, а як же Фастів?

Чарка. Не мішайте між чужі лиха. Біжить, як дурний до образів... Пішов батько навпростець — не скоро вернеться.

Режисер. Товаришу Чарка, ще й ви тут... Оленко, візьміть свою роль.

Автор. Оленко, я був кращої думки про тебе...

Оленка. Чого ви всі командуєте? Дайте нам змогу поговорити. (Підходить до Іванюка, дивиться йому в очі).

А ти повір, повір, прошу тебе...

Автор. Цього в п'єсі нема!

Режисер. Ви порушили мізансцену. Не підходьте до нього!

Оленка. Не заважайте нам. Я не можу говорити йому чужі слова.

Автор. Що я їй можу зробити?

Оленка. Я хочу, щоб він мені повірив, що я кохаю його. (До Іванюка). Хіба тобі нічого не розповіли мої очі?

Іванюк. Я такий звичайний, як... як будень... А ти — чарівниця...

Оленка. Ні, я теж звичайна. І любов моя земна, і своє щастя я вимірюю не солодкими звабливими мріями, а... буднями, чесними і чистими...

Автор. Я цього не писав.

Режисер. Співчуваю, друже, вони всі мізансцени переплутали, і я мовчу.

Іванюк. А що ж тоді кохання?

Оленка. Свято душі... Може жити людина маленька, непомітна на цій землі, стурбована щоденними клопотами і бути лицарем духу...

Іванюк. Ти дуже щедра, Оленко. Навіть своїми думками ти прагнеш виправдати мою звичайність... (*Пригорнув до себе Оленку, виходять*).

Автор. Куди ви?! Оленко, верніться!

Режисер. Хай ідуть, не заважайте їм...

Вийшли.

Через сцену проходить Конов'яз — іноземець з двома чемоданами. За ним повільно йде Стелла. Чути сирену теплохода.

Стелла. Коли тут сходитиме сонце, у твоїй далекій країні, що розвивається, буде ніч.

Конов'яз. О, хау ду ю ду...

Стелла. Але я рада, що ти повернешся з прогресивними ідеями. Це єдине, чим я можу виправдати свій гріх... Ідь. Ідь і борися, а я буду чайками послати тобі привіти за кордон.

Конов'яз. Хау ду ю ду.

Стелла. І я...

Пісня прощання — дует без слів. Сирена теплохода.

Конов'яз. Хау ду ю ду! (*Вийшов*).

Стелла. А як він читав мені Гарсія Лорку! (*Вийшла*).

Входить Пожежник, дивиться на годинник.

Пожежник (*роздумуючи*). Мабуть, треба давати завісу.

Входить Семенюк.

Семенюк. Куди повів Іванюк Оленку?

Пожежник. Не знаю.

Семенюк (*у відчай*). Куди пливе моя ладья?

Пожежник. Не знаю. Іди покури, а я оголошу перерву. (*У мікрофон*). Антракт. Хлопці, дайте світло і музику в зал.

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Квартира і подвір'я Филимона Чуба.

Входять Режисер і Автор.

Режисер. Вони зруйнували мою концепцію і ріжуть мене без ножа! І ви теж.

Автор. Я вас не ріжу.

Режисер. Ріжете! У мене була готова вистава, актори знали ролі, а з'явилися ваші персонажі, і все полетіло шкереберть!

Автор. Треба рахуватися з тим, що вони існують.

Режисер. Вони скоро повилазять нам на голови. Тільки подумати! Оленка замість Васі закохується в Іванюка... Я цього допустити не можу. Вася буде! Так і передайте їй.

Автор. Я спробую її умовити.

Режисер. І допишіть роль Васі.

Автор. У мене нема паперу.

Режисер. Чарлі Чаплін писав свої сценарії на серветках і манжетах!

Входить Любов Степанівна.

Любов Степанівна. Тихо, тс-с-с.

Автор. У нас — творча дискусія.

Любов Степанівна. Мама сплять.

Режисер. Уже привезли?

Любов Степанівна. Ідіть, поки не прокинулися.

Режисер. Сердита?

Любов Степанівна. Краще не питаєте, ідіть.

Режисер (до Автора). Бачите, нас і слухати не хочуть.

Любов Степанівна випроводжає їх.

Входить Параска з чемоданом і плащем, вітається з сестрою.

Параска. Здрастуй, сестро, здрастуй, Любко!

Любов Степанівна. Яким вітром, Параско?

Параска. Почула, що мама до тебе приїхала, то дай, думаю, провідаю.

Любов Степанівна. Од кого ж це ти почула?

Параска. Та зустрів мій Ладько у тресті вашого Іванюка чи Семенюка, то він і розказав усе... Дай боже, щоб наші мама до кінця життя вигравали.

Любов Степанівна. Що вигравали?

Параска. Е-е, Любко... Вже їздите?

Любов Степанівна. На чому?

Параска. На машині. Я все знаю. А де мама?

Любов Степанівна. Сплять. Нілка водила їх у парк кататися на каруселі, то в них голова закрутилася.

Параска. І Ніла приїхала? Швидка.

Любов Степанівна. То й дорогу до нас забули, а то в один день злетілися.

П а р а с к а. За домашніми клопатами й дні позабувала, сестро... Мама раді?

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Вони ще нічого не знають про виграш.

П а р а с к а. Чого ж не сказали?

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Боїмося, щоб їх паралічем не вдарило.

П а р а с к а. Так з підходом же треба. Вони вже, мабуть, старенькі та немічні.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Ми їх не забуваємо.

П а р а с к а. Ми теж посилаємо. Ніколи тих грошей не вистачає.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Де вже ті гроші, коли ви їх щороку по курортах розтикаєте.

П а р а с к а. Я б і не їздила, так Стьопочці треба.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Хворий?

П а р а с к а. Та ні, але для тієї... профілактики треба, щоб нічого до організму не вчепилося... Вже, нівроку, вищий за тата, холодильника само по хаті носить... то ми вже з батьком сміємося, сміємося, а воно носить... Славна дитина.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Скільки ж це йому?

П а р а с к а. Шістнадцятий. Стьопочка, правда, до науки не дуже, але великий. Оце і в шостому на другий рік залишили, то я вже й не знаю, що робити.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Тьху! На завод його пошли, Параско.

П а р а с к а. Е, сестро, закон не пускає. Воно ще неповнолітнє, то треба, щоб вісім класів домучило. Якось не ходив тижнів зо три до школи, то директорша з усім батьківським комітетом прибігали та просили, щоб показувався в школі, бо в них перевірка на якісь проценти. Ледве впросили.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. На хоробу ж його просити, якщо воно вчитися не хоче?

П а р а с к а. Кажу ж тобі, що закон такий є: хочеш не хочеш, а до школи ходи... Якщо так і далі вчитися буде, то в двадцять два роки вісім класів закінчить.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. То він тобі ще в сьомому й невістку приведе... Паска йому, ледачому, треба.

П а р а с к а. За що ж дитину бити, якщо науки не даються?.. А так слухняний, їсть добре. Хто що попросить — зробить. Сусіди перебиралися, то Стьопочка їм усі меблі сам на п'ятій поверх повитягував, тільки піаніно

вдвох несли, бо не було за що одному взятися... А оце просить Стьопочка, щоб мотоцикла йому купили або машину...

Входить Неоніла.

Неоніла. Ти вже тут, Параско? Машину ділите?

Параска. Я маму приїхала провідати. Ось подарунки привезла. (Дістає з чемодана і показує). Ось на плаття, ось на кофтину буде... А оце... (Виймає величезні штани). Стьопочці штани купила... Я до мами приїхала.

Неоніла. Як зворушливо! А я думала, що машину ділите.

Любов Степанівна. А чого це її ділити? Вважайте, що вона наша, бо мій Филимон лотерею купляв за свої гроші. У нас і свідки є.

Параска. А може, мама захочуть онукові, Стьопочці, подарувати?

Любов Степанівна. А Оленка не онука?

Неоніла. Розносились зі своїми онуками. Велике діло! Був би в мене чоловік, то я шестеро мала б.

Параска. Виходь заміж, ми тебе за поли не тримаємо.

Неоніла. За кого? За кого, я вас питаю? Для молодих — стара, ровесники поженилися, розведені — не беруть.

Любов Степанівна. Чорти б цих чоловіків ухопили! Чого їм треба? Ти ж і з лиця славна, при фігурі.

Неоніла. Квартиру мені треба. Хай мама візьме замість машини гроші, то я кооперативну збудую, бо й посицію в дівках.

Параска. Гадаєш, що на квартиру женихи клонуть?

Любов Степанівна. Може, якийсь непрописаний і вчепиться...

Входить Автор.

Автор. Пробачте, але ви не те говорите, що написано. І я просив би...

Параска. Я не те?

Автор. Ну, ви трохи відійшли від головного...

Любов Степанівна. Для нас головне, щоб Нілка заміж вийшла.

Параска. Гірші за неї вже повиходили...

Автор. Параско Степанівно, прошу вас не вигадувати...

Параска. Я вигадую? Щоб я схід сонця не бачила!

Є у мене сусідка, ось послухайте. Худа, як трясця. Два метри від землі до потилиці... ніс картоплиною й очі, наче хто осокою попрорізував... І що ви думаєте? Щороку нового чоловіка приводить...

А в т о р. Але це нас не цікавить, Параско Степанівно.

П а р а с к а. А мене цікавить! І якщо ти такий розумний, то розкажи мені, чого та чоловіків мінєє, як панчохи, а Нілка в дівках сидить? Не знаєш, то не втручайся в наші розмови. Іди, потім прийдеш.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Ми вас покличемо.

А в т о р. Я буду скаржитися Режисеру. (Вийшов).

П а р а с к а. Вередуєш ти, певно, Нілко. Подавай тобі вченого та лауреата.

Н е о н і л а. А-а.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Аби хоч не алкоголь попався та не припадочний, а вчених зараз багато. Оце приїздив з нашого села Юхим Колесо, то, каже, привезли якось в універмаг п'ятсот ручок автоматичних і сто лопат... Ручки, каже, за один день розкупили, а лопати й досі лежать... Кожне за ручку автоматичну хапається. Грамотні всі, а картоплю копати нікому.

П а р а с к а. А я кажу вам, що оця вся любов наша — діло не вивчене. Як кому пощастить...

Л ю б о в С т е п а н і в н а. То правда.

П а р а с к а. Під лежачий камінь, Нілко, вода не тече. Я, мабуть, ще й досі дівувала б, аби не взяла свого Ладька за вуздечку. Два роки водив мене на леваду і ніякого діявства. Виведе й мовчить... Тоді я йому того... ультиматуму, і все...

Н е о н і л а. Ловко.

П а р а с к а. Зараз жених легкий пішов, заморочений: поведе в кафе і цідить воду через соломинку цілий вечір, а потім цілуватися лізе... У мене не поцідив би! Я б його зразу до загсу.

Н е о н і л а. Дуже ти, Параско, швидка.

П а р а с к а. Ультиматум йому зразу, кажу! Особливо підстаркувата парубота, що вже на посадах сидить, дуже боїться ультиматуму. Оце, Нілко, запам'ятай, бо женихів не очікують, а ловлять за вуздечку...

Н е о н і л а. Спасибі за науку, але до неї мені ще грошей треба.

Л ю б о в С т е п а н і в н а. Що у нас, банк?

Н е о н і л а. Я в тебе нічого не прошу, я до мами приїхала. Хай вона візьме гроші й поділить поміж нами.

Параска. А мій Стьопочка хоче машину.

Любов Степанівна. Чого це вона буде ділити?!

Неоніла. Мені на квартиру треба грошей! Я заміж хочу!

Любов Степанівна. Не кричи, Нілко, бо Автор почує.

Неоніла. Я і так весь вік мовчу та в подушку плачу.

Вбігає Р е ж и с е р.

Р е ж и с е р. Чого ви кричите?

Неоніла. Я заміж хочу!

Р е ж и с е р. Треба володіти своїми почуттями. Чого ви так дивитесь на мене?

Неоніла. У вас є вуздечка?

Р е ж и с е р. Цього в п'єсі нема! Прошу дотримуватися мізансцен і тексту!

Неоніла. Ви одружений?

Р е ж и с е р. Так.

Неоніла. Жаль. Можете йти, бо у нас жіноча розмова, розумієте?

Р е ж и с е р. Пробачте. *(Вийшов)*.

Параска. Тут ще один ходить, холостяк... Семенюк.

З суміжної кімнати входить О дар ка Г н а т і в н а
в розкішному халаті поверх плаття.

(Сплеснула руками, обняла матір).

О дар ка Г н а т і в н а. І ти, Параню, приїхала? Усі мої горлички позліталися.

Параска. А ви, мамо, помолоділи... Не впізнала б!

О дар ка Г н а т і в н а. Це ще я, дочко, змарніла, бо на каруселях мене трохи закрутило...

Неоніла. Я вам принесла морозива.

Любов Степанівна. Може, вечеряти будете?

Параска. Я вам гостинця привезла. *(Дістає з чмо- дана пакуночок)*. Плаття собі пошите.

О дар ка Г н а т і в н а. Спасибі. *(Розгортає пакуно- чок)*. Оце на плаття? Де ти бачила? Хіба я натягну оцеї штапель на себе? Штапель, Параню, зараз не в ходу.

Параска. А я думала...

О дар ка Г н а т і в н а. Думала, що мати може ходити в чім бог пошле? Я, дочко, при станції живу, на люди виходжу, в кіно чи на футболу, всі мене знають... Так що забері собі...

Неоніла. Соромилася б мамі отаке дарувати.

Параска. Ніколи догодити не можу.

Неоніла. А халат, що я подарувала, мамі сподобався.

Одарка Гнатівна. Нічого, може бути. Правда, в нашій районній прокуратурі кращий.

Любов Степанівна. Я вам куплю арабський, такий пишний-пишний.

Одарка Гнатівна. А купи, дочко, купи. (Заглядає в чемодан). А то що в тебе, дочко, за коробочка?

Параска. То, мамо, крем.

Одарка Гнатівна. Крем візьму, візьму.

Параска. Ви що, й крем вживаєте?

Одарка Гнатівна. Вживаю, Параню, вживаю... і купований, і сама роблю... Це ви колись звикли мене бачити в роботі та турботі, з руками порепаними, губами потрісканими, одна спідниця на мені, а друга на свята... Було, поки вас на ноги поставила, то й посвіла на тій своїй суконній фабриці. А тепер — сама собі хазяйка. Одне слово, дівую, як каже моя Феня.

Неоніла. Це ж яка Феня?

Одарка Гнатівна. Подружка моя. З Донбасу приїхала, то ми в одній квартирі живемо. Славна вдовичка, на три роки старша за мене, а більше як шістдесят п'ять ніхто не дає... Ось хай і Любка скаже. То привчила мене Феня до кремів і шиє все мені по журналах, бо ми все ж на людях... Феня, к приміру, у нас вулична, а я...

Любов Степанівна. Таке скажете, мамо.

Одарка Гнатівна. Йй-богу, у вуличний комітет обрана. Сам дільничний міліціонер перед нею в струну витягується, на футбол нас без квитків пускають. Начальство без грошей ходить і ми...

Неоніла. Знай наших.

Одарка Гнатівна. А ти думала, що я на печі сиджу та літа своїм смутком повиваю? Е-е, що було, того не вернеш, і жити треба, як Феня каже, сучасним моментом... Мене й по школах до піонерів возять і на фабрику кличуть... Ходімо, Нілко.

Параска. Куди ви збираєтеся?

Одарка Гнатівна. До перукарні, наказала Феня, щоб я собі зачіску зробила на хімії... А ти, Любло, чаю принеси.

Любов Степанівна вийшла.

Параска. Навіщо вам та зачіска? Останнє волосся повилазить.

Одарка Гнатівна. У мене коси ще на трьох дівок вистачить. Незабаром Фені сімдесят п'ять продзвонить, то в нашому клубі буде баль... І я не в сінях стоятиму, а в президії сидітиму... Плаття собі шию. Сіреньке з чорним... Отут складочка, тут оборочка, довгеньке... Туфлі собі купила, каблучок — умерений, бо на високому не потанцюєш...

Параска. Мамо, які вже танці у ваші роки?

Одарка Гнатівна. А до чого тут роки? Мислі в тебе, Параско, як у старої баби Никоники.

Неоніла. Вірно, танцюйте, мамо, поки танцюється.

Одарка Гнатівна. Збирайся, Ніло.

Неоніла вийшла.

Ви, молоді, на нас не тим оком дивитесь. Ну, посивіла, зморшки пролягли, а думка у мене, Параню, молода... Оце лежу та згадую, як хлопці фабричні за мене билися... Я ж така славна була, як лялька з коробочки... Прокіп Цап за мене Кузьмі Латаному три зуби вибив... Оце й зараз зустріну Кузьму — так радісно стане, наче в мами побувала. Жалко мені Кузьму, а приятно згадати.

Любов Степанівна принесла склянку чаю.

А лимону, дочко, нема?

Любов Степанівна. Нема.

Одарка Гнатівна. Як ви без лимонів живете, там же вітаміни. Ні, такого чаю, Любко, я пити не буду. Міцний дуже, колір обличчя змінює... Легшенького мені, дочко.

Любов Степанівна (взяла склянку, йде). А колись, бувало, липового цвіту запарите... не догодиш вам. (Вийшла).

Одарка Гнатівна. Липовий цвіт я взимку п'ю, а вам я годила більше. А ти ж як живеш, Параско?

Параска. Кручуся, мамо, все хазяйство на мені.

Одарка Гнатівна. Зараз, дочко, всі в движенні. Стъпочка виріс?

Параска. Не впізнали б, мамо. Черевички сорок шостий номер купляю...

Одарка Гнатівна. А в щоденнику що приносить?

Параска. Трійки, двійки... але одиниць нема, хвалити бога. Ість добре, вірите, як набігається, то всього холо-

дильника вичистить... Дуже, мамо, техніку любити, машини... Так хоче машину...

О дарка Гнатівна. Ой, Параню, Параню, і вродилась ти і виросла, а розуму не винесла...

Параска. Завжди я у вас, мамо, найдурніша...

О дарка Гнатівна. А що ви зі своїм Стьопочкою зробили? Все живота йому напихаєте, а голова ж порожня, як той кадуб... Тепер же його по світі не голова буде водити, а живіт...

Параска. Так уже йому на роду написано.

О дарка Гнатівна. А хто ж пише на тому роду? Сама собі людина й пише. Розумна—розумне, а дурна—дурне й пише. Було б не забирати його від мене, я привчила б його і до науки, і до роботи...

Параска. Якби ж то знаття. А він згадує про вас... Так, каже, люблю бабуню...

О дарка Гнатівна. Гостинця йому передам...

Параска. Спасибі!.. Машину хоче Стьопочка...

О дарка Гнатівна. Якщо маєш дурні гроші, то купуй.

Параска. Де ж я їх візьму? Старі гроші, пам'ятаю, ще якийсь трималися в хаті, а нові пливуть, як вода в лотки... Бувало, даси таксистові карбованця зверх плати, то він і двері тобі відчинить і посміхається, а тепер відлічиш двадцять копійок, то він і писка відверне...

О дарка Гнатівна. І я, дочко, зайвих не маю.

Параска. Знаю, якби мали, то нічого б ви для Стьопочки свого не пошкодували. Так, мамо? Ні, ви мені скажіть, так? (Цілує матір).

Входить Любова Степанівна, подає чай.

О дарка Гнатівна. Спасибі, догодила.

Входить Неоніла.

Неоніла. Яку ви, мамо, кофту одягнете? Червону?

О дарка Гнатівна. Синеньку, зараз уже вечоріє, то я синеньку. Вона мені до лиця, казала Феня. Піду одягнуся. (Вийшла).

Входить Іван Іванович Семенюк.

Семенюк. Персональний добрий вечір!

Неоніла. Це ви, Іване Івановичу? Не впізнала.

Семенюк. А я вас одразу, Неоніло Степанівно.

Любова Степанівна. Були, Іване Івановичу?

Семенюк. Був. Розмовляв з начальством, ошадкаса вже знає і передавала вам привіт.

Неоніла. Уже знають?

Любов Степанівна. Що сказали?

Семенюк. Вирішили зробити так: завтра вранці Одарка Гнатівна піде до ошадкаси, подасть білет...

Параска. А ми?

Неоніла. І ми підемо!

Любов Степанівна. Та послухайте...

Семенюк. Подає білет, а їй кажуть: «Ви, Одарко Гнатівно, виграли машину». Потім поздоровляють, вручають квіти і фотографують для газети; з редакцією я домовився. А потім уже вітаєте і ви, і громадськість міста. Завтра о десятій.

Любов Степанівна. А Филимон Пилипович знає?

Семенюк. Погоджено в усіх інстанціях. Потім ви запрошуєте гостей до хати і... «лилось вино рекою и музика играла». Треба тільки підготувати Одарку Гнатівну, самі розумієте, такий виграш!

Параска. Все може бути. У нас один чоловік виграв мотоцикла, то з радості ноги йому відібрало — тепер його жінка сама їздить, а він у колясці сидить... Треба взяти з собою валер'янки.

Неоніла. Валідолу купимо.

Семенюк. Про виграш їй треба сказати тут, удома. Як впаде, то на підлогу, а не на асфальт. Народ позбігається, міліція...

Любов Степанівна. Я так боюся за маму!

Семенюк. Якщо дозволите, то я цю функцію візьму на себе, у мене сталі нерви... Я можу найстрашнішу звістку повідомити так, що всі помруть зо сміху. Значить, вирішили? Я побіг.

Любов Степанівна. Приходьте, бо я вас так рідко бачу.

Параска щось говорить Неонілі.

Семенюк. Після деяких подій, Любов Степанівно, я не можу до вас часто приходити.

Любов Степанівна. Хіба мало дівчат на світі, Іване Івановичу?

Семенюк. Багато, але «лишь одна из них», як той казав, «тревожит». (Вийшов).

Неоніла. Стійте! Почекайте, Іване Івановичу! А я? Я ще є!

Параска. Доганяй, Нілко, бо втечє!

Входить Режисер.

Режисер (до Неоніли). Знову ви кричите?

Неоніла. Семенюк пішов! Поверніть його! Він мені подобається.

Режисер. Я нічого не можу зробити, Неоніло Степанівно, так написав Автор. Я взагалі хочу його викреслити.

Неоніла. Не викреслюйте Семенюка! Покличте Автора!

Параска. Автора давайте на сцену!

Неоніла. Автора!

Входить Автор.

Автор. Слухаю вас.

Неоніла. Поверніть Семенюка!

Любов Степанівна. Що вам шкода?

Параска. Він пішов, а вона страждає.

Автор. У нього ще не загоїлась душевна рана.

Неоніла. Тоді грайте в своїй комедії самі. Де мої речі?

Режисер. Може, повернемо? Вона дуже симпатична.

Параска. Хай буде ще двоє щасливих людей на землі.

Любов Степанівна. Ви ж дописали роль Стеллі?

Режисер. Я, як лірик,— за.

Автор. Гаразд. Я скажу Семенюку, щоб він пішов проваджати вас до перукарні, і ви з ним поговорите, поки мамі робитимуть зачіску.

Неоніла. Спасибі. (Гукає). Мамо! (До Автора). Хай він прийде сюди. Зараз.

Режисер (виходячи з Автором). Я говорив, що вони повилазять нам на голови.

Вийшли. Увійшла Одарка Гнатівна.

Одарка Гнатівна. Я готова.

Автор тягне на сцену Семенюка, той упирається.

Семенюк. Куди пливе моя ладья?

Автор (подає Семенюку аркушик паперу). Ідіть, ось я дописав вам роль. (Вийшов).

Семенюк (читає роль, щось шепоче, а потім до Нео-

ніли). Богиня! (*Заглядає в роль*). Я вас покохав з першого погляду.

Неоніла. Мамо, ви чули?

Параска. Нілко, за вуздечку його, за вуздечку...

Семенюк. Товаришу Автор, не губить моєї молоді душі!

Неоніла бере Семенюка під руку,
і вони разом з Одаркою Гнатівною виходять.

Любов Степанівна. Слава богу, і Нілку пристроїли. Добре, що Автор такий попався, а то інший водив би їх по сцені дві дії, а вони мучилися б.

Параска. Треба попросити, щоб мого Стьопочку вивів на сцену, може б, на людях порозумнішав. Я вже думаю, може, йому така школа попалася? Чи програма для нього не та?

Любов Степанівна. Ти, Параско, його ще на цвіту сама прибила... Ходили біля нього, як біля крашанки, а його треба було по системі Макаренка вчити.

Параска. Це ж як?

Любов Степанівна. Казала я тобі: паском.

Параска. Може, й так. (*Забрала склянку, вийшла*).

Входить Филімон Пилипович Чуб, кинув на канапу портфель, важко сів у крісло.

Чуб. Де вона?

Любов Степанівна. Хто?

Чуб. Теща, питаю, де?

Любов Степанівна. Пішли з Нілою до перукарні.

Чуб. Тьху. Чого це бабу в перукарню понесло?

Любов Степанівна. Зачіску робити.

Чуб. Сиділо б собі на печі та вишивало заповоччю хрестиком...

Любов Степанівна. А чого це ти, Филімоне, ніби з лиця спав?

Чуб. Все, Любко. Кінчається моя автобіографія... хрестиком кінчається.

Любов Степанівна. Ой, не лякай мене, Филімоне, кажи мені до ладу й формено.

Чуб. Викликав мене той... Грицько Порфірович...

Любов Степанівна. Ну, ну...

Чуб. Переглянув зведення по моему відділу та й каже...

Любов Степанівна. Щоб він уже з гарячки говорив...

Чуб. Та й каже: «Довго ми з вами працювали, Филимоне Пилиповичу, жаль мені, але будемо прощатися... Здавайте відділ Іванюку, а я вам з області подзвоню...» Сів у машину та й поїхав...

Любов Степанівна. А ти йому що?

Чуб. Сльози в мене виступили... камінь отакий на грудях... За що ж ви мене, питаю, Грицьку Порфіровичу? Я ж стільки працював, себе не жалів... А він: «Засиділись ви у своєму відділі...» та й поїхав... Заплакав я, розбив чорнильницю і... пішов.

Любов Степанівна. Та за що ж це нам така кара? Чим же ти йому не догодив? Хіба ж ми винні, що ту машину виграли? Йому що, державної чорної мало? Ось що, Филимоне, задріть робить з людьми... Сказано, задрісний від чужого щастя сохне... Та й іди з такими людьми до комунізму. А ти не мовчи, Филимоне! Заяви пиши, щоб йому добра не було й Горпині його... Сьогодні мене на базарі стріла. (Копіює). Ви ще пішки ходите?.. Щоб ти на інвалідній колясці їздила! Ми не будемо мовчати! Тобі ордени давали з медалями і грамоти, а він...

Чуб. Я з ним ще поговорю! Я йому все пригадаю!

Любов Степанівна. Ти, Чубе, став перед ним вопроса руба. Руба став, не має він права тебе звільняти, у нас закони є! Я його по судах затягаю... Я, я... на нього й дивитися не буду... Проїжджатиму своєю машиною і відвернуся, отак... (Показує).

Чуб. На біса мені твоя машина, я і слухати про неї не хочу.

Любов Степанівна. Ні, тепер я кістями ляжу, а машину в матері заберу. На зло Грицькові буду їздити на передньому сидінні... Завтра сама в ошадну касу з мамою піду, хай мене з нею в газету знімуть і надрукують, хай увесь світ знає, що я — Люба Чуб, а Филимон — мій чоловік! Все. Ми теж знаємо, як двері відчиняються.

Чуб. Утихомирся, Любко, не пропадемо, роботу знайду... Будь культурною, не лайся.

Любов Степанівна. Так не дає ж обстановка! Ні, Филимоне, ми зі свого крісла не зліземо! Помремо, а не зліземо.

Пауза.

Бідолашний ти в мене, Филимоне. Іди, полеж, серце...

Чуб. Піду. Піду, Любко, ляжу і, може... не встану, то ти вже сама...

Любов Степанівна. Що ти ото плетеш? На Грицькові світ клином не зійшовся, і на Грицька вуздечку знайдемо! Я йому таку догану по партійній лінії припечатаю, що до кінця віку не зітре! (*Виводить Чуба*).

Входить Оленка, ввікнула магнітофон.
Увійшов Автор.

Автор. Оленко, чого ти сюди прийшла?

Оленка. А де я мушу бути?

Автор. У палісаднику.

Оленка. Я була, але там знову Вася...

Входить Режисер.

Режисер (*до Автора*). Вона не хоче сидіти в палісаднику.

Автор. Посидь, Оленко.

Режисер. Посидь, бо моя концепція може розлетітися на складові частини. (*У мікрофон*). Давайте, будь ласка, палісадник!

Оленка вийшла. Музика. Опускаються куші, дерева.

Автор. Оленка не хоче зустрітися з Васею. Давайте його викреслимо.

Режисер. Не можна, бо він у нас був у першій дії.

Автор. Він їй не подобається, і вона не хоче з ним розмовляти.

Режисер. Я його одягну у форму моряка.

Автор. Нічого не вийде, я її знаю.

Режисер. А що ж робити?

Автор. Може, випустимо діда Чарку, хай пограє на балалайці?

Режисер. Я хотів би, щоб зараз ішла любовна сцена. Така лірична, з підтекстом... Може, хай вийде Стелла?

Входить Стелла.

Стелла. Три місяці і жодного листа. Він забув мене. О кохання, яке ти жорстоке! Я плачу і ридаю сама... (*Плаче і ридає*).

Автор. Чого ви плачете? Хто вас забув?

Стелла. Той, хау ду ю ду... Залишив мене з малою дитиною і, якби не комсомольська організація і тьотя Катя з будинкоуправління, то я б давно...

Автор (*до Стелли*). Почекайте. (*До Режисера*). Це не типово. Як собі хочете, а я не повірю, щоб наша радянська дівчина стала жертвою якогось... Ні, ні, так у житті не буває.

Стелла. А в Харкові одна дівчина нерозписана народила, слово честі, мені розказували, коли я роздавала автографи...

Автор. Мені цей факт невідомий. (До Режисера). Невже ви погодитеся в такому світлі виставляти молоду нашу дівчину?

Режисер. З одного боку, воно не типове, а з другого боку... розумієте, життя...

Стелла. Вірно! Знаєте що? Давайте я у фіналі втоплюся. І все. З мосту стрибну у воду і — бульк... Чайки сумно кигичуть, і — завіса.

Автор. Та ви що?! З якого моста, чого? Ви можете здати дитину в ясла і... гуляйте собі далі...

Режисер. Ні, Стелло, такий фінал відпадає. У нас життєстверджуюча комедія, а не драма... І я — режисер-оптиміст. Це знають у міністерстві.

Стелла. А що ж мені робити? Гаразд, давайте я зіграю позитивну Марічку. Ланкову.

Автор. Це інша справа, якщо Марічку.

Стелла вибігла і повернулася в кептарику.

Стелла. Йой, як тут файно! Смерічки шумлять, а потічок виспіває... Чого ж це мого легеня нема? Цілий день я на кукурудзі працювала вдарно, а його не виділа. Заспіваю, щоб він голос мій почув. (Співає коломийки).

Режисер. А далі що?

Стелла. Нічого. Прийде мій легінь, то ми вдвох заспіваємо і підемо аж на ту гору до смерічок... А потім прийде вуйна Килина і розкаже про нас моїй розлучниці Стасі, а та Стася...

Автор. До чого тут вуйна Килина і Стася? У нас же дія відбувається не в Закарпатті.

Режисер. Для романтики всі пишуть або про Сибір, або про Закарпаття.

Автор. Але ж ви бачите, що Стелла зовсім не схожа ні на яку Марічку.

Стелла. Йой, патку мій! То як то не схожа? Я дуже подібна, ви ж чуєте, якими я словами говорю? Потічок, смерічка, полонина... (Співає). «Ой чорна я си чорна». Ну, як?

Автор. Ніяк.

Стелла. Вам не догодиш. Тоді я буду задушевною подругою Оленки. (Вийшла).

Входить Оленка.

Оленка. Ви ще довго будете експериментувати? Нічого не вигадуйте. Хай буде так, як було.

Режисер. Хай грають. (Виходячи з Автором). Але треба ще подумати.

Оленка сама. Входить Стелла, заgrimована під подругу Оленки.

Стелла. Вася ще не приходив?

Оленка. Який Вася? А ти хто?

Стелла. Я твоя задушевна подруга. Ти будеш розкривати переді мною свою душу і розповідати про свої страждання.

Оленка. Я не хочу страждати. Я щаслива. Я люблю, і він мене теж.

Стелла. Це не оригінально. Дати тобі автограф?

Входить Конов'яз, заgrimований під «морського вовка».

Конов'яз. Я сів на міліну. Коли я побачив учора вас, Оленко, то у мене в грудях почався шторм. Вісім балів.

Оленка. Чого вам треба?

Конов'яз. Як чого? Я — Вася. Я сів на міліну. Вісім балів... Я вас люблю. Я мушу сказати це зараз, поки мій сейнер стоїть на причалі... в бухті. Завтра буде пізно. (Співає). «Чорноморець, матінко, чорноморець».

Стелла. Який голос!

Оленка. Поспівали і йдуть собі.

Конов'яз. Але я Вася. Моряк.

Оленка. Норми виконуєте?

Конов'яз. Усі чисто перевиконую. Я вчуса заочно і об'їздив півсвіту... (Заглядає в роль). Як зараз пам'ятаю: проходили ми якось сорокові ревичі широти... Все навколо реве, а я лізу на мачту... Воно реве, а я лізу, воно реве, а я, а я...

Оленка махнула комусь рукою і вийшла.

Воно реве, а я лізу... Полундра!

Стелла. Злазьте, вона пішла.

Конов'яз. Що ж мені робити?

Стелла. Давайте так, як було. Я біжу...

Конов'яз. А я ловлю.

Стелла і Конов'яз повторюють свою улюблену мізансцену.

Цілються. Вбігає Чарка.

Чарка. Припав, як циган до точила. Забравсь у чужу

солону та ще й шелестить. Кум красно говорить, та кривий писк має.

Стелла. Автора!

Чарка. Вони з Режисером бесіднують... Ведмідь танцює, а циган гроші бере. Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже.

Стелла. Не заважайте нам. Давайте спочатку. Я біжу...

Конов'яз. А я ловлю...

Входять Одарка Гнатівна, Неоніла, Семенюк, Оленка та Іванюк.

Іванюк. Хто до тебе чіплявся, Оленко?

Оленка. Отой, Вася.

Іванюк (до Конов'яза). Ви вмієте битися на шпагах?

Семенюк. Починається приступ.

Конов'яз. Ні, я — моряк. Вася. Я більше не буду.

Іванюк. Оленко, він більше не буде.

Конов'яз (співає). «Шаланды полные кефали...»

Стелла. Який голос!

Чарка. Співає, як муха в глечики. Він стільки пісень знає, що і на воволій шкурі не списав би. Рости, сину, хоч дурний, аби великий.

Одарка Гнатівна. А ви хто?

Чарка. Я — Чарка.

Одарка Гнатівна. А я Одарка та ще й Гнатівна.

Чарка. Дуже приємно. Вірний приятель — то найбільший скарб. З малою дитиною — до церкви, а з дурним чоловіком — на весілля, то будеш мати роботу.

Одарка Гнатівна. Ото розумний чоловік.

Чарка. Розум — скарб людини.

Одарка Гнатівна. Зайшли б у гості до нас...

Чарка. Гість лави не засидить, ліжка не перележить. Гарні гості, та не в пору. Перша чарка колом, друга соколом, а решта дрібними пташечками.

Одарка Гнатівна. І мій Степан покійний отак говорив.

Входять Режисер і Автор.

Автор. Чого ви тут усі зібралися? Товаришу Чарка, я ж вас просив.

Одарка Гнатівна. Хай побуде, такий славний чоловік.

Стелла. Нам усю сцену зіпсували. Так було хороше! Я біжу...

Коно́в'яз. А я ловлю...

Авто́р. Ніхто не буде бігати.

Режисе́р. Ви руйнуєте мою концепцію...

Авто́р (до Коно́в'яза). Чим викликана ваша поява?

Коно́в'яз. Я — Вася. І цим усе сказано.

Режисе́р (до Семенюка). А ви чого тут?

Нео́ніла. Він зі мною.

Авто́р. Дайте можливість зустрітися Оленці з Іванюком.

Режисе́р. Розійдіться, прошу вас!

Оле́нка. Театр — це організований організм.

Нео́ніла. Ми не хочемо розходитися!

Ода́рка Гна́тівна. Я ще побуду трохи з товаришем Чаркою, такий вже розумний...

Ча́рка. Я тут! Індик хоч не співа, та багато думає. Нашій Катрі полегшало: то не їла, а тепер і не балака...

Авто́р. Прошу тихіше. Товаришу Чарка, вийдіть з маси!

Ча́рка внішов.

Режисе́р (до Автора). Ось до чого довела наша м'якотілість! Товариші, дайте нам з Автором можливість розв'язати любовні вузли.

Нео́ніла. Мого розв'яжіть!

Стелла. І мого!

Авто́р. У вас нема ніякого вузла.

Стелла. А Вася?

Нео́ніла. Я буду сидіти тут доти, доки не вийду заміж за Семенюка.

Семеню́к. Ізвініте, куди пливе моя ладья?

Ода́рка Гна́тівна (до Режисера й Автора). Хай уже вийде. Вона ж у мене не гірша за інших. І славненька, і хазяйка. Кофточки в'яже...

Іва́нюк. Ми йдемо з Оленкою в кіно, ми вже свій вузол розв'язали.

Авто́р. Ви ще мені потрібні.

Режисе́р (до Автора). Доведеться дописати фінальну сцену. (До акторів). Здавайте свої ролі Автору.

Усі подають ролі Автору, той розгублено бере їх і разом з Режисером починає дописувати кожному персонажу по кілька слів.

Іва́нюк. Майте на увазі, що ми з Оленкою поспішаємо.

Оле́нка. Мені хочеться сказати йому красиві-красиві слова.

Нео́ніла. Не треба слів. Ви скажіть, коли тут відчиняється загс.

С т е л л а. Напишіть мені таке, щоб я трохи побігала... І давала автографи.

К о н о в'я з. Не забувайте, що я Вася. Моряк. А може, я буду футболістом?

С е м е н ю к. Куди пливе моя ладья? Ні, ви мені скажіть, куди вона пливе!

О д а р к а Г н а т і в н а. Дайте мені Чарку! Страх любов розумних людей!

Вбігає Ч а р к а.

Ч а р к а. Голова без розуму, як ліхтар без свічки.

О д а р к а. Г н а т і в н а. Приїжджайте до мене, я вас з Фенею познайомлю.

С е м е н ю к. Куди пливе моя...

Н е о н і л а. Вона стоїть на якорі.

Р е ж и с е р (роздає ролі). Розбирайте свої вузли...

С т е л л а. Допишіть мені, що я біжу...

К о н о в'я з. А я ловлю. (Вийшов).

Ч а р к а. А мені не дописано нічого.

А в т о р. Вас нема, товаришу Чарка.

Ч а р к а. Як нема?

Р е ж и с е р. У нас нема часу на зайві розмови. Прошу кожного сказати свої слова і звільнити сцену. Продовжуємо репетиції! Одарко Гнатівно, ідіть, будь ласка, додому.

О д а р к а Г н а т і в н а. Я без Чарки не піду.

А в т о р. Гаразд, забирайте Чарку, якщо він вам до вподоби, і йдіть. Я був переконаний, що ви скромна жінка.

Ч а р к а. Штурх Панька в бік, Панько і так сліпий. Хто пив, а мене волочать.

Режисер випроводжає Одарку Гнатівну і Чарку.

С т е л л а. Де мій Вася?

С е м е н ю к. Куди пливе моя ладья? Де вони?

Н е о н і л а. Я тут.

Р е ж и с е р. Прошу всіх по місцях, бо ми вас поскорочуємо!

Нарешті Режисеру і Автору вдається звільнити сцену.
Музика.

А в т о р. Може, перенесемо любовні сцени на фінал спектаклю?

Р е ж и с е р. Ні, треба швидше закінчувати, бо вони нас з вами затягнуть у такі тенета, що ми не виплутаємося.

А в т о р. Хто затягне?

Р е ж и с е р (оглядається, пошепки). Та ці ж, персонажі. Ми з вами не маємо ніякої гарантії, що зараз не

ввірвуться сюди Неоніла чи Стелла і не почнуть якусь нову виставу.

А в т о р. Я втратив над ними владу, вони роблять усе, що хочуть.

Р е ж и с е р. Життя важко вмістити в рамки сцени. Навіть мені. Ходімо, бо йде Неоніла.

А в т о р. Ну? Хай уже вона виходить заміж, га?

Автор і Режисер поспішно вийшли.
Входять Неоніла й Семенюк.

С е м е н ю к. Неоніло, я вас питаю, куди пливе моя ладья?

Н е о н і л а. Звідти вороття нема. До загсу.

С е м е н ю к. Кожен, перш ніж піти на той світ, мусить пройти цей шлях... Життя моя... Куди пливе...

Н е о н і л а (виводить Семенюка). Пливи за мною!

Вийшли.
Входять Оленка й Іванюк.

О л е н к а (читає роль). Зорі такі великі...

І в а н ю к (теж читає). То все світ, Оленко. Безмірний, бездонний, як моя любов.

О л е н к а (читає). Я хочу, щоб у мене... не можу розібрати...

І в а н ю к (допомагає їй розібрати слова). Я хочу, щоб у мене вирости крила... Летимо?

О л е н к а (повторює). Я хочу, щоб у мене вирости крила, летимо...

Іванюк заглядає в свою роль і раптом починає співати.

Не треба.

І в а н ю к. Але тут ось Автор написав, щоб я співав після того, як ти скажеш: «Летимо...»

О л е н к а. Чого летимо, куди летимо?

І в а н ю к. Не знаю.

О л е н к а. Давай нікуди не будемо летіти.

І в а н ю к. Давай.

О л е н к а. І крил нам не треба, що ми — ангели? Викреслимо ці слова, добре?

І в а н ю к. Викреслимо. (Викреслює в ролі якісь слова). Далі написано, що я тебе люблю. Викреслити?

О л е н к а. Залиш.

І в а н ю к. Тепер ніяких слів уже не залишилося, тільки «любов».

О л е н к а. Хіба цього мало? Любов — залиш.

Голос Стелли. Іду! (*Вибігає на сцену*). Васю!
Оленка. Знову Вася! Тікаймо!

Оленка й Іванюк вибігли. Стелла бігає навколо дерева. З'являється Конов'яз у футболці, бутсах, з м'ячем, доганяє її. Спіймав, цілються. Входить Чарка.

Чарка. Припав, як циган до точила. Любові, кашлю і вогню від людей не приховаєш.

З-за лаштунків виглядає Автор.

Не заважайте, я швидко. Хто любить попа, хто попадю, а хто попову дочку. Все.

Стелла і Конов'яз вибігли.
Входить Одарка Гнатівна.

Одарка Гнатівна. Поїдете зі мною?

Чарка. Куди?

Одарка Гнатівна. До Фені.

Чарка. Тринчі зміряй — раз відріж. Не все те переймай, що по воді пливе.

На сцені пробігають Стелла й Конов'яз.

Припав, як... (*З неприхованим жалем*). Побігли.

Одарка Гнатівна. Ходімо, Чарко, вдома договорите, а я вам докажу, як Прокіп Цап за мене вибиз три зуби Кузьмі Латаному... Колись була я, наче лялька з коробочки, вийду на вулицю — парубки чамріли, поведу бровою — падають... Упадав біля мене з одного боку Прокіп Цап, а з другого боку — Латаний Кузьма... Цап був вищий, а Кузьма нижчий. Ні. Цап — нижчий, а Кузьма — вищий.

Входять Режисер і Автор.

Автор. Одарко Гнатівно, ви ж про це вже розказували.

Одарка Гнатівна. Так приємно ж згадати... Цап був нижчий, а Кузьма...

Режисер. Нам зараз не до товариша Цапа, Одарко Гнатівно.

Чарка. Вам хоч голову пробий, то не вгодиш. Шелестить, як віник по хаті.

Режисер. Ви собі багато дозволяєте, товаришу Чарка!

Чарка. Як моє невлад, то я назад.

Автор. Отак буде краще.

Чарка. Якось буде, бо, як той казав, ще такого не було, щоб нічого не було.

Режисер. Будь ласка, йдіть, бо ми повинні розпочати репетицію останньої картини.

Чарка. Остання в попа жінка...

Одарка Гнатівна. Ходімо, я вам про Цапа розкажу.

Идуть.

Колись я була молодою...

Чарка. Як лялька з коробочки...

Одарка Гнатівна. Еге ж, упадав біля мене з одного боку Прокіп Цап, а...

Вийшли.

Режисер (у мікрофон). Підготуйте все до початку останньої картини. Дайте якусь музику в зал.

Музика.

Уніформісти встановлюють декорації початку другої дії.

Автор. Любов Степанівно, Параско, просимо на сцену.

Автор і Режисер вийшли. Входять Любов Степанівна і Параска. Розставляють на столі пляшечки з ліками.

Любов Степанівна. Нам, Параско, зараз без машини не можна. Через неї, кляту, мій Филимон без роботи залишиться, щоб тому Грицькові добра не було.

Голос Чуба. Любо, будь же культурною!

Любов Степанівна. Так не дають же! Хай-но цей Грицько з області повернеться! Я його по інвалідності на пенсію відправляю! Вижив мого Филимона! Щоб ти пшоно наперстками міряв, як ти нам заздриш... Так що, Параско, машина буде наша.

Параска. А як же Стьопочка? Хоч на місяць — дитині покататися.

Любов Степанівна. І не проси. Машина нова, не об'їжджена, ще перекинеться.

Параска. А як об'їздите?

Любов Степанівна. Тоді, може, на який тиждень і дамс. Тільки ж хай світлофори вивчить, щоб не наїхав на кого...

Параска. Стьопочка у мене смирний.

Входить Семенюк, подає ліки.

Семенюк. Ось ще приніс. Валер'янка, валідол... (Подає великий пакунок).

Любов Степанівна. Спасибі вам, Іване Івановичу.

П а р а с к а. Коли ж ми скажемо їй про виграш?

Се мен ю к. Коли всі зйдуться, це треба зробити тонко, з підходом. Усе це я беру на себе... Якщо, наприклад, Одарка Гнатівна знепритомніє і впаде, ізвиніте, сюди, то ви зразу лийте на неї воду, а я вкину їй в рот дві порції валідолу... Якщо ж і після цього не прийде до пам'яті, то дамо нашатирного спирту і робимо штучне дихання...

П а р а с к а. Страх який! А як помре?

Се мен ю к. Швидко допомогу теж попередимо, ну, а якщо вже нічого не допоможе, то... самі розумієте, роки... З оркестром я домовився... Влаштуємо громадську панахиду, одне слово, теща буде задоволена... А може, мама їй витримають...

П а р а с к а. Так боюся за них...

Се мен ю к. Витримають. Вчора ми з Нілою сіли в автобус, а мама не встигла, то метрів двісті бігли, поки догнали.

Входять Неоніла і Оленка.

Неоніла. Є мама?

П а р а с к а. Уже прийшли.

Се мен ю к. Усі зібралися? Зараз ми, власне, я повинен сказати тещі про виграш... А де Іванюк?

Оленка. Грицько Порфірович з області приїхав, то запросив його до себе. Хотів і тата клкати, але я сказала, що він нездужає.

Входить Чуб.

Чуб. Приїхав Грицько?

Любов Степанівна. На нашу погибель.

Чуб. Списаний я, списаний по всіх лініях, а за що?

Любов Степанівна. За що, питаємо?

Оленка. Тату, не переживай, ніколи я не повірю, щоб Грицько Порфірович через якусь машину та тебе...

Любов Степанівна. Повіриш, як батько без роботи залишиться. Я тому Грицькові поки й сонця не забуду!

Чуб. Любо, говори культурно.

Любов Степанівна. Так не дають же! А ти чесно служив.

Се мен ю к. Дуже чесно, все виконували Филімон Пилипович, всі постанови й директиви, резолюції і вказівки.

Чуб. Нерви свої по канцеляріях порозтрушував, ката-ра нажив...

Любов Степанівна. Два ордени й чотири медалі...

Чуб. Три медалі...

Любов Степанівна. Не прошу я Грицькові і його Горпині й на тому світі.

Чуб. Любоко, культурно, прошу тебе...

Любов Степанівна. Так не дають же...

Входить Семен Семенович Іванюк.

Іванюк. Дорогий Филимоне Пилиповичу, поздоровляю вас від себе і від Грицька Порфировича...

Любов Степанівна. Слухай, Семене, якщо хочеш бути моїм зятем, то щоб я від тебе і півслова не чула про того Грицька, бо вижену з хати, щоб йому...

Чуб. Любоко, говори вже говори, але культурно.

Параска. Та чуєш же, що не дають.

Любов Степанівна. Щоб їм дихати не давало.

Оленко. Мамо, годі.

Любов Степанівна. І ти проти матері? Отак, Параско, й мучуся: слова не дають промовити...

Іванюк. Дайте ж мені сказати. Вітаю вас, Филимоне Пилиповичу, з новим призначенням.

Чуб. Що? З яким призначенням?

Любов Степанівна. Чули? Вигнали, та ще й призначили!

Семенюк. Куди, ізвініте, призначили?

Іванюк. Начальником нашого управління замість Грицька Порфировича. Уже є наказ із області.

Німа сцена.

Любов Степанівна. Є ще розумні люди!

Чуб. Не може бути. Начальником?

Любов Степанівна. Начальником. Тепер хай Грицько лікті кусає зі своєю Горпиною.

Іванюк. Його призначили керуючим трестом, а він порекомендував на своє місце вас...

Семенюк (тихо). Ура. Ізвініте.

Любов Степанівна. Грицько порекомендував мого Филимона?!

Оленка. Що тут дивного, мамо?

Чуб. То ж казав мені Грицько Порфирович, що будемо прощатися, а я подумав, що він мені той... а він, виходить, не той...

Любов Степанівна. Думає, чує, він думає! Завжди меле щось, як порожній млин! Хіба Грицько Порфи-

рович такий? Він мухи не зобидить! Уся сім'я така! А такої, як Горпинка,— вдень зі свічкою не знайдеш. Душевна та щира. Оце сьогодні зустріла і так веселенько до мене: «Ще не їздите на своїй машині?» Ні, кажу, Горпинко, діждемося, то й вас повозимо...

І в а н ю к. Сказав Грицько Порфірович, що прийде вас провідати, так хвилювався, що ви захворіли.

Л ю б о в Степанівна. Хто захворів? Та на ньому ще орати можна.

Ч у б. Ти запрягла б мене, знаю.

Л ю б о в Степанівна. Та я ж тому Грицьку Порфіровичу доріжку вистелю килимом, та я ж його, як свата пригощу.

П а р а с к а. Як то добре, коли люди такі.

Н е о н і л а. Сказано, не родись, сестро, багатою, а родись щасливою.

П а р а с к а. Багатому, як той казав, і чорт дитину колише.

Л ю б о в Степанівна. Ти вже он Стьопочку виколи-сала...

Входять Стелла і Конов'яз.

С т е л л а. Поздоровляю вас, Филимоне Пилиповичу, від молодого покоління! Я вам дам автограф.

К о н о в ' я з. Вітаю вас від імені футболістів нашої команди.

Ч а р к а (у вікні). Щоб ви бачили світ, цвіт і дітей перед собою.

С е м е н ю к. Щоб і далі виконували всі чисто директиви, постанови і резолюції. Ізвініте.

Ч у б. Дякую вам.

Оленка підштовхує Іванюка до батька.

І в а н ю к. А тепер, якщо ваша ласка, то... дозвольте попросити руки вашої доньки.

Ч у б. Чого ж тільки руки? Ти вже її, Семене, всю бери... Дозволю.

Л ю б о в Степанівна. І я дозволяю. Бери її, Семене, та бережи.

П а р а с к а. Щасливими будьте.

С е м е н ю к. І я вас вітаю і заздрю вам здоровою радянською заздрістю. А куди ж пливе моя ладья?

Н е о н і л а. Вона буде пливти за мною. Щастя тобі, Оленко...

Любов Степанівна. Ідїть, діти, хай вас ще бабуня благословить.

Оленка й Іванюк вийшли.

Чуб. То запрошую вас усіх на весілля. Категорично запрошую.

Параска. Я Стьопочку викличу, хай дитина приїде та на машині покатається.

Стелла. Я вам дам свій автограф, добре?

Параска. А що це таке?

Стелла. Ну, розпишуся у вас на чомусь.

Параска. Та я ж і сама грамотна. Нащо?

Стелла. На згадку. Будете всім показувати... Не хочете?

Любов Степанівна. Та хай розпишеться.

Семенюк. Я теж хочу розписатися.

Неоніла. Завтра підемо й розпишемося.

Стелла. На чому розписатися?

Любов Степанівна. Та хоч на стіні, вугликом.

Параска *(бере з підлоги аркуш паперу, залишений Автором)*. Ось на цьому листочку й розпишіться, правда, тут щось уже написано, але з другого боку чистий.

Параска й Неоніла розривають аркуш на кілька клаптиків.

Стелла розписується і роздає присутнім.

Стелла. На згадку від Стелли! Васю, ти теж розпишись. *(До всіх)*. Він теж буде знаменитий!

Конов'яз *(пише)*. Ні, я — Вася.

Входять Одарка Гнатівна, Оленка й Іванюк.

Одарка Гнатівна. Звеселили мене діточки на старості. Як молоде, то воно й красиве... Я колись, бувало, вийду на вулицю — хлопці шиї звертають. Цап і Кузьма Латаний проходу не давали... Цап був вищий, а Кузьма нижчий... Ні, Цап — нижчий, а Кузьма...

Любов Степанівна. Та вже чули про це, мамо. Тепер нас послушайте. Іване, починай...

Семенюк. Зараз, Одарко Гнатівно, мамашо, тільки тримайтеся, прошу вас.

Одарка Гнатівна. Любо, постав-но самовара, мені чаю хочеться.

Семенюк. Я вам зараз таке скажу, що ви, мамашо, нічого не захочете... Де ваш лотерейний білет?

Любов Степанівна. Той, що ми вам подарували.

Параска. Ви його вчора мені показували...

Чуб. Такий зелененький...

Одарка Гнатівна. Ось у шухляді лежить. (*Дістає білет*). А чого це ви біля мене з пляшечками тупцюєте?

Семенюк. Для вашої безпеки. Мамашо, не хвилюйтеся! Прошу вас, не хвилюйтеся!

Одарка Гнатівна. Чого ти пристав? Я ліків зроду не пила.

Семенюк. Мамашо, будьте мужніми!

Одарка Гнатівна. Іване, кажи про діло, не тягни.

Любов Степанівна. Кажи, Іване.

Параска. Ви, мамо, по цьому білету...

Семенюк. Извініте, я сам. Ви по цьому білету... тільки не хвилюйтеся... виграли... візьміть себе в руки, бо вас чекає удар... (*До всіх*). Будьте наготові. Ви, мамашо... я не можу. Дайте води! (*П'є воду*). Ви... виграли машину! Номери і серія зійшлися повністю... (*Кричить*). Не хвилюйтеся! Ви виграли!..

Одарка Гнатівна (*спокійно*). Ну й що?

Семенюк. Води! (*Падає*).

Його підхопив Конов'яз.

Любов Степанівна і Параска дають йому ліки.

Іванюк і Стелла роблять штучне дихання.

Одарка Гнатівна. Відійшов? Ти його, Ніло, в холодній воді купай, бачиш, нервений.

Чарка. В здоровому тілі — здоровий дух.

Чуб. Відійшов.

Тепер усі поздоровляють Одарку Гнатівну.

Стелла. Давайте я розпишуся на білеті! Поздоровляю вас!

Одарка Гнатівна. Добре, що виграла, хоч поїжджу трохи на старості, а то ніженьками по цій землі...

Параска. Самі будете їздити?

Семенюк (*з тахти*). Мамашо, ви ж уже в літах, ізвініте.

Любов Степанівна. Навіщо вона вам?

Параска. Стьопочці віддайте.

Неоніла. Краще гроші візьміть за неї.

Оленка. Натискайте, бабуню, на всі педалі й нікого не слухайте.

Семенюк. Мамашо, тримайтеся!

Одарка Гнатівна. То ви посидьте, а я в ошадкасу збігаю, а то ви всі наче перелякані.

Чуб. Каса вже зачинена. Завтра підете.

Семенюк. Мамашо, завтра вдвох підемо, бо сьогодні я не дійду.

Одарка Гнатівна. То я почекаю, ніде вона не дінеться та машина... Тепер частіше до вас приїздити буду... Чого ти, Параско, набурмосилася? Ви — молоді, то ще пішки землю поміряйте. Нема ж більшого щастя, як по своїй землі ходити.

Увійшов Чарка.

Чарка. Ногами по землі ходи, а думками зірок сягай.

Одарка Гнатівна. От розумний! Ходи-но сюди, Чарко. Хочу його до Фені на іменини заманити. Ви часом за шофера не справитесь?

Чарка. Не святі горшки ліплять, а такі ж, як і ми, грішні.

Одарка Гнатівна. То збирайтеся, поїдете?

Чарка. Одвага мед п'є або кайдани тре. Поїду.

Семенюк. А куди ж пливе моя ладья?

Неоніла. Вона вже не пливе.

Параска. Подивіться, хтось іде до нас!

Чуб. Грицько Порфірович!

Любов Степанівна. Дорогий Грицько Порфірович з дорогою Горпинкою йдуть! Ходімо зустрінемо!

Усі виходять зустрічати Грицька Порфіровича.

Входять Автор і Режисер.

Автор. Куди вони?

Режисер. Грицька Порфіровича зустрічати. Ви ж написали цю сцену?

Автор. Ні, вони самі пішли.

Режисер. Так і знав. Що ж вони далі робитимуть?

Автор. Мабуть, частуватимуть Грицька Порфіровича.

Режисер. Я не хочу закінчувати виставу бенкетом. І взагалі вони дозволяють собі багато. Я їх поскорочую.

Автор. Я вже пробував, не вийде.

Вбігає Семенюк.

Семенюк. Просила Любов Степанівна, Одарка Гнатівна і всі просили, щоб ви прийшли.

Режисер. Куди?

Семенюк. У театральний буфет.

Автор. Чого?

Семенюк. А ми там Грицька Порфіровича пригощаємо.

Режисер. Ми туди не підемо, бо це не по п'єсі. Так і передайте.

Семенюк вибігає.

Ось до чого ми з вами дожилися! Зараз я виведу на сцену піонерів, і ми заберемо в Одарки Гнатівни машину.

Входять персонажі п'єси.

Любов Степанівна. Ми ж вас чекаємо.

Чуб. Прошу до буфету.

Автор. До якого буфету?

Любов Степанівна. До театрального, бо я не встигла нічого приготувати, а Грицько Порфірович з Горпинкою прийшли...

Режисер. Я проти, чуєте?..

Параска. Дуже просимо, там такого на столи ресторан понасталав... Жаль, що нема мого Стьопочки...

Чарка. Не відривайтеся від народу!

Автор. Але це ж не по п'єсі!

Режисер. Ще не закінчилася репетиція.

Любов Степанівна. Нам, вибачайте, до цього діла нема. Грицько Порфірович прийшов з дорогою Горпинкою, а ви «репетиція». Чуб, веди їх!

Чуб. Прошу офіційно до столу, в такий день ніхто не осудить.

Автор. Але зрозумійте, що ще не закінчилася п'єса! *(Щось схвильовано шукає)*.

Режисер. Що ви шукаєте?

Автор. Десь загубив фінал комедії...

Режисер. Як?

Автор. Три ночі писав... синім чорнилом писав... а тепер... нема.

Режисер. Ви мене вбили. *(Теж шукає)*. Що ж тепер буде?

Автор. Я не знаю... *(До всіх)*. Ви не бачили тут такого листочка... Синім чорнилом списаного, не бачили?

Режисер. Пропав.

Входить Пожежник.

Пожежник. Вони його порвали.

Автор. Хто порвав?

Режисер. Як?

Пожежник. На клапті порвали оці, що без гриму на сцену повиходили. Я вам казав і зараз кажу: нікого без гриму на сцену не випускайте.

Автор (до персонажів). Ви порвали?

Параска. Ми.

Семенюк. Для автографів порвали...

Автор. Що ж тепер буде? Що ви нарobili? Тепер у мене нема кінця п'єси.

Пожежник. Я давно казав, щоб на сцену без гриму нікого не пускали, бо я за них не можу відповідати.

Автор (до персонажів). Що ж я з вами буду робити?

Режисер. Що ми з вами будемо робити? Як ми закінчимо виставу?

Любов Степанівна. Зараз побачите. (До персонажів). Ведіть їх!

Персонажі оточують Автора і Режисера, ведуть їх.

Автор. Відпустіть мене! Я пригадав кінець! У мене з'явився новий задум!

Режисер. І мене відпустіть! Я ще не поставив крапки! Я мушу поставити крапку, бо мене критика й народ не розуміють! Це ж рушниця не вистрелила! Рушниця!

Автора й Режисера вивели.

Пожежник. Не хвилюйтеся, я сам вистрелю, а ви вже за мене там чарочку, бо я на службі не вживаю.

Любов Степанівна (ім услід). Дорогі ж ви мої, не турбуйтеся, я сама всі крапки поставлю.

Пожежник. Попаде мені, що я вас на сцену без гриму випустив, що ж ви нарobili?

Любов Степанівна. Ми хоч без гриму, та своє діло знаємо. (Взяла мікрофон). Дайте, будь ласка, пісню, ту, що Грицько Порфирівич любить.

Пісня.

А ти опускай завісу і приходь у буфет.

Пожежник. Слухаю! (Хотів було йти, але повернувся, взяв рушницю і вистрілив). Тепер можна давати й завісу. (Вийшов).

Любов Степанівна (у мікрофон). От і все. Спасибі вам!

Музика.

Завіса

ПОРА ЖОВТОГО ЛИСТЯ

Комедія на 2 дії

ДИЙОВІ ОСОБИ:

Василинка, 23 роки.
Устина Федорівна, 55 років.
Катерина — каже, що їй 35 років і 9 місяців,
насправді — 45.
Оксана Миронівна, 45 років.
Олена, 24 роки.
Ніна, 25 років.
Некований Захар Петрович, 60 років.
Супрун Роман Іванович, 50 років.
Точило Остап Кирилович, 50 років.
Андрій, 25 років.
Левко, 24 роки.
Гогол Мартин Олексійович, 60 років.

Україна, наші дні.

ДІЯ ПЕРША

Стрілянина почнеться ще до відкриття завіси, зразу ж після третього дзвінка...

На сцені — світанковий осінній ліс. Він зупинився перед високими очеретами, наче старі дерева не наважилися підійти до річки Вітрянки, а послали до неї всяку дрібноту: берізку, осичку та куші, які й оточили невеличку галявину. Під казаном, що висить на тринозі, жевріє вугілля.

Стрілянина поступово стихає.

Десь в очеретах причаїлися люди, і ми чуємо їхні тривожні голоси:

- Патронів! Дайте патронів!
- У мене останній... і я залишив його для себе...
- З обхід ідіть! В обхід!
- Не стрілай, там же свої!
- Ідуть на тебе! Крайнього бий...
- Вогонь!

Постріли.

- Рятуйте! Ой...
- Не кричи!
- Я не кричу, я стогну...
- Вони помітили нас!
- Ховайся!
- Треба перерізати їм шлях до озера! Бігом!
- Не можу, я загубив чобота!
- Останній раз узяв тебе з собою! Не клацай затвором!
- Це я зубами... У мене нерви...
- Рятуйте-е-е! (Чути здалеку).
- Гогол перекинувся...
- Повтікали...
- Будемо чекати, тихо...

З очерету виходить Роман Іванович Супрун. Він у маскувальному плащі, гумових чоботях, волочить за собою дві мисливські рушниці. За ним випливає з туману Катерина у зеленій куртці, оперезана патронташами, ягдташами. Вона теж у блискучих гумових чобітках. Супрун кинув рушниці і внесило ліг на землю. Тихо стогне. Катерина дістає з ягдташа дзеркальце, чепуриться.

Катерина. Який же ти директор, коли тебе кожний лісник, як не обійде, то переступить?! Тепер будеш очима кліпати перед гостями, як та... куртизанка на сповіді...

Супрун (стогне). Хто?

Катерина. Куртизанка! Треба літературу читати — роман «Консуело»... Я так і знала! Що ж це за полювання?

Таких людей запросив! Де качки? Не стогни, а говори мені!

Супрун. Я їм за це полювання такі догани позаписую, Катю, що до пенсії не постирають! *(Гукає)*. Некований! До мене!

Катерина. На одній нозі!

Супрун. Поглянь, чи каша зварилася, бо скоро ж посядуться.

Катерина. Сам варив, сам і їсти будеш... Та розсупонь же мене! Лежить снопом.

Супрун неохоче підходить до дружини,
довго вовтузиться біля пражок та вузликів.

Та не лоскочи! *(Сміється)*. Ой, не лоскочи, Романе, бо впаду!

Супрун. Ніхто тебе не лоскоче.

Катерина. Перебирає пальцями по фігурі, як на гармошці, а я жінщина вразлива...

Супрун. Катю, не крутись, бо я цієї амуніції до вечора не розв'яжу.

Катерина. Тепер чоботи стягуй. *(У неї явно грайливий настрій. Вона престагнула ногу)*.

Супрун вхопився обома руками, силкується стягти чобіт.
Входить Некований, він у формі лісника, з веслом.

Некований. Кликали, Романе Івановичу?

Супрун. Зараз я з тобою побалакаю, зараз я... *(Так і не доказав, бо Катерина ворухнула ногою, і він полетів разом із чоботом в очерет)*.

Катерина сміється.

(Стогне).

Кинувся до нього Некований.

Некований. Романе Івановичу, Романе...

Катерина. Живий?

Некований. Вони, значить, об пеньок, але дихають...

Катерина *(підійшла до чоловіка)*. Романе! Ромцю, це я пожартувала... Ти мене впізнаєш? Це я, твоя Катя...

Супрун. Відьма ти конотопська... Мабуть, помру... Кінець...

Некований *(допомагає Супруну підвестися)*. Добре, що пень трухлявий... Стійте по вертикалі, стійте, не хиліться, Романе Івановичу...

Супрун *Щезни з очей... ой... і щоб я тебе не бачив до... кінця п'ятирічки.*

Некований випустив з рук обм'якле тіло Супруна і пішов.

Куди ж ви, Захаре Петровичу?

Некований. Ви ж сказали, то я...

Супрун *(зводиться на ноги, не випускаючи з рук чобота)*. Це я їй сказав, цій... конотопській... А якби ж пень був дубовий? Тут і скінчилася б моя біографія...

Катерина *(вона так і ходить в одному чоботі)*. Мені двічі повторювати не треба! *(Вирвала з рук Супруна чобота, але довго не може його взути)*. Все! Він мене відомою конотопською обзиває! Чули? Як сватався, то була «горличкою»...

Супрун. Катерино...

Катерина. На руках мене по городі носив...

Супрун. Катю!

Катерина. А хто навколішках просив, щоб я за тебе, мухомора, заміж пішла?

Некований, як людина делікатна, вийшов.

Супрун. Катрусю!

Катерина. Чотирьох женихів, дурна, спровадила...

Супрун *(стогне)*. Трьох...

Катерина. Чотирьох!

Супрун. Трьох, кажу!

Катерина. Сенька, той, що на кларнеті грав,— раз?

Супрун. Раз.

Катерина. Голова сільради з Новофастова, два?

Супрун. Два. І учитель ботаніки. Три.

Катерина. А начальник пошти?

Супрун. Не було начальника...

Катерина. Був!

Супрун. Так він же старий...

Катерина. А ти що, допризовник? Я тобі даю факти. Наче планета якась на мене найшла: вискочила за тебе директора лісгоспу... Шишка! Соснова...

Супрун. Я тобі доповідав, що я не директор, а тимчасово виконуючий обов'язки... Така моя, значить, орбіта.

Катерина. Ти вже дванадцять років тебе. Загнулася твоя орбіта до самого краю!

Супрун. Бо диплома нема... І чинів мені не треба, мені аби лиш діло...

К а т е р и н а. І діла нема. Все ревізії та комісії: інші лісники з орденами ходять, а ти... доганами обвішаний, як пес реп'яхами.

С у п р у н. Ти моїх доган не чіпай! Інший би вже два рази повісився у цій глушині на осиці, а я ще плани виконую і ліс саджу... А комісії їздять, бо грамотних багато, кожне азбуку знає і, значить, пише.

Пауза.

Доберуся я до тих писателів... Вари, Катю, кашу.

К а т е р и н а. І не клич, і не проси. Все. Їду до мами. Меблі — ті, що я купила, на дрова в заготівлю здай, а швейну машинку хай піонери в брухт віднесуть.

С у п р у н. Катю!

К а т е р и н а. Мені нічого не треба. Візьму свого романа «Консуело» — поїду до матері, якщо мені така шана від тебе.

С у п р у н. Катю, я ж тебе шаную...

К а т е р и н а. Їду! І хай твої... свині та індики виздихають хоч разом, хоч поодиноці. Де мій роман «Консуело»? (Взяла з ягдташа книгу, йде). Піду і... хай печаль окутає мій замок... О! (Вийшла).

Супрун безпорадно дивиться вслід дружині.

Входить Н е к о в а н и й.

Н е к о в а н и й. Пішла?

С у п р у н. Вона по два рази на тиждень збирається. Прийде. Отаке мое життя. У забобони не вірю, але, коли настає субота, то обов'язково щось скоїться. У ту суботу комісія по перевірці механізації була. Позаминулу — дикі кабани кукурудзу витолочили. Наче танки пройшли... Сьогодні на полювання начальство запросив, і жодної качки... Товариш Іван Маркович нічого не вбили?

Н е к о в а н и й. Навіть не вистрілів.

С у п р у н. А товариш Василь Семенович?

Н е к о в а н и й. Казав, що й не бачив.

С у п р у н. А Точило?

Н е к о в а н и й. Тільки штани замочив... А товариш Мартин Гогол з човна випав.

С у п р у н. Як же я начальству в очі буду дивитися?

Н е к о в а н и й. Іван Маркович і Василь Семенович уже поїхали.

С у п р у н. Невже? І не попрощалися!

Н е к о в а н и й. Плюнули й поїхали.

Супрун. Навіщо ж ви нас привели сюди?

Некований. Василинка сказала.

Супрун. Василинка, Василинка! Вона готова кожну качку собою прикрити, а ви ж лісники справжні... Записую вам догану.

Некований. Добре.

Супрун. Що «добре»? Гордості у вас нема, Захаре Петровичу. Потомствений лісник, а своє начальство підводите під монастир. Запишу ж вам догану з тим... попередженням.

Некований. Бачите, Романе Івановичу, не везе нам з вами в суботу. Од вас дружина пішла, а мені догану...

Супрун. Мені теж записують. Жолудів не зібрав, дьогтю не дав, грибів не наварив — догана. Лісу не вивіз... А чим я його вивозити буду з тих пісків? Машини ламаються, доріг нема... І все, що не зробиться, на другий день в області знають.

Некований. Видать, хтось сигнала дає.

Супрун. А що я можу зробити? Якби ж дороги у ті ліси... Раніше тихо було, хиталися ми собі у зведеннях посередні, я — тевео... Який з мене спрос? А оце вже рік трусять мене, як грушу... І Василинка на кожній нараді мене поїдом їсть за те, що не переробляємо відходів, що малі прибутки... Каже, нема в мене ініціативи... Грошей у мене нема, а не ініціативи. Дай мені гроші, то я тобі такі заводи збудую, що дим стовпом в атмосферу піде... Хай би вже директора прислали, я перед міністром питання руба поставив, у письмовій формі...

Некований. Ну й що?

Супрун. Питання стоїть, а директора нема. А це написали на мене, на керівництво, значить, на сорок сторінок доноса...

Некований. Хто ж це, Романе Івановичу?

Супрун. Не кажуть, але я догадуюсь. Василинка пише. Точно. Всю роботу лісгоспзагу і лісництва аналізами і цифрами всякими прошито... Крім неї, ніхто такого не сотверить, бо там, значить, ніби по науці все. А я свої кадри знаю. Анонімку ще, може, хто й сочинить, а щоб на сорок сторінок, то...

Некований. Не може бути, щоб вона та проти вас. Виж її в академію рекомендували і на роботу взяли...

Супрун. Як рідну прийняв. У біду таку потрапила... З Магадана — в чім стояла приїхала, а її зразу — лісничим!

Некований. Василюк діло добре веде. Були і до неї у нас лісничі, але такого порядку не бачив... А може, то для діла написано, а не супроти вас, Романе Івановичу?

Супрун. Усяким ділом хтось править, Захаре Петровичу. І коли човен сідає на міліну, то питають не тих, хто веслами махає, а того, хто до керма поставлений... А як вона працює, то це ми ще побачимо. Ви самі що говорили, коли я наказа підписав? Забули вже?

Некований. То не я, то ще мій покійний тато казали, що жаба — не соловей, фельдфебель — не офіцер, його жінка — не бариня, а баба — не лісник... То за старого режиму було, Романе Івановичу... Зараз не кожне прислів'я до нашого життя підходить... І я не дуже вірив спочатку: тоненька, як ліщина, оченята, як у косулі, перелякані... Мавка, та й годі.

Супрун. Ото ця мавка й пише... Де ж це наші? Ну й полювання, хоч з лісу тікай...

Некований. Коли до мисливців жінка пристане — не жди удачі. Не треба було Катерину брати. Навіть, якщо дорогу перейде жінка, то вертайся додому і сиди пеньком на призьбі або грай у доміно. Це перевірено.

Супрун. Може бути.

Некований. Перевірено, кажу. Я вам про себе розповім, Романе Івановичу... Іду я торік на полювання, восени... і переходить мені дорогу одна молодиця, нічого собі... Не буду критися — Устина Федорівна переходить та ще й з порожніми відрами... І що ви думаєте? Вискакує на мене біля Вовчої балки лис. Отакений.

Супрун. Та ну?

Некований. Отакій. Стоїть і на мене дивиться, а хвіст за ним, наче комета... Я прицілився і...

Супрун. І що?

Некований. У дерево, тільки кора засвистіла...

Супрун. А лис?

Некований. Стоїть і... наче сміється...

Супрун. Треба було з другого ствола!

Некований. Я тоді, як ви кажете, з другого — р-раз.

Супрун. І що?

Некований. Лежу... Послизнувся і ліг на правий бік...

Супрун. А лис?

Некований. Узяв мою нову шапку і пішов поволеньки...

Супрун. Оце то пригода.

Некований. Після цього я, коли збирався на полювання, то приносив увечері Устині Федорівні духи чи там хустинку яку і просив, щоб вона з хати не виходила до схід сонця мені навстріч.

Супрун. А далі що, Захаре Петровичу?

Некований. Далі не питайте... Влип на старості... Онука вже диплома пише в Києві, а я...

Супрун. Що ж сталося, Захаре Петровичу?

Некований. Устина подумала, що я, значить, залицяюся до неї... бо вже років сім по світі сам ходжу...

Супрун. Устина Федорівна достойна молодиця, своїми горщиками та мисками на весь світ, вважайте, прославилася...

Некований. Медалей повний прискринок... Отож запросила мене в гості... Сама була в хаті, бо Василюк в область поїхала... Виставила на столі усі мої пляшечки з духами і...півлітру... Поговорили про те, про се, а потім Устина Федорівна каже: якщо ви той, то я згодна...

Супрун. А ви?

Некований. Мовчу, та очима шапку шукаю.

Супрун. Так і мовчали?

Некований. Після четвертої заговорив.

Супрун. Після четвертої ранку?

Некований. Після четвертої чарки...

Супрун. Що ж ви сказали?

Некований. Сказав: побачимо — та в двері...

Супрун. І не зустрічалися більше?

Пауза.

Некований. Хотів я це діло покласти під сукно, а воно не вийшло... Почала Устина Федорівна до мене в ліс навідуватися: то трави якісь збирає, то листя осіннє, щоб перемальовувати... А напровесні зустрів її в районі: з наради вийшов, коли дивлюсь — стоїть під ліхтарем, не наче одна в усьому світі, і снігом білим березневим прикрушує її... І так мені чогось жалко стало, що взяв я її під руку і повів... у чайну...

Супрун. Правильно, Захаре Петровичу.

Некований. Пили шампанське... вона пила, а я... запивав... А потім посадив її на казенного мотоцикла і поїз у село... По шпалах вузькоколійки Гоголової віз, щоб люди не бачили... З піснями їхали... Добре, що Василюк не знає, бо записала б мені догану...

Супрун. Не запише, вона й сама катається... Кажуть, що ухажори вже й кору на деревах пообгризали біля лісництва.

Некований. Та вона їх одшиває, листи їй з усього району йдуть, то ними Устина Федорівна грубку розпалює... А як на кого й погляне, то не гріх: сказано, солом'яна вдова, Романе Івановичу. Чоловік десь на Магадані гаманця набиває, а Василичка тут сама.

Супрун. То, може, й на весілля скоро запросите, Захаре Петровичу?

Некований. Коли сам уночі в своїй хаті журюся, то — зразу б і оженився, а вдень на люди вийду, то наче й передумаю... Літа, Романе Івановичу, на зиму повернуло...

Пауза.

Супрун. Знімаю я з вас догану, Захаре Петровичу.

Некований. А попередження?

Супрун. Хай буде... А ви шоферів нагодували?

Некований. Вони вже в мене в хаті були...

Супрун. Тоді ясно, хоча б на автоінспектора не натрапили.

Входять з рушницями, в мисливському одязі Остап Кирилович Точило і Левко. Останнім іде в болоті, як чорт, з чобітьми в руках Мартин Олексійович Гогол.

Гогол. Де моя форма?! Дайте мені форму, поки я не врізав дуба. Це не полювання, а, підкреслюю, вбивство, я ледве не втопився. Де моя форма?

Некований. Біля машини, Мартине Олексійовичу.

Гогол вийшов.

Точило. Ну й організував же ти, Романе Івановичу... Ще й дробом по мені хтось врізав.

Левко. То Гогол, він і по мені стріляв!

Голос Гогола. Я тобі не Гогол, а Гоголь, підкреслюю! І я стріляв у небо!

Некований. Хоч качок нема, зате спочили, Остапе Кириловичу.

Точило. Якби знав, то нізащо не приїхав, краще когось послав би замість себе.

Левко. Не розумієте ви краси, Остапе Кириловичу. Озера ніби спали... тиша... туман котиться, а качки: хлюп-хлюп, кря-кря...

Супрун. Не крикай, Левку! Чого ж ти не повіз нас на Піщане озеро?

Точило. Там качок, як гною, а вони сюди поперлися. Іван Маркович з Василем Семеновичем прокуняли в очереті й навіть чирка не бачили.

Супрун. Розсердилися?

Точило. Ні, тебе хвалили...

Левко. Не розуміють вони краси... А як сонце почало сходити...

Супрун. Не щибечи, Левку, бо я тебе...

Голос Гогола. А мені човна дірявого підсунули. Дірявого, підкреслюю! Це диверсія проти мене і моєї вузькоколійки. Або змова.

Супрун. А якби втопився був товариш Гогол? Лісники! Нашивки, кокарди поначіплювали. Чого не повезли на Піщане, питаю?!

Левко. На Піщаному Василю заборонила полювання, бо там гуси й лебеді.

Супрун. Лебеді!.. Я ще тут поки хазяїн. А Василь Семенович пригадає, як прийдеш з поклоном, щоб труб для оранжереї дав та щоб сік березовий забрав у торгові точки і щоб скляних баночок підкинув тисяч десять. Випише він тобі? Дулю формену він тобі випише.

Увійшов Гогол у формі залізничника.

Гогол. Точно... і я просидів даремно до ранку у воді. А мене може ревматизм скрутити назавжди... (До Левка). Розумієш? Тоді хто мені майора присвоїть?

Левко. Я, щоб міг, то взагалі заборонив би полювання в наших краях.

Точило. Ще один вегетаріанець знайшовся!

Гогол. А що мені в лісі робити, грибочки збирати? Я ж мисливець!

Левко. Купіть фотоапарата і знімайте собі звірят, птахів і природу...

Точило. Ми тобі що, кореспонденти?

Гогол. Ти мені трофея давай, а не карточку!

Некований. Я б тобі й карточки не дав.

Левко. Ви краси не розумієте. Для вас усі світанки однакові й дні.

Гогол. От і неправда, бо для мене найкращі — вихідні...

Супрун. Годі вам. Приготуйте, вегетаріанці, помитися та будемо кашу їсти. Почастую я тебе, Остапе, кашею — зроду ти такої не їв.

Левко і Некований вийшли.

Гогол. Точно. Я колись з'їв півказана, і чогось усю ніч мені снилися різнокольорові чорти. А якби до цієї каші ще качка! Нема. Розпустив ти, Романе, свої кадри. Розпустив, підкреслюю, якби я був на твоєму місці, то...

Точило. Ти вже, Мартинс, за своє тримайся, поки не згадали про твою вузьку колію.

Гогол. Не турбуйся за мене, бо моя залізниця в секретному резерві.

Супрун. Заросла бур'янами, дивуюся: навіщо вас тримають?

Гогол. А то не твого розуму діло. Я в резерві... Міністерство знає, кого тримати в резерві, а кому по шапці...

Точило. Та по твоїй колії вже двадцять років жоден паровозик не пройшов.

Гогол. А дрезина? Дрезина їздить... колеса є... І ти, Остапе, мовчи, бо я бережу державне майно... і одержую різні інструкції.

Супрун. Що ж вони вам пишуть?

Гогол. Прийди почитаєш... Якби думали розбирати мою вузькоколійку, то інструкції не прислали б... Може таке бути, що передадуть її (пошепки) у військове відомство, а мені присвоять майора, й будете ви переді мною стояти навияжку. Отака ситуація може бути... А якщо не майора, то я згоден і на капітана.

Точило. Генерала тобі дадуть. З лампасами будеш на своїй дрезині по лісі їздити.

Гогол. Я, Остапе, генералом, може, й буду, а ти як був тимчасово виконуючий обов'язки, то ним і залишишся, поки з твого заводу й пара не вийде. Така в тебе планета.

Пауза.

Точило. Планета... Ех, що ви знаєте... Якби не Оксана, то, може б, ви мене тільки на афішах бачили... і по десять карбованців платили, щоб послухати...

Гогол. Що?! Та я і карбованця не дав би...

Точило. Ти чоловік некультурний, Гогол, а я мало до консерваторії не вступив, коли з армії демобілізувався в сорок шостому. А хто чув, як я співаю?!

Супрун. Не чув ніколи.

Точило. Ніхто не чув, а я... я такий голос маю, що... ех... якби не Оксана...

Гогол. Що ж вона зробила?

Точило. Вбила мою мрію в сорок шостому році. Злякалася, що я артистом стану і... розлюблю її... Поїхав я до

консерваторії, а вона — поперед мене, та, мабуть, намовила професорів, щоб по конкурсу не прийняли.

Супрун. І не пройшов?

Точило (зітхнув). Не пройшов... А коли співав, то вся консерваторія збіглася, тролейбуси зупинялися... Професори вуха затуляли...

Гогол. І не прийняли?

Точило. Не прийняли. Голос у мене був такий, що... Так, як я, вважай, зараз ніхто не витягне... Ні Дмитро Гнатюк, ні Муслім Магомаєв, ні...

Супрун. Та ну?

Точило. Ніхто з них такої ноти не візьме... Заспіваю я вам колись отієї, що «Сатана балом править і люди, як той казав, гинуть за метал» — почувете, який талант Оксана в землю зашпортала... А ти, Мартине — тебео. (Гупнув себе кулаком в груди). Ось тут — артист великий сидить, а я спирт жену.

Гогол. Я проти тебе нічого не маю, Остапе, і до твого спиртзаводу не лізу, але ти не займай моєї парафії, бо ми, залізничники, народ гордий.

Точило. Який ти там залізничник.

Гогол. А ти... ти... тільки алкоголіків розплоджуєш та всяку природу псуєш.

Точило. Брешеш, я випускаю технічний спирт.

Гогол. Але пити можна. Я куштував, нічого... І коли ти зі мною говориш, то мені завжди закусити хочеться.

Точило. Ще раз прийдеш, то я таким почастую, що розірве тебе, як атомну бомбу... А я не п'ю. Це мій піджак пахне. Ходиш цілий день по заводу, то він набереться горілчаного духу і, значить, пахне.

Гогол. Дав би мені хоч на день поносити...

Голос Некованого. Ідіть умиватися!

Гогол. А може, з рушничкою по лісі пройдемося?

Точило. Давайте перед кашею...

Супрун. Ходімо.

Гогол (узяв рушницю). Ти мені, Остапе, що хочеш говори, але не чіпай моєї вузької колії, бо ми, залізничники, народ гордий.

Точило. А ти нам з Романом очей не коли, що ми тебео. Бо тоді в мене все колотиться і в Романа колотиться... А крім того, Мартине, отут артист сидить...

Вийшли. Входять Катерина й Олена — червонощока, аж пашигть здоров'ям.

Олена (продовжуючи розповідь). Де вже тільки не була: у Києві, в Ленінграді по всіх професорах мене мама обводила. (Ковтає таблетки).

Катерина. Що ж вони кажуть, Оленко?

Олена. Не знаходять у мене ніякої хвороби. А мама каже, що я хвора, і я сама відчуваю... У мене все чисто болить. А то раптом серце зупиняється. О! (Щупає пульс). Почалася пульсація. Все. Помру. Передай Левкові привіта...

Катерина (взяла Оленчину руку). Не вигадуй, б'ється, аж гупає.

Олена. А може, ще проживу до вечора. (Знову ковтає таблетки). Це від пульсації — Андрій дав. Де ж це мій Левко?

Катерина. Наче вітром усіх поздувало. Ну, я зі своїм побалакаю! Думає, що я справді до матері поїхала. Свободу відчув. Може, до вдовички заскочив? Як побачить її, то аж міниться, гриб старий. І що ті чоловіки в ній бачать? Ні в пазусі, ні поза пазухою, одні очі... Твій теж, мабуть, дуріє, як зустрине?

Олена. Не примічала, а там — хто зна... Я ж така слаба та немічна, а вони ж удвох цілісінькими днями то в лісі, то на розсаднику пропадають. Світу божого не бачать за тим лісом. Експерименти якісь там ставлять, голубу ялинку хочуть до наших ґрунтів приручити... Як полегшає мені, то я перевірю ті експерименти, я теж технікума за плечима маю — розберуся! (Спокійно). От і знову почало. (Щупає пульс). Пульсація! (Сіла, раптом встала, гукає на всю силу). Левку-у-у, помираю!

Катерина. Може, ляжеш, Оленко?

Олена. Як ляжу, то вже не встану... А він же й не чує... Йй-богу, пішов до вдовички.

Катерина. Кажуть, що вона збирається до чоловіка виїздити.

Олена. Уже багато цих зборів було.

Катерина. Хай би їхала, та не корчила перед чоловіками з себе мавку.

Олена. Не поїде, клімат її магаданський не підходить, лікарі заборонили там жити.

Катерина. Вона й тут проживе. Кажуть, що Федька там тисячі заробляє та все шкури матері присилає.

Олена. Про гроші не знаю, а шкури бачила. Щотижня Устина Федорівна на подвір'ї розвішує... Ой, пульсація... (Ковтає таблетку). Починається комплекс...

Катерина. Прошло? Що ж це воно за хвороба в тебе? Злиця — хоч воду пий.

Олена. Мені не кажуть, але мама знає. Сказала, що у мене хвороба стратегічна, або комплекс. *(Нахилилася до Катерини, щось тихо сказала)*. О!

Катерина. Радіація? Де ж це ти її підхопила?

Олена. Хіба я знаю... Ой... *(Рахує пульс)*. Один, два, три... нема... Ні, е. Я полежу, Катю. А ти піди мого пошукай. *(Рахує пульс)*. Сьогодні у нас великий празник, а він — забув.

Катерина. Який празник, Оленко?

Олена. Двісті четвертий день, як ми одружилися.

Катерина. Тьху. Ви що, кожний день відзначаєте?

Олена. Левко хоче, щоб у нас кожний день з ним був святом.

Катерина. Чудний...

Олена. Свято, а його нема.

Пауза.

О, знову починається комплекс, або пульсація. Знайди його, Катю.

Катерина. Я їх обох на мотузку приведу! Он Андрій іде, врятує. *(Вийшла)*.

Олена взяла колоду, відкинула її і лягла.
Входить з рушницею на плечі Андрій.

Андрій. Знову пульсація?

Олена. Підходить уже... І ліки твої не допомагають. А де ж трофеї, Андрійчику?

Андрій. Нема. Та й стріляти страшно. Кажуть, тут лісничий дуже суворий.

Олена. Це вона напускає на себе «сувора», пхі...

Андрій. Давно вона тут?

Олена. Два роки, як од чоловіка втекла.

Андрій. Чого?

Олена. Запитай, якщо цікавишся. Та й познайомишся.

Андрій. Ми знайомі...

Мовчання. Раптом пролунав постріл.

Олена. Ой, пульсація! Води! Помираю... Левкові останнього привіта передай.

Андрій зачерпнув води і вилив на Олену.

Андрій. Легше?

О л е н а. Серце зупиняється.

Андрій розстібає Оленину кофту,
прикладає вухо до грудей, слухає.

А н д р і й. Все нормально.

Входить В а с и л и н к а з форменим кітелем і планшетом
у руці, на ній зелений берет з емблемою лісника.

В а с и л и н к а. Хто стріляв? (Побачила цю дивну сцену,
зупинилася). Іншого місця для вас нема? (Рвучко
повернулася і вибігла).

О л е н а (встала, застібає кофту). Не дала дослухати...
Ой, що ж вона подумає?!
А н д р і й. Я — лікар, і всі підозри відпадають.

О л е н а. Еге, а якщо лікар, то не живий? То що ж у мене
таке, Андрію?

А н д р і й. Нічого. То твоя мама вигадала хворобу, а ти
носишся з нею, як з писаною торбою. Плюнь, Оленко, на
пульсацію і йди пеньки корчувати.

О л е н а. Еге, але ж пульсація! І мама каже, що я з дитинства
хвороблива.

Вбігає К а т е р и н а.

К а т е р и н а. Андрію! Андрію, іди рятуй! Олену вбили!
Зовсім убили!

О л е н а. Та я ж тут! І ще жива.

К а т е р и н а. Це, мабуть, Олену Ковальчукову. Біжи,
може, врятуєш!

Андрій швидко вийшов.

Отаке щастя: як своєю смертю не вмреш, то з ружжа
прикінчать.

О л е н а. І ти сама бачила, Катю?

К а т е р и н а. Фросина мені сказала. По гриби пішла,
а смерть свою знайшла... Двох діток посиротила, сердешна...

Входить Устина Федорівна з транзистором у руці.

Устина Федорівна. Васплинки не бачили, дівчата?

О л е н а. Мабуть, уже там...

Устина Федорівна. Де це «там»?

К а т е р и н а. Та Олену ж Ковальчукову вбили, Устино
Федорівно. Не чули?!

Устина Федорівна. Та ти що, Катерино?! Аж невдобно...

Катерина. Фросина мені сказала, з ружжа...

Устина Федорівна. Та не Олену, а оленя, маленьке. Загубив Гогол таку красу.

Катерина. Добре, що так скінчилося. Ходімо, Оленко, подивимося.

Олена. От жаль. Чого ж його ніхто не зупинив?

Катерина і Олена виходять.

Устина Федорівна. Якщо Василюк побачите, то скажіть, що чекаю її.

Входить з оберемком сухого гілля Некований,
підкладає в багаття.

Некований. Яким це вітром, Устино Федорівно?

Устина Федорівна. Осіннім, Захаре Петровичу... Як же це ви не вберегли оте оленятко?

Некований. Не при мені те сталося, Устино Федорівно.

Устина Федорівна. Ой, порозводилося ж отих губителів природи! Вриваються до лісу, наче дикі: стріляють по чому бачать та ламають, палять, паскудять. І вже ж культурними стали, школи позакінчували, а ніякої ж тобі свідомості. Одне слово, хіппі. Подивишся — наче орда пройшла! Закона треба, Захаре Петровичу, щоб за кожне зламане деревце та мурашник затоптаний, за гніздечко розкидане рік, паразит, державі відробляв, щоб і внукам закавав... *(Кинула приймач, і він загрев)*. Коли хоче, тоді й грає.

Некований. Так нема ж такого закону, Устино Федорівно.

Устина Федорівна. А ви добийтеся! Ви ж, Захаре Петровичу, заслужений лісник, ордена вам дали за труди, з міністром знайомі... Ото їдьте до нього, і хай закон пише та ліси від орди рятує, а якщо він не зможе, то я сама вогонь на районній сесії підніму. А то плакати їм понамальовували: «Ліс — багатство народу», «Ліс — твій друг». А їм — чорт друг!

Некований. Так не всі ж такі до лісу ідуть, людей акуратних багато.

Устина Федорівна. А я про акуратних не кажу, я про орду...

Входять веселі Гогол і Точило, сумні Левко і Супрун.

Точило. Здорово ти його, Мартине. Снайпер.

Гогол. З першого пострілу. Підкреслюю, з першого.

Устина Федорівна. А щоб ти не дждав, Мартине! Начіпляло значків, старе ледащо, і з ружжом ходить, щоб ти вже з торбами ходив!

Гогол. Устино Федорівно, не висловлюйтесь так. Хіба не бачите, що я у формі і людина офіційна.

Устина Федорівна. Була б моя влада, то я б з тебе цю форму до основания здерла і по селу на мотузку водила. Губитель ти!

Супрун. Заспокойтесь, Устино Федорівно, ну вишло так...

Гогол. Я думав... заєць... Підкреслюю.

Устина Федорівна. Щоб тобі повилазило, вибачайте, люди, на слові. Ви ж за природою всі повинні дивитися... та берегти, бо це ж багатство наше... І ти, Остапе, своїм заводом нашу Вітрянку запаскудив.

Точило. Вже й до мене черга дійшла.

Устина Федорівна. Колись вода чиста, як сльоза, була, а тепер...

Супрун. Устино Федорівно, у них фільтри не встановлені...

Точило. Але ми штрафи платимо справно, Устино Федорівно.

Устина Федорівна. З державної кишені й дурень заплатить. А треба зробити так, щоб ти, Остапе, на ці штрафи у своєї жінки гроші попросив, тоді задумався б. Ось добереться до вас моя Василюк! Сам будеш ту Вітрянку чистити. І карасів розведеш.

Гогол. Добре, що ти, Устино, не в формі, а то життя б не було від тебе чесним людям.

Устина Федорівна. Це ти чесний? Двадцять років тобі держава гроші платить даремно, а ти береш.

Гогол. А хто ж від грошей відмовиться?

Устина Федорівна. Оце й погано, що самі розводимо шкурників...

Точило. Ви такими словами не розкидайтесь, Устино Федорівно.

Устина Федорівна. Ну, дармоїдів... Ти ж, Гогол, скоро всю свою вузьку колію розбереш та дядькам на льохи рейки продаєш.

Гогол. Це — брехня. Підкреслюю.

Устина Федорівна. Кресли, кресли, я до тебе доберуся!

Гогол. Ти не з нашого відомства, Устино. А рейки, значить, я той... давав кільком передовикам... колгоспного і радгоспного виробництва. Як премію... Перевиконає якийсь громадянин норму, то я... його рейкою... наділяю. А гроші ти мені не з своєї кишені платиш, а держава... Я знаю, що ти мені б і на цигарки не дала, а держава думає про Гогола...

Устина Федорівна. А ти про державу думаєш?

Гогол. Дуже ти, Устино, серйозною стала! Наче вся держава на тобі тримається.

Устина Федорівна. А на кому ж вона тримається, Гогол? На нас і тримається. Усе ж народом нашим зроблено: і збудовано, і засіяно... і дорожчого нічого в світі нема... Прочитала б я тобі, Гогол, політграмоту, та людей багато...

Гогол. Ти мене кривно образила, Устино, і я... на наступних виборах за тебе голосувати в районні депутати не буду. Я ще й скаргу напишу в газету «Гудок» або в «Лесную промисленность».

Устина Федорівна. Якщо заслужу, Гогол, то мене й без твого голосу виберуть.

Гогол. То, виходить, що я і на світі даремно живу, так? І голос мій уже нічого не вартий? А колись я був...

Устина Федорівна. То, Мартине, давно було, а зараз ти чоловік не при ділі. Одне слово, начальник тупика...

Некований. Правду тобі Устина Федорівна сказала, Мартине. За життя людина повинна хоча б деревце посадити, дитину виростити, криницю викопати, а ти...

Гогол. Я шпали тягав півжиття... Кожному своє, Захаре... Як піду на пенсію, то я тобі таку криницю викопаю, що... а дітей — ще нема...

Супрун. Давайте вже кашу їсти, бо захолоне. Готуйте, Захаре Петровичу.

Некований, Левко і Точило розстеляють килим,
ставлять казан.

Гогол (думаючи про свою образу, до Устини). І я тобі не «Гогол», а «Гоголь».

Устина Федорівна. Гоголь — це той, що «Чуден Днепр при тихой погоді...», а ти — Гогол.

Точило. Давайте до каші, Устино Федорівно.

Устина Федорівна. Спасибі, я мушу Василюку побачити...

Гогол. Я посунусь, а потім на дрезині покатаю тебе, Вусте.

Устина Федорівна (взяла транзистор). Дрезина твоя, Мартине, не по тому курсу йде. Бачу, що треба буде повертати...

Гогол. Легше на поворотах, Устино.

Устина Федорівна. Я, Мартине, вже як поверну, то не вирівняєш! (Вийшла).

Супрун. Усім перепало.

Точило. До нових віників пам'ятатимеш депутата.

Гогол. Все, що вона отут говорила,— мені до самісінької стрелки. (Гордо походить). Я як покажу їй інструкції та накази... А як присвоять мені майора, то... (Співає «Вийду я на реченьку...»).

Супрун. Прошу. Обідати будемо в лісництві, а зараз — каша. Божественна.

Входить Андрій.

Андрій. Тату, ходімо маму принесемо.

Німа сцена.

Точило. Що? Звідки? Що з нею?!

Гогол. Втопилася?

Супрун. Оце то субота...

Точило. Я ж просив, щоб не йшла купатися на Вітрянку! Чого ж ви стоїте? Біжімо!

Андрій. Та ні, мама жива, але... лежить...

Точило. Налякав ти мене, аж у піт вдарило. Чого ж вона лежить?

Андрій. Погано їй... Купалася та води ненароком напилася. А вода ж брудна... Ходімо, тату...

Некований. Запаскудили Вітрянку...

Катерина та Олена вводять Оксану,
обличчя її закриті хусткою, руки чорні.

Оксана. Оце то лісники! Оце такі хазяї!

Точило. Де ти була, Оксанко?

Оксана. На тому світі. (До Супруна і Некованого). Подивіться, що ви з мене зробили! (Відхилила хустку, обличчя Оксани вкрите чимось чорним і липким). Бачите?! Впізнаєш мене, Остапе?

Гогол. Оце то скупалася! Африка.

Точило. Гогол, не кусайся!

Катерина (принесла води). Давай я тебе відмию, Оксано.

Катерина й Олена допомагають Оксані.

Оксана. А ще лісники! Оце ви так природу оберігаєте?! Оце такі порядки у вас? Річку таку не вберегли! Вода аж чорна, запліснявіла... Як напилася ненароком, то ледве на берег вилізла... В очах миготить, дихати не дає. Якби не Андрійко, то взавтра б і ховали...

Некований. А це вже ви Остапу Кириловичу дякуйте, Оксано Миронівно. Це ж його завод усяку нечисть у річку випускає.

Точило. Не нечисть, а промислові відходи...

Олена. Як подує з Вітрянки, то хоч святих винось.

Гогол. Ти, Оксано, на лісників не нападай. Остапа свого поведи, хай скупається.

Точило. Гогол, не кусайся... А ви хочете, щоб від спиртзаводу одеколоном пахло?

Оксана. Ви хочете, щоб від нашого спиртзаводу «Шипром» відгонило?!

Точило. У мене фільтрів нема, а план виконувати треба...

Оксана. У нас фільтрів нема, а план треба виконувати! Ач які! Хіба не розумієте, що у нас проїзводство смердюче?! Остапчику, проведи мене, я в машині полежу, може, відійду.

Андрій. Я проведу тебе, мамо.

Оксана. На нашій шії план, а вони про якусь Вітрянку! Якби не напилася, то нічого б мені й не було.

Оксана і Андрій вийшли.

Гогол. Сказано, жінка — велика сила...

Точило. Гогол, не кусайся...

Катерина. Порозсідалися, а про нас, Олено, й забули.

Олена (до Левка). По всьому лісі тебе шукала.

Левко. А я тебе.

Супрун. Давайте, до каші. (Налив чарки).

Усі посідали біля казана.

Точило (відпив з чарки). Червоненька, а пече вогнем. А білої нема?

Супрун. Не тримаємо. Зараз біла не так іде, то ми ягідкамиправляємо...

Некований. А ти ж чого не береш чарки, Гогол? Гогол. Не п'ю.

Точило. Давно це біда така з тобою?

Гогол. На дрезині — не п'ю. За нашими правилами — білої не можна... А піджак мій не п'є...

Точило. Гогол, не кусайся. Ну, за здоров'я господарів цих угідь!

Супрун. За всіх здоров'я.

Випили.

Відкривайте казан, Захаре Петровичу. Зараз ароматом вдарить. Фірма «Ліс».

Некований відкрив казан, усі потяглися ложками і переглянулися. Потім один за одним кладуть ложки.

Точило. Нагодував.

Супрун. Та їжте, Катю, проси... О! Згоріла... Субота... Так і знав.

Некований. На вугіль.

Гогол. Антрацит... Кокс.

Точило. Нічого, вдома поснідаємо.

Катерина. Нікуди ми вас не відпустимо, Остапе Кириловичу. Випийте, Мартине Олексійовичу, це ж червона.

Гогол. Ну, якщо червона, то... (*Випив*). А білу — не положено.

Левко (*замріяно*). Гуси відлітають...

Олена. Оце б і я за ними...

Гогол. У них свій розклад руху...

Катерина. Летять у теплі краї далекі... Усім хочеться тепла... А тут весь вік проживеш і... ніхто не знатиме, як серце твоє завмира... і куди воно поривається. (*Раптом*). Хто читав роман «Консуело»?.. Ніхто не читав...

Супрун. Я читав, Катю.

Катерина. Ну й що з того? Ніхто не читає романа «Консуело» і ніхто не розуміє моєї душі...

Точило (*теж замріяно*). А я б міг в опері бути... (*Відійшов од гурту і раптом почав*). Ой дайте ж, дайте мені свободу... (*А закінчив речитативом*). Я свій позор, як той казав, сумею іскупить... От я вам колись заспіваю...

Гогол (*теж замріяно*). А я вас на дрезині пока-таю...

Точило. Давайте ще по одній, на коня, та й до праці, як той казав.

Гогол. Труди наші, труди...

Некований. Щоб ти згорів, Мартине, як ти вже перетрудився.

Гогол. Ніхто не вірить, а я денно і нічно на посту... Як присвоять мені майора...

Супрун. Давайте за жінок наших вип'ємо!

Олена. Нарешті.

Катерина. Згадав.

Гогол. Підтримується одногolosно...

Усі підняли чарки. Входить Василюк.

Ввійшов Андрій, не зводить з неї очей.

Супрун (*помітив Василюка*). Просимо до гурту, Василюк!

Гогол. Привіт прекрасній мавці!

Точило. Яка приємна зустріч! Радий вас бачити!

Василюк. І я. Кого можна привітати з таким влучним пострілом, шановне товариство?

Гогол (*вихопився*). Мене! Мене вітай персонально! Це я, підкреслюю, того оленя...

Василюк. Вітаю, ви справжній лицар! Вам не страшно було, Мартине Олексійовичу, йти на такого звіра?

Гогол (*гордо*). Ще не на таких ходили. Славне оленя — дарую тобі шкуру. Будеш мене згадувати.

Василюк. І ви мене будете... Довго-довго... І ви це бачили, Романе Івановичу?

Гогол. Усі бачили! І можуть підтвердити, що це я власноручно, з правого ствола... Воно вискочило, а я — ша-рах...

Василюк. У прокуратурі будете розказувати, Мартине Олексійовичу.

Гогол. Де? Що? Мене до прокурора? Та ти знаєш, хто я такий? Питаю, знаєш? Форму на мені бачиш?

Василюк (*не звертаючи уваги*). Це було у вашій присутності, Романе Івановичу?

Супрун. Я був, але так, наче й не був... далеченько стояв...

Точило. Ми вдвох саме прикурювали, а воно бігло...

Василюк. І ви це бачили, Захаре Петровичу, і ти, Левку?

Некований. Вийшло, значить, порушення, але я не бачив...

Левко. Я крикнув Гоголу, щоб не стріляв, але вже було пізно... Оленя стояло за три метри...

Гогол. А то хіба не заєць був? Ти диви...

Андрій. Психологічно це можна зрозуміти, фактор випадковості...

Гогол. Точно, був фактор.

Василинка (до Андрія). Я до вас не звертаюсь.

Андрій. Пробачте.

Василинка. А ви знаєте, Романе Івановичу, що у нас їх всього шістнадцять...

Точило. Тепер буде п'ятнадцять...

Василинка. У вас глибокі знання з математики, Остапе Кириловичу.

Катерина. Через якусь козу псувати людям настрій.

Василинка. Якщо мої слова ображають вас, Катеринно Пилипівно, то я не затримую... Ми цих оленят привезли з Волині, молоком поїли, берегли як...

Точило. Поїхали, Андрію, бо ця лекція, видно, буде довга. (Іде).

Василинка. Ви мені потрібні, товаришу Точило. І хоч вам не цікаво, але змушена повідомити, що полювання на оленів у нас суворо заборонене. Це стосується всіх. А тепер прошу пред'явити мисливські квитки і відстрілочні картки.

Усі переглянулись.

Супрун. Та не чіпляйся, Василю, в усіх є.

Точило. Я, правда, вдома залишив...

Гогол. А в мене зовсім нема, я не мисливець, Василю... Я люблю всяку... флору і фауну люблю... Це я ненароком... Думав, заєць.

Василинка (до Андрія). Ви теж удома забули?

Андрій. Я тут випадково, тобто не випадково, а...

Оксана. Товариш лікар не стріляв.

Василинка (до Супруна). У вас теж нема?

Катерина. Що це за допит? Романе! Ти як з директором розмовляєш?!

Гогол. Не з директором, а з тимчасово виконуючим...

Точило. Не кусайся, Гогол.

Супрун. Потім оозберемося, Василю.

В а с и л и н к а. Обов'язково, Левку, відвези оленя на садибу.

Л е в к о. Добре. Оленко, я за тобою приїду.

О л е н а. Я через балку йтиму, стрінеш.

Олена і Левко вийшли.

В а с и л и н к а. А ви, Захаре Петровичу, складіть акта. *(Вийняла з планшета папір і ручку, подала Некованому).*

Н е к о в а н и й. Буде зроблено, товаришу лісничий.

В а с и л и н к а *(до Андрія)*. Ви теж були там присутні? А, пробачте, я ж вас бачила тут... Жаль, що Левко поїхав. *(Знову до Андрія)*. Тоді ви мені допоможете.

А н д р і й. З радістю!

В а с и л и н к а. Радості не буде. Забирайте рушниці й несіть за мною.

Андрій забирає рушниці.

К а т е р и н а. Це нахабство!

Т о ч и л о. У машину рушниці віднеси, Андрію, бо до контори далеко.

В а с и л и н к а. У мене ще немає машини. Пробачте, що затримала вас.

Василінка вийшла,
за нею пішов Андрій з оберемком рушниць.
Мовчання.

Т о ч и л о. Ну й кадру ти, Романе, підібрав!

К а т е р и н а. На свою голову.

Г о г о л. Це ж я у формі, і як вона зі мною розмовляла? А щоб я був без форми?

С у п р у н. Дуже її налякала ваша форма.

К а т е р и н а. Ех ви, мужчини! Якесь солوم'яна вдовичка висповідала вас, як школяриків...

Знову мовчання.

Н е к о в а н и й *(до Супруна)*. Ваше ім'я, прізвище і по батькові?

С у п р у н *(скипів)*. Ви кого питаєте? Хто тут начальник?! Я — директор!

Н е к о в а н и й. Не кричіть, Романе Івановичу, бо, поперше, я виконую службовий обов'язок, а, по-друге, ви не директор, як уже на те пішло, а тевео. Самі казали.

Г о г о л. Правильно. Кожне тевео в директори пне-ться.

Т о ч и л о. Не кусайся, Гогол.

Некований. Тоді я почну з Остапа Кириловича. (До Точила). Ваше прізвище, ім'я та по батькові?! Рік народження?

Точило. Гогол убив оленя, з нього і починай!

Катерина. Щоб ви, Захаре Петровичу, вже на тинах писали! Ви ж нас на весь район ославите. Щоб вам ці кози повиздыхали! Ромаше, дай йому вказівку, щоб ішов під три вітри, або я йому дам.

Некований (до Гогола). Почну, Мартине, з тебе.

Гогол. На кого ти пишеш?! Я як одягну парадну форму, та як поїду кудись, то твоя солом'яна вдова буде... значить, пальчиком у мої двері стукати. Мені майора можуть присвоїти... Підкреслюю і йду до дрезини.

Некований. Я мушу записати порушення закону по формі, товаришу Гогол.

Гогол. Я тобі не Гогол, а Гоголь! У мене м'який знак є.

Некований. Ти собі цього знака випросив у писаря, коли до призову йшов. Я знаю. Ще й галіфе діагоналеве віддав ротному писареві. І крім того, було тобі сказано, що Гоголь це той, що: «Чуден Днепр при тихой погоді...» А ти — Гогол. Літературу треба читати. Нічого, я і так запишу! (Пише).

Супрун (знервовано ходить). Ще така одна субота і ти, Катю, залишишся вдовою... Збожеволіти можна.

Некований. Я і вас, Катерино Пилипівно, у свідки запишу. Ім'я, прізвище, рік народження?

Катерина. Яке вам діло до мого року? Як вам, Захаре Петровичу, не соромно таке питати у жінчини?

Гогол. Років сорок п'ять уже стукнуло.

Катерина. Я вас як «стукну», то й у дрезину не втрапите! «Стукнуло».

Супрун. Вгадали, Мартине Олексійовичу.

Катерина. «Вгадали», «вгадали», ворожити засмікані. А мені двадцять п'ять у райцентрі дають.

Супрун. Як дають, то бери.

Катерина. Ніякої культури, наче з лісу повиходили! А якщо ви вже так хочете, то зарубайте собі на носі, що мені не сорок п'ять, а тридцять п'ять років і дев'ять місяців.

Некований (до Супруна). Буду вас записувати.

Супрун. Не доводь мене, Захаре, до білої гарячки!

Некований. Ваше прізвище, ім'я і...

Супрун (кричить). Галілей я! Галісео Галілей, а то моя дружина!

Музика.

Повертається коло, або дальші події відбуваються на просценіумі.
Іде Василинка, за нею несе свій вантаж Андрій.

Андрій. Можна спочити?..

Василинка. Можна.

Андрій (поклав рушниці). Ти мене впізнала?

Василинка. Ні.

Андрій. Ми ж з тобою... Пам'ятаєш Магадан? Наш студентський будівельний загін працював на дільниці твого чоловіка... і ми якось у клубі зустрілися...

Василинка. До нас багато приїздило студентів.

Андрій. Ми ж знайомилися. Мені так сподобалося, що тебе називали Василинкою...

Василинка. Тут мене називають солом'яною вдовою.

Андрій. А мене Андрієм... Точило Андрій, я працюю хірургом у Вінниці, наша клініка славиться...

Василинка. Мене твоя біографія не цікавить.

Андрій. Ну, я... просто хочу, щоб ти мене пригадала...

Василинка. Навіщо? Мені лікарська допомога не потрібна.

Андрій. Василинко, ти розумієш, що всі ці два роки...

Василинка. ...ти думав про мене. Не спав почей і щодня ходив на поштамт, сподіваючись одержати від мене листа...

Андрій. Ходив...

Василинка. Банально. Ти примітивний, як ота суха сосна.

Андрій. Можливо, але вона колись була живою... Я справді думав про тебе.

Василинка. Ходімо!

Андрій. Ти повинна вислухати мене.

Василинка (бере рушниці, але Андрій забирає їх). Будеш говорити, що закохався, що без мене не можеш жити?

Андрій. Буду.

Василинка. Є вихід — стріляйся. (Подала рушницю). Можеш з цієї...

Андрій. Я... я щасливий, що зустрів тебе, у мені все перевернулося...

Василинка. Це небезпечно. Звернися до лікаря. І взагалі припини оці розмови. Я не люблю. (Вийшла).

А н д р і й. А я люблю! (Вийшов).

Повільно іде О л е н а. Зупинилась,
заклала пальці в рот і пронизливо свиснула. Вбігає Л е в к о.

Л е в к о. Я тут, Оленочко! Квіточку ось тобі зірвав. Що
з тобою?!

О л е н а. Левку, здається, пульсація, ой...

Левко цілує Олену.

(Вона обняла його міцно-міцно). Відпустило... а ти забув...

Л е в к о. Про що?

О л е н а. Про наше свято.

Л е в к о. Не забув. Я пам'ятатиму всі дні, Оленко.

О л е н а. А... погані теж?

Л е в к о. Вони будуть такими, Оленко, якими захоче-
мо ми.

О л е н а. Твої дні не такі, як мої.

Л е в к о. Чому?

О л е н а. Бо ти кращий за мене... А мої — довгі й нудні...

Л е в к о. Я не кращий... мені просто ніколи...

О л е н а. Я теж пішла б працювати з тобою, якби не
мама. Левку, знову пульсація!

Левко цілує Олену.

Відпустило.

Л е в к о. І отак двісті чотири дні...

Виходять.

За ними з'являються Некований і Устина Федорівна,
з транзистора — пісня.

Устина Федорівна. А я вас ждала, ждала...

Некований. Поки домучив того протокола...

Устина Федорівна. То ви наче щось говорили
та й замовкли...

Некований. Вже й забув, Устино Федорівно...

Устина Федорівна. Ніби щось про самотнє жит-
тя говорили...

Некований. Еге...

Устина Федорівна. І що важко без друга...

Некований. Еге...

Устина Федорівна. Правду кажете, Захаре Пет-
ровичу.

Некований. Та наче слова десь по дорозі розгубив...

Устина Федорівна (взяла під руку Некованого).
Познаходимо, Захаре Петровичу, усі чисто словечка знайдемо...

З транзистора — музика. Вийшли.
Входять Точило й Оксана.

Оксана. Ой заведе нашого Андрія та Василя, ой заведе, чує моє серце.

Точило. Ніде він не дінеться.

Оксана. Як лунатик ішов за нею... Не знаєш ти, Остапе, жінок. Жінка все може зробити.

Точило. Знаю... Ти мене в консерваторію не пустила і пропав мій талант безповоротно...

Оксана. Та-а, Остапчику, що було в тебе, те й зосталося...

Точило. Сиджу на цьому заводі, і ніхто не знає, що такий співак брагу в чанах колотить... Колись іще люди почують...

Оксана. Почують, почують, Остапчику... Ходімо.

Точило (роздумуючи). Може, Дмитро Гнатюк ще візьме таку ноту, як я, а може, й не витягне...

Вийшли.

Повільно входить образений на весь світ Гогол.
Зупинився.

Гогол. Через якусь миршаву козу вона мене... майора... начальника стратегічного об'єкта прокурором лякає!.. І... якщо така правда на світі, то я... сяду отут каменем і... нікуди не піду! Пропадай моя дрезина, всі чотири колеса! (Вийшов).

Входять Катерина і Супрун.

Катерина. А я кажу чотирьох! Сенька той, що на кларнеті грав — раз!

Супрун. Раз...

Катерина. Голова сільради з Новофастова? Два?

Супрун. Два і учитель ботаніки — три.

Катерина. А начальник пошти?

Супрун. Не було начальника!

Катерина. Був. Що, по-твоєму, пошта була без начальника?

Супрун. А я кажу, що не було начальника.

Катерина. Тоді бувай здоровий! Іду до мами! Візьму свій роман «Консуело» і піду.

Супрун. Катю, дорога моя, іди, іди до матері, куди хочеш іди, бо я цієї суботи не переживу... У мене теж починається пульсація.

Катерина. Ага, проганяєш?! Може, до солом'яної вдовички потягнуло? На зло тобі не піду ні до якої матері!

Супрун (гукає). Гей, хто в лісі! Дайте мені ружжо! П'ять кубометрів соснових дощок за ружжо. (Вибіг).

Катерина. Біжи, біжи! Я тобі такого калібра підберу, що й додому не втрапиш! Я тебе виведу на орбіту! (Рішуче вийшла).

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Подвір'я біля хати Устини Федорівни. Під старим горіхом — столик, на ньому транзистор, навколо столика — почорнілі від часу лави. Цвітуть айстри, чорнобривці. На кілочках низенького парканчика — диво: десятки розмальованих горщиків, макітерок, їх розвішує та розставляє Устина Федорівна. У глибині двору висять хутра північної звірнини, серед них біліє і ведмежа шкура, вишивана оленяча малиця і піми.

Вечоріє.

Входить Оксана Миронівна.

Оксана. Устино Федорівно, здрастуйте!

Устина Федорівна. Заходьте, Оксано Миронівно. Оце привезли мої веселики з гончарні, то я дивлюсь, чи не перепалили дівчата...

Оксана. Красиві, справді, наче веселка на подвір'ї. А то шкури сушите?

Устина Федорівна. Хай воно сказиться, Оксано. Щотижня розвішую, щоб міль не поїла, а він присилає, а він шле, наче нас снігом засипає.

Оксана. Хто?

Устина Федорівна. Та Федя мій з Магадана. А навіщо воно? Пише, продайте, мамо, а кому воно потрібне? Може, в городі хто й узяв би, в кого гроші дурні, а в нас це, слава богу, в шкурах не ходять. Одне слово, хай воно сказиться! Сушу та лаюся, та волочу оці шкури, отаке життя од сина маю. За три роки і порога материного не переступив, і листів не пише.

Оксана. Відпустки, мабуть, вашому Феді не дають...

Устина Федорівна. Дають, так він же не бере.

Гроші заробляє. Йому ця копійка і світ заступила: матір забув, дружину спровадив.

Оксана. А казали, що вона сама від нього поїхала.

Устина Федорівна. Не від нього, а від клімату. Лікарі заборонили Василичці там жити. Інший би чоловік і сам за жінкою потягнувся б: куди голка — туди ж і нитка, а мій, значить, одірвався. Гроші, гроші — тільки й мови, тільки й думки. Та ще оці шкури. Тьху! Оце поїде Василичка, то я їх у заготівельну контору здам, по квитанції.

Оксана. А що, Василичка справді виїздить?

Устина Федорівна. Вже й заяву Супруну подала. Сьогодні їде.

Оксана. Авжеж, бо що це за життя: він там, вона — за тридев'ять земель.

Устина Федорівна. Ходить солом'яною вдовою по світі, а він карбованці складає. Ніякої свідомості нема. Я вже йому писала і просила, ти ж, кажу, комсомолом виховувався в інституті, і в роді нашому грошолобів не було. Мені за оці горщики та миски сто разів гроші давали — не беру. Розмалюю та й роздам людям...

Оксана (розглядає посуд). Славно у вас виходить, Устино Федорівно. Такі чарівні візерунки!

Устина Федорівна. Спасибі, бабуня та мама покійні цього дива навчили... Уже шість медалей з виставок маю, одну з Парижа прислали і диплома, не по-нашому написано... А синові не зуміла душу красою освітити: клопоти вдовині, мабуть, не дали... Я вам оцю макітерку подарую, Оксано.

Оксана. Спасибі... А діти... сказано: малі не дають спати, а великі — дихати. І в мене біда за бідою, як туман над водою.

Устина Федорівна. Що ж у вас, Оксано?

Оксана. Якщо вже прийшла, то скажу. Андрія мого з путі збито.

Устина Федорівна. Хто ж це його спантеличив?

Пауза.

Оксана. Та ваша ж невісточка, Устино Федорівно.

Устина Федорівна. Василичка? Ні, Оксано, вона в мене не з того сорту. Під моїм наглядом живе, а я все бачу.

Оксана. Та не все знаєте. Мій Андрій через вашу Василичку клініку у Вінниці залишив і направився у нашу сільську лікарню. Вчора й наказа з району привіз.

Устина Федорівна. От і хірурга свого матимем!

Оксана. Це вона йому дорогу перекопала, невісточка ваша, першого ж сорту.

Устина Федорівна. Щось тут не так, Оксано, не та інформація.

Оксана. Сам сказав мені, що любить. В очі сказав. Життя, каже, мені без неї не буде. От вам і інформація.

Устина Федорівна. Так вона ж заміжня і до чоловіка сьогодні їде.

Оксана. І я ж йому кажу та плачу, а він своє. Отак пропаде хлопець.

Устина Федорівна. Не повірю, вона ж у мене тиха, як вода.

Оксана. Тиха вода греблю рве... А мого Остапа хто по комісіях тягає за оту Вітрянку? І сьогодні повістка прийшла. Дихати не дає нам контроль.

Устина Федорівна. А це вже діло державне, Оксано. Якщо запаскудив річку ваш завод, то хай Остап Кирилович і одвіт держить, бо Вітрянка не по вашому подвірю тече, а річка, можна сказати, народна... Споконвіку через нашу землю несе чисті води з Білорусії та Росії... По ній віночки повинні пливти та пісні дівочі, а ви...

Оксана. Остапові не віночки треба пускати, а план виконувати, Устино Федорівно... Хай віночки вже ваша пускає... Ото передайте, що коли не відстане, то і я до контролю дійду... До районного, а може, ще й вище! Отак і скажіть! (Іде). У нас план на ниточці теліпається в третьому кварталі, а вона: «Фільтри»! (Вийшла).

Сторожко входить Катерина.
Провела поглядом Оксану.

Устина Федорівна. А макітерка? (Так і стоїть з макітеркою в руках посеред двору).

Катерина. Оце, Устино Федорівно, такі люди! Ти до них з добром, а вони... Продали? Ні! Та кажіть же! (Побачила малицю і заспокоїлась).

Устина Федорівна. Що? Нічого я не продавала.

Катерина. І добре зробили... Теж мені модниця знайшлася!

Устина Федорівна (все ще думаючи про своє). Остап не хоче глянути далі свого муру заводського і вона з ним...

Катерина. Отож такі люди, я вам кажу! Ніхто не хоче дивитися далі... Ото ваша Василинка ще дивиться та мій Роман виглядає, а решта... Добре ви її, Устино Федорівно, відбрили. А з Андрієм своїм носить, як курка з яйцем! Дуже потрібна така «цяця» Василинці...

Устина Федорівна. Чого ж, хлопець славний.

Катерина (зорієнтувалася зразу). Золотий хлопець. І на лікаря вивчився...

Устина Федорівна. І... і в нашу лікарню в село повернувся...

Катерина. Воно ж буває, що і в дурних розумне дитя вродиться...

Устина Федорівна. Та ні, Точило — чоловік розумний, але...

Катерина. Засмиканий він, Устино Федорівно. При такій жінці хіба виб'єшся в люди?

Устина Федорівна. Та й Оксана ж славна. Не маю на неї обиди, бо то вона зопалу, не подумала та й прибігла...

Катерина. Правильно! Оксана і скаже що, і зробить, то воно до ладу... Не один рік дружу з нею... Такі люди славні!

Устина Федорівна. А чого це ти, Катю, так мені догоджаєш, га?

Катерина. Не догоджаю, Устино Федорівно, а вчуся. Ви ж, що не скажете, то — в яблучко... Та так нічого і не купила у вас Оксана?

Устина Федорівна. А що ж вона купуватиме в мене? Кажі, Катю, чого прийшла?

Катерина. Скажу, Устино Федорівно. Як до матері прийшла... Я ото бачила у вас... шубу... ту, що Федя прислав...

Устина Федорівна (взяла малицю). Оцю?

Катерина. Еге... Я Оксані сказала, що купила б у вас, поки ще молода, якби продавали... (Взяла малицю, милується нею). Та думала, що вона перша прибігла...

Устина Федорівна. Я, Катю, не продаю.

Катерина. Жаль. Дуже модна штука. (Одягнула). Як на мене шита... Я б вам сто карбованців дала, Устино Федорівно...

Устина Федорівна. Та ти що, такі гроші?!

Катерина. Сто тридцять... Це ж в усьому районі ні в кого такої нема... в області нема! Беріть сто сорок, Устино

Федорівно, їй-богу, я вже й не засну... Я ще вам романа «Консуело» на додачу дам.

Устина Федорівна. Бери, Катю, та носи здорова. І нічого мені не треба...

Катерина (обняла Устину Федорівну). Вік буду дякувати! Тепер Оксана лусне від заздрості. Спасибі вам.

Устина Федорівна. Візьми ще й чоботи. Піми звуться.

Катерина. О! Тепер не одній у районі в носі закрутить, коли я на вулицю вийду! Ще раз вам дякую, Устино Федорівно, а про Точила і його Оксану скажу: який їхав — таку й здивав! (Іде).

Устина Федорівна. Катю, а отой роман... про що?

Катерина. Про любов, Устино Федорівно. Там така любов, що, як сяду читати, то Роман по два дні без обіду ходить, а я читаю та плачу...

Пауза.

Устина Федорівна. То принеси, Катю, на день, якщо про любов...

Катерина. Я принесу вам... А обідати до мене будете приходити.

Увійшла Василинка, здивовано оглянула Катерину.

Василинка. Ви що, на полюс зібралися, Катю?

Катерина. На полюс, Василинко, вже пізно, а на наших широтах ми ще поводимо декого! (Вийшла).

Устина Федорівна. З самого ранку гості...

Василинка. А я з лісом прощалася...

Устина Федорівна. Оксана приходила...

Василинка. Чого?

Устина Федорівна. Довго розказувати... Андрій, каже, чогось у селі залишається.

Василинка. Як «чогось»? Працювати буде.

Устина Федорівна. Каже, що через тебе... Закохався... Це правда?

Василинка. Правда.

Устина Федорівна. А ти?

Василинка. У мене є чоловік, мамо. Далеко-далеко...

Пауза.

Устина Федорівна. Їдь, Василинко, подалі від гріха. Скільки ж тобі соломяною вдовою жити? Може, ти

і Феді очі відкриєш, він же любить тебе і... зараз пише... рідко, але пише.

Василинка. Пише... Та не кличе, мамо.

Устина Федорівна. Тебе жаліє, і ти ж любиш його, а на відстані і любов засохнути може, Василинко. Щоб деревце росло — поливати треба...

Василинка. Я поїду, мамо.

Устина Федорівна. Молодій жінці без чоловіка жити важко: кожне якусь мисль про неї носить... Півзими листами, які тобі женихи з усього району писали, грубку розпалювала... Дим од них пішов за хмари, а люди все язиками плещуть, ти не знаєш, а я ж чую...

Василинка. Поїду — замовкнучь.

Устина Федорівна. Федю на дорогу наверни, Василинко, бо так і пропасти можна. Мене слухати не хоче, то хай любов свою послухає, бо не можна життя своє на копійку міняти. Мої слова оці передай йому і... *(Пішла з хати)*.

Василинка сіла біля столу, схлипла голову на руки.

(Увійшла з великою, розписаною веселими фарбами, таріллю). Оце візьми, Василинко, і йому передай... Це я малювала, коли він на світ прийшов... У кожному мазочку — мої думки отут zostалися... Любисток — щоб вік його довгий був, соняшник — щоб сонце йому світило. Якщо забув, то хай розіб'є і черепки в море холодне викине...

Василинка мовчки взяла таріль, поклала на стіл і пішла до хати. Входить у парадній формі Мартин Олексійович Гогол.

Гогол *(козирнув)*. Маю честь!

Устина Федорівна. Здоров, Мартине, звідки?

Гогол. Я на дрезині. Мені б вашу невісточку побачити. Сказали в лісництві, що вдома. Присутствує?

Устина Федорівна. А навіщо вона тобі?

Гогол. По службі. Даремно ви, Устино Федорівно, тоді в лісі мене перед людьми споганили. Підкреслюю: даремно. Так як я вас поважаю і люблю, то ніхто вас так не поважає і не любить. Люблю вас як депутата нашого районного, захисника... прав трудящих нашого району.

Устина Федорівна. Ощасливив ти мене, Мартине.

Гогол. Я за вас і в обласну Раду голосувати буду! Я вас у Верховну висуну, Устино Федорівно, і віддам свій голос... Я на вас напишу, тобто про вас напишу, статтю

в центральну газету нашу «Гудок» або в «Лесную промышленность».

Устина Федорівна. За що ж це ти мене отак розхвалюєш, Мартине, аж невдобно?!

Гогол. Прошу вас, щоб за мене слово замовили Василиці, щоб, значить, дала мені спокій і не чпала мене і моєї вузької колії.

Устина Федорівна. Не підходить нам, Мартине, твоя «вузька колія»... Нам широку треба. Твоя забута колія вже й чортополохом поросла, а навколо ж — життя. По тих рейках треба, щоб вагони з лісом стугоніли, а не ти дрезиную зайців лякав. Ти ж і працювати розучився, запах од сну...

Гогол. Я працюю, в поті чола свого труджуся, а спати кожен мусить, бо життя чоловікові одне дається, то треба хоч виспатися... Та не дають. Устино Федорівно, мені штраф прислали за ту козу, то поговоріть з Василинкою, щоб зменшили, а я про вас у «Гудок» чи в «Лесную промышленность»...

Устина Федорівна. Про штраф з нею говори, а в «Гудок» уже написано, Мартине. *(Іде)*.

Гогол *(розглядає ведмежу шкуру)*. Оце то шкура! Мда-а! Оце б мені таку на дрезину...

Устина Федорівна. Зараз покличу Василицю. *(Пішла до хати)*.

Гогол розглядає шкуру. Входить Василиця.

Гогол. Честь маю, Василю Олександрівно!

Василиця. Слухаю вас, Мартине Олексійовичу.

Гогол. Ось мені прислали, щоб я штраф заплатив за оту козу... *(Подає папірець)*. Деруть, як за африканського слона. То прошу, щоб зменшили трохи... Я ж люблю флору і фауну люблю... І фотоапарата можу купити...

Василиця. Якби я була суддею, Мартине Олексійовичу, то ви б і хату свою продали за те оленятко.

Пауза.

Гогол. Тоді я піду у вищі інстанції... Тобі ще до мене навшпінках тягнутися треба! Я — начальник залізниць! Вузької, але... довгої!

Василиця. Нічого, Мартине Олексійовичу, якось дотягнемось.

Гогол. Моя вузька колія в стратегічному резерві. Я секретні інструкції з червоними сургучевими печатками одержую під розписку! Мені майора можуть присвоїти!

Василинка. А рейки продавали теж по інструкції?

Гогол. Це критичеська брехня! Я ж казав, що продав, значить, той... виписав передовикам колгоспного виробництва. Підкреслюю: передовикам. І колія моя у справності! Хоч сьогодні можна засвічувати семафори.

Василинка. Засвіtimo, Мартине Олексійовичу.

Гогол. Давай, Василинко, мирно розійдемося: напиши, щоб мені зменшили штрафа, а я зі свого боку... Я ж люблю і флору і фауну люблю...

Василинка. Заплатите штраф, то ще більше будете любити.

Гогол. Ясно. Тупик.

Пауза.

Хай мені, підкреслюю, руки покорчить, якщо я колись візьму в руки рушницю. Куплю собі фотоапарата.

Входить Андрій з пучком папороті.

Андрій. Не заважаю?

Гогол. Я вже відправляюсь. Як там Остап Кирилович поживає?

Андрій. Спасибі, просив привіт передати і оцей пакет. (Подав Гоголу конверт).

Гогол (розірвав, вийняв з конверта газету «Гудок»). Спасибі, не забуває мене Остап. Що це він тут червоним олівцем обмалював? (Читає). «Забута залізниця»... Що, що? Як же це? Про мене пише «Гудок»... Заросла бур'яном... кричуща безгосподарність... Підпис: «Устина Моторна, депутат районної...» Встигла... (Знову читає). «Від редакції... Як повідомили нас з міністерства...» Уже й повідомили... «Ухвалили передати вузькоколіїну залізницю... Журавлинському лісгоспзагу...»

Василинка (заглядає в газету, теж читає). Нарешті!

Гогол. Ухвалили, значить, і підкреслили.

Василинка. Що ви тепер скажете, Мартине Олексійовичу?

Пауза.

Гогол. Ти думаєш, що я порядку не знаю? Якщо вже ухвалили, то... Я згоден з міністром. Так і передай Устині

Федорівні, що Гогол з міністром згоден. Маю честь! (Вишов).

Василинка. Ти звідки, Андрію?

Андрій (подав папороть). З лісу... це тобі.

Василинка. Дякую, жаль, що без цвіту.

Андрій. Не міг знайти.

Василинка. Треба вночі шукати...

Андрій. Можна знайти?

Василинка. Дехто знаходить.

Андрій. Є щасливі й без цього цвіту.

Василинка. Є, але цвіт папороті — це вже, так би мовити, щастя гарантоване...

Андрій. Давай пошукаємо, Василинко.

Василинка. Уже ніколи... А там папороть не цвіте...

Андрій. Треба шукати тут.

Василинка (усміхнулася). Уже замовлено квитка на літак.

Андрій. Відмовся...

Василинка. Не можна.

Андрій (після паузи). Я не примирюся з тим, що ти пойдеш і... може, назавжди.

Василинка. Не треба про це.

Андрій. Чому?

Василинка. Бо ти все це вигадав, Андрію.

Андрій. Хіба можна вигадати любов?

Пауза.

Василинка. Можна... Вона завжди буде, наче марево... І ніколи до нього не дійти...

Андрій. Хай буде хоч марево... А я йтиму... і дійду.

Василинка. Ти занадто самовпевнений...

Андрій. Це відчай... Як я буду тут без тебе, як?

Василинка. Ти можеш повернутися в свою клініку і не ставити гамлетівських запитань.

Андрій. «Бути чи не бути?» — супроводжує багатьох людей усе життя. Лісові мавки, звичайно, позбавлені цього...

Пауза.

Василинка. Ти, Андрію, фантазер... Яка я мавка? Колись, може, й була... Вивезли, забрали з лісу... сипнули в душу холодним снігом... Там він і лежить... Так часом холодно...

Андрій. Ти сподіваєшся, що там він розтане?

Василинка. Не знаю...

Андрій. Чого ж їдеш?

Пауза.

Василинка. Треба.

Андрій. З почуття обов'язку?

Василинка. На це важко відповісти.

Андрій. На все можна відповісти: «так» або «ні».

Василинка. Як просто! Так можуть відповісти лише комп'ютери, але не можна запрограмувати людські почуття.

Андрій. Звичайно, але ми інколи боїмося дати собі конкретну відповідь.

Василинка. Можливо... Але ж є сумніви, Андрію?

Андрій. Їх породжує невпевненість, коли треба зробити вибір...

Василинка. А для тебе все ясне?

Андрій. Я залишив клініку і приїхав сюди... Я хотів бути поруч з тобою... Тепер ти поїдеш і... знову я сам...

Василинка. Але, даруй, я не кликала тебе.

Андрій. Ти мене кликала з першої нашої зустрічі... Може, найбільша любов та, про яку ще не знаєш...

Василинка. Я нічого не говорила тобі...

Андрій. Так, але я все чув... І нічого не міг вдіяти з собою.

Василинка. Ти хочеш примусити мене повірити в це?

Андрій. Якщо можеш — повір.

Василинка. Навіщо?

Андрій. Бо я кохаю тебе.

Пауза.

Василинка. Навіщо?! (*Вибігла*).

Увійшла Устина Федорівна,
здивовано провела її поглядом.

Устина Федорівна. А це ж куди?

Пауза.

О, лікар! А ми, хвалити бога, здорові, бігаємо... Сподобалася...

Андрій (*не дав договорити Устині Федорівні*). Давно, Устино Федорівно. Ще як у Магадані зустрів, то... Я їй сказав, а вона не хоче слухати...

Устина Федорівна. Питаю, чи лікарня наша сподобалася.

Андрій. Лікарня?.. Так... Ви чудово розмалювали дитячу палату, аж сміється...

Устина Федорівна. То ж для діток... Добре, Андрію, що ти до села прибився... Треба нам сили молодой. Бо є ж такі, що вивчиться на нашому хлібі, та й забуде... Добре, що приїхав. Поздоровляю.

Андрій. Спасибі.

Устина Федорівна. Йди здоровий.

Андрій. Але я хотів розказати вам про Василюку...

Устина Федорівна. Уже про неї розказано і записано, Андрію... Запізнився.

Андрій (тихо). Запізнився... (Вийшов).

Устина Федорівна (гукає). Василюку!

Входить Василюка.

Василюка. Що, мамо?

Устина Федорівна. Уже спровадила.

Василюка. Бачу.

Устина Федорівна. Чого він приходив?

Василюка. Прощатися.

Устина Федорівна. Ще не бачила, щоб так прощалися... Чого ж утекла?

Василюка. Так...

Устина Федорівна. Ну, нічого, я йому все пояснила, щоб у тумані не ходив.

Василюка (байдуже). Добре, мамо.

Устина Федорівна. Ти поїдеш, а я не хочу, щоб про тебе слава пішла.

Василюка. Мені все одно, хай іде...

Устина Федорівна. Несвідомих ще ж багато, дочко... Між людьми дружба може бути і всяке... розуміння, а не кожний збагнути це може... Ось до мене Захар Петрович заходить... По дружбі порога переступає... А що говорять? Що хочуть. Не розуміють, що я вдова, і він без ласки жіночої по лісах бродить... Людині потрібна ласка і слово душевне для... благородства життя... Щоб вона з світлою радістю в душі ходила, чогось чекала, бо коли немає надій, то і людина вже не живе... Ходить по світі... Їсть хліб... працює... а не живе... Так і Захар Петрович...

Пауза.

Василюка. То хай би перебирався до нас, мамо.

Устина Федорівна. Ось ти розумієш психологію, то воно й слухати приємно... Але ж літа, Василюк... Білим снігом припорошило вже голови наші... наступає зима.

Василинка. Та навіщо їх лічити?!

Пауза.

А сніги тануть, мамо, від тепла людського, від любові тануть... і приходять весна...

Устина Федорівна. То правда, дочко... Від любові — тануть... Тяжко мені самій буде, як ти від'їдеш... А так хоч би хто закурив у хаті та покашляв, то воно й веселіше.

Василинка. Захар Петрович ще не кашляє, мамо.

Устина Федорівна. Оце ж така філософія виходить: сивина в коси, а біс в ребро, як старі люди казали. *(Увімкнула транзистор)*. Мовчить. А вже повинна «Юність» говорити. *(Жбурнула транзистор)*. Отакий норостивий попався транзистор. Коли хоче, тоді й грає, анархіст!

Василинка. Ви з ним, мамо, й не розлучаєтесь.

Устина Федорівна. Та веселіше з ним. То пісню послушаєш, то вісті з усього світу — все щось у голові та в серці залишиться. *(І раптом з транзистора полилися могутні акорди Першого концерту для фортепіано з оркестром Чайковського)*. Тихо. Чайковського передають.

Та радість була недовгою — транзистор замовк, як не трусилася ним Устина Федорівна.

Оце така в мене техніка, доню.

Василинка. Ой, які ви в мене молоді, мамо! Весняні! Де ж це та зима!

Устина Федорівна *(розсміялася)*. Якби літа вернулися, то ще б хлопці горнулися.

Входять Левко і Олена.

Олена. Та невже це правда?!

Левко. Як же це так, Василюк? Такий розворот у наших лісах почали, а ти — їдеш?

Олена. Я, коли почула, то зразу мене радіацією прошило.

Левко *(суворо)*. Оленко!

Василинка. А казав Андрій, що вже вилікував.

Левко. Як рукою зняло. Але мама не вірить.

О л е н а. Ще тільки інколи пульсація вдарить, як Левка довго ввечері нема.

У с т и н а Ф е д о р і в н а. Чим же він тебе вилікував, Оленко?

О л е н а. Гіпнозом поставив мене на ноги Андрій... Прийшла я до нього, посадовив мене на дивані. Я питаю: до якої степені роздягатися? А він каже: не треба. Зроблю тобі одну процедуру і все. Відчинив двері з кабінету, а коридор довгий-предовгий... Поставив мене обличчям до дверей і каже: зараз я увімкну апарат і будеш здорова, тільки не бійся. Стою та тремчу, думаю, зараз током шпигне. Коли це щось як вріже, вибачайте, мене... То я аж на вулиці опинилася. А він сміється. Я — до нього. А він: ото йди і ніколи не приходь до лікарні. У тебе не пульсація, а симуляція. І коли будеш придурюватися, то сама помреш, а Левко знайде хоч і гіршу, та розумнішу. Мамі привіт, каже, передай.

Розсміялись усі.

Л е в к о. Таким гіпнозом я тебе і сам вилікував би, так любов не дає. Жалко.

О л е н а. Я на роботу вже піду, Василинко... Я хочу, щоб і мої дні красивішими стали...

В а с и л и н к а. Ой, давно вже ліс чекає! Ми тебе лісником призначимо.

Л е в к о. Рано ще, хай на розсадник іде.

О л е н а. Що? У технікумі в мене кращі оцінки були, ніж у тебе! Призначай, назначай мене, Василинко.

Л е в к о. Це що, замість мене, виходить?

В а с и л и н к а. Ти на моє місце станеш — лісничим. Я Супруна просила.

У с т и н а Ф е д о р і в н а (подає два горщики Левкові й Олені). Це вам, ліснички мої паровані. Тільки ж не побийте, бо прикмета погана, коли горшки б'ються.

О л е н а. Збережемо.

Л е в к о. Спасибі. А без тебе, Василинко, важко буде.

В а с и л и н к а. Зараз головне, Левку, протягти вузькоколіяку до найдальших лісових кордонів. План розумно складіть з проєктантами.

Л е в к о. Простежимо.

В а с и л и н к а. І ще... пишіть мені. Хоч словечко.

О л е н а. Про все писатиму. Ми тебе провждати прийдемо... А що мені Левко купив! (Щось тихо говорить Ва-

силинці). А тут... оборочка, а тут така строчка... І дзвоном таким розходиться...

В а с и л и н к а. Покажеш?!

О л е н а. То ходімо.

В а с и л и н к а. Я скоро, мамо!

У с т и н а Ф е д о р і в н а. Не барися ж, бо до поїзда треба!

Олена, Василинка і Левко вийшли. З приймача лине пісня.

(Приносить фарби і таріль, заглиблюється в роботу).

Входить Захар Петрович Некований. Він у новій формі, з двома орденами Слави та орденом Трудового Червоного Прапора на френчі.

(Тихо співає і не помічає гостя).

Некований і собі підтягує.

Некований. А ви все за роботою, Устино Федорівно?

Устина Федорівна. Налякали ви мене, Захаре Петровичу. Підійшли, а я і не почувла. Легка нога у вас.

Некований. То вже наша звичка лісова, щоб звіра не сполохати, пташку на гнізді не зачепити... Ліс тишу любить.

Устина Федорівна. А ви звідки при такому параді?

Некований. Та шкільне лісництво відкривали, то Василинка мене попросила, щоб дітям про ліс розказав. Треба, щоб вони нас, лісників, бачили при формі й знали, як нас шанує держава наша... І на могили партизанські водив, де мої друзі поховані, з якими усі стежки лісові сходили у війну.

Устина Федорівна. Це не забувається, Захаре Петровичу, як молодість.

Некований. Молодість минає, а спомин — вічний.

Устина Федорівна. Я себе молодою часто у снах бачу...

Некований. Та хіба ж ви старі, Устино Федорівно! Як на моє око, то вам — тридцять з гаком, та й край.

Устина Федорівна. То у вас око добре.

Некований. Це я вже — старий пень, а ви...

Устина Федорівна. Ой, що ж це ви таке говорите, Захаре Петровичу, аж невдобно... На моє око, то ви ще... як прапорщик або ракетний лейтенант... А отого мото-

цикла, як ми з вами з чайної їхали, ви ж з яру в один мент витягли, з коляскою.

Некований й. Воно, звичайно, ще на допомогу кликати не треба, але літа своє беруть, і від них не сховаєшся.

Устина Федорівна *(згадує)*. Славно ми тоді посідали з вами в чайній, Захаре Петровичу... Я впилася, аж невдобно було... А вино ж іскрами грає, п'єш і наче тебе якась сила від землі в небо відрива.

Некований й. Ви шампанське пили — то вас і одривало, Устино Федорівно, а я змішав, того мене додолу тягнуло. Була у мене така фаза. Співав та щось говорив...

Устина Федорівна. І що ви на себе наговорюєте, Захаре Петровичу, аж невдобно. До діла співали і говорили до ладу. І ще й на мотоциклі по Гоголових шпалах додому привезли. І люди не бачили... А якби ж і бачили, то яке їм діло до нас — молодих та нежонатих? Сідайте.

Некований й. Зачекайте, Устино Федорівно, Васи-
линка є?

Устина. До Олени пішла.

Некований й. Тоді я зараз. *(Вийшов, повернувся з невеличким лісовим букетиком: квіти в ньому, лист багрянний кленовий і калина, як жар. Зупинився перед Устиною Федорівною, тримаючи форменого кашкета у зігнутій біля грудей руці. Вручив збентеженій Устині Федорівні букетик)*.

Устина Федорівна *(взяла букетик, вклонилася)*. Ой боже ж мій, а я і не вбрана! Аж невдобно.

Некований й *(він важко підбирає ці урочисті, забуті слова)*. Не звольте турбуватися, Устино Федорівно. Я прийшов сказати вам...

Мовчання. Увійшла Васи-
линка, слухає усміхаючись.

Устина Федорівна. Ой кажіть, Захаре Петровичу, не мучте.

Некований й. Прошу, значить... покірно... вашої руки і серця...

Устина Федорівна *(вклонилася)*. Благодарствую, Захаре Петровичу, і даю згоду. *(Подала руку)*.

Захар Петрович, клацнувши підборами, поцілував. Підбігла до них Васи-
линка, зриваючи на ходу квіти, обсіпала їх айстрами і чорно-
бривцями... Мовчання. Розгублене, щасливе.

Василинка. Поздоровляю вас, мої милі! *(Поцілувала старих)*.

Некований (дуже серйозно). Я, Василюк, зробив Устині Федорівні пропозицію...

Устина Федорівна. Ми дружимо... давно.

Некований. Ще той ліс... маленьким був... А торік перейшла мені дорогу Устина Федорівна...

Василюк. Це ж добре, коли сходяться дороги.

Некований. Може, залишишся, Василюк, на наше... вечірне весілля...

Пауза.

Устина Федорівна витирає сльозу.

Василюк. Ще ж не вечір, Захаре Петровичу.

Устина Федорівна. Ще тільки вечоріє, Захаре Петровичу... І до зими ще далеко... (Пішла до хати).

Некований. Може, люди і сміятися будуть, але сумно самому, Василюк, жити...

Василюк. Я знаю, що таке сум, Захаре Петровичу... Але треба думати про радість. Ви багато принесли її людям... Ліси оці замріяні, сонцем зігріті, вами посаджені... І на отих ярах та балках ваш ліс росте. Ви повернули красу землі, її весну...

Некований. Хіба ж то я сам? То — люди... плем'я наше лісове. І твої лісочки шумлять на вітрах.

Василюк. Шумлять... Поїду, а вони без мене стоятимуть у зимових снах і оживатимуть весною... Без мене.

Некований. Не передумаєш, Василюк?

Василюк. Не можу.

Пауза.

Некований. То, можливо, з ним повернешся сюди?

Увійшла гарно вбрана Устина Федорівна,
подає Некованому прекрасну таріль.

Устина Федорівна. На щастя вам, Захаре Петровичу, на ваше життя.

Василюк. Як сонце!

Некований (взяв таріль, вклонився). Спасибі вам за сонце, Устину Федорівно.

Устина Федорівна. А ви кажете «вечір».

Некований. Пробачте, але нас з Василюкою ще на розсаднику ждуть.

Василюк. Я скоро повернуся, мамо.

Некований і Василюк вийшли.

Дивиться їм услід Устина Федорівна. На селі — пісня. Устина Федорівна іде до хати. Увійходять Точило і Супрун.

С у п р у н. Здрастуйте, Устино Федорівно!

Устина Федорівна. Заходьте, Василинка скоро прийде.

Т о ч и л о. Ми почекаємо.

Устина Федорівна (*поставила таріль з яблуками*). Пригощайтесь, а мені ще треба Василинку в дорогу зібрати. (*Пішла до хати*).

С у п р у н (*продовжуючи свою розповідь*). А Гогол каже, що мені легко... А я світу божого не бачу за тим лісом... І кожне тебе критикує... Знизу, зверху, збоку... А Катя вдома вже завершує... То я падаю і лежу бездиханний. Гогол на моєму місці й дня не всидів би. Його інфарктом вдарило б і паралічем розбило... Це тобі, Остапе, легко, живеш по графіку, одне слово, індустрія, а в мене ж — природа... Тобі легко...

Т о ч и л о. Люди, чуєте? Мені легко! Я вже не розказую тобі, як я той план витягаю... Та мені легше було б два плани виконати, аніж відбитися від тих «жаждущих і страждущих». Зранку біля заводу крутяться з пляшками, з грілками, з гедзюрами... Бідони й каністри за собою волочать і всі: дай спирту та вточи спирту, влий спирту та вточи спирту... Думаєш, на випивку просять? Боже бороши! Ветеринар просить на штучне запліднення... Той — на очищення гороху... Чув? На очищення гороху просить, щоб тебе чистило вздовж і впоперек... Той — на болти, той — на гайки, той — на шарики, той — на підшипники... Той — на електрозварку, той — на тартак... А на випивку ніхто не просить... А я, бідолашний, вранці з хати боюся вийти, інколи до кабінету через вікно влажу і з головінжем на мигах перемовляюся, щоб не почули, що я є... Мені легко! Мене ж тільки народний контроль і рятує, я вже Фросині Карпівні через день по отакому букету ношу, Оксана почала ревнувати, а всі думають, що мені легко... Хай уже новий директор відбивається від отих «жаждущих», а з мене досить...

С у п р у н. Чув, що новий директор звання кандидатське має...

Т о ч и л о. Хлопець розумний.

С у п р у н. А тебе ж куди, Остапе? В оперу підеш?

Т о ч и л о. Заступником по постачанню і збуту... А опера... Не прошу Оксані, що закопала мій талант... А як я співав! От почувеш колись... А як же в тебе, Романе? Була комісія?

С у п р у н. Була.

Точило. Що говорили?

Супрун. Сказали, що порушень нема, а тільки недоліки...

Точило. І все?

Супрун. Все.

Пауза.

Точило. Затвердять тебе директором! Недоліки є в кожній роботі. Без недоліків не можна. Затвердять, от згадаєш моє слово... Комісія обідала?

Пауза.

Супрун. Обідала.

Точило. Затвердять! Бо, якщо не обідають, а їдять у готелі привезену з собою ковбасу, то добра не жди... Затвердять... А по чарці пили?

Супрун. Ні. Відмовилися категорично. Я просив, але подивилися на мене так, наче я їм сірчаної кислоти поналивав у чарки.

Пауза.

Точило. Не затвердять... Все... Їли з апетитом чи аби чергу відбути?

Супрун. Наче копу змолотили! Та все Катю хвалили...

Пауза.

Точило. Затвердять. Все. Якщо хвалили, то й розмови нема... Поздоровляю... А коли на прийом до секретаря райкому ходили, тебе брали з собою?

Супрун. Ні. Василина з ними ходила.

Пауза.

Точило. Не затвердять... Це вже ясно, як божий день... А як прощалися?

Супрун. Руку мені потиснули, Каті подякували...

Точило. Посміхалися?

Супрун (показує). Отак. А той, що з міністерства, і рукою помахав з машини... Каже: до зустрічі! Гуд бай, каже.

Пауза.

Точило. «Гуде бай»? Затвердять. І вся балачка. І не журися, і голови собі не забивай. Закінчилося твоє тевео. Поздоровляю! (Розчулено цілує Супруна).

Пауза.

Супрун. Закінчиться скоро, Остапе... Не хочу бути тимчасовим...

Точило. То ти вже, Романе, попроси, щоб забрала Василина свою заяву з народного контролю і хай в санітарну інспекцію подзвонить, бо можуть мені за ту Вітрянку виспати по перше число. А якщо санітарна інспекція зупинить завод, то це буде моя персональна погибель.

Супрун. Не журися, Остапе, вважай, що заява у тебе в боковій кишені.

Точило цілує Супруна. Ввійшла Василинка.

Василинка. Мир — дружба!

Супрун. Привіт, Василинко!

Точило. Здорова, чорноброва!

Василинка. Чого це ви цілуєтеся?

Супрун. А що, сваритися накажеш?

Василинка. Іноді вам не завадило б...

Точило. Ми й з тобою поцілуємося на прощання.

Василинка. Я про це завжди мріяла, Остапе Кириловичу. Особливо з вами. Та вас на руках носити треба по всьому району... за те, що річку ледве не погубили.

Точило. То ж вода, Василинко, спливе. Ось фільтри встановимо, і...

Супрун. Сам бачив: такі фільтри! То ти, Василинко, перед від'їздом зроби добре діло...

Точило. Забери на прощання заяву з народного контролю і на санітарну станцію в область подзвони, скажи, що ти помилилася, не подумала... А ми тим часом — фільтри... Квіточки посадимо і, значить, будемо нюхати...

Василинка. Нюхайте на здоров'я... А заяви я забирати не буду. Хіба можна мовчати, коли на очах вмирає річка? Кричати треба на всю державу... Бо скоро через таких... Остапе Кириловичу, тимчасово виконуючих обов'язки... ми чисту воду будемо в баночках купувати, як в Японії.

Точило. Якщо вже на те пішло, то Вітрянка не вашого лісництва річка... А що робиться в Японії — мене не цікавить.

Василинка. «Тимчасових» нічого не цікавить, а ми тут не тимчасові, а назавжди. І заводика вашого зупинимо, щоб не запаскуджував землю...

Точило. Але ж у мене план!

Супрун. Прошу тебе, Василюк, він усе чисто зробить... Давай розпрощаємося, як друзі, товариші по роботі... і...

Точило. ...брати і сестри...

Василюк. Ми й будемо друзями, Романе Івановичу. Ви для мене багато добра зробили, дякую вам за все і за науку. Я вас ніколи не забуду...

Супрун (*вкрай зворушений*). Ти ж моя мавко дорога... (*Цілує Василюка*).

Точило (*і собі*). Ти ж наша перепілочко! (*Теж цілує Василюка*). Забери заяву...

Василюк. ...але робота є робота, Романе Івановичу. І тут уже ми цілуватися не будемо.

Супрун. Нічого, якось будемо вже хазяювати.

Василюк. Будете. І добре будете господарювати, бо погано не дозволить ні Захар Петрович, ні Левко, ні наші лісники.

Супрун. Я завжди з масами в ногу.

Василюк. Вам треба бути трошечки попереду...

Супрун. Зауваження справедливе, приймаю.

Точило. А як же мені?

Супрун. Не хвилюйся, Остапе, ніхто твого заводу не зупинить.

Точило. Тоді, Василюк, щасливої дороги. (*Підійшов, поцілував Василюка*).

Вбігла Оксана.

Оксана. Там он винокурню твою паршиву зупиняють, а він із солом'яною вдовичкою цілується! Додому мерщій! Наказав директор, щоб привезли тебе живого... чи... Машина чекає!

Точило. Як зупиняють, хто?

Оксана. Обласні санітари! (*До Василюка*). А все через тебе! Через оце дівчисько! Що воно за кадри пішли!

Супрун. Оксано Миронівно, ви не дуже, бо Василюк наша з дипломом, і за спиною ліс стоїть.

Оксана. Хай стоїть чи покотом лежить — мені все одно. А за сина я їй не прошу!

Точило. Та годі тобі...

Василюк. Заспокойтесь, Оксано Миронівно, мені ваш син не потрібний. Прощайте! (*Вибігла з подвір'я*).

Супрун. Заходь, Остапе, я в лісництві буду. (*Вийшов*).

Точило. Розкричалася! Дівчину образила. Що він маленький, за руку будеш його водити? Некультурна ти женщина, Оксано. Наче з лісу.

Пауза.

Оксана (схлипує). Остапчику, це я від нервів... Він же закохався. Чуєш? Закохався!

Точило. То що?! Я б і сам у таку закохався! (Вийшов).

Оксана за ним. Входить Устина Федорівна.
Чути, як підїхала машина. Входить Ніна з чемоданом...
Одягнена скромно, але зі смаком.

Ніна (гукнула шоферу). Ви мене зачекайте, будь ласка... Здрастуйте!

Устина Федорівна. Доброго здоров'ячка!

Ніна. Ви — Устина Федорівна? А я — Ніна, з Магадана.

Устина Федорівна. З Магадана, від Феді? Та сідайте! Та розкажіть, Ніно! Дорога ж ви моя! Давно його бачили?

Ніна. Позавчора.

Устина Федорівна. Живий, здоровенький?

Ніна. Як морж!

Устина Федорівна. Ой порадувала ж ти мене, Ніно! Бо вже стільки часу ні вісточки від нього, ні привіту...

Ніна. Робота у нього, ціла дільниця на плечах.

Устина Федорівна. А ви давно з наших країв? По дорозі, певно, до мене завітали?

Ніна. Я не тутешня, але працюю разом з Федею. Я — інженер.

Устина Федорівна. Моя Василинка теж академію закінчила, по лісу. То куди ж ти, Ніно, добиваєшся?

Ніна. Я в Одесу, на курорт! І по дорозі заїхала до вас.

Устина Федорівна. Може, спочинеш, фрукти поїси, грибочків позбираєш, ти ж з північної сторони, з холодної, а у нас тепло...

Ніна. Я приїхала не по грибочки... Я хочу поставити крапку над «і», Устино Федорівно.

Устина Федорівна. Скільки того діла! Мені хоч над усією азбукою став, аби про Федею слово живе почути.

Ніна. А де Василина?

Устина Федорівна. Скоро прибіжить. Бо до поїзда незабаром. Іде Василинка. До Феді.

Ніна. До Феді?

Устина Федорівна. А до кого ж їй їхати? До чоловіка!

Ніна. Справа в тому, що я... живу з Федею.

Устина Федорівна. Що?!

Ніна. Ми не розписані, але я його дружина... У нас і синочок є. Митя.

Устина Федорівна. Та він що, здурів? У нього ж у паспорті дружина записана!

Ніна. Яке це має значення?

Устина Федорівна. Та я ж його прокляну! Я його і тебе з ним і на поріг не пушу! Якщо він Василинку забув, то хай про нього й люди забудуть! А ти ж що, Ніно, не знала, що він одружений?

Ніна. Знала.

Устина Федорівна. То як же ти могла на отакий сором піти?

Ніна. Я вас не розумію. Який сором? Він мені підходить, я — йому, чого ще треба?

Устина Федорівна. Та ви люди чи скотина, господи, прости! Вона йому підходить! А любов же, трясця твоєї матері, де? А совість?! Забирайся звідси, Нінко, бо я тебе через міліцію спроваджу.

Ніна (спокійно). Дивні люди. Яка любов? У якому столітті ви живете? Є звичайне захоплення, симпатії, спільні інтереси... Любов, пхі.

Входить Василинка.

Василинка. Здрастуйте. (Іде до хати).

Устина Федорівна. Василинко, почекай та подивися на оцю...

Ніна (подала руку). Ніна.

Василинка. Ви до мене? Якщо в лісництво, то я вже не працюю, звертайтеся до Левка Моргуна.

Устина Федорівна. Василинко, вона... вона... оця магаданська... з Федею живе.

Ніна. Ну й що?

Василинка скам'яніла.

Устина Федорівна. Уже й Митьку виплодили.

Ніна. Викапаний Федя. І бородавочка на носі...

Василинка. Поздоровляю. (Іде).

Ніна. Зачекайте, нам треба поговорити.

Василинка. Про що? Дайте мені спокій.

Ніна. Якщо ви поїдете до нього, то знайте: у мене нема ніяких претензій до Феді. Я залишаю його, забираю Митю і йду на свою квартиру. Від аліментів відмовляюся теж. Так ми домовилися з Федею, коли я перейшла до нього. Коли ж не поїдете, то я попрошу, щоб написали заяву на розлучення.

Василинка. Це він вас прислав?

Ніна. Він не знає, що я поїхала... Але я мушу поставити усі крапки над «і» й подумати про своє майбутнє.

Василинка. Воно у вас прекрасне.

Ніна. Сподіваюсь. То як домовимося?

Василинка. Ідьте ви... їдьте.

Ніна. Гаразд, а заява про вашу згоду на розлучення?

Василинка. Напишу.

Ніна. Будь ласка, швидше, бо на мене чекає таксі.

Василинка. Я сама віддам йому.

Ніна. Але ж його тут нема.

Устина Федорівна. Скажи, щоб і не показувався...

Василинка. Я хочу подивитися йому в очі. *(Пішла до хати).*

Ніна. Вперше чую, щоб заради цього їхали на край світу. Якесь містика.

Устина Федорівна. Нема мого благословення ні йому, ні тобі, Нінко! І щастя вам не буде...

Ніна. Федя заробляє такі гроші, що у нас буде все. *(Закурила, клацнувши запальничкою).* Ми ще будемо з вами друзями, Устино Федорівно... А любов? Це — вигадка. Зараз — атомна ера. Розумієте, атомна.

Устина Федорівна. Якщо твій атом, Нінко, любов убиває, то на чорта він мені здався!

Ніна. Шкодную, але у нас різні погляди і концепції... Які у вас красиві горшечки! Продайте мені.

Устина Федорівна. Я ними не торгую!

Ніна. Що ж, бувайте! До зустрічі.

Устина Федорівна *(услід)*. Щоб вам добра не було ні позаду, ні попереду, а все крапки та все крапки! *(Підійшла до столу, схилилася над таріллю, яку розмальовувала, колишучи сина).*

Вийшла з хати Василинка.

Василинка. Не плачте, мамо.

Устина Федорівна. Не буду. І ти не плач, Васи-
линко.

Василинка. Вдовам плакати не можна, навіть соло-
м'яним.

На подвір'я входять Левко, Олена,
Супрун і Некований.

Олена. Це правда, Василинко? Як же він міг?

Устина Федорівна. Уже знаєте?

Олена. З тією... Галина під'їжджала на таксі, то роз-
повіла нам.

Устина Федорівна. Не обійшла печаль мою хату,
разом з радістю на порозі стала.

Некований. Якось буде, Устино Федорівно.

Левко. Не журися, Василинко.

Супрун. Воно, може, й краще, що не там її застала...
Поки я тевео директора, то я тебе в обиду не дам.

Василинка (тихо). Спасибі... Я піду... мамо.

Устина Федорівна. Куди?

Василинка. У свою лісову сторожку.

Некований. Е, ні...

Устина Федорівна. І не думай!

Василинка. Я піду... я не можу залишатися в цій
хаті... зараз не можу.

Олена. До нас ходімо, хата простора...

Левко. Ходімо.

Василинка. Ні, я хочу побути сама.

Устина Федорівна. Я розумію... Але без тебе
хата пустою буде. (Взяла зі столу таріль, яку розмалю-
вала для сина, подала Василинці). Візьми, Василинко... Це
найдорожче для мене... Збережи...

Василинка. Спасибі, мамо.

Входять Точило і Оксана.
Оксана подає квіти Устині Федорівні.

Оксана. Щоб вам добре жилося.

Точило. Поздоровляємо.

Вітають Устину Федорівну і Некованого.

Оксана. Те, що я вам казала, забудьте, Устино Федо-
рівно... Лаяв мене Остап... Якось воно встановиться на
нормі.

Устина Федорівна. Ой, не знаю, Оксано...

Вбігає схвильована Катерина, за нею — Гогол.

Катерина подає якогось папірця Супруну.

К а т е р и н а. Читай голосно! Хай усічують, до чого ми дослужилися і на яку ти орбіту вийшов!

С у п р у н (*відвертає голову*). У мене нема окулярів.

К а т е р и н а (*подає окуляри*). Я привезла. Уже ми дослужилися...

Г о г о л. ...до самої ручки дослужилися, Романе...

Т о ч и л о. Гогол, не кусайся...

К а т е р и н а. Уже ми прикипіли до крісла і телефона...

Читай, бо я не можу встояти!

С у п р у н. А що там читати? Я і так знаю...

К а т е р и н а. Читай!

С у п р у н (*читає*). «Призначити... призначити директором Журавлинського лігоспу... призначити Загату Василену Олександрівну.. Начальник обласного управління лісового господарства...» Верно, карлючка і печатка...

Т о ч и л о. Я ж тобі казав.

К а т е р и н а. Чули?

Г о г о л. Чули. Написано «верно» — припечатано.

Т о ч и л о. Гогол, не кусайся.

К а т е р и н а. От дожився! От дослужився! Вигнали...

С у п р у н. Ніхто мене не виганяв, Катю...

К а т е р и н а. А ось же пише...

С у п р у н. Я сам заяву написав...

Пауза.

У с т и н а Ф е д о р і в н а. Мудрий ти чоловік, Романе.

К а т е р и н а. Сам?! Навіщо?!

С у п р у н. Бо не хочу в «тимчасових» ходити. Я в лісництво піду... і ще зроблю щось для людей...

К а т е р и н а. Бачили, сам на себе чоловік заяви пише!

Т о ч и л о. Зараз, Катю, важко «тимчасовим»...

С у п р у н. Поздоровляю тебе, Василенко, я і... моя Катя.

К а т е р и н а. Може, директорка тепер і вітатися з нами не будуть.

С у п р у н. Катю, не тарабань! Прибігла, як на пожежу.

К а т е р и н а. Мене головбух послав...

Г о г о л. То я її на дрезині... (*До Василенки*). Здрастуйте, товаришу директор!

К а т е р и н а. А який сьогодні день?

Н е к о в а н и й. Субота...

К а т е р и н а. Отож воно і є... а Василенка вас усіх введе на орбіту!

Гогол. Хай живе наш лісовий керівник — Васи-
линка! Вра-а!

Супрун. Бажаю тобі добра, Василюк.

Василинка. Спасибі... Це так несподівано...

Некований. Правильно зробили.

Олена. Ми не підведемо тебе, Василюк.

Василинка. Знаю... Спасибі вам... добре, що ви є, що
ви поруч.

Усі поздоровляють Василюка. Устина Федорівна, пробиваючись до
неї, зачепила транзистор, він упав і, звичайно, заграв.

Пісня про кохання наповнює зал.

Гогол (*широ тисне руку Василюку*). Це я перший крик-
нув: «Вра!» Пам'ятайте, товаришу директор, що я люблю
всяку флору і фауну в нашому районі. (*Тисне руку Устині
Федорівні*). За вас я буду голосувати доти, доки в мене
буде голос... То, може, ви мені ту шкуру...

Устина Федорівна. Та хіба мені для вас шкуру
жалко, Мартине Олексійовичу? Забирайте!

Гогол (*узяв ведмежу шкуру*). Я вас за це... на дрезині
разом із Захаром Петровичем возитиму, поки не поод-
літають колеса!.. Жаль, що якийсь (*подивився на Васи-
линка*) бракон'єр загубив цього ведмеда, але я беру цю
шкуру не для себе, а для службового користування, на
дрезину... А якщо вам, Устину Федорівно, треба буде якусь
шпалу чи рейку, то приходьте, і я з радістю (*згадав*)... на
жаль, не зможу вам дати.

Некований. Як уже поділили шкуру ведмеда, то,
може, до хати зайдете.

Устина Федорівна. Не відмовте нам із Захаром
Петровичем.

Оксана. Така я рада за вас, Устину Федорівно.

Катерина. Наче я заміж вийшла, таке в мене на
серці... (*Подала загорнуту книжку*). «Консуело». Почи-
тайте... Я найдужче плачу на вісімдесят шостій сторінці,
а на дев'яносто третій — лежу без пам'яті...

Устина Федорівна. Спасибі.

Супрун (*до Некованого*). Жаба — не соловей, фельд-
фебель не офіцер, його жінка — не бариня, а баба — не
лісник... Так?

Некований. Воно ж до цього йшло... Таке у нас
двигунок... Хай ще молоді послужать людям... Такий, зна-
чить, мій наказ і тобі, Василюк.

Василинка. Ми послужимо, Захару Петровичу...

Устина Федорівна. Захаре Петровичу, просіть гостей... День у нас сьогодні такий...

Олена. Знаємо!

Гогол. Із законним браком!

Супрун. Живіть у спокої та добрі... Поздоровляю вас од себе і від своєї Каті. Довгих вам літ і теплих зим...

Катерина. Я сама! (Цілує Устину Федорівну і Захара Петровича). Захаре Петровичу, прочитайте роман «Консуело»!

Устина Федорівна. А ти, Василюк, йдеш?

Увійшов Андрій, став осторож, до нього кинулась Оксана, але Точило стримав її.

Василинка. Я вас уже привітала, а тепер піду, мамо...

Некований. Хай побуде на самотині, Устину Федорівно. Стільки звалилося сьогодні на неї... Іди, Василюк... Чуєш, ліс шумить.

Василинка. Шумить...

Усі, крім Василюки й Андрія, йдуть до хати. Тиха пісня.

Катерина (до Супруна). А я чотирьох спровадила...

Супрун. Трьох...

Катерина. Кажу тобі, чотирьох! Сенька, той, що на кларнеті грав — раз?

Супрун. Раз... А начальника пошти не було!

Катерина. Був! Сенька, той, що на кларнеті — раз...

Вийшли.

Некований. Заходьте, товаришу Гоголь.

Гогол. Не прилип до мене м'який знак, Захаре... Гоголь — той, що «Чуден Дніпр при тихой погоді...», а я, значить, Гогол. Так уже й буде... А як присвоять майора...

Некований. Не журися, Мартине, ти ж маєш високе звання: «Людина», ото і залишайся нею завжди.

Гогол вийшов. Ідуть Оленка і Левко.

Олена. Ой, здається, пульсація! Поцілуй, Левку, може пройде.

Левко цілує Олену.

Ще раз... Відпустило...

Левко. День — двісті вісімнадцятий... (Вийшли).

Ідуть Оксана й Точило.

Точило. ...а я тобі кажу, що ні Гнатюк не витягне, ні Магомаєв. Загубила ти артиста, Оксано...

Оксана. Тебе я врятувала, Остапчику... і людей...

Точило. Ага, так? Хай тоді люди почують і скажуть...

Оксана. Не треба, Остапчику, бо тут недалеко дитячий садок... Перелякаєш...

Точило набрав повні легені повітря і заспівав. Пісня була знайома, але впізнати її було важко. Спасибі Оксані Миронівні, що не пустила в артиста свого коханого чоловіка.

Точило. А як я колись співав! Не дотягнуся вже ні до Гнатюка, ні до Магомаєва... Хай уже вони доспівують мою пісню...

Вийшли.

Ідуть Устина Федорівна і Некований.

Устина Федорівна. Так легко мені на серці, так радісно, Захаре Петровичу, аж невдобно...

Некований. Ще не зима, Устино Федорівно, ще ж сонце нас гріє...

Вийшли. З приймача — пісня про кохання.

Андрій. Я проведу тебе, Василинко.

Василінка. Не треба, Андрію... Я не люблю, коли проводжають...

Андрій. Тоді я... тоді я... зустрічати буду тебе. Можна?

Пауза.

Василінка. Спробуй... (І пішла).

Завіса

ФОРТУНА

Трагікомедія на 3 дії

ДИЮВІ ОСОБИ.

Дмитро Пугач, 27 років.
Ірина, 26 років.
Соломія Павлівна, 50 років.
Степан Іванович Мельник, 55 років.
Тетяна, 23 роки.
Марко Кіндратович Перегон, 60 років.
Марія Павлівна, 52 роки.
Сергій, 20 років.
Корній Васильович Буц, 47 років.
Дуня, 30 років.
Офіціантка, 20 років.
Вантажники.

Україна, наші дні.

ДІЯ ПЕРША

У цій кімнаті якось по-старовинному затишно. Широкий диван зі спинкою, стіл, важкі стільці, незграбний буфет, етажерка з книгами. На стіні висить телефон. Серед цього всього стоїть, як чорногуз, модерний торшер. Двоє дверей ведуть у коридор і в суміжну кімнату. Соломія Павлівна — жінка могутнього тіла і духу — прасує білизну. Перед нею в повному рибальському спорядженні з вудочками в руках стоїть, немов пробачаючись, що живе на білому світі, Степан Іванович Мельник — законний муж Соломії Павлівни і виконавець її волі.

Соломія Павлівна щоразу набирає в рот води (в буквальному розумінні слова) і немилосердно прискає на білизну, і від цього завжди здригається Степан Іванович.

Всchorіє. Через відчинене вікно лине до кімнати приглушений гомін міста.
Весна.

Соломія Павлівна. Чого стоїш як укопаний?! Зібрався — йди, щоб ти вже... раків ловив.

Мельник (*вимушено засміявся*). Я вже зникаю, Соломіє, зникаю... Тільки прошу матеріальної допомоги, значить, кредиту.

Соломія Павлівна. Я ж тобі вчора цілого карбованця дала. Дала чи ні?

Мельник. Було, але я купив... японського гачка. (*Показує гачок*).

Соломія Павлівна. Щоб ти на ньому... (*Набрала в рот води, приснула*).

Мельник. Зрозумів. Але у мене відпустка, Соломіє, і я хочу з твоєї санкції дозволити собі посидіти з вудочкою... Прошу два карбованці.

Соломія Павлівна. А п'ять не хочеш?!

Мельник. Зроду такої суми не мав.

Соломія Павлівна. На трамвай у тебе є, а там і пішки доберешся до якоїсь калюжі.

Мельник. Я доберусь, але розумієш, Соломіє, буде компанія, то, може, доведеться на якусь четвертинку дати, хе-хе... Відпустка ж, одним словом, свобода...

Соломія Павлівна. Алкоголік нещасний!

Мельник. Який же я алкоголік? Я ж тільки на празники чарочку... Я не п'ю.

Соломія Павлівна. Але ж хочеш?! Тут копійку до копійки складаєш, щоб так, як у людей, а він... Он дочку треба заміж видавати.

Мельник. Хіба я проти, хай виходить...

Соломія Павлівна. За кого? За кого, питаю?

Мельник. Не знаю...

Соломія Павлівна. І знати нічого не хочеш. Хіба ти чоловік?

Мельник здвигнув плечима.

Мумія ти африканська. Інші ж і квартири, і премії одержують, і в газетах про них пишуть, а мій — японського гачка купити і радіє, як цуцик на вірвовці, тьху!

Мельник. Мені теж обіцяли квартиру. Не всім зразу, Соломіє, почекаємо.

Соломія Павлівна. Дочекаєшся! Оце зберу ще трохи грошей і куплю кооперативну.

Мельник. Правильно.

Соломія Павлівна. Що «правильно»? Усім госу-дарство дає, а я повинна за свої? Оце така справедливість? Ти тридцять два роки протираєш на фабриці штани, а я повинна за свої? Тебе там за ніщо мають, обліковець за-смиканий!

Мельник. Ти, Соломіє, професії не зачіпай! По-перше, я еко-но-міст! По-друге, на мені тримається весь ви-робничий процес, а по-третє, я вже дев'ять років вишу на Дошці пошани біля базару!

Соломія Павлівна. То й радій, що повісили. А я ось куплю кооперативну — тоді знатимеш. Відділю раз і на-завжди!

Мельник. Та що ти, Соломіє? (Обнімає дружину).

Соломія Павлівна. Не липни!

Мельник. То я на рибалку, га?

Соломія Павлівна. Хоч світ за очі! Іди, іди про-гулюй трудові гроші, веселися, а я буду страждати...

Мельник (складає піджак). Якщо ти ставиш так питання, то я можу і вдома посидіти, газети почитаю...

Соломія Павлівна. Будеш мені отут світом ну-дити та цигарками чадити...

Мельник (одягається). То я піду.

Соломія Павлівна. Отак, аби з хати! Нема, щоб з жінкою посидів.

Мельник (роздягається). То я посиджу...

Соломія Павлівна. Посидить він! Спасибі за ласку, удостоїли.

Мельник. Удар мене, Соломіє, утюгом, то я відлежу, а ти помовчиш. (Взяв газету, читає).

Пауза.

Соломія Павлівна (крізь сльози). Вже й слова не можна сказати. І це не так, і те не так. А про кого ж я думаю та для кого оце копійки складаю?.. Чого ти, Стьопо, газетою затулився?

Мельник (підкреслено сухо). Читаю про міжнародне становище.

Соломія Павлівна. Що ж воно, пом'якшується?

Мельник. Пом'якшується.

Соломія Павлівна. Воно як пом'якшується, то й жити веселіше, а як починають ото писати, що загострюється, то й дихати не хочеться, і на базарі не до купишся...

Мельник. Політика.

Соломія Павлівна. Атож, всюди політика. Ось і я собі голову заморочила: що нам з Іриною робити? Вже ось на Мая двадцять шість минуло... І ні сім'ї, ні радості... Стриже оті кущі в парках, та над наукою заочно сидить... Говорила — на лікаря вивчись. Так ні — в агрономи захотіла, наче без неї хліба не буде. А як стане агрономом та в село якесь запроторять — так у дівках і постаріє... Та чи ж вона в мене, господи, найгірша, чи ж вона не хазяйка...

Мельник. Кожній фрукті — своя пора.

Соломія Павлівна. А заціпило б тобі! Уже давно всі строки минули. Он Сонька Гицелева разом з нашою вчилась, то вже двох чоловіків поміняла, а мою ж обходять, щоб їм очі повилазили, як вони не помічають...

Мельник. Це трапиться хтось...

Соломія Павлівна. Жди! Тепер же цих дівчат — як маку! І кожна спішить заміж, аж спотикається. Та хіба диво! Природа, як той казав... Та й подумати: у нас на яких двадцять мільйонів жінок більше, ніж чоловіків! Хоч круть, хоч верть, а будуть старі діви по світі нікати.

Мельник. Та годі тобі.

Соломія Павлівна. Що годі! А для тебе Ірина вопрос чи не вопрос? А я з цим вопросом і лягаю, і встаю... Кожна людина хоче свою фортуна мати... Он сестра моя свою Тетяну аж на Донбас вирядила, щоб пристроїти...

А та об'їздила всю територію і до нас: «Здрастуйте». Тепер ще й про неї думай.

Мельник. Тетяна сама собі раду дасть. І на хліб заробить, і хату тобі не перележить.

Соломія Павлівна. Та я ж нічого, хай поживе. *(Підійшла до чоловіка, таємниче запитала)*. А як ти думаєш, Степане, чого це до нас почав учащати Буц?

Мельник. За старою звичкою, в шахи приходять пограти.

Соломія Павлівна. Ой, видать, ні... Здається, на Ірину оком кидає...

Мельник. Та йому ж уже під п'ятдесят.

Соломія Павлівна. Саме й пора... знає чоловік уже своєю борозну, при достатках та на посту... Та й Ірині не сімнадцять...

Входить Тетяна. Вона в скромному платті,
але зачіска криклива.

Тетяна. А я в палімахерській затрималась. Така черга, як за кофточками. Оце закрутилась на троячку. Як, тьотю?

Соломія Павлівна. Косу відрізала! Та чи ти здуріла, Тетяно?

Тетяна. Зараз у Польщі всі так ходять. Буц не дзвонив?

Соломія Павлівна. Буц? А чого це він тобі має дзвонити? Чуєш, старий, знайшла Танька компанію!

Тетяна. Пхі, а що таке Буц? Я його просила, щоб на роботу мене влаштував.

Мельник *(відклав газету)*. Куди?

Тетяна. У свій відділ скарг, секретаркою.

Мельник. Але ж у тебе сім класів...

Тетяна. А скільки я ще буду оту цеглу носити на строительстві? Буц каже, що для секретарки, дядю, треба не класи, а форми. *(Вийшла в другу кімнату)*.

Мельник. Тьху. Піду до Савчуків телевізор подивлюся.

Соломія Павлівна. Як старці, по сусідах ходимо...

Мельник. То купи. Тремтить над кожною копійкою... Складає, складає...

Соломія Павлівна. Ще й голос подає! А для кого я складаю?! Квартиру — треба, дочці — треба, а тобі ж і на руку ніхто не плюне... Іншим государство дає, а...

Мельник. Почалося. Си і набридло мені оце, Соломія (Вийшов).

Соломія Павлівна (вслід). Набридло йому! А колись щовечора співав: «Я помню чудное мгновенье, передо мной явилась ты...» Забув? Тепер терпи, кукринікса!

Входить Ірина. Обличчя її світиться тихою радістю, збуджено горять очі. Довго дивиться на себе в дзеркало. Входять Тетяна і Соломія Павлівна.

Тетяна. О, Ірина!

Соломія Павлівна. Чого ти така, дочко? Може, хто зобидив? То я всю міліцію і органи на ноги поставлю!

Ірина. Нічого не сталось, мамо... Просто мені хороше...

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно! Ти, дочко, толком розкажи, не мовчи, дитино.

Пауза.

Ірина. Я... я зустріла його...

Тетяна. Кого?

Соломія Павлівна. Жениха?

Ірина. Того, кого хотіла зустріти.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно! Хто ж він, дочко, який з себе?

Ірина. Сьогодні прийде, побачите.

Соломія Павлівна. Прийде?! То треба ж приготуватися, торта купити і того, якщо вживає... (Грюкає в стіну). Стьопо, Стьопочко! А я піду качку підсмажу, а батько хай збігає... Буде він качку їсти, доню? Бо, може, чоловік дієтичний... Я і вареників наварю... А ви в хаті приборіть. Та швидше! Я і компотику поставлю...

Входить Мельник.

Мельник. Чого?

Соломія Павлівна (дає гроші). Біжи, старий, алюром та купи півлітру, сиру, торта і пива... Чого очі витріщив?

Мельник. А що це за празник?

Соломія Павлівна. Потім, потім. Іди, не стій.

Тетяна. Іринчин жених прийде.

Ірина. Який там жених! Тату, нікуди не йди, нічого не треба.

Соломія Павлівна (випроваджує чоловіка). Мене слухай. Іди!

Мельник (в дверях). Яку, «Московську» брати чи?..

Соломія Павлівна. Хоч турецьку, аби з граду-сами...

Мельник. То я дві візьму, щоб не бігати. (Вийшов).

Соломія Павлівна (мстужиться). То ви ж, дівчата, приберіть, а я зараз на всіх камфорках заграю! (Вийшла).

Дівчата прибирають. Ірина накриває стіл великою вишиваною скатеркою.

Тетяна. Ой славно ж! Сама вишивала?

Ірина. Сама... Я люблю вишивати. І малюнок мій.

Тетяна. Красива...

Ірина. Мої вишивки колись і в Москві, і в Парижі показували на виставках... Медаль золоту прислали...

Тетяна. Покажи.

Пауза.

Ірина. Нема медалі... Мати продала... Я так плакала... наче красу продали...

Тетяна. Навіщо?

Пауза.

Ірина. Гроші... Якби не було їх на світі, то моя мати найкращою була б... Та й не тільки вона...

Тетяна. А як же без грошей? За гроші все можна купити...

Ірина. Ні...

Тетяна. Сукні, шуби, персні! В ресторани можна ходити! Мене кілька разів водили! Наїлася! Квас через соломинку пила... У селі ще можна без грошей: аби на мило та на сірники було, а в гóроді — й не рипайся.

Ірина. Наїстися можна, шубу купити можна, але хіба це все?

Тетяна. А чого ще треба? Я багато не загадую. Мені щоб одягнутись по-модному: туфлики, шубка, шкіряне пальто... Ну, нічого, ось як до Буца в секретарки піду — куплю.

Ірина. І як ти до цього Буца стежку знайшла?

Тетяна. Не довго й шукала... «Любови все возрасты покорны» — передавали по радіо...

Ірина. Як ти можеш так?

Тетяна. А що? Кожний ловить свою фортуна, як твоя мати каже... Я оце часом лежу вночі та думаю: от якби вийти заміж за... космонавта... Я б себе показала!.. Стоя-

ла б з ним на трибуні, а внизу — народ, і трудящі на мене дивляться: «А то хто з ним? Хто?» — «А це, — кажуть, — жінка космонавта номер такий-то...» І все правительтво зі мною — за ручку: «Здрасте»... Аж моторошно, як подумаю...

Ірина. Розступіться — Танька в космос хоче! Чудна ти.

Тетяна. Я знаю... Де ти цих космонавтів знайдеш, коли вони засекречені... А твій же хто, Іринко?

Ірина. Він — найкращий.

Тетяна. Такої професії нема. Ти мені скажи, що він робить.

Ірина. Він усе може...

Тетяна. Йй-богу, академіка підчепила! А мені як не столяр, то шофер попадається або якесь ледащо з гітарою на спині. (Копіює). «Джамайка-а-а, Джамайка-а-а!»

Пауза.

Ірина. А колись говорила, що любила Дмитра.

Тетяна. «Не всі тії та й сади цвітуть, що зарання розпускаються...» Велике цабе! Тракториста не бачила! Я йому ще тоді, коли ми з тобою в село їздили, сказала, щоб женився і не морочив мені голови.

Ірина. Знаю... Ех, Танько, Танько!

Тетяна. Чи, бува, ти, сестричко, не закохалась? Ти з ним не один вечорок простояла тоді...

Пауза.

Ірина. Не один... А він приїхав, Тетяно.

Тетяна. Чого це він об'явився? Коли ти його бачила?

Ірина. Сьогодні. Не сказав, чого приїхав, поспішав... Схуд, аж чорний... Обіцяв прийти.

Тетяна. Тю, знайшла щастя!

Ірина. Може, й знайшла.

Тетяна. Давай, давай! Забере в село, дадуть ділянку кукурудзи і...

Пауза.

Ірина. Ну то й що?! (Пауза). А тебе не тягне додому?

Пауза.

Тетяна. А що я там забула? Сапу чи вила?

Ірина. Там усе твоє, рідне...

Тетяна. Що я, Пилипа Замули не бачила чи не чула його матюків? Голова зветься! Пропив, паразит, півколгоспу зі своїми друзками. *(Пауза)*. Я дояркою була... Після сьомого класу пішла. *(Кинулась до буфета, вийняла бережно загорнуту фотографію, показує Ірині)*. Ось... Бачиш, сміюся, дурна... З чистим серцем ішла. Ні дня, ні ночі не бачила, а він прийде, нагримає — і вся дяка... За рік насипали мені за роботу мішок якогось посліду та двадцять карбованців тикнули... А в сусідньому колгоспі всі живуть, як люди... І трудовень багатий, і Палац культури, і електрика, і тротуари вимощені, а в Замули все труднощі... Собі хату звів таку, як банк, — з ґратами, щоб він через них на світ білий дивився... З нашого села багато хлопців і дівчат повтікало на Донбас. І я з ними. *(Знову бережно загорнула карточку, заховала)*. Поставив батько Замулі дві пляшки самогону, той залив сліпи, ляпнув печаткою на довідці — і я в світи. Перші місяці, віриш, і очі не висихали, все поля та село снилось... А зараз — байдуже... Відробила сім годин, грошики одержала, в їдальню забігла і хауду — іду, іду по бульварі в проходку. І ніяких у мене труднощів — одна культура з лампочками.

Ірина. Невже в районі не знають, що цей Замула такий?

Тетяна. А він, Ірко, хитрющий! Плани усі перевиконує і перед начальством такий уже партійний, хоч на стіну чіпляй... В заочний інститут вступив... директор школи за нього контрольні пише на машинці... Та ще родич у нього якийсь в області — не підступиш... Отак вижив мене Замула з села, і чорт з ним... Я не пропаду. Ось підчеплю Буца і в село на машині приїду, тоді йому, паразиту, все скажу!

Входять Мельник і Соломія Павлівна.

Соломія Павлівна. Таке ж горе, дочко! Батько торта не купив.

Мельник. Нема. Кажуть, що аж біля цирку в гастрономі є...

Соломія Павлівна. Поїдь, Іринко, бо ж як приїде твій...

Тетяна. Ми зараз, тьотю.

Ірина. Обійдеться.

Соломія Павлівна. Де ти бачила! До жениха й торта прикласти треба...

Ірина. До якого там жениха...

Соломія Павлівна. Мені торт для параду потрібен. Ідїть, ідїть, я вже знаю, що робити.

Дівчата вийшли.

Соломія Павлівна накриває на стіл.
Степан Іванович відкорковує пляшки.
Це він робить майстерно, з любов'ю...

Мельник (розглядає пляшку). Як сльоза.

Соломія Павлівна. А кажуть, ніби вже й горілку з хімії роблять, з нафти.

Мельник. Прогрес і розвиток мислі.

Соломія Павлівна. Тобі хоч би й з дьогтю, аби з ніг валила... Якби моя власть, то я б туди таких формул намішала, що місяць повзали б та гикали, п'яноги прокляті...

Мельник. Ми — інша річ... Як же в урочистий, к приміру, день чарки не випити? (Наспівує). «Вино на радість нам дано...»

Соломія Павлівна. Й справді, Стьопочко, ніби в хаті у нас посвітлішало. Хоч би славний хлопець попався... А ти ж за столом, Стьопочко, мовчки. Бо я ж тебе, серце, знаю: як чарочку вип'єш, то зразу ж і почнеш про камбалу та про макуху...

Мельник. Не буду.

Соломія Павлівна. Якщо той, то віддамо їм оту кімнатку, поки квартиру куплю, — та хай і живуть... А самі вже тут перемучимось... А може, і в нього яка копійка крутиться на процентах в ощадкасі...

Мельник. Та почекай, що воно ще буде, Соломіє.

Соломія Павлівна. Тепер така заведенція, що довго не ходять... Який тиждень-другий та й до загсу...

Дзвоник у коридорі. Соломія Павлівна вибігла.

Повертається з Дмитром. У нього в руці чемодан.

Дмитро. Добрий вечір вам у хаті.

Соломія Павлівна. Здрастуйте, здрастуйте. Та дуже ж приємно! А ми вже виглядаємо вас та виглядаємо. Та сідайте, щоб старости сідали, бо в нас, як то кажуть, дві дівки на порі... Отут сідайте.

Дмитро. Спасибі.

Соломія Павлівна. Вам не дме з вікна?

Дмитро. Та ні.

Мельник. А може, отут сядьте? (Пересаджує гостя).

Соломія Павлівна. Що ж ти біля дверей сядиши! Отут сідайте. (Пересаджує Дмитра на інше місце). Вибачайте, не знаю, як вас звати.

Дмитро. Дмитро Пугач.

Соломія Павлівна (подає руку). Та дуже ж приємно! А я — Соломія Павлівна. А оце мій економіст — товариш Мельник... На ньому весь процес тримається...

Мельник (подає руку). Степан Іванович.

Дмитро. А де ж Ірина?

Соломія Павлівна. Зараз прийде. До кравчихи пішла з Тетянкою, сукню приміряти...

Мельник. Гм, гм...

Соломія Павлівна. Дуже модна кравчиха! У неї всі молоді відставні генеральші й футболістки шують. Правда, дере з них, як за батька, але ж хочеться, щоб і по фасону, і по фігурі... Хто ці гроші лічить... На те вони й гроші, щоб витратити. Вам не дме?

Дмитро. Не турбуйтеся.

Соломія Павлівна. Пригощайтесь. Ми й не готувались, отак, що маємо — те й на стіл. Стьопцю, наливай і пиво ж постав.

Мельник (налив чарки). Збирається...

Дмитро. Що?

Мельник уже хотів було завершити свою тираду, але Соломія Павлівна, як і завжди при людях, взяла ініціативу в свої руки... І доводиться Степану Івановичу тільки хитати головою на знак згоди...

Соломія Павлівна. Та це він каже, що збирається на дощ.

Дмитро. Не завадило б...

Мельник. Рибка...

Соломія Павлівна. Еге, добре ловиться після дощу.

Дмитро. А ви, Степане Івановичу, напевне, рибалка?

Соломія Павлівна. Хлібом не годуй, а дай вудочку.

Дмитро. Я теж люблю.

Мельник. О...

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно...

Дмитро. На що ви ловите?

Соломія Павлівна. Ловить на черв'ячка і на курундзу. А оце недавно на живця отаку шуку піймав.

Мельник показує, яку шуку зловив.

Мельник. Може... (Глянув на дружину і замовк).

Дмитро. Що?

Соломія Павлівна. Та це він запрошує, щоб по чарці випити, поки Іринка прийде.

Мельник. Пропустимо...

Соломія Павлівна. Еге, пропустіть, пропустіть по одній. Може, руки помиєте, Дмитре? У нас всі удобства в коридорі.

Дмитро і Соломія Павлівна виходять.

Мельник озирнувся, випив чарку і знову налив. Повернулась Соломія Павлівна.

Мельник (багатозначно). Рибалка!

Соломія Павлівна. Як намальований і в годах. Це тобі не з тих стригунців, що патлами трусять по бульварі. Є на кого подивитись.

Мельник. Солідарний з тобою.

Соломія Павлівна. Степенний хлопець, армію вже давно відслужив... Мабуть, машину має, бо руки чорні і бензином від нього несе... Люблю, як ото бензином пахне...

Мельник. А може, мотоцикла... Якщо з коляскою, то на рибу...

Входить Дмитро. Його довго садовлять.

Соломія Павлівна. Просимо, Дмитре. Вип'ємо, щоб вам добре було.

Дмитро (засміявся). Щоб старости сідали.

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно! Вашими устами та мед пити.

Випили.

Мельник (наливає). Як то кажуть...

Соломія Павлівна. Еге, після першої не закускують. (Метнула гнівний погляд на чоловіка, але здобрила його посмішкою). Авжеж, випийте.

Дмитро. За ваше здоров'я, Соломіє Павлівно! Жити вам, поживати та онуків дожидати.

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно! Дайте я вас поцілую, Дмитре. (Цілує Дмитра, витирає очі. Випила). Випийте.

Мельник наливає.

Дмитро. Мабуть, уже досить.

Соломія Павлівна. Мені й самій приємно, коли чоловік чарку вип'є...

Мельник. Умгу. *(Підняв чарку)*. Щоб...

Соломія Павлівна. Щоб вам щастило в сімейному, бо це теж фортуна...

Дмитро. У сімейному не пощастило.

Мельник. У житті воно...

Соломія Павлівна. Як на рибалці: йдеш на щуку, а приносиш карася.

Дзвоник у коридорі. Соломія Павлівна вийшла.

Мельник. Значить, я макуху підсмажую... Коли від неї дух піде — змішую з сухарями... Тільки дивіться, щоб не пригоріла... Ще на приманку даю пшоняну кашу, можна і вівсяну... І ще скажу вам: велике діло — гачок. Ось я купив японського. *(Показує)*. Прямо скажу, не гачок, а банзай...

У дверях зупинилася Соломія Павлівна, продовжує ще з кимось розмову.

Соломія Павлівна. Ідіть, ідіть здорові. *(Зачинила двері)*.

Мельник. З ким це ти, Соломіє?

Соломія Павлівна. Та якийсь хлопець приходив, про квартиру розпитував...

Мельник. Може, з райвиконкому, чого ж ти непустила до кімнати?

Соломія Павлівна. До райвиконкому він ще не доріс... *(До Дмитра)*. До Ірини приходив. Відбою нема від цих хлопців. Вірите, Дмитре, що двері не зачиняються, — стільки жениха йде... А дочка ж у мене одна...

Мельник. Соломіє, ти б...

Соломія Павлівна. А що тут приховувати? Діло житейське... А у вас, Дмитре, квартира чи на чергу взяти?

Дмитро. Хата в селі є.

Соломія Павлівна. Дача, значить... Та дуже ж приємно! Ото будете з Іринкою...

Входять Ірина з букетиком квітів і Тетяна з тортом.

Тетяна. Буц не приходив? *(До Дмитра)*. Здрастуй.

Ірина. Вам не давали скучати, Дмитре?

Дмитро. Та ні.

Тетяна. Що там удома?

Д м и т р о. Батьки тобі привіт передавали.

Соломія Павлівна і Мельник здивовано переглядаються.

Соломія Павлівна. Чиї батьки! Ви хто ж будете?

І р и н а. Це — Дмитро Пугач.

Т е т я н а. З нашого села...

Соломія Павлівна (до Ірини). А я ж думала, що це твій...

Пауза.

(До чоловіка тихо). Забирай усе зі столу!

Збирають посуд.

Ой боже мій! Ірино, то я ж, мабуть, справжнього жениха випровадила.

Мельник. І в хату не пустила.

Соломія Павлівна. Такий чорнявий, середнього зросту... Степане, до жени! Сама побіжу! Дожену!

І р и н а. Мамо!

Д м и т р о. Пробачте, якщо я...

І р и н а. Чого ви пробачаетесь? Я рада, що ви... прийшли.

Соломія Павлівна і Мельник виносять посуд.

Мельник (вже на порозі). Буває, що й на горох не бере, а при макусі... (Вийшов).

І р и н а. Я на хвилинку, Дмитре. (Взяла букетик, вазочку і вийшла).

Д м и т р о. Як же ти живеш?

Т е т я н а. Трошки гречки, трошки проса, трошки взута, трошки боса... О — живу! (Пауза). Чого приїхав? Якщо до мене, то я тобі давно сказала...

Д м и т р о. Перетліло вже, Тетяно.

Т е т я н а. Сам винен. Чого на Донбас не приїхав, коли я кликала?

Д м и т р о. Не міг я тоді... Мати хвора була, коли з армії прийшов, двоє сестер малих в нетопленій хаті... Та навіщо про це згадувати?..

Увійшла І р и н а, слухає.

Т е т я н а. А весною? Зібрався і до станції не дійшов.

Д м и т р о. Не дійшов. (Пауза). Мати проводжала мене за село... Ішла поруч, накинувши на худі плечі чорну хустку... стара і квола в свої сорок вісім весен... Вона не

благала мене залишитись у селі. Ні. Вона тільки мовчки дивилась на землю і на трактори, що стояли мертвими потворами... Ішла весна, а вони дрімали, понівечені часом і забуті людьми... Мені здалось тоді, що вони хотіли жити, як і люди... І я вернувся... Ти ніколи, Тетяно, не зрозумієш цього.

Тетяна. Слави захотів?

Дмитро. Всі хотіли хліба... Звичайного чорного хліба... Який ти теж їла...

Тетяна. Я їла булочки... з маком...

Ірина. Не смій!

Тетяна. А чого він докоряє мені хлібом? Я його сама заробляю. Одими руками я доїла корів і тягала тачки з гноєм, вантажила вугілля і цеглу... А зараз я хочу жити інакше! *(Рвучко повернулась і вийшла).*

Пауза.

Ірина. Ви... ви правильно зробили, що не поїхали тоді.

Пауза.

Дмитро. Не знаю... А тепер я приїхав.

Ірина. До...

Дмитро. Ні... З села поїхав...

Ірина. Не розумію...

Дмитро. Замула сказав: або він, або я...

Ірина. Чому?

Дмитро. Я назвав його куркулем.

Ірина. Зараз куркулів нема.

Дмитро. А Замула — куркуль, з партійним квитком... І я написав, що він окомілювач, кар'єрист і шкурник... Робить свої чорні справи, а на язиці заучена фраза: «Я виконую рішення партії». Яке він має право прикриватись іменем партії? Яке?

Ірина. Таких прав не дано нікому.

Дмитро. Дитячих ясел в селі нема, клубу нема, а він напроти церкви звів собі палац з паровим опаленням, відгородився від людей різьбленим парканом і керує... Сіно проміняв на машину... а весною корови на шлеях висіли... Хіба я міг мовчати?

Ірина. Ні... А потім?

Дмитро. Мою заяву приїхав перевіряти з області якийсь Буц.

Ірина. Буц? Я його знаю.

Дмитро. І я познайомився.

Ірина. І що він?

Дмитро. Розказав на зборах про труднощі й про перспективи, сказав, що Замула має деякі недоліки, а мене назвав демагогом і критиканом... Потім вони в Замули день поспівали — і все...

Ірина. Як же так?

Дмитро. А через два дні викликав мене Замула, помахав кулаком перед моїм носом і сказав: «Поки не пізно — забирайся з села... Мені,— каже,— не потрібні підривні елементи...» І вигнав з кабінету...

Ірина. Як він посмів?

Дмитро. Про мене і в газету написали... що... я... вкрав мішок кукурудзи, коли сіяли... В суху землю сіяли, я говорив тоді — не послухали... Сходів не було — Замула написав... прийшла комісія... Суд честі... Така ганьба... а я ніколи й качана тієї кукурудзи сестрам з поля не приніс.

Пауза.

Ірина. Як же так можна? Що ви думаєте робити?

Дмитро. Все, тільки не мовчати... Я був уже в облвиконкомі. Сказали написати про все, розберуться. Я мушу повернутися з правдою. І я її знайду!

Ірина. Чому її треба шукати?

Дмитро. Тому що там у нас дехто забув, що правда — це наше щоденне життя, робота, а не музейний експонат, на який можна дивитись, але руками чіпати заборонено...

Пауза.

Ірина. Ви коли прийшли?

Дмитро. Вже тиждень.

Ірина. Чому не прийшли зразу?

Дмитро. Я не хотів вас турбувати.

Ірина. Листів від вас я теж не отримувала...

Дмитро. Я не люблю писати сумних листів.

Ірина. Мені ви могли написати про все.

Дмитро. Навіщо?

Ірина. Хоча б тому, що я чекала... Вас це дивує?

Дмитро. Так.

Ірина. Жаль...

Дмитро. Даруйте, але сьогодні мені хотілося забути про ті наші випадкові зустрічі, коли ви приїжджали в село...

Ірина. Чому?

Дмитро. Тому, що вони були непотрібні вам...

Ірина. Даремно ви так...

Входить Соломія Павлівна,
знову розставляє посуд на столі.

Соломія Павлівна. Чого ж це його, дочко, так довго нема?

Ірина. Кого?

Соломія Павлівна. Та жениха твого,

Ірина. Мамо, що ти говориш!

Соломія Павлівна (до Дмитра). О, чули? І не скажи, і не згадай.

Ірина. Годі тобі!

Дмитро. Я піду.

Ірина. Посидьте.

Соломія Павлівна. А як чоловікові ніколи. Бувайте здорові.

Ірина. Де ви зупинилися, в готелі?

Дмитро (після паузи). Так... Готель... «Дніпро»... Якщо можна, то я залишу на годину у вас свій чемодан...

Ірина. Будь ласка. Я проведу вас.

Дмитро. Дякую.

Соломія Павлівна. Ти ж не барися, бо як прийде твій...

Ірина. Дай мені спокій!

Дмитро й Ірина вийшли.

У дверях з'являється Мельник з пляшками в руках.

Мельник. Що, ставити?

Соломія Павлівна. Та став, бо, може, прийде-таки... Чого облизуєшся? І краплини більше не дам.

Мельник. Та хіба я її хочу? Так, з женихом за компанію...

Дзвоник у коридорі. Соломія Павлівна вибігла.
Повертається з Сергієм.

Сергій. Здрастуйте.

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно! А ми вже чекаємо, чекаємо. Сідайте.

Сергій (сідає). Спасибі, не турбуйтеся.

Соломія Павлівна. Вам не дме з вікна? (Пересаджує гостя на інший стілець). Тут вам буде зручніше.

Мельник. А може, тут?

Сергій. Мені зручно... А де...

Соломія Павлівна. Ірина зараз прийде. До знайомих побігла. Якусь там шубу хоче заграничну чи плаща купити — я їй не знаю. «Іди, — кажу, — доню, та купляй, тільки їй твого, що сходиш...» Бо гроші — це половина...

Мельник. Соломіє, може, той...

Соломія Павлівна. Вам не дме з вікна? Не знаю, як вас звати...

Сергій. Сергієм.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно... А мене — Соломією Павлівною... А це мій товариш Мельник — економіст... На ньому весь процес тримається...

Мельник (подає руку). Степан Іванович. (Наливає чарки). Припрошуємо по чарці...

Соломія Павлівна. Ми їй не готувались, а так: що маємо — те їй на стіл... (Взяла чарку). Щоб вам і нам добре було...

Сергій. Спасибі, але я не п'ю.

Мельник. Ну?

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно! А що з вами?

Сергій. Лікар заборонив.

Мельник. От біда.

Соломія Павлівна (забирає з рук чоловіка чарку). Оце їй добре. Я завжди кажу: навіщо ото її виробляють? Тільки організми живі труять. А компотику? (Наливає).

Сергій. Вип'ю, дякую. (До Мельника). Ви, бачу, рибалка.

Соломія Павлівна. І хлібом не годуй, а дай за вудочку потриматися.

Сергій. І що ж ви ловите?

Соломія Павлівна. І лящів, і карасів ловить, а то їй шуку принесе.

Сергій. Мабуть, місця рибні знаєте?

Соломія Павлівна. Знає, всі чисто місця знає.

Сергій. Може б, і мене коли взяли з собою...

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно. Візьме. Давайте я вам наллю.

Входить Тетяна, кокетливо вдарила Сергія по плечі.

Тетяна. Привіт шоферам першого класу! Довше не міг затриматись?

Соломія Павлівна випустила з рук чашку.

Сергій. Я і зараз поспішаю, Тетяно, забіг на хвилину. У мене нічні стрибки з парашутом...

Соломія Павлівна. Тьху! (До чоловіка). Забирай, чого вуха розвісив? Забирай! Бо як стрибну...

Забравши посуд, Соломія Павлівна і Мельник вийшли.

Тетяна. Не звертай уваги. А завтра прийдеш?

Сергій. Якщо не буде далеких рейсів.

Тетяна. З директором автопарку говорив?

Сергій. Не відпускають. Не всім же на легкових таксі працювати, треба комусь і на вантажних.

Тетяна. А я хочу, щоб ти на «Волзі» їздив.

Сергій. Я куплю мотоцикла... Як сядемо вдвох і — на Десну! А колись я тебе, Таню, на літаку... в небо, до зірок. Хочеш до зірок?

Тетяна. Я хочу на танці.

Сергій. Але в мене майже щодня заняття в аероклубі... Днями приїжджає комісія з Москви... Я тобі розкажу колись...

Тетяна. Не дуже мене цікавлять твої секрети. У мене своїх багато.

Сергій. Не говори так зі мною, Таню.

Тетяна. А мені обридло все це...

Пауза.

Сергій. Якщо так, то я можу не приходити.

Тетяна. Як хочеш... Не тільки світу, що у вікні... Ти думаєш, що я сидітиму сама в цих чотирьох стінах, поки ти крутитимеш свої пропелери?.. Час іде, Серьожо, а молодість буває раз...

Пауза.

Сергій. Я все розумію. Бувай! (Вийшов).

Тетяна безцільно пройшла по кімнаті.
Входить Соломія Павлівна.

Соломія Павлівна. І цього виставила? А славний хлопець.

Тетяна. Тю-тя, тьотю.

Соломія Павлівна. Ой і попадеться ж комусь шастячко...

Дзвоник у коридорі.

Голос Мельника: «Заходьте, заходьте, Корнію Васильовичу!»

Тетяна. Ура, Буц прийшов!

Входять Буц і Мельник.

Буц. Вітаю дам, вітаю дам.

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно, що прийшли, Корнію Васильовичу, що не цураєтесь.

Буц. Що ви, Соломіє Павлівно! Ви ж для мене були рідною сестрою, коли я жив у вас на квартирі.

Мельник. Давно це було.

Буц. Були колись і ми рисаками...

Тетяна. Та ви ще й досі не з'їдились.

Буц. Ми підковапі! (Сміється).

Соломія Павлівна. О, ви в новому костюмі!

Буц. Спасибі за увагу, але не змушуйте мене червоніти. Костюмчик справді новий... Чеський... І не дорого. А матеріал, бачите? (Виймає з кишені латку з пришитим гудзиком). І на латочку є, і гудзичок. Молодці чехи, хвалю. Хвалю.

Тетяна. А я вам дзвонила вчора, не застала.

Буц. У районах був.

Мельник. Все скарги перевіряєте?

Буц. Це, так би мовити, суть мого життя. Люблю перевіряти, щоб порядок був.

Мельник. Може, хоч на цьому місці втримаєтесь, бо останні роки носило вас, як то кажуть, без руля і вітрил.

Буц. Гвинтик я...

Мельник. Та вам, здається, завжди непогано було... Ви такі болти вкручували, що...

Соломія Павлівна. Годі, годі, чуєш же...

Буц. Порядок цінують завжди... Ну, нічого, поживемо — побачимо... І ось я сиджу у своєму відділі скарг, тихо роблю добро людям і... не скаржусь...

Соломія Павлівна. Та ви ж такі душевні, Корнію Васильовичу!

Буц. Не всі розуміють. Я за чинами не ганяюсь, а так усе збоху... Буц — сюди, Буц — туди... Гвинтик. Служу... А ви, Тетяно, можете взавтра приходити. Беру її до себе секретаркою.

Тетяна. Дякую.

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно, що пристроїли.

Буц. Я, Соломіє Павлівно, про народ думаю конкретно. То зіграємо партійку, Степане Івановичу?

Соломія Павлівна. Зіграє, зіграє.

Буц і Мельник виходять у суміжну кімнату.

А він — симпатичний.

Тетяна. Куди там!

Соломія Павлівна. Ти, Танько, не дуже з ним...

Тетяна. Що не дуже?

Соломія Павлівна. Очима не дуже стрижи... Чоловік нежонатий, може, в нього який інтерес у нашій хаті є...

Тетяна. Та Ірина за нього заміж не піде!

Соломія Павлівна. А я тебе не питаю!

Тетяна. А я вам нічого і не кажу!

Чути довгий, настирливий дзвінок.

Ще когось несе.

Соломія Павлівна. Це ж, мабуть, Іринка з ним. (Вийшла).

Входять Соломія Павлівна, Марія Павлівна і Марко Кіндратович Перегони. В руках у Перегона старий кошик.

Тетяна. Тату, мамо, чого це ви як сніг на голову?

Соломія Павлівна. Роздягайтесь, сідайте.

Тетяна. Тату, куди ви цього страшного кошика ставите?

Перегон. Не чіпай, дочко, горя нашого.

Марія Павлівна. Ой горе наше тяжкеє.

Соломія Павлівна. Що сталося, Маріє?

Тетяна. Корова здохла?

Перегон. Аби ж то корова.

Соломія Павлівна. Хата згоріла?

Марія Павлівна. Хай би й вона, сестро, вогнем взялася. Розкажуй, Марку.

Перегон (зітхнув). Пішов я ото в п'ятницю підвечір на стару економію дубки садити... Дай, думаю, посаджу, хай люди, сключительно, добрим словом згадають Марка Перегона... Пішов...

З кімнати виходять Буц і Мельник.

Мельник. А я чую, ніби голос знайомий... (*Цілується з гостями*). А це — Корній Васильович... товариш Буц. А це — наші родичі, з села, значить.

Буц (*широко посміхаючись, подав руку*). Вітаю трудівників колгоспного села... Здалека приїхали?

Перегон. Ми з вами вже знайомились.

Буц. Не пам'ятаю. Скаржились, писали?

Перегон. Я ніколи не скаржився... Я вас бичками з бодота витягував, коли ви в село приїжджали, до Замули... Біля ставу вашу машину занесло...

Буц. А-а, згадав. Спасибі.

Перегон. Нема за що. Я всіх, сключительно, витягаю, коли загрузають.

Тетяна. Дуже цікаво Корнієві Васильовичу...

Перегон. А ти помовч.

Буц. Ну, я піду. Стільки роботи, і все на мені, все на мені... Буц — сюди, Буц — туди... А я один.

Тетяна. Я проведу.

Буц. Тільки до порога, Таню. До побачення.

Буц і Тетяна вийшли.

Перегон. Дуже цей Буц Дмитра Пугача зобидив.

Соломія Павлівна. А ось Таню до себе на роботу бере. Секретаркою буде.

Марія Павлівна. Це ж як, здельно чи на ставці?

Перегон. Біля дверей треба сидіти з нафарбованими нігтями.

Мельник (*побачив Буців капелюх*). Буц капелюха забув. (*Відчинив двері і завмер*).

Буц обнімає Тетяну.

Соломія Павлівна (*помітила*). Танько, мати ж чекає!

Входить Дмитро.

Дмитро. Пробачте, я хочу взяти свого чемодана. (*Побачив Перегонів*). Добрий вечір.

Перегон. Заходь, Дмитре, заходь. Що ж ти, пішов з села, і ні чутки, ні вістки.

Марія Павлівна. Мати побивається, все виглядає.

Дмитро. Нема ще добрих вісток, дядьку Перегоне. (*До Буца*). Бачите, зустрілись... що, фактики не підтверджуються?

Буц. Ви з ким розмовляєте?

Дмитро. Тепер уже я буду питати. І ви мені відповісте, і не тільки мені...

Буц. Я лише перевіряю і встановлюю фактики.

Дмитро. Ні, ви вбиваєте віру, Буц!

Буц. Яку віру? Ви киньте цю демагогію.

Дмитро. Демагогію? Я писав правду, чуєте, правду, а ви мене вигнали з села...

Буц. Я?

Дмитро. Ви, ви і Замула примусили мене залишити землю...

Буц. Прошу спокійно. Я все чую, все бачу і все знаю... Мене не цікавлять мідні п'ятаки вашої правди. Мене цікавлять фактики. Крали кукурудзу? Крали народне добро?

Дмитро. Неправда!

Перегон. Не було цього!

Буц (до Перегона). А ви, шановний, помовчіть. (До Дмитра). Не було? Фактики, фактики...

Дмитро. Ви такий же шкурник, як і Замула.

Буц. Фактики є? А що ви робите у нашому місті? Як у вас з прописочкою? Без прописочки не можна жити...

Дмитро. Це не ваше місто, Буц, і ви не лякайте мене, я прописаний на своїй землі. Запам'ятайте це! (Взяв чемодан, вийшов).

Буц. Чули, бачили? Ось до чого довели демократію... А я говорив, попереджав. Не слухають Буца верхі. Не слухають! (Вибіг).

Перегон. Дай боже, щоб і не слухали ніколи...

Соломія Павлівна. То розкажіть, що там у вас скоїлось?

Тетяна. Що у вас, землетрус був?

Перегон. То пішов я, значить, садити дубки... Хай, думаю, люди добрим словом згадають... Позичив заступа в Кузьми, бо в мого держак зламався... Іду. За селом стрічає мене Панько... «Куди йдете»,— питає мене...

Тетяна. Ой не витримаю!

Марія Павлівна. Дай же, дитино, татові слово сказати. Говори, Марку, умеренно.

Перегон. Закурили ми й розійшлися... Вибрав я місце, саме біля старих льохів, де маєток панський колись стояв...

Мельник. Ну, ну...

Перегон. Посадив одного дубочка, другого.

Тетяна. Третього, четвертого...

Перегон. Еге ж. Знову ямку копаю. Так уже на штиків два землі викидав, колись щось — дзень... Ну, думаю, пропав Кузьмів заступ... Подивився — ні, цілий. Знову копнув.

Марія Павлівна. А воно — дзень.

Тетяна. Мамо, хоч ти не дзвони. Не тягніть, тату!

Перегон. Це таке діло, що по порядку треба, як на сповіді...

Тетяна. Дзенькнуло, а далі...

Перегон. Дивлюся — скринька.

Тетяна. Що в ній?

Перегон. Витягнув її, а мене потом заливає... А що, як, думаю, міна... Сяк-так встроїв того дубочка, не при-топтав навіть. Коли б хоч не засох...

Тетяна. Та говоріть же!

Перегон. Узяв фуфайку, загорнув скриньку — та годинами, левадами додому...

Марія Павлівна. А я як побачила — то й захохла... щось біля серця тенькнуло й обірвалось. Отак мені було, як Марка на фронт під Ясси виряджала в сорок четвертому.

Тетяна. А що ж там було?

Перегон. Дивимось: щось замотане в брезент. А може, воно й не брезент, але таке, ніби брезент... Розгорнули... І навіщо мені були оті дубки?.. Але ж думка була посадити, хай люди...

Марія Павлівна. А воно як заблищить!

Мельник. Що?

Перегон. Боюсь, що, сключительно, золото.

Соломія Павлівна. Боже мій!

Мельник. Та невже?

Тетяна. Скільки?!

Перегон. Не лічено. Там і брошки, і персні, і хрести, і камінці якісь.

Тетяна. Багато?

Соломія Павлівна. Скільки ж там, сестро?

Перегон. Я на безмені важив, то вийшло більше, як три кілі з гаком.

Марія Павлівна. І камінців з обручками майже два чайних стакани...

Соломія Павлівна. Ото фортуна!

Перегон. Ми як побачили з Марією, то немов поглухли обоє...

Тетяна. Чого?!

Перегон. А як прийшли до пам'яті, то стали думати-гадати, що робити?

Соломія Павлівна. А що тут, сестро, думати?

Перегон. Я хотів було в колгосп віднести...

Тетяна. Оце вигадали!

Перегон. Але, думаю, як попаде Замулі в руки, то... не повірять, що я собі нічого не взяв. Та почнуть протоколи писати...

Марія Павлівна. А ми ж і в руки боялись його брати, цур йому...

Перегон. Мій батько, царство їм небесне, одного георгіївського хреста з срібла мали, і то їх... Зараз, правда, часи не ті. То отак ми перемучились до ранку, а сьогодні я позичив у Кузьми сім карбованців, забрали оце та й до вас на пораду...

Тетяна. Так би й зразу.

Соломія Павлівна (*цілує сестру*). Та дуже ж приємно! Дай вам боже здоров'я. Яка ж ти в мене, сестро, душевна та щира і хліба шматок сама не з'їси...

Тетяна. Покажіть!

Соломія Павлівна швиденько закрила вікно фіранками.

Перегон узяв кошик, довго думав, а потім висипав усе на стіл.

Німа сцена.

Марія Павлівна. Отаке наше горе...

Тетяна (*розсміялась*). Оце горе?!

Соломія Павлівна. Радіти треба, сестро... Окупилися всі біди наші... І до нас фортуна посміхнулась.

Перегон (*згортає все до кошика*). Хай воно пропаде... То давайте розпитаємо взавтра та й віднесемо куди там треба.

Тетяна. Та ви що, тату?! Нікому я не віддам!

Марія Павлівна. Здуріла! Навіщо нам цей клопіт?

Соломія Павлівна. Хто, сестро, з рук щастя випускає?

Мельник. Я... я боюсь.

Соломія Павлівна. Ти вже й тіні своєї боїшься... І не думайте нікуди нести.

Тетяна. Ви мою частку віддайте.

Перегон. Ви, баби, не збивайте мене. Здати треба.

Мельник. Я... я нічого не знаю... я боюсь...

Соломія Павлівна. Я сама йому дам раду... А віднесете — не оберетесь клопоту.

Тетяна. Сховайте, і все.

Соломія Павлівна. Чого носи похнюпили? Я оці брошки в момент сплавлю.

Марія Павлівна. Якби ж то знати, що...

Перегон. Ні, мені воно, сключительно, ні до чого...

Тетяна. Як вам не треба, то мені знадобиться.

Мельник. Я йду спати... Самі несіть, а мене не чіпайте. *(Вийшов)*.

Соломія Павлівна. Не журіться і не забивайте собі памороки. Знайшли — наше щастя. Мало ви настраждалися при самодержав'ї, а оті війни та голодовки? Дочка он яка вигналася, та й моя вже ось заміж збирається.

Марія Павлівна. Правда твоя, Соломіє, дітям усього треба...

Перегон. Не доводьте до гріха, молодиці.

Соломія Павлівна. То збирай та неси!

Тетяна. Хочете, щоб я цілий вік над копійкою трусулася? *(Плаче)*. Отакі ви батьки...

Марія Павлівна. Не плач, дочко.

Перегон. Наче ми тобі добра не хочемо. Але...

Соломія Павлівна. Ти його не крав... Я вам ось що скажу: їдьте додому, продавайте хату і переїжджайте до нас.

Перегон. Що? Куди?

Тетяна. А чого вам? У колгоспі ви вже відробили з мамою — люди вільні.

Соломія Павлівна. Купимо вам хату на околиці, та й заживете. І дочка ж ваша єдина тут... І ми близенько. Свої ж усі, одна кров... Переїжджайте, Марку, хоч на старість поживемо...

Тетяна. Якщо добра мені хочете...

Марія Павлівна. У нас же нікого, крім тебе, нема, доню... Може, переїдемо, Марку? Та й кінці в воду... Чого мовчиш?

Перегон. Я за цей капітал — сумніваюсь... Та й село...

Соломія Павлівна. Всякі переміни в житті бувають, Марку. Я вам і зараз грошей дам трохи, бо в мене припасено, а там — побачимо, як той... І не думайте довго...

Тетяна. То і я в люди вийду, а так... *(Плаче)*.

Марія Павлівна *(й собі плаче)*. То я б тебе, доню, в ті люди на руках винесла...

Соломія Павлівна *(теж схлипує)*. Та жили б при купочці та в мирі, а так і я ніби сирота без вас.

Плачуть усі.

Перегон. Тьху, чортові баби, завели! (Вийшов).

Соломія Павлівна. Иди, Таню, та на батька на-
сядь, бо, чого доброго, справді віднесе.

Тетяна вийшла.

І ти, сестро, не мовчи. Хіба цього золота в госу-
дарства мало? Ну ще буде три кілі... Ходімо. Я твого Марка зараз
взьму на агітацію, я йому розкажу!

Марія Павлівна. Тільки ж ти, сестро, умеренно.

Соломія Павлівна. За мною!

Вибігли.

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Минуло два тижні. Ми відкриваємо завісу саме тоді, коли Соломія
Павлівна і Тетяна закінчують розставляти нові меблі. Їх стіль-
ки, що в кімнаті ніде повернутись. Соломія Павлівна — на сьомому
небі, а Тетяна — десь на дев'ятому. Ось вони внесли телевізор, і гос-
подиня зразу ж закрила його картатою пілкою.

Тетяна. Одним словом, оновилися. Шик і модерн.

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно. Хоч і вле-
тіло в копійку, але й ми ж люди.

Тетяна (розставляє вази і вазочки). Посходяться
наші — не впізнають. Ой гарно, тьотю! Як батько купить
хату, то і ми таке поставимо... Чого їх так довго нема?
Уже два тижні, як поїхали, і наче у воду...

Соломія Павлівна. Приїдуть і хату куплять. Все
буде, дочко. Аби гроші. Всі купують. Квартури дають на-
роду, то кожний хоче фасону. Щоб і столик низенький,
і крісла, і сервант, і тахта, і щоб стільчик по фігурі...

Тетяна, наливаючи воду у вазу, ненароком хлопнула на стіл.

Тетяна. Ой!

Соломія Павлівна. Що ж ти наробила?! Хіба не
бачиш, що гарнітур?!

Обидві заметушилися, витирають.

Пропає стіл! А тут уже облупилось і ніжка перекосилася...

Тетяна. Та ні, доставлено акуратно. Це у вас, тьотю,
від радості перекоє виходить. Ви менше дивіться на оці

столики-табуреточки, хай собі стоять, хай облуплюються і ламаються, бо вони ж для нас, а не ми для них...

Соломія Павлівна. Таке скажеш! Гроші ж які заплачено!

Тетяна. Вам би до цього гарнітура та квартиру...

Соломія Павлівна. Аби ж то. Іншим чоловікам государство дає, а моему економісту... Ну, нічого, хай-но я розвернусь.

Під'їхала машина. Тетяна виглянула у вікно.

Тетяна. Наші приїхали. *(Вийшла)*.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно!

Увійшла Марія Павлівна.

Марія Павлівна *(оглядає кімнату)*. Та накупляла ж усього! Рай. Як на складі!

Соломія Павлівна. Всі гроші, що на книжці були, втєлюшила, сестро. Ну, нічого, яюсь переб'ємось, поки я...

Марія Павлівна. А ти, сестро, ще нічого не продала?

Соломія Павлівна. Дай до пам'яті прийти. Чоловікє треба знайти такого, що ходи знає... Мені вже одного настрєнчили, обіцяв прийти.

Марія Павлівна. Тобі видніше, сестро, бо я в цїм ділі ніякого скусу не знаю.

Соломія Павлівна. А чого це ви так забарилися?

Марія Павлівна. Чи ти Марка не знаєш? Вріс він у ту землю, поки витягла...

Соломія Павлівна. Ти ж тільки при Ірині не проговорись, Маріє.

Марія Павлівна. Хїба ти не розказала їй? *(Шукає, на чому б сісти)*.

Соломія Павлівна. А навіщо їй про те знати. І так ходить, як з хрєста знята,— дєсь Дмитро пропав. Ото з'явивсь тоді — і щєз. А вона руки ломить.

Марія Павлівна. То хлопець, Соломіє, видний. Тетяні своїй простити не можу, що від себе відштовхнула. Можє, на ньому їй серце й заспокоїтьсь?

Соломія Павлівна. Не знаю, сестро, переживає вона, що таку неправду з ним сотворили... а про любов не казала.

Марія Павлівна. Дмитро, Соломіє, кругом зять...

Соломія Павлівна. Я б уже й не проти... При нашій теперішній фортуні, я б і з нього чоловіка зробила та на ноги поставила.

Марія Павлівна. То, може, поговорити з ним?

Соломія Павлівна. Раніше в Ірини позицію ви-ясню. (Пауза). А хату продали?

Марія Павлівна. І купці були, і гроші добрі давали, та Марко, як затявся — не продам, і все. Вікна дошками позабивав (плаче), ворота дротом закрутив... Усю ніч по подвір'ю ходив та кутив. А як таксі трапилось, то вкинули скриню та й у дорогу... Вдосвіта виїхали, щоб і людей не бачити... Тільки собаки й гавкали, як виїжджали... (Плаче). І з кумою не попрощалася...

Соломія Павлівна. Не плач, Маріє. Я вже вам і хату надибала. Славна така, з садочком, і трамвай близько... І сусіди — все полковники та підполковники відставні, як на параді житимеш. За яких тисяч п'ятнадцять і вселитесь.

Марія Павлівна. За п'ятнадцять?! Де ти бачила!

Соломія Павлівна. А як двадцять, то що? Дай-но мені тільки комерцію розгорнути...

Перегон, Сергій і Тетяна
втягують ковану розмальовану скриню.

(Цілується з Перегоном). Та дуже ж приємно!

Сергій. Важкий гарнітур.

Перегон. Біля стіни поставимо чи де?

Соломія Павлівна. Та хіба ж їй тут місце?

Тетяна. У підвал її, тьотю. Порубайте, тату, і винесіть.

Марія Павлівна. Та вона ж мені, доню, ще від матері дісталась, придане моє.

Соломія Павлівна. А тут їй не стояти, Маріє. На кухню тягніть.

Перегон. Бачиш, Маріє, нема нашому добру при-тулку.

Сергій. Ця скриня з іншої епохи і порушує фасон і гармонію. Нові часи — нові сундуки.

Перегон, Соломія Павлівна і Марія Павлівна тягнуть скриню.
Пауза.

Перегон. Шоферові заплатити треба, а в мене, склю-чительно, всі вийшли.

Тетяна. Наче вони у вас колись були.

Потягнули скриню.

Сергій. Ти щось хотіла мені сказати?

Тетяна. Може, на танці сьогодні запросиш?
Сергій. Ми вже своє відтанцювали, можна й розійтись.
Тетяна. Яка драма!

Пауза.

Сергій. Я бачив твою фотографію... Там, у селі, у білому платті, в хустині терновій... І сліду не залишилось від тієї Тетяни...

Тетяна. Теж мені карточка! Хівря якась.

Сергій. Дивлюсь на тебе, і мені стає сумно.

Тетяна. А мені весело! Я тільки починаю жити. Ти ще побачиш мене!

Сергій. Я вже бачив... з Буцом... на «Волзі»...

Тетяна. Він мене завжди підвозить додому... Ти вже йдеш?

Сергій. Так.

Тетяна. Подзвони колись... Зустрінемось. *(Підходить близько до Сергія, провела рукою по його щоці)*. Ти мені подобаєшся... Подзвониш?

Сергій. Ні.

Тетяна. Я буду хорошою.

Сергій. Прибережи свою ласку для Буца.

Тетяна. Дурненький, Буц тобі заважати не буде... Коли він винесе мене на орбіту, то відпаде, як ракетаносій...

Пауза.

Сергій. Я думаю, що ти не вийдеш на орбіту — згоріш ще тут, на грішній землі...

Тетяна. Як згорю, то хоч диму багато буде. Раз живу... То прийдеш?

Сергій. Я, напевне, поїду звідси...

Тетяна. Куди?

Сергій. Далеко.

Тетяна. Хоч попрощатись прийдеш?

Сергій. Не знаю... *(Вийшов)*.

Тетяна *(гукає у вікно)*. Прийди! *(Вийшла)*.

Входить Мельник, зупинився на порозі, глянув на все зляканими очима, вийшов, потім знову зайшов. А тут уже нагодилась Соломія Павлівна з родичами. Вони розстелюють на підлозі килима. Перегон поставив у куточку старе вишневе пужало.

Соломія Павлівна *(до чоловіка)*. Черевики скинув би. Хіба не бачиш? Що, не впізнав? Наше оце все, Степане, наше... Наше...

Мельник. Навіщо оце ти, Соломіє?

Соломія Павлівна. Бачили дурня? Спасибі сказав би, для кого ж стараюсь?

Марія Павлівна. Звісно, курка й та під себе гребе...

Мельник. Що, продала щось з того чи...

Соломія Павлівна. З книжки всі гроші забрала і процентів не лишила... Жити хочу, раз нам така фортуна випала. На всю губу жити хочу.

Мельник ходить по хаті, натикаючись на меблі. Перегон сів на тахту, а Марія Павлівна моститься на краєчок крісла.

Та обережно! Ходить, як між возами на ярмарку. Марку, встань, бо воно ж заграничне, делікатне.

Марія Павлівна і собі звелась.

Там я шльопанців накупила, то як сюди будете заходити, то роззувайтесь, бо килим же під ногами на сто двадцять...

Соломія Павлівна знову змітає з меблів невидимий пил. Усі восере-
джено стежать за нею. Мельник у важкій задумі схилився на одвірок.
Перегон закурив цигарку.

Ти мені, Марку, тут не чади тютюном, бо цей гарнітур атмосферу любить.

Перегон. Я вже сорок років курю, за день не відучиш.

Соломія Павлівна (*помітила в кутку кімнати Перегонове пужално*). Та не став мені, Марку, оцього дрючка в хаті!

Перегон. Це, Соломіє, не дрючок, а пужално, і років йому не лічено. По-теперішньому це, можна сказати, був наш... вніверситет...

Соломія Павлівна. Таке скажеш!

Перегон (*взяв пужално*). Це ще дід колись його з вишні вирізав і... вчив інколи мого батька, а тато покійні вже той... мене вчили... Замашне!

Входить Ірина, кинула сумку на тахту,
ніби нічого й не помітила.

Ірина. Не дзвонив Дмитро?

Соломія Павлівна. Ні, дочко.

Перегон. Може, назад у село подався?

Марія Павлівна. А ми, Іринко, оце вже до города прибились.

Ірина. Бачу.

Соломія Павлівна. Подивися ж, як у хаті в нас. Ще й піаніно чорне куплю, щоб уже форма була...

Ірина. Балалайку собі купи, а батькові бубна.

Соломія Павлівна. Та я ж тисячі, дочко, виклала, для тебе стараюся, бо й ти ж не завжди в дівках будеш...

Марія Павлівна. Та звісно... Так уже славно в хаті, як у віночку.

Ірина. То побігайте з радості. Чого стоїте? Беріться за руки і... Ну?

Соломія Павлівна. Чого це я буду бігати? Всяк переменя хоче... Почекай, почекай, ще й спасибі скажеш.

Ірина. А ви, дядьку Марку, сторожувати будете чи на якусь керівну роботу підете?

Перегон *(не зрозумів жарту)*. Я, сказати, об цім ще не думав... Звичайно, якесь заняття чоловік мусить мати, бо без роботи воно якось совісно і хліб їсти...

Ірина. Нічого, звикнете. Будете в скверику забивати козла і по лікарнях ходити, скарги ще можете писати... Одним словом, вітаю вас, дядьку Перегоне, з прибуттям до міста! Сподіваюсь, що ви з тіткою Марією будете достойними громадянами обласного центру, не будете порушувати правил вуличного руху! І не скуповуватимете хліба для свиней! *(Вийшла)*.

Марія Павлівна. Це ж вона про що?

Перегон. Про свиней. *(Вийшов)*.

Марія Павлівна *(дуже безпосередньо)*. Я хоч законів не знаю, але всі чисто буду умеренно виконувати. Де ж це Тетяна?

Соломія Павлівна. На роботу побігла, бо ж не була зранку.

Марія Павлівна вийшла.

Мельник. Де ж воно, де?

Соломія Павлівна. Що?

Мельник. Та оте ж... Не продала, нічого не продала?

Соломія Павлівна. Та ще ні. Чого це тобою тривить?

Мельник. Віднеси, щоб його і близько не було. Чуєш?

Соломія Павлівна. Отак зразу й понесу! Та не ходи по килиму в черевиках. Роззувайся!

Мельник. Навіщо, весь вік ходили...

Соломія Павлівна. А зараз роззувайся... Або на кухню йди. Там і обідати будемо.

Мельник *(роззувається)*. Але ж ми тут обідали...

Соломія Павлівна. То було колись, а зараз тут гарнітур.

Мельник. Щоб він тобі...

Соломія Павлівна. Ти на якій ноті говориш зі мною?! Я тут хазяйка!

Входять Перегон і Марія Павлівна в однакових величезних домашніх туфлях-шльопанцях. За ними з'являються Ірина і Дмитро.

Мельник. Кого я бачу!

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно! А Ірина ж тебе, Дмитре, два тижні по місту шукає...

Ірина. Мамо! (До Дмитра). Де ви були?

Дмитро. Та мене Дуня-контрабас до себе на дачу забрав, щоб я готувався.

Ірина. Яка Дуня?

Дмитро. Це не вона, а він Дуня. У джазі в ресторані грає.

Ірина. До чого тут джаз, нічого не розумію.

Дмитро. Ну, це, значить, я... мене в джаз беруть.

Ірина. У джаз?

Дмитро. Еге ж, я на ложках добре вмію...

Марія Павлівна. Ой славно ж грає! Його ще торік хотіли в місто забрати...

Дмитро. Це коли я на олімпіаді виступав, то підійшов до мене Дуня-контрабас з джазу і каже: «Ти король ритму, а коли підеш до мене в джаз, то я зроблю з тебе бога...» Я тоді, звичайно, не пішов, а оце він зустрів мене, і я...

Ірина. І ви будете грати на ложках?

Марія Павлівна. Дуже славно вибиває... І ойру, і польку...

Ірина. Не могли знайти іншої роботи?

Дмитро. Я... я шукав... не приймають, бо довідки з колгоспу нема... Я і в цирк ходив...

Ірина. Чого?

Дмитро. На роботу... борцем хотіли мене взяти...

Ірина (з докором). Дмитре...

Перегон. Не взяли?

Дмитро. Не взяли... Я їхньому штатному борцеві ребро зламав, як об землю кинув, то вони образились і не взяли... Довелось до Дуні-контрабаса йти... Нічого, пограю поки... Ось ложок накупив. Тільки підсушити треба, підстругати, для тону...

Ірина. Стружіть.

Дмитро. А ви ж, Марку Кіндратовичу, справді назавжди сюди, чи Марія Павлівна пожартувала?

Перегон. Та скриню перевезли, а там...

Соломія Павлівна. А що вони, приковані до того села? Наробилися вже. Хай ще при дочці поживуть.

Марія Павлівна. Вікна дошками позабивали та й знялися, як ті лелеки з гнізда... У вирій.

Перегон. На віку, як на довгій ниві, Дмитре... Ось і тебе зірвано з місця... І... з колгоспу тебе...

Дмитро. Що?

Перегон. Замула... виключив.

Пауза.

Дмитро. Як виключив? За що?

Перегон. За те, що без довідки з села поїхав, бригаду кинув...

Пауза.

Дмитро. Я ж не сам... Як же це? Мене люди знають, і мого батька, і матір... Я ж на тому тракторі... З ранньої весни і до снігу... І в спеку, і в дощ... Ні!

Ірина. Заспокойтесь, Дмитре.

Марія Павлівна. Воно ж як неправда, то болить...

Дмитро. Вигнали... злодієм зробили... А я ж ту землю, як матір... Я її... юністю своєю засівав... І в якійсь борозні впала на мою голову сивина... Тепер буци і замули хочуть, щоб я прокляв ту землю... і грав на цих ложках... (Жбурнув чемоданчик на підлогу).

Ірина. Яка підлість!

Соломія Павлівна. Плюнь ти на того Замулу, Дмитре.

Марія Павлівна. Знайдеться колісь і на нього управа...

Пауза.

Соломія Павлівна. Що, тобі найбільше треба? Ось я підшукаю кімнату, забереш матір і сестер... І хай той Замула там і скрутиться.

Дмитро. Ні, Соломіє Павлівно, не на такого напав Замула... Де у вас вода?

Марія Павлівна. Ходімо, Дмитре. Така ж неправда, така неправда.

Дмитро і Марія Павлівна вийшли.

Мельник. Може, по чарці, Марку? Таке на серці...
Перегон. Щось і чарка не п'ється, і хліб не їсться...
Соломія Павлівна. Це в тебе від струсу, Марку.
То ходімо ж. Ой Степане, вазочку зачепиш! Та стій же!

Але вже пізно. Мельник зачепив вазу,
і вона розлетілась на шматочки.

Мельник. Я ж... той... не хотів, пробач, Соломіє...

Соломія Павлівна. Телепень! Де не повернеться,
то золоті верби за ним ростуть. А за це гроші плачено.

Ірина. Мамо, годі.

Перегон. Та він же ненавмисне, Соломіє.

Соломія Павлівна. Щоб він уже по дроті ходив!

Мельник. Я більше не буду... я і заходити сюди не
буду...

Ірина (до матері). Чого ти розкричалася?! (До батька
і Перегона). А ви ідіть на кухню, на сундуки, ви ж усього
боїтеся.

Мельник і Перегон вийшли.

Соломія Павлівна. А ти на мені свою злість не
зганяй! Не я винна, що в дівках сидиш і чоловіки тебе
десятою дорогою обходять... Так і посивієш...

Ірина. Мамо!

Тільки тепер збагнула мати, як образила дочку.
Соломія Павлівна кинулась до Ірини, впала на коліна.

Соломія Павлівна. Прости, не хотіла я... Не хоті-
ла! Забудь, забудь оці слова мої, Іринко! Дочко, прости.

Ірина (стоїть, немов скам'яніла). Ти правду сказала...
Правду. Може, й посивію...

Входить Дмитро.
Соломія Павлівна, зіщулившись, вийшла.

Дмитро. Чим ви стурбовані?

Ірина. Нічого, Дмитре, так...

Дмитро. Мені треба йти.

Ірина. В ресторан?

Дмитро. Сьогодні на якомусь весіллі граємо.

Ірина. Дмитре, а де ви живете?

Дмитро. Ну, там, у готелі...

Ірина. Ні, я ходила... Правду скажіть.

Пауза.

Дмитро. Зараз на дачі, у Дуні... А до того... на вокзалі ночував... Це дрібниці, Ірино.

Ірина. Чому ви не прийшли до нас?

Дмитро. Ночі тепер короткі...

Ірина. У вас нема грошей?

Дмитро. Зараз уже є, Дуня аванс дав... Добре платять у цьому джазі. Сто двадцять карбованців і фрак у розстрочку...

Ірина. Ви не мусите грати на ложках!

Дмитро. Я розумію вас, але мені треба жити... Заробляти на хліб не соромно ніякою працею, чесною... Сьогодні знову був у облвиконкомі. Сказали, що викличуть, а заяву надіслали для перевірки.

Ірина. Я говорила з директором нашого інституту, він радить піти в обком.

Дмитро. Якщо не розберуться, то я дійду і до обкому, і до Цека.

Ірина. Я дуже хотіла б допомогти вам... Хоч чим-небудь... Чим я можу вам допомогти?

Пауза.

Дмитро. Ви мені і так допомагаєте, Ірино.

Ірина. Я? Ні, я нічим ще вам не допомогла.

Дмитро. Але ж ви є... Є ваші очі, які вірять мені...

Ірина. Я вірю вам, вірю в те, що ви робите... І я хочу бути разом з вами, разом з вами.

Дмитро (*пригорнув до себе дівчину*). Спасибі, спасибі.

Ірина і Дмитро виходять.

Через деякий час входять, шльопаючи туфлями, Перегон і Марія Павлівна. Обое з низенькими саморобними стільчиками... У Перегона в руках газета. Довго шукають, де б їх поставити, і нарешті сідають біля стіни.

Перегон (*продовжує читати газету*). «Переговори проходили... в атмосфері дружби... і сердечності».

Марія Павлівна. Люблю ото, коли люди сердечно говорять...

Перегон. Значить, не сварилися, а мирно бесідували... Так, як ото, бувало, я з Кузьмою... (*Читає*). «Високі сторони заявили про повне взаєморозуміння в питаннях співіснування...»

Чути, як підїхала машина,
Марія Павлівна вглянула у вікно.

Марія Павлівна. О, Буц кудись Таньку на машині повіз.

Перегон. Не лежить у мене душа до цього Буца, не лежить, Маріє. Хоч би сова й попід небом лігала, то соколом не буде... Далеко Тетяна мітить, а очі ж, сключительно, зав'язані... Випустили ми її, Маріє, в світ без лінії...

Марія Павлівна. А може, воно зараз усі такі кручені?

Перегон. Буць такого не може. Це наша без ока батьківського закрутилась, як лоша на ярмарку... Інші ж як у місто попадають, то до них усе добре липне... І люди, і книжки, і культура всяка... А наша ж хіба цього набралася? Як коробочка бляшана з-під консервів — блищить та торохкотить, а всередині порожня... Наша вина. Все до легкого життя тягнулась. (Пауза). Оце вже, мабуть, Кузьма до перелазу вийшов... Покурює... Без мене...

Пауза.

Марія Павлівна. Кума вже, либонь, і корошу виділа...

Пауза.

Перегон. Та вже череду з поля пригнали... Чи ж воно був дощ сьогодні?

Марія Павлівна. Хай би бурячки захопив...

Пауза.

Перегон. Це вже, мабуть, і Панько Кравець до Кузьми прийшов. Панько чоловік добрий, безотказний в роботі... Як одягне одні штани, то так і носить, поки, сключительно, не порве... все ніколи йому... Хіба ото коли яку чарку вип'є... Не без цього.

Марія Павлівна. П'є, але ж не буйний... А як же там наша хата? Як сирота стоїть... Сьогодні приїхали, а мені здається, що рік минув...

Зітхнули.

Перегон. Кузьма, видно, з Паньком уже вечеряють... Кузьма мене виглядав, виглядав та й...

Марія Павлівна. І вікна в нашій хаті не світяться...

Пауза.

Перегон. Виглядає мене Кузьма, а я тут...

Марія Павлівна. Чого ти, Марку, вуса мочиш?

Перегон. Біжать літа. А пам'ятаєш, Марусю, як ми після вінчання їхали...

Марія Павлівна. Та хлопці в коловороті зустрічали... Снігу було... І коні сиві... А як я тебе з фронту, Марку, чекала... Вийду за село та дивлюся на шлях, дивлюся, поки й зорі не розсиплються по небі синьому... Сплавля літа, як та вода...

Тихо почала пісню Марія Павлівна, підтягнув їй Перегон:
«Цвіте терен, цвіте терен...»

Перегон. А хто ж це в жнива біля барабана молотарки стане, як мене не буде? *(Пауза)*. Семен не зуміє... Ні, не зуміє... Не відчуває... Може, Кузьма? Хіба що Кузьма.

Отак і сидять обоє в присмерку, а за вікном шумить місто.

Марія Павлівна *(підійшла до вікна)*. Подивись-но, Марку, яка краса!

Перегон *(і сам підійшов)*. Все люди можуть. Одним словом, народ... Сила в нього, Маріє, неміряна...

Марія Павлівна. Та що казати, коли наші вже і до зір дорогу проклали... Віриш, як почула про наших космонавтів, то так на серці стало, наче мої подетіли соколята. Коли б хоч, думаю, не заблудились між тими зорями.

Пауза.

Перегон. Мабуть, Кузьма оце вже знову до перелазу покурити вийшов... *(Вийняв було цигарки та й знову заховав)*.

Марія Павлівна. А хата наша пусткою стоїть... Краще б ти мені могилу викопав, ніж оту біду...

Перегон. Це ж сестричка твоя все підняла і ти за нею... Золото, золото! І я, дурний, за тобою. Та хай воно пропадом пропаде, коли воно каменем на серці лежить і вбиває в мені чоловіка. Від легких грошей людина у нижчу фазу пересувається... Степан каже, що Ленін писав, ніби колись із золота, сключительно, клямки у нужниках робити будуть... Ленін... Сам писав... Лічно. Ленін!

Увійшла Соломія Павлівна, ввімкнула світло.

Соломія Павлівна. Спочиваєте? Ідїть на кухню. Марку, бо до мене чоловік прийшов.

Шльоп, шльоп — покїрно вийшли.
Входить Дуня.

Дуня. Покажуйте, що там у вас... Я цим не займаюсь, але коли просила Клава з комісійного — я прийшов.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно.

Дуня. Без емоцій. Покажуйте.

Соломія Павлівна розв'язує вузлик, кладе перед Дунею.

Соломія Павлівна. Це мої бабуня залишили, царство їм...

Дуня (розглядає). А ваша бабуня що, генералом була? Такий хрест тільки генералам давали за Турецьку кампанію...

Соломія Павлівна. Ні, вони були гражданські... ми не з дворян, ми простого роду, пролетарського...

Дуня. Значить, це якийсь генерал на самогон проміняв, як з війни їхав. У вас ще є?

Соломія Павлівна. Це оці камінчики... Як вони, в ціні?

Дуня. За ці камінчики, мадам, можуть дати...

Соломія Павлівна. Скільки?

Дуня. Років п'ятнадцять.

Соломія Павлівна. Господь з вами!

Дуня. А шкуроч ваша бабуня не залишила? Може, яке манто... з видри чи з голубим пеццем...

Соломія Павлівна. То ви, значить, шкурник?

Дуня. Я люблю хутра... Але в мене є знайомий ювелір... Візьму і покажу.

Соломія Павлівна. То ви мені хоч якусь розписку дайте.

Дуня. Я вам даю більше.

Соломія Павлівна. Скільки?

Дуня. Я вам даю слово честі.

Соломія Павлівна. А як же вас звати?

Дуня. У народі я — Дуня-контрабас... Я в джазі граю, в ресторані... Я поверну. Золото і ці камінчики треба прощупати, зробити різні аналізи. Тоді вже воно живе, а без цього — мертвий капітал, не грає... Абстракція і міраж...

Соломія Павлівна. Беріть, Дунько, тільки знайте, що я бабусиною добра не подарую. Я вас не тільки в джазі, а і під землею знайду.

Дуня. Що ви! (Ховає вузлик кудись у рукав). Мене вся міліція знає... Привіт бабусі! (Зникає).

Соломія Павлівна щаслива. З невимовною насолодою і ніжністю оглядає меблі. Увімкнула приймач. Голосна музика. Відчиняються

двері. У кімнату заглядають Мельник, Марія Павлівна і Перегон.

Мельник (злякано). Що?
Соломія Павлівна. Фортуна!

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

КАРТИНА ПЕРША

Куточок залу в ресторані. Широке вікно, два столики, пальма. Відкривається завіса, і в зал вривається джазова мелодія. Раптом усі інструменти обривають свої партії, уступаючи місце ложкам... Офіціантка захоплено стежить за грою незнайомого віртуоза, мимоволі бере зі столу дві залізні ложки і собі пробує — нічого не виходить...

Ще кілька акордів, захлинулись саксофони, і стихло.
Входять Дмитро у тісній фракцій парі з ложками в руках і Дуня, теж у фракцій парі з бабчкою.

Дуня. Пива, меду і вина!

Дмитро. Води.

Дуня. Воду п'ють утриманці й дурні. (До офіціантки). Мері, мій ріслінг! З льодом! Ти здорово грав. Буде фурор! Вір мені. Дуня-контрабас на тайфун слів не кидає.

Офіціантка наливає вино в фужери.

Офіціантка. Я і не знала, що можна так... на ложках.

Дмитро. Можна.

Офіціантка. Це ви і є Дмитро Пугач?

Дуня. Скоро його портрети продаватимуть у кіосках...

Офіціантка. Ну? (Вийшла).

Дуня (підняв фужер). Будь! «Пусть всегда будет солнце, пусть всегда будут мамы!» (Випив). Тільки не кисни. Світ прекрасний, коли на нього дивитися з вікон ресторану... (Наливає вино). Тримайся мене, і я зроблю з тебе бога. Бога ритму. (Бере ложки). Цими примітивними інструментами ти завоюєш сучасну Європу і Азію. Ти загрібатимеш гроші й славу. Я на тобі побудую нову програму. Двісті ложок, черпаків і ополоників будуть у твоєму розпорядженні. Я вже замовив. Загрібай. Народ хоче чогось незвичайного і фурору. І Дуня-контрабас дасть

народу фурор! (Випив). Мені тільки не подобається твій настрій — багато мінору... Любов?

Д м и т р о. Життя.

Д у н я. Плюнь... Шукай якусь істоту з красивими формами і трикімнатною квартирою з телефоном, і все піде як по нотах... Чого ти мовчиш, про що думаєш? Заскучав за селом? Невже ти повернешся в село?

Пауза.

Д м и т р о. Повернусь, Дунько. Буду орати, сіяти...

Д у н я. Цю любов може передати джаз... Це легше і... більше платять... (Наспівує). «Пусть работает мама, пусть работает папа, пусть работает трактор, а гулять буду я».

Д м и т р о. Можна і так... Але в кожній людині в душі мусить бути щось високе... щоб жити...

Д у н я. Не будемо забивати свої голови філософією. У мене є до тебе просьба, Дмитре. Коли ми зіграємо «Іспанські варіації», ти непомітно щезнеш і підеш на Преображенську, сім. Тебе зустріне один штимп... Скажеш, що ти від мене. Він тобі дасть вузлика, і ти привезеш його на дачу. Заховаєш і — могила.

Д м и т р о. Якого вузлика?

Д у н я. Я не люблю, коли мене запитують.

Д м и т р о. Я не люблю, коли мені наказують.

Д у н я. Я прошу... І не забуваю друзів...

Д м и т р о. Сам іди.

Д у н я. Не треба псувати стосунків з Дунею-контрабасом. Ну, я купив кілька золотих брошок... на зуби... для нареченої. Я заплачу за кожний твій крок звідси до Преображенської по карбованцю... Навіть якщо петлятимеш завулками...

Пауза.

Д м и т р о. Я не хочу петляти.

Входять офіціантка, Буц і Тетяна.

О ф і ц і а н т к а. Тут вам буде зручно, товаришу Буц.

Д у н я. Радий вас бачити!

Б у ц. Вітаю, вітаю!

Дмитро зустрівся поглядом з Буцом, Тетяною, вийшов.

Д у н я. Ви прийшли вчасно. Сьогодні у нас нова програма і нове світило джазу.

Б у ц. Цікаво.

Д у н я. До ваших послуг. (Вийшов).

О ф і ц і а н т к а. Накривати на дві персони?

Т е т я н а. На дві персони... на батька й матір, на дядька й тітку.

Офіціантка вийшла.

Т е т я н а. Страх люблю комфорт і ресторани... У вас знову поганий настрій? А ви не дивіться в його бік.

Б у ц. Мені неприємно, що твій батько так ставиться до мене і... Навіть сюди не хотів прийти...

Т е т я н а. Не звертайте уваги. Прийдуть. О, яке плаття у тієї білявої... що біля дзеркала сидить. А буси!

Б у ц. Матимеш і ти... Лише щоб тихо все...

Т е т я н а. Як тільки розпишемось, я свою частку заберу...

Б у ц. Краще грішми... Хай самі... реалізують... Грішми краще...

Т е т я н а. Боїтесь?

Б у ц. Не хочу бруднити руки... Я — чистий.

Увійшла офіціантка.

О ф і ц і а н т к а. Там вас якісь люди питають.

Б у ц. Пропустіть!

Офіціантка вийшла.

Входять Соломія Павлівна, Марія Павлівна,
Мельник і Перегон.

Т е т я н а. Нарешті! А то десь ходять, ходять... Сідайте, мамо.

Б у ц. Сідайте.

М а р і я П а в л і в н а. Спасибі, товаришу. О, Дмитро! Йй-богу, Дмитро з ложками!

Т е т я н а. Не кричи, що ти, в полі? Тату, чобітьми не човгайте.

Б у ц. Прошу до столу.

П е р е г о н. Сідай, стара, та мовчи.

Входить офіціантка, розставляє прибори.

О ф і ц і а н т к а. Що будете замовляти? На закуску. (Машинально). Ікра, сир, гриби, ковбаси, буженина, асорті рибне, холодець...

Б у ц. Дайте, будь ласка... Я дуже люблю тюлька, з цибулькою... Є тюлька?

О ф і ц і а н т к а. Є.

Буц. Сім порцій... Сиру ще грамів... сто... п'ятдесят.
Я — на дієті... (До всіх). Ви більше нічого не хочете?

Мельник. Та ні, не хочемо.

Буц. Та не скромничайте...

Офіціантка. А на друге? (Машиально). Шашлики, відбивні, беф-строганов, котлети по-київськи, рагу, ромштекс, біфштекс, зрази, люля-кебаб.

Буц. Хіба ми з голодного краю? (До всіх). Ви будете їсти гаряче?

Марія Павлівна. Я б каші пшоняної з молочком з'їла б.

Тетяна. Ой господи! Може, ще кулешу захочете?

Перегон. Я нічого не хочу.

Буц. Не соромтесь, будь ласка.

Тетяна (переглядає меню). А я хочу люля-кебаб.
Зроду не їла.

Буц. Записуйте.

Офіціантка. Скільки?

Буц. Усі хочуть люля-кебаб?

Мельник. Та ні... собі беріть.

Буц. Ну де ви бачили? Всім принесіть. Всім!

Офіціантка. Що будете пити?

Буц. Я взагалі не п'ю... Але з нагоди такого торжества... Та несіть, золотко, грамів... грамів... а-а, давайте півлітра. Тільки горілочку, золотко, принесіть в синенькому графинчику, щоб не було видно.

Офіціантка вийшла.

Я в цих справах обережний... Люди різні бувають, ще напише хтось... Взагалі горілку пити не рекомендується. Людина втрачає контроль, може щось сказати і... в архів.

Грає оркестр. Мовчання.

Офіціантка приносить графинчик з горілкою, закуску.

Офіціантка. Гаряче зразу нести чи пізніше?

Буц. Я дам вказівку додатково. (Взяв графинчик).
Хіба тут п'ятсот грамів?

Офіціантка. Пляшку вилила, всю до дна.

Буц. Дивно. А то я вашого брата знаю, хе-хе-хе... З того десять грамів, з того — п'ять... І... дачка...

Офіціантка. Ех ви! (Вийшла).

Буц. Уже й образилась. Хе-хе-хе! (Наливає чарки, випив). Здається, не розбавили водою. (Пробує з другої чар-

ки). Ні, бояться. О, я їх отак тримаю... Я піднімаю цей іскристий бокал за дружбу і любов! (*Випив*). Усі випили за дружбу і любов? (*Наливає чарку*). Ви не дивіться, що я тихий... У мене — ну-ну...

Тетяна. Я і не знала, що ви такі суворі.

Соломія Павлівна. Аж не віриться.

Буц. Хе-хе, я ніколи не кричу, а периферія тремтить. Отак тримаю.

Перегон. Чим же це ви її тримаєте?

Буц. Сигналами, перевілочками, анонімочками, фактиками...

Мельник. Коли про діло пишуть, то, звісно, перевірити треба, а анонімки — це, скажу вам...

Буц. О, не говоріть, коли сигнал за підписом, то все ясно. А до анонімочки хист потрібен. Я люблю в анонімочках покопирсатись... Хоч і не підтверджується, а приємно... А особливо, коли анонімочка проходить по аморальній графі... Їх більше лівою рукою пишуть... У цій ділі, моральному, я суворий. Камінь. Граніт. Викличу (*випив чарку*), посаджу перед собою, пройдуся по біографії, а потім питаннячко конкретно: коли, з ким, де? Хе-хе. Потім викликаю її: коли, з ким, де? Як порушили моральний кодекс? Я без крику, я тихо...

Перегон. І оце ви так з людьми?

Буц. Я все можу. У мене — ну-ну...

Перегон (*встав*). Ходімо, Маріє.

Буц. Куди ж ви, я пожартував...

Перегон. Від цих жартів не один уже, напевне, слізьми вмився і долю свою прокляв... З Дмитром теж пожартували?! І коли город у його матері під самий поріг обрізали — теж пожартували?

Буц. Ви той... без натяків, папашо.

Перегон. Я без натяків кажу вам: не жартуйте, Буц! (*Іде*).

Соломія Павлівна. Та чого ти, Марку?

Перегон. Не хочу сидіти з Буцом за одним столом. Не хочу. Зла у вас до людей багато... А ще й у праведниках ходите. Маріє!

Тетяна. Та сидіть ви, он люди сміються.

Перегон. Хто сміється, з кого? З мене, чи з матері, чи з наших мозолів?

Буц. Та це вона так... Сідайте. Я піднімаю цей іскристий бокал...

Тетяна. Ніякої культури!

Перегон. Я тобі ще покажу культуру! Ходімо, Маріє!

Перегон і Марія Павлівна вийшли.

Тетяна. Подуріли!

Буц. Я піднімаю цей іскристий бокал...

Мельник. Я теж іду. *(Встає)*.

Соломія Павлівна. Куди?! На місце!

Мельник сідає.

Буц. Таке непорозуміння! Таню, заверни!

Тетяна. Я з ними вдома поговорю!

Мельник знову встав.

Соломія Павлівна. Куди зібрався?

Мельник. Іду. І я не хочу сидіти тут... З Буцом не хочу. Я — проти. О! *(Вийшов)*.

Соломія Павлівна. Почекай, почекай. Я тобі вдома проголосую!

Буц. Я піднімаю цей іскристий бокал...

Тетяна. Та пий уже!

Мовчки випили.

Буц. Я ж не хотів... Образились чогось...

Тетяна. Хочу танцювати.

Буц *(випив чарку, веде Тетяну в зал)*. Це який тавець, західний?

Тетяна. Наш.

Буц. Тоді ходімо.

Входить офіціантка.

Офіціантка. Де ж це всі? Нести друге чи ні?

Соломія Павлівна. Почекай, посходяться. Ти ось що, дівчинко, поклич мені отого з вусиками.

Офіціантка. Дуню?

Соломія Павлівна. Давай Дуню!

Офіціантка вийшла.

Соломія Павлівна випила чарку, закусує. Підходить Дуня.

Дуня. До ваших послуг, мадам.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно. Що, показував, питав?

Дуня. Ще ні.

Соломія Павлівна. Чого ж ти тягнеш?

Дуня. З цим не поспішають.

Соломія Павлівна. Можна сподіватись?

Дуня. Сьогодні віднесу на аналізи. Не хвилюйтесь — усе буде в ажурі.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно. Коли прийдеш?

Дуня. Скоро з'явлюсь.

Соломія Павлівна (наливає чарку). Випий, голубе.

Дуня. З задоволенням. За вашу бабуню! (Випив). До зустрічі! (Вийшов).

Соломія Павлівна. Та дуже ж приємно!

З'являються Буц і Тетяна. Буц веде Тетяну під руку. Сідають.

Буц (наливає чарки). Я піднімаю цей іскристий бокал...

Входить Ірина, вдивляється в зал.

Соломія Павлівна. Іринко!

Буц. Просимо до столу, Ірино Степанівно.

Тетяна. Ти прочитала мою записку?

Ірина. Ні, я зустріла твоїх батьків.

Тетяна. Зараз по всьому місту роздзвонять...

Буц (наливає чарки). Ірино, у нас тут невеличке торжество... Я піднімаю цей іскристий...

Ірина. Можете не піднімати. Я прийшла до Дмитра.

Буц. Я за мир. Я хочу, щоб усе було мирно і тихо... (Заспівав тихо). «Де згода в сімействі, там мир і тишина...»

Ірина. Мир і тишина... Вам би крильця, і... з'явився б ще один ангел...

Голос по радіо: «Друзі! Сьогодні у нас виступає відомий музикант, лауреат конкурсів Дмитро Пугач — король ритму!» Оплески.

Грає джаз.

В неймовірній напрузі стежить за Дмитром Ірина.

Буц. Чудово! Браво!

Соло на ложках під акомпанемент рояля.

Оплески. Вигуки: «Браво, браво!»

Тетяна. От чорт!

Буц (кличе офіціантку). Золотко!

Увійшла офіціантка.

(Зливає в чарок горілку в фужер, бере шматок хліба і сир). Подайте від мого імені Пугачу.

Ірина. Не смійте!
Буц. Золотко, віднесіть.

Офіціантка вийшла.

Ви поганої думки про мене, Ірино...

Ірина. Хіба ви не знаєте моєї думки про себе?

Буц. Не чув, не чув.

Ірина. Почуєте, і скоро. *(Вийшла)*.

Соломія Павлівна. Та що ж це воно робиться?
Запросили на баль, а вийшло чортзна-що!

Тетяна. А яке ваше діло?! Прийшли, то сидіть мовчки та слухайте он, як ваш майбутній зять на ложках тарабанить.

Соломія Павлівна. Ти мого зятя не чіпай! Видра стрижена. Тьху! І на тебе тьху, і на твого Буца тьху! *(Вийшла)*.

Буц. Екссес... Треба було мовчати.

Офіціантка вносить гору мисок.

Офіціантка. Люля-кебаб.

Буц. Навіщо стільки?!

Офіціантка. Але ж ви замовили... Додому можете забрати.

Буц *(випив і це була фатальна чарка для нього, він раптомо набудючився)*. Ти з ким розмовляєш? Ти знаєш, хто я такий?

Тетяна. Тихіше, Буцику, ви ж ніколи не кричали.

Буц *(випив ще одну чарку)*. А зараз хочу кричати! Ти... ти... Знаєш, хто я такий?!

Офіціантка розсміялась і вийшла.

Чого смієшся? З кого смієшся, з Буца? Та я тебе! Я — сам Буц!

Тетяна. Люди вже дивляться на вас.

Буц. Які люди? Маса? А я їх, їх... фактиками... Усіх... пере... пере... переперевірю! Я... з самим першим... *(Випиває ще одну чарку)*. Отак... І Струмилін мене боїться... Да... бо я всіх... отак... і на периферію... Я можу і самого Василя Семеновича... «Васька,— кажу,— ти мені кинь...» І він кидає... Я можу — бац, бац — і нема... в архів...

Входять Дмитро з фужером і Ірина. Буц зразу стих.

Дмитро. Що тут за мітинг?

Буц. Вітаю! Давай вип'ємо на брудер... штраф, товаришу Пугач, і... все — в архів... Забудемо.

Д м и т р о. Не забудемо... Може, ще об'їдками зі свого столу нагодуєте?

Б у ц. Я тебе... чим хочеш нагодую...

Д м и т р о (подає фужер). Пий!

Б у ц. Прошу без скандалу... Мене тут знають... Я — сам Буц.

Д м и т р о. Ні, ще не знають... Пий...

Б у ц. А я міліцію покличу, і акта — р-раз... Я все можу...

Д м и т р о. Пий, купець!

Б у ц. Я тобі цього не забуду... Я не забуду... Я тебе, пере... пе... перевірю... Я всіх пере... перевірю! В білих арміях був? На окупованій території був?

Д м и т р о. Геть звідси!

Б у ц. Ш-ша! Тихо... Ти ще прийдеш до Буца. Прийдеш! Заяву писав? А де вона? Де? (Сміється). У мене твоя заява! А ти граєш на ложках... Хе-хе... Я перевірю... У мене — ну-ну...

Д м и т р о. Як?! Чому у вас моя заява?!

І р и н а. Невже?!

Б у ц. У мене — ну-ну! Всіх можу...

Тетяна веде Буца.

А люля-кебаб?

Тетяна і Буц виходять.

Д м и т р о. Чула? Я мушу йти звідси негайно. Я не маю права сидіти, поки існують Буци!

Входить Д у н я.

Д у н я. Маестро! Вас чекають...

Пауза.

Д м и т р о. Мене чекають.

Д у н я. Що ти задумав? Такий успіх! Реклама! Фурор!

Голос по радіо: «Сьогодні у нас виступає відомий музикант, переможець...» Динамік засвистів, загуркотів, немов захлинувся, і стих.

Д м и т р о (кидає фрак і ложки оторопілому Дуні). Мене чекають.

Д у н я. Хто?!

Д м и т р о. Люди. Ходімо, Ірино!

Дмитро й Ірина виходять.

Дуня збирає ложки.

Д у н я. А до слави було чотири кроки. Не хочуть люди слави і фурору...

КАРТИНА ДРУГА

Декорація першої картини.

Минуло кілька днів. У кімнаті з'явилось іще піаніно. Марія Павлівна витирає меблі, Ірина складає речі в чемодани.

Марія Павлівна. А оце кумі гостинця приготувала, передаси, Іринко, з поклоном.

Ірина. Передам...

Марія Павлівна. А мати ж думала, що весілля тут з Дмитром відгуляєте...

Ірина. У селі й відгуляємо.

Марія Павлівна. Дмитро щось забарився, казав Марко, ніби з самим секретарем обкому. Неждани гості для Замули...

Ірина. То не гості, а хазяї... Правду, тітко, не зв'яжеш...

Марія Павлівна. А ти ж у нас що робитимеш?

Ірина. Те, що ви не доробили...

Марія Павлівна. Ой дитино моя, та я ж не по своїй волі від землі пішла... Людина при ділі щаслива... Ось я, бувало, насапаюсь за день, аж руки мліють, а з роботи вертаємось полем — краса кругом, хліба — стіною стоять... І про втому забудеш... А як заспіваємо! Кума, бувало, як заведе... (*Заспіває*). «Ой у полі та й криниченька...»

Ірина. То хто ж вас тягнув сюди? Хто? Чого приїхали, коли серце ваше там?

Марія Павлівна. Якби не те золото кляте.

Пауза.

Ірина. Яке золото? Кажіть!

Марія Павлівна. Тільки ж нікому, Ірино, бо... Марко... знайшов, як дубки садив, у скриньці... Три кілі... То ми оце привезли... Та й... Соломія, значить, мати твоя... комерцію хоче робити... І нас з села потягла на легкий хліб. Не говори ж їй, бо не буде життя мені... Це ж ми для вас... для діток своїх... щоб вам жизнь інакша була.

Пауза.

Ірина. Де воно? Кажіть!

Марія Павлівна. Я... не відаю... Соломія десь заховала...

Ірина. Куди мати пішла?

Марія Павлівна. Та десь по магазинах ходить.

Ірина вибігла.
Дзвонить телефон.
Марія Павлівна взяла трубку.

А хто це там? Га? Ой не говоріть швидко... Умеренно говоріть... Це ти, Дмитре?.. Нема її, десь побігла... Га? Умеренно говори... То приходь... (Повісила трубку).

Входить з безліччю покупок Соломія Павлівна.

Соломія Павлівна. Не приходив до мене отой, що вузлика взяв?

Марія Павлівна. Не було.

Соломія Павлівна. От біда. А це що за чемодани?

Марія Павлівна. Іринка до Дмитра в село їде.

Соломія Павлівна. Як? Назовсім?

Марія Павлівна. Еге, на роботу, кажє.

Соломія Павлівна. А для кого ж я стараюся? Хіба Дмитрові тут роботи не знайшлося б... Я б його в міліцію пристроїла, участковим... Ні, я не пущу, не пущу... Хай і не думає... А ми з батьком як?

Марія Павлівна. Не втримаєш, сестро.

Соломія Павлівна. Я їй дорогу заступлю, бо ж хіба тікають від добра? Де ж вона?! Де вона?!

Пауза.

Марія Павлівна. Соломіє, ти хоч кричи, хоч мовчи, а я винувата перед тобою. Секрета не втримала... Сказала Ірині про золото. З язика само зірвалося... То вона й побігла тебе шукати.

Соломія Павлівна. Погибель моя! Та вона ж по всьому місту роздзвонить, у газету побіжить... А де Марко? Хай...

Марія Павлівна. Та прийшов твій Степан, то вони про щось там балакали та й пішли кудись... Я і не бачила, бо підлогу натирала...

Соломія Павлівна. Як була замолоду язиката — так і до кінця віку будеш! Розпустила...

Марія Павлівна. А ти не кричи на мене. Забирай собі його та й... А ми з Марком додому... Он жнива скоро, і я ще якогось снопа зв'яжу...

Соломія Павлівна. Та ви що, показалися? Я ж уже й хату надибала, і з тим чоловіком у переговорах...

Марія Павлівна. Я, сестро, на таке ледаче життя не согласна...

Хтось стукає у двері. Входить Дуня. Соломія подала знак сестрі.
Марія Павлівна вийшла.

Дуня. Ось і я.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно! Ну що? Були? Що сказав, скільки дає?

Дуня. Вийшла така ситуація, мадам, що...

Соломія Павлівна. Яка ситуація?

Дуня. Непередбачений експес...

Соломія Павлівна. Загубив? Так і знала! Але ти, Дунько, зі мною не жартуй, бо я всю міліцію і органи на ноги...

Дуня (виймає з рукава вузлик). Усе в ажурі.

Соломія Павлівна. То дуже ж приємно! А чого ж ти мене лякаєш?

Дуня. Тримайте себе, мадам, за нерви... Зараз почувете.

Соломія Павлівна. Скільки дають?

Дуня. Експертиза встановила, що...

Соломія Павлівна. Навіщо мені твоя експертиза, ти мені кажи, скільки дають...

Дуня. Експертиза встановила, що ваша бабуня була... шулером або особою легкої поведінки...

Соломія Павлівна. Що?!

Дуня. Спокійно. Коли говорить експертиза — все мовчить...

Соломія Павлівна. А щоб їй заціпило!

Дуня. Даю факти: всі оці бляшанки — підроблені. Фальш і міраж. Можете викинути.

Соломія Павлівна знепритомніла.
Дуня спокійно наливає води. Дає їй випити.

Соломія Павлівна. Не вірю! Не може такого бути, щоб бабуня...

Дуня. Припираю вашу бабуню фактами: аналізи — точні.

Пауза.

Соломія Павлівна. Невже й камінчика справжнього нема?

Дуня. Все — міраж і обман буржуазії. Я свою увертюру закінчив. Бувайте здорові, пийте валер'янку і нікому

оцих бляшок не показуйте, бо одержите строк за спробу підірвати могутність соціалістичної держави, стаття...

Соломія Павлівна. Ой помру! А може, той ювелір не розібрав, може, на нього найшло...

Дуня. Всі претензії, мадам, до бабуні. *(Іде)*.

Соломія Павлівна. А може, Дунько, до другої експертизи понеси, нічого не пошкодую... Так і скажи. Ордена дам... І йому дам, і тобі... Хочеш ордена?

Дуня. Це колись тільки алхіміки уміли з нічого робити золото, та наші вчені алмази роблять, а ми — смертні...

Соломія Павлівна. Що ж мені робити? А я ж оце накупила всього, понадіялась та всі гроші з процентами розвіяла.

Дуня. Співчуваю.

Соломія Павлівна гірко плаче. Дуня іде, потім повертається.

Я вам ось що пораджу...

Соломія Павлівна *(з надією дивиться в швидкі оченята Дуні)*. Що, що? Скажи, порятуй, Дунько! Скажи, голубе.

Дуня. Продайте оце все в театр. Їм інколи потрібні такі штучки, щоб зображувати загниваючу буржуазію і капіталізм взагалі...

Соломія Павлівна. Та як же я їх понесу? Та скільки ж вони мені дадуть?

Дуня. Карбованців тридцять... Давайте я сам віднесу. *(Бере вузлик)*.

Соломія Павлівна. Хай воно згорить, щоб я за такі гроші кліпала очима перед артистами та про бабуню розказувала! *(Збрала вузлик і жбурнула в куток)*.

Дуня. А може, п'ятдесят...

Соломія Павлівна. Іди з моїх очей, Дунько!

Дуня. Ви не женіть мене. Я ще вам знадоблюсь... Віддайте оце мені, я ще на другу експертизу понесу... Віддайте!

Соломія Павлівна іде на Дуню. Той відступає.

Соломія Павлівна. Ануліруйся звідси!

Дуня. Віддайте! Той помилився... Віддайте!

Соломія Павлівна. Іди звідси!

Дуня. Ви пошкодуєте, мадам. Я все можу... Я... *(Кинувся до Соломії Павлівни)*.

Входить Ірина. Дуня вибігає.

Ірина. Чого цей тип приходив?
Соломія Павлівна (плаче). Експертизу приносив... Фальшиве, каже... А я ж...

Ірина розсміялась.

Чого ти? З горя нашого, з пещастя мого?

Ірина (крізь сміх). З дурості твоєї. А якби справжнє було, то що б ти з ним робила? Продавала б? Принеси. Чуеш, все принеси. Де сховала?

Соломія Павлівна покірно йде,
в дверях зустрічається з Дмитром.

Дмитро. Чого це ви плачете, Соломіє Павлівно?

Соломія Павлівна. Та підійшло, сину. (Вийшла).

Ірина. Що там? Дочекатись тебе не могла, сама хотіла сьогодні їхати.

Дмитро. Нема Замули. Якби ти почула, що на зборах було! Приходить кінець замулам!

Ірина. Вітру не зупиниш... Ідемо?

Дмитро. Ідемо, Іринко... Там нас чекають з тобою вітри...

Чути, як підїхала машина, гомін.

Голос Перегона: «Маріє, збирайся!»

Голос Соломії Павлівни: «Куди ж це ви? Степанс, що ж це за евакуація?! Чого смієшся? Як розкажу зараз, то сльозами отакими вмиешся! Пропало! Все пропало!»

Ірина (дивиться у вікно). Може, з дядьком Перегоном поїдемо, він он машину привів. Ходімо.

Ірина і Дмитро беруть чемодани, виходять.

У кімнату входять Перегон з пужалном, Мельник і Марія Павлівна.

Згодом вбігає Соломія Павлівна.

Соломія Павлівна. Калавур! Все покрали! У міліцію біжіть, не стійте, бо життя моє вкоротиться!

Мельник. Чого репетуєш?

Соломія Павлівна. Золото фальшиве вкрали.

Перегон. Та ми ж його віднесли.

Соломія Павлівна. Куди? Коли? Як? Навіщо? Що віднесли?

Мельник. Та золото ж.

Перегон. У цім ділі, Соломіє, нам з тобою не по до-
розі.

Марія Павлівна. А казала ж Соломія, що воно фальшиве...

Соломія Павлівна. Фальшиве, і експертиза показала. Куди ви його поділи?

Мельник. Та в міліцію занесли, Сержантові під розписку здали... Справжнє золото. Вища проба...

Соломія Павлівна (майже несвідомо кладе вузлики на стіл). А оце... оце... теж справжнє чи...

Мельник. Приховала, вража баба! Зараз же віднеси! Чуєш?!

Соломія Павлівна. Щоб тебе вже вітром носило... А Дунька збрехав! Собі забрати хотів. Я йому... Ні, не витримаю, зараз інфаркта схоплю або грудну жабу.

Мельник. Годі! Тепер я буду говорити! Я! Запам'ятайте раз і назавжди. А оце віднеси, прощення попроси за свою несвідомість. Не буде такого, щоб я совість робочого чоловіка на камінчики та обручки проміняв.

Перегон. Буть такого не може... То збирайся, Маріє.

Входять Дмитро й Ірина.

Дмитро. Марку Кіндратовичу, їдьмо. Справ у нас з вами багато буде.

Марія Павлівна. Тані поклін передай, скажи, щоб у гості приїхала... Хоч з Буцом, хоч без Буца...

Перегон. Я їй покажу Буца! Де ж це вона?

Марія Павлівна. Казала, що прийде.

Перегон. Я почекаю.

Соломія Павлівна. А була ж фортуна в обох руках...

Перегон. Фортуна фортуною, Соломіє, та людина сама до свого щастя дійти мусить. Ходімо скриню винесемо.

Соломія Павлівна. Ти ж, Дмитре, за Іриною дивись, бо вона ж одна в мене.

Дмитро. І в мене...

Соломія Павлівна. Усіх же щастям наділити хотіла, а вони...

Мельник. Їм таке щастя не потрібне... І нам з тобою теж...

Всі виходять.

У кімнаті біля вікна стоять тільки Мельник і Соломія Павлівна.

Входять два вантажники.

Будь ласка, виносьте.

Вантажники виносять тахту...

Соломія Павлівна. Куди ж це ви?! Це ж на мої трудові, не дам! Ми ж усе здали... І оце віднесу...

Мельник. Та не лементуй! На нову квартиру переїжджаємо. Сьогодні вранці на фабриці ордера видали...

Соломія Павлівна (знесилено сіла в крісло, низько схилила голову). То виносьте... І як я оце все переживу?

Мельник (узяв з рук дружини вузлик). Я незабаром повернусь, Соломіє, ти в землю не дивись... На світі сонце є. (Виходить).

Протягом дальшої сцени в антажники виносять речі.
Вбігає надзвичайно схвильована Тетяна.

Тетяна. Що це, правда?!

Соломія Павлівна. Правда.

Тетяна. Ех ви, щастя з рук випустили, віддали...

Соломія Павлівна. Що, про це вже в місті говорять?

Тетяна. Буц мені розказав... Я його, паразита, в суд, я його в Сибір спроваджу...

Соломія Павлівна. Буца?!

Тетяна. Буца вашого. Я думала, що він по-справжньому женитись буде, а він щоб без загсу... «Я,— каже,— не люблю загсу...» А я йому хто? Хто я йому, шльондра стрижена чи дармоїдка?! Полащиться, а потім вижене, так? А я без загсу не хочу!

Соломія Павлівна. А казав: буду просити руки і серця.

Тетяна. Щоб він хліба просив! То це ж він серця просив, як про золото я йому сказала... А оце прибіг, як дізнався, що віднесли, та як пакинувся на мене... А я його, паразита, торшером, торшером... Тоді почав просити, щоб я нікому не казала... А я не буду мовчати, бо я не така...

Входить Сергій.

Сергій. Пробачте. Ти написала, щоб я повернув твою фотографію, Тетяно, то я приніс, бо виїжджаю. Бажая тобі щастя.

Тетяна. Сергійку! Здрастуй! Вічність не бачила... Куди їдеш, секрет?

Пауза.

Сергій. Розумієш.. мене зарахували курсантом... в школу...

Тетяна. В яку?

Сергій. Льотчиків... Так що... їду. Бувайте здорові.
(Поклав конверт на стіл). Візьми. (Вийшов).

Соломія Павлівна. В льотчики... То дуже ж приємно! Лети, сину...

Тетяна. Сергію! Сергію! Не треба... Візьми... (Кинулась до дверей, але зупинилась).

Соломія Павлівна. Не здоженеш. (Встала, підійшла до вікна). У них своя фортуна... (Виходить).

Тетяна отямилась, поправила зачіску, підійшла до телефону,
набрала номер.

Входить Перегон з пужалном у руці.

Тетяна. Це я... З'єднайте мене з Корнієм Васильовичем... З Буцом... Буца мені! (Пауза). Що?.. Як? Невже?! (Випустила з рук трубку).

Перегон. Значить, дочко, прибилась до берега...

Тетяна. Не ваше діло!

Перегон. Ні, моє... Ось що, Тетяно, забирай свої чемодани, та й...

Тетяна. Що?! Нікуди я не поїду!

Перегон. Поїдеш, якщо не всю совість порозтрушувала. Збирайся!

Тетяна. Та ви що, вчаділи?! Щоб я від такої життя тікала?!

Перегон. Хіба ти живеш? У тебе ж не життя, а циганський ярмарок. Додому!

Тетяна. Це, що ви говорите, батьку, мені — до самінької лампочки!

Перегон. Ага. Якщо, значить, така ти розумна, то прошу тебе, Танько, на переговори. (Показав на двері суміжної кімнати).

Тетяна. Чого вам від мене треба? Тут кажіть.

Перегон. Так у мене ж будуть переговори ськритні, закриті...

Тетяна здвигнула плечима, з викликом подивилась на батька, але пішла, пішов за нею і Перегон. Звідти чути, як Тетяна раптом зойкнула, потім закричала, заплакала. Щось приказує Перегон. Голос Тетяни: «Ой таточку, ой таточку!» Щось упало. До кімнати вбігають Соломія Павлівна, Мельник, Дмитро, Ірина, Марія Павлівна.

Входить Перегон зі зламаним пужалном.

Перегон (до Тетяни). Ось тобі й лампочка... (Кинув пужално). Не витримав вніверситет... Збирайся, дочко, отак, отак...

Соломія Павлівна. Що тут робиться?!

Перегон. Та були в нас... закриті, сердечні переговори... Як той казав, високі сторони заявили про повне взаємопорозуміння в питаннях існування...

Входить Тетяна з величезним чемоданом. Від її модної зачіски не лишилось і сліду. Вона тиха і покірна.

Кланяйся, дочко, тітці й дядькові.

Тетяна вклонилась.

Подякуй за хліб-сіль і теплу хату...

Тетяна. Спасибі за хліб-сіль і теплу хату...

Перегон. Матері вклонись, батькові за науку подякуй...

Тетяна. Спасибі за...

Перегон. А тепер, діти, в дорогу.

Соломія Павлівна. То ж хай вам щастить на всіх дорогах ваших...

Перегон. Хай щастить... Хай усім щастить...

Усі виходять.

Повільно спадає завіса

ДОРОГИ, ЯКІ МИ ВИБИРАЄМО

Драма на 3 дії

ДИЙОВІ ОСОБИ:

Мирослава, 28 років.
Ремез Павло Онисимович, 32 роки.
Надійка, 20 років.
Галина Софронівна, 60 років.
Сергій Турбай, 36 років.
Катруся, 16 років.
Невінчаний Федір Тимофійович, 60 років.
Югіна Олексіївна, 55 років.
Валерій, 22 роки.
Платон, 24 роки.
Бурка Василь Нестерович, 60 років.
Денис, 17 років.
Настурція Милентій Іванович, 45 років.

Україна, наші дні.

ДІЯ ПЕРША

Подвір'я Ремезів і Невінчаних — межа в межу. Від веселих ганків протоптані в спорнісі стежини до криниці з довгов'язим журавлем. На подвір'ї Невінчаних — альтанка, на Ремезовому, біла старої хати — столик, необтесані колоди. За низеньким плотом горять жовтим цвітом соняшники, а далі — Зелена долина, безмежне золотаве море пшениці.

Світає. На подвір'ї Ремезів горить електричний ліхтар. Гаснуть зорі, доспівають свої одвічні мелодії півні. Вийшла з хати Галина Софронівна, стурбовано вдивляється на дорогу, потім набрала води, поливає квіти. Рипнули сінешні двері, і в Невінчаних з'явилася на ганку Югіна Олексіївна.

Галина Софронівна. І ти не спиш, Югіно?

Югіна Олексіївна. Цілісіньку ніч, як солдат на посту.

Галина Софронівна. І куди їх повела нечиста сила?

Югіна Олексіївна. То любов їх водить, Галю.

Галина Софронівна. Ой, буде в мене з нею бачка!

Югіна Олексіївна. Тепер діти ранні пішли, своїм розумом живуть.

Галина Софронівна. У них ще хміль в голові бродить.

Югіна Олексіївна. Хай бродить, поки молоді. А там — дитина в колыску та клопоти в хату.

Галина Софронівна. Вони тепер своїх дітей на бабині руки спихають. Он Мотрина з Донбасу приїхала, привезла в пелюшках та й завіялася кудись, через три роки появилася — до дитини, а воно — тікати, тиждень у бузині просиділо з переляку... Валерик твій коли збирається вїздити?

Югіна Олексіївна. Довго не затримається, бо на службу йде.

Галина Софронівна. Як подумаю, що й Надійка моя з гнізда вилетить, то й світ не милий.

Югіна Олексіївна. Не у вирій же летить, а до Києва. За Валериком, кажу, як за стіною мурованою жити буде.

Галина Софронівна. А твоєму де службу дали?

Югина Олексіївна. У ЖЕКу.

Галина Софронівна. Що ж це воно таке?

Югина Олексіївна. Мій старій почав кричати на Валерика, то я вже й не допитувалася. Казав, що комендантом. Видать, діло військове, під номером. Секретне. Номер сто вісім.

Галина Софронівна. Якщо сто вісім, то й гроші, мабуть, добрі платять.

Югина Олексіївна. І ми не бідні, їхніх лічити не будемо.

Галина Софронівна. Коли ж весілля справимо?

Югина Олексіївна. Поїдуть та влаштуються, а там і відгуляємо, чи як?

Галина Софронівна. Хай уже Павло з'явиться та своє слово скаже. Одну ж сестру має.

Югина Олексіївна. Не казав, коли приїде?

Галина Софронівна. Павло у мене чоловік державний, Югино, над ним влада висока... То в область, то в Київ кличуть, то за кордон їздить. Там з такими людьми зустрічається, що ми їх тільки на портретах і бачимо... Вчора карточку прислали: отак Павло мій сидить при всіх орденах, значках і медалях, а по праву руку — Цеденбал. О!

Югина Олексіївна. Ти диви!

Галина Софронівна. Це вдома мій Павлуно, свахо, просто бригадир тракторний, а як поїде куди, то... зразу на трибуну його висаджують, і... нижче слова, як наместо. Ти ж чула, що казав секретар обкому, як орден Павлові вручав? Відкрився, каже, в нього талант. Отак. Довго не відкривався, а потім взяв та й відкрився... Прорвало, значить... Я ще змалечку примічала, що в нього щось є. Бувало, посаджу його під грушею на рядні, а сама в городі полю, то він і не писне, все думає, думає... Або палічку струже, струже...

Югина Олексіївна. Та що там говорити, Галю, слави зажив на всю Україну.

Галина Софронівна. На Союз, свахо, на всенький Союз...

Югина Олексіївна. І невістку тобі, як писанку, привів.

Пауза.

Галина Софронівна. То зверху. Людям аби блищало.

Югина Олексіївна. Два роки у твоїй хаті, а ти й словом не обмовилася.

Галина Софронівна. Якби могла, то на весь світ кричала б, Югино, та Павло рота затулив, бо він же на виду...

Югина Олексіївна. Розлюбила?

Галина Софронівна. Яка вже там любов? Вона й хати не тримається. Казала ж Павлові, сільську бери, так ні, з районного комсомолу привів. То вона про той комсомол і думає. Якимсь там відділом завідує та на мотоциклі гасає. Де днює, де ночує — ніхто не знає. Увечері подзвонила, що приїде, а де вона? Може, в скирті якійсь вилежується.

Югина Олексіївна. Не повірю, щоб Мирослава та з дороги збилася.

Галина Софронівна. Дороги в неї покручені...

У вікні з'явився Федір Тимофійович Невінчаний, говорить по телефону.

Невінчаний. Діду Кузьма, здрастуйте! Кажу, здрастуйте! Невінчаний говорить. От біда, не чує... Невінчаний!

Галина Софронівна. О, твій уже колгосп будить. Піду і я сніданок готувати, може, яка приб'ється до хати. *(Пішла в хату)*.

Невінчаний. Павло Ремез не дзвонив? А Настурція де? Бурку Василя покличте...

Югина Олексіївна. Та не кричи, Федоре, бо тобі ж лікар режима приписав.

Невінчаний *(поклав трубку)*. Кричу, бо не чує дід Кузьма. У нього на дощ вуха закладає... А мені вже легше, відпустило.

Югина Олексіївна. Думаєш, як ти не спиш, то всі вже повмивані, людям і спочити треба.

Невінчаний *(вийшов на подвір'я)*. Ніколи, Югино, спочивати — жнива... І так три дні в ліжку пролежав.

Югина Олексіївна. У тебе завжди жнива. Тридцять п'ять років — ні дня, ні ночі.

Невінчаний. Ось піду на пенсію — відіплюся... На гойдалці в старого Турбая буду гойдатися.

Югина Олексіївна. Уже два роки на ту гойдалку збираєшся.

Невінчаний. Сказали в райкомі, що після жнив відпустять. Відробив своє... артіль на добрі руки лишаю, можна й на гойдалку...

Югина Олексіївна. Та всі знають, що ти й молився б на Ремеза.

Невінчаний. І молився б.

Югина Олексіївна. Святого собі виліпив. На твоїх же плечах такої слави й доскочив.

Невінчаний. Свою славу він сам заробив.

Югина Олексіївна. В усі президії його повисовував та орденів на нього начіпляв, як на Жукова. Хату йому нову будуєш...

Невінчаний. І не одному Ремезу... А ордени Павлові за тяжкий труд, за хліб дано. Його бригада в області найкраща. Йому ще й Героя дадуть. Збере урожай Ремез і дадуть...

Югина Олексіївна. Про всіх ти думаєш, а про сина рідного...

Невінчаний. Ти мені про нього не говори, радості він мені в хату не приніс... Ні мені, ні тобі, ні людям.

Югина Олексіївна. Що ти говориш?

Пауза.

Женитися Валерик хоче, хіба це не радість?

Невінчаний. Я б його оженив! (Іде до хати).

Югина Олексіївна (іде за чоловіком). Хай жениється, Федю, може, йому лою в голові прибавиться... а нам онучечку або й дві в хату.

Зайшли до хати.

У супроводі Платона і Валерія входить Надійка.

У Валерія за спиною — гітара.

Надійка. Ну, ось ми й прийшли.

Валерій. ...Прийшли.

Платон. Уже прийшли.

Усі зітхнули.

Надійка. Всю ніч проходили.

Валерій. Еге.

Платон. Умгу.

Надійка (позіхає). Мені з вами було дуже весело, кавалери. А вам?

Платон. Весело.

Валерій. Точно.

Надійка. Я ніколи не забуду, Платоне, як ти розповідав про м'яку посадку станції на Місяць.

Валерій. Станція сідає, планета крутиться... Космічний холод, морок, самотність... тиша...

Платон. Морок, самотність... тиша... ти волочиш за собою гітару і мовчиш.

Валерій. Я забув.

Платон. А гітара хороша. *(Взяв гітару, грає, він весь у мелодії).*

Валерій і Надійка відійшли до криниці, щось тихо говорять, забувши про все на світі. Вони не помітили, що Платон уже не грає. Поклав гітару, жалібно задзвеніли струни. Іде. Лише тепер помітила його Надійка.

Надійка. Платоне, не йди, зачекай. Нам було так хороше втрьох. *Давайте ще помовчимо.*

Валерій. Ні. Треба поставити всі крапки над «і».

Платон. Став.

Валерій взяв за руку Платона, відвів у бік, повернувши обличчям до вулиці, і сам став осторонь, так, щоб не бачити Надійки.

Валерій. Нас тут двоє — вибирай.

Надійка. Я не можу так, хлопці.

Платон. Гаразд, вибирай.

Валерій. Вибирай, Надійко, не бійся!

Надійка. Ви обидві хороші...

Платон. Усе має свій кінець.

Напружене мовчання.

Надійка нерішуче ступила крок до Валерія,
потім до Платона.

Відійшла.

Надійка. Хлопці, не жартуйте, бо я розплачуся.

Платон. Плач і вибирай.

Валерій. Вибирай.

Надійка знову ступила кілька кроків то до одного, то до другого. Потім підійшла до Валерія, схилила голову на його плече і заплакала тихо.

Платон. Спасибі. *(Вийшов).*

Надійка. Пішов. Він був хорошим другом.

Валерій. Шкодуєш?

Надійка. Ні... Він — друг, а ти... Любиш?

Валерій. Як Ромео Джульетту. Є така італійська любов у танцях. Балет. Бачила?

Надійка. Ні. Знаю, що п'єса така є. Шекспір написав.

Валерій. Ні, це балет. Сильна вещь — то що нада. Різні кульбіти й па-де-де... Вона до нього в першій дії отак. (Копіює танок Джульєтти). А він до неї наоборот. (Показує). Отака була любов.

Надійка. А у нас?

Валерій. А у нас, Надійко, така... (Танцює).

Надійка. Валерику, ти мені ще про любов станцюй або розкажи... Я так чекала на тебе.

Валерій. Я тобі ще станцюю і розкажу, а сьогодні візьми у мого папи довідку, що колгосп відпускає тебе у город по случаю вихода заміж.

Надійка. Може, я пізніше приїду до тебе?

Валерій. Не можна. Якщо ми зараз одружимося, то я двокімнатну квартиру куплю. На третьому поверсі, балкон на всі чотири сторони... Ні, їдьмо разом, бо вже все, все домовлено.

Надійка. Це так несподівано.

Валерій. Я тебе два роки чекав. Рвався до тебе, але закрутила мене артистичеська життя... Я за цей час у чотирьох ансамблях «колесо» крутив. За мною керівники танцювальних колективів по всій Україні ганялися. «Колесо» було то що нада.

Надійка. І до чого ж ти докрутився?

Валерій. До Києва. Хотів у ансамбль Вірського, та не пройшов за конкурсом, на цьому моє колесо й зупинилося.

Надійка. То повертайся додому.

Валерій. Я, Надійко, від села совсьом одвик... Мені тепер треба, щоб було движіння і... всякі проспекти... У селі я хто?

Надійка. Колгоспник.

Валерій. А в городі я — лічність. Оце влаштувався... комендантом ЖЕКу, працюю, поки постійну прописку одержу, а там буде видно.

По вулиці пройшов Денис.

Надійка. Як же я залишу оце все... Село, маму, подруг?

Валерій. А ми приїздити будемо. І подруги в тебе будуть... У мене й футболісти знайомі є... Женья Рудаков. Да. Так що бери довідку в мого папи — і в дорогу. (Позилував Надійку). Увечері чекатиму. (Вийшов).

Входить Денис.

Надійка. А ти чого маршируєш весь час по нашій вулиці?

Денис. Я не марширую, а чекаю.

Надійка. А я думала, що ти мене привітати прийшов.

Денис. З чим?

Надійка. Ну так, з ранком... Бачиш, який синій-синій ранок...

Денис. Це він для тебе синій... Я думав, що ти справжня, а ти... Проміняла такого хлопця на...

Надійка. А це не твоє діло.

Денис. Я судив би за зраду.

Надійка. Я Платонові нічого не обіцяла.

Денис. Люди! Два роки водила секретаря парткому за носа, а тепер — «не обіцяла»... Він зараз убитий морально... а йому керувати треба... народом... Колись зовсім безпартійні жінки їхали за своїми коханими на заслання до Сибіру, а ти ж комсомолка...

Пауза.

Надійка. Денисе, а ти Катрусю покохав за рішенням зборів?

Мовчання.

Денис. Я лиш одну її кохаю. (Вдивляється на дорогу).

Надійка. Її виглядаєш?

Денис. Її.

Надійка. Сама приїздить?

Денис. З батьком.

Надійка (після паузи). Що тобі Платон сказав?

Денис. А оце вже не ваше діло!

Чути, як підїхала машина.

Катруся! (Вибіг).

Надійка зайшла до хати. Голос Катрусі: «Тату! Денис прийшов! Денис! Я така рада!» Голос Сергія: «Здрастуйте, Денисе! Катрусю, забирайте чемодани та будіть нашого дідуся». Входять Мирослава та Сергій. Він у світлому костюмі, ходить, ледь накульгуючи. Мирослава у легкому светрі й сірих спортивних брюках.

Мирослава. Спасибі, Сергію, що підвіз, бо й досі чаклувала б коло того мотоцикла. День їжджу — день ремонту. Отака техніка.

Сергій. Міг би комсомол для тебе й кращого виділити, Мирославо.

Мирослава (*гірко посміхнулася*). Вже не треба... Звільнили мене... за власним бажанням. Вчора останні комсомольські збори провела. Ти надовго?

Сергій. Не знаю, чекатиму виклику... Я повинен пробацитися перед тобою, що не зустрів тоді в Москві.

Мирослава. Мене зустріли твої друзі... Як твій «Марс»? Коли ти подзвонив і сказав, що пролетиш над нашим селом,— я чекала, чекала...

Сергій. Не долетів я до тебе, Славо... Десь на половині траси ми з «Марсом» зірвалися в штопор...

Мирослава. Який жах!

Сергій. Я його все-таки посадив...

Мирослава. Добре, що так скінчилося.

Сергій. Ще не скінчилося.

Мирослава. Знову полетиш?

Сергій. Полечу. В цьому «Марсі» моє життя, Славо, і мрія... Нехай я ще тричі вріжуся в землю, але він полетить...

Пауза.

Мирослава. Тільки не падай, Сергію, тільки не падай на землю.

Сергій. Якщо ти хочеш — не впаду...

Мирослава. Хочу.

Сергій. Чому ти не писала?

Мирослава. Тому... що... Я теж боюся, що можу зірватися в штопор...

Сергій. У тебе неприємності?

Мирослава. Просто я не хочу ускладнювати нічийого життя.

Сергій. Це що, приреченість, Мирославо?

Мирослава. Якесь зачароване коло... Але я вийду. Трошки подумаю і вийду.

Сергій. Я тобі можу допомогти, Славо?

Мирослава. Мабуть, ні.

Пауза.

Ні.

Сергій. Я поїду в райком, поговорю, якщо тебе звільнили не за твоїм бажанням...

Мирослава. Не турбуйся, у мене є робота. Я була колись непоганою трактористкою...

Сергій. Тоді що тебе тривожить?

Мирослава (*посміхнулась*). Якби людське щастя можна було підмінити працею! Я погодилася б, щоб мене прикували до галери...

Сергій. Що я можу зробити для тебе?

Мирослава. Нічого, Сергію. У тебе є про кого думати... Я сама.

Пауза.

Сергій. Я хочу, щоб ти була щасливою.

Мирослава. Спасибі... Я запам'ятаю ці слова.

Сергій. І все?

Мирослава. Я на більше не маю права.

Сергій. Розумію... Я хотів би, щоб ви не думали про мене погано.

Мирослава. Хто?

Сергій. Ти і Павло.

Мирослава. А-а...

Пауза.

Сергій. Ми наче розмовляємо якимись забутими мовами і не розуміємо одне одного...

Мирослава. Хіба це дивно? Ми з тобою лише двічі зустрічалися в житті... За все життя — двічі...

Сергій. Ті зустрічі були зовсім не схожі на цю.

Мирослава. Бо вони були першими.

Вбігла Катруся з милицею і палицею в руках.

Катруся. Товаришу полковник, я посаджу тебе на «губу». Навіщо ти залишив свої апарати в машині? А потім будеш стогнати всю ніч.

Сергій. Товаришу старшина!

Катруся. Розговорчики! (*До Мирослави*). Вночі тато стогне і лається, думає, що я не чую. Ходімо, бо дідусь уже чарки поналивав і сердиться. Я через тебе, тату, скоро віддам кінці й кану в Лету.

Сергій. Катрусю, що за вираз?

Катруся. Ну, збожеволію. Точно. Ходімо, бо поки ти прийдеш, то дідусь почне співати «Ой чий то кінь стоїть?» (*До Мирослави*). Цю пісню дідусь співає після першої чарки, а після третьої — «Ой у полі дві тополі», а коли дідусеві стає дуже-дуже сумно за своїми літами, що він уже старенький, то він співає: «Ой мороз, мороз, не

морозь мене...» Наш дідусь співає тільки тоді, коли ми з татком приїздимо, а то все мовчить...

Сергій. Катрусю, ти дідові коньяк віддала?

Катруся. Він покуштував і сказав, що буде ним свою запивати.

З подвір'я почувся задушевний голос старого Турбая:

«Ой чий то кінь стоїть,
Що біла гривонька?
Ой сподобалася, ой сподобалася,
Мені дівчинонька...»

Сергій. Треба йти. Побачимося?

Мирослава. Не знаю...

Катруся. Побачитесь! *(Тягне батька за руку).*

Вийшли.

Мирослава задумана стоїть біля криниці. А з подвір'я Турбай вже чути пісню на три голоси. Слухає Мирослава... Входить Галина Софронівна.

Галина Софронівна *(прислухається)*. О, Сергій приїхав, раз Турбай співає. А ти де пропадала?

Мирослава. Мотоцикл поламався.

Галина Софронівна. Чого?

Ввійшла Надійка.

Надійка. Бо він залізний.

Галина Софронівна. А ти помовч. Теж прошвендяла до ранку.

Надійка. Я не винна, що ніч коротка.

Галина Софронівна *(взяла цebra, йде)*. Я тобі доточу, ой доточу! Люди он вже до роботи беруться, а вони ще духами пахнуть.

Надійка. Я вже на ферму не піду і буду пахнути, скільки захочу.

Мирослава. А я вся в бензині, мамо... і звільнена з роботи.

Галина Софронівна. Ще не вродився той, хто вас переговорить. *(До Мирослави)*. Може, хоч тепер хати триматимешся та чоловікові за дружину будеш. *(Вийшла)*.

Надійка. Звільнили... Чому?

Мирослава. Треба готувати молоді кадри. Логічно?

Надійка. Тебе ж завжди хвалили, до обкому обіцяли перевести. Що ж тепер робитимеш?

М и р о с л а в а. Пратиму Павлові сорочки.

На подвір'я Невінчаного швидко зайшов Н а с т у р ц і я
з портфелем, зняв старий кашкет.

Н а с т у р ц і я. Не прибув наш славний герой і трудовий маяк Павло Онисимович?

М и р о с л а в а. Славний герой і трудовий маяк не прибув.

Н а д і й к а. Бачите, в хаті темно?

Настурція зайшов до хати Невінчаного.

А я з Валериком всю ніч проходила. Ох, серце ледь не вилетіло, як побачила... А як поцілував, то світ мені запаморочився і обертом пішов. Гребля і млин догори колесом... Ох... А потім Платон прийшов.

У хаті настирливо дзвонить телефон. Входить Г а л и н а С о ф р о н і в н а.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Чи ви поглухли, дівчата? Телефона чорного розриває, а вони стоять! Може, Павло добивається.

Усі пішли до хати.

На ганок виходить Н а с т у р ц і я, йде до альтанки, розкриває свої папери. Щось пише. Входить В а с и л ь Н е с т е р о в и ч Б у р к а, одягнений у стареньку фуфайку, з батіжком.

Б у р к а. Рано тебе начальство потривожило, Милентію.

Н а с т у р ц і я. Я звик, бо весь вік при начальстві. Та й вас не забуло, Василю Нестеровичу.

Б у р к а. А я на підхваті. Мене, Милентію, ніколи не забувають.

Н а с т у р ц і я. Історичний ви чоловік, Василю Нестеровичу. І я недаремно взяв у музей ваші чоботи.

Б у р к а. Добрі чоботи були, за Одером один німчик пошив. А де ж вони лежать?

Н а с т у р ц і я. У скрині разом з особистими речами Павла Ремеза, і табличка до них прив'язана: «Чоботи почесного колгоспника і беззмінного члена правління Василя Нестеровича Бурки, у яких він пройшов до Берліна». Хай нащадки знають.

Б у р к а. От і брешеш, бо я в них майже не ходив... До Берліна я в кирзових добирався, а ці при собі носив.

Н а с т у р ц і я. Для історії це не має значення, а чоботи славні.

Бурка. Милентію, а ти часом не в моїх чоботах на весіллі в Лавріна польку вибивав? Була в мене, значить, така інформація...

Настурція. Це не інформація, Василю Нестеровичу, а чиста брехня, анонімка! Я в жовтих черевиках танцював. У тих, що наче на одну ногу. Не міг я в історичних експонатах танцювати.

Бурка. Щоб тобі, Милентію, той музей згорів, бо в мене вже довіку таких чобіт не буде. Музея він вигдав!

Настурція. Мені з області вказівку написали, щоб я збирав для музею особисті речі Павла Ремеза й інших трудових і військових героїв для історії. А я сам страждаю, бо надворі сплю. В мене повна хата експонатів, повернутися ніде, діти з синцями на лобах ходять і жінка щоранку... критикує...

Входить Невінчаний.

Невінчаний. Розкажіть, як хазяйнуєте. Пальне завозять?

Настурція. Усе, як Павло Онисимович наказали.

Невінчаний. Запасні частини?

Настурція. Три повних комплекти для Павла Онисимовича.

Невінчаний. Молоко?

Бурка. Перевиконано.

Невінчаний. М'ясо?

Бурка. Виконано, але недоперевиконано, бо втік Коммерсант. На ланцюгу його вели, а він як побачив, що до машини тягнуть, та як рвонув... Мефодія аж в обід під січкарнею знайшли. Не бугай, а ракетноносітель.

Невінчаний. Як бурячки?

Настурція. Аж земля ворухиться, так ростуть.

Невінчаний. А соняшники?

Настурція. Аж дзвенять, сам чув.

Невінчаний. Скажи Петрові, щоб приїхав. Може, і я в поле виберусь.

Настурція. Не можна вам на машині, Федоре Тимофійовичу, серце спиниться, посинієте і... резюме.

Невінчаний. Не могу я в жнива померти, Милентію, взимку інше діло — на нарадах менше сидітиму, а в жнива селянин не може... Нічого так не люблю, як ото пшениці вітрами котить... І коли косять, то не маю печалі на серці, бо то ж хліб.

Бурка. Зародило цього року! Невидано. Аби лиш зібрати.

Невінчаний. Павло з хлопцями не дадуть і зернини пропасти.

Настурція. Федоре Тимофійовичу, дайте мені приміщення для музею.

Невінчаний. Ось перебереться Ремез у нову хату, матимеш. Як там, Василю, закінчуєте?

Бурка. Вчора паркета послали. Славна хата, як штаб.

Дзвонить телефон.

Невінчаний. Ти вже сам придивися, щоб як дзвіночок була. Коники з бляхи на даху повіризууй. Люблю, як ото кончики.

Югина Олексіївна *(виглядає у вікно)*. Федоре, Павло до телефону кличе. Швидше, бо сердиться.

Невінчаний. Почекайте, може, яка вказівка буде.

Невінчаний і Югина Олексіївна зайшли до хати.

Бурка. От воно як: кличе та ще й сердиться.

Настурція. Таке, значить, резюме.

Бурка. На якому щаблі чоловік, такий у нього й голос...

Входить Невінчаний.

Невінчаний. Іде Павло і делегацію якусь везе, запросив до себе. Так що готуйтеся, переодягніться, бо, мабуть, фотографувати будуть. Та Платона покличте до мене.

Бурка. Якби мені Настурція чоботи віддав, то я б галіфе натягнув...

Невінчаний. Нового костюма купи, грошей тобі, слава богу, не позичати. У сільмазі є, ось мені Югина купила... Ідіть і приходьте, щоб видно було, що ви члени правління, а не телепенські дядьки... Щоб я тебе, Василю, в цій фуфайці не бачив.

Бурка. Знову парад? Наче не Павло Ремез приїздить, а маршал.

Невінчаний. Не парад, а культура. Я хочу, щоб наш прогрес і на тобі було видно.

Бурка. Про фуфайку ти мовчи, Федоре, бо вона дорога мені, як шинель солдатів. Піввіку в фуфайці проходив... і жінка моя, і дочок не в шовках, а у фуфайках заміж по-віддавав.

Невінчаний. Коли то було...

Бурка. Це вже зараз нейлони та капрони... Оцю колгоспну фуфайку, Милентію, в музей візьми, хай нащадки побачать, у чому ми після війни соціалізм будували.

Настурція. Запитаю в області, чи візьмуть. А костюма вам треба все одно купляти.

Невінчаний. Випиши, Милентію, всякої продукти, хай дівчата в ідальні приготують і до Ремезів несуть. Води мінеральної, пива купи і... так далі...

Настурція. У мене на «так далі» нема грошей.

Невінчаний. Під звіт у бухгалтера візьми, потім на якусь графу спишемо.

Настурція. Я візьму, але графу ви самі шукайте. Оркестр скликати?

Невінчаний. Хай сидять наготові, побачимо, яка делегація і по якому протоколу її зустрічати.

Настурція. Якщо на «Волгах», то з оркестром, а якщо в автобусах — то просто: «Здрастуйте, а ми вас чекаємо...»

Невінчаний. Тости повторить.

Бурка. Я свій знаю: «Вип'ємо, дорогі гості, за нашо-го... Павла Ремеза... маяка... хай він горить...» Збівся.

Настурція. А мені за що пити?

Невінчаний. Якщо буде начальство, то за нього, а якщо ні, то за дружбу й змагання. Тільки ж не бовкни, Милентію, як тоді, коли товариші негри були: «Дай, боже, завтра тоже». Ідіть.

Настурція і Бурка вийшли.

(Підійшов до Ремезової хати, гукнув). Галино, Павло приїздить, так що готуйся!

Голос Галини Софронівни. Добре.

Входять Югіна Олексіївна і Валерій.

Югіна Олексіївна. Чуєш, Федоре, дитина іде — і тижня не добула.

Невінчаний. Нехай собі їде.

Югіна Олексіївна. А ти ж батько чи кам'яна фігура? Хто ж йому порадить, хто йому слово душевне скаже?

Невінчаний. Я вже сказав: силою тримати не буду, а слова душевного він не чує — глухий, як дубовий пень.

Валерій. Папа, не виражайтесь.

Невінчаний. Я тобі не папа.

Югина Олексіївна. Од такої папи на край світу поїдеш.

Валерій. Це правильно, мамо, збежу.

Невінчаний. Тікай і не оглядайся, то, може, я ще який місяць проживу.

Югина Олексіївна. Що ти говориш оце дитині?

Невінчаний. Ця дитина мене в ліжку вклала. Їдь і не кажи, хто твій папа... батько! Тільки гірким буде твій ледачий хліб, навіть якщо на булочках з ізюмом житимеш... Бо якби ти на завод пішов чи в шахту, як людські діти, то я б гордість мав, а якщо мітлу в руки береш, щоб оті тротуари підмітати, то серце моє не витримує... То діда Кузьми старого робота. Батога краще б узяв у Бурки...

Валерій. Я не буду підмітати. Я комендант в ЖЕКу...

Югина Олексіївна. Номер сто вісім...

Валерій. Я, папа, територію маю, маси, я не для батога родився. Я смотрю за порядком. Для мене ЖЕК — це просто плацдарм. (До батька). Знаєте, що таке плацдарм?

Невінчаний. Ах ти ж вишкварок! Я три плацдарми своєю кров'ю полив!

Югина Олексіївна. Годі тобі, Федоре, бо впадеш.

Валерій. Папа! Не хвилюйтесь. Кожний чоловік, навіть маленький, іде своєю дорогою. Я теж піду своєю дорогою.

Невінчаний. Та не «дорогою», а «дорогом». Ти хоч мови своєї і руської не каліч!

Валерій. Мені так льогше!

Югина Олексіївна. Може, справді, дитині так легше, хай говорить, аби не заїкалося.

Невінчаний. Краще оніміти, ніж отак розмовляти. Якщо він мову, Югино, твою забув, і пісні, які ти йому співала, то він і тебе забуде. (До Валерія). Вуса виросли, а розуму не прибавилося.

Югина Олексіївна. Ти ж знаєш, що йому наука і в школі в голову не йшла. Це до третього класу сяк-так, а потім, як відрізало... Зате танцював славно, усі премії з району за гопака позвозив...

Входить Галина Софронівна, подає газету.

Невінчаний. Тож хіба можна усе життя «гопаком» пройти?

Пауза.

Ще й жениться воно хоче. Яка ж дурна за тебе піде?

Галина Софронівна. Ще й до хати невістку не привели, а вже дурною охрестили.

Валерій. Це папа... батько жартують.

Невінчаний. Які жарти? Світ дівчини зав'яже та й...

Югіна Олексіївна. Щоб тобі... Сохрани і помилуй...

Галина Софронівна. Так і ворог не благословив би.

Невінчаний. Ти її любиш, ти її знаєш, ти хоч соловейків з нею наслухався?

Югіна Олексіївна. Та вони ж вирости разом, у поросі гралися...

Невінчаний. Ото й тільки, що в поросі... А Надійка вже ордена в артілі заробила.

Галина Софронівна. І медаль! (Пішла в хату).

Невінчаний. І медаль... Вона хазяйкою по селу ходить, а куди ж ти її повезеш?

Валерій. До светлого будущего...

Югіна Олексіївна. О, чуєш? А ти як до нього дійдеш? Гопаком? Навприсядки?

Валерій. Мамо, про гроші скажіть.

Югіна Олексіївна. Федоре! Зайди, серце, до каси ошадної та якусь копійку візьми.

Невінчаний. Там у шухляді лежать.

Югіна Олексіївна. Ти йому тисяч зо дві вишиши.

Невінчаний. Комбайна хочеш купити?

Югіна Олексіївна. Валерику на квартиру треба завдатка дати.

Валерій. Той чоловік чекати не буде.

Невінчаний. То дай.

Валерій. У мене, тату, нема.

Невінчаний. І в мене нема.

Югіна Олексіївна. Та було ж недавно дві тисячі.

Невінчаний. Було, а тепер нема.

Югіна Олексіївна. А куди ж ти їх подів?

Невінчаний. Тисячу я на В'єтнам віддав.

Югіна Олексіївна. А ще кому давав? Більше нікому не давав?

Невінчаний. Для діток в'єтнамських, кажу, віддав... Усі давали. Баба Текля триста карбованців принесла — з пенсії, що за синів побитих дають, а ти... Одержу премію

за врожай, то всю віддам, бо я ще, Югино, війну пам'ятаю... А ти забула, як з партизанами в рейди ходила?

Югина Олексіївна. Ой не забула, Федю.

Невінчаний. Ото й не забувай, і йому розкажи. (Виходить).

Валерій. Щоб знав, не приїздив би. Він думає, що тільки й світу, що в вікні... А я життя, мамо, бачив.

Югина Олексіївна. Мало ти ще, мабуть, бачив, сину... А йому боляче, що від землі тікаєш, що до роботи в тебе й руки не стоять. Якби ж ти на завод пішов, а в коменданти він не хоче. У нашому роду всі коло землі свою честь заробляли, мозолями, а комендантів не було.

Валерій. Все це, мамо, агітація! А я живу один раз і з батогом ходити не хочу.

Югина Олексіївна. Не зарікайся, сину...

Валерій. Я хочу культурної життя. Відсидів свої положені часи — і всьо. Хочеш — на пляж, хочеш — в ресторан або на футбол. Культура! Телевізор — лежиш, а воно тобі все показує... Або в кафе: сиди, смокчи коктейль через соломинку і мечтай під музику.

Югина Олексіївна. Що ж то за життя: лежи, сиди та через соломинку? Колись же й снопа зв'язати треба.

Валерій. Для цього є комбайни, а я, мамо, лічність.

Югина Олексіївна. Яка ж ти, сину, лічність? Ти ще, можна сказати, недоношений... Годила ж тобі, як болячці, ночей недоспала, хотіла, щоб людиною був, а вийшла лічність...

Валерій. Мені, мамо, гроші потрібні. Гроші!

Югина Олексіївна. Де ж я їх візьму? Ти ж чув — нема.

Валерій. А-а-а!

Югина Олексіївна. Тихше, тихше, дитино... Може, Павло Ремез позичить.

Вийшли.

Входить Василь Нестерович Бурка, він точнісінько в такому ж костюмі і капелюсі, як і Невінчаний. Входить Невінчаний.

Невінчаний. Ти бачиш! Хоче, щоб у нього щодня празник був! Каже, що воно народилося, щоб жити при комунізмі, вчитало десь, що вже йому комунізм ось-ось на рушничкові піднесуть...

Бурка. Один пише, другий читає...

Невінчаний. Розумієш, до якого слова всяка ледач тягнеться? Ще ж і пальцем не поворухнуло для того комунізму, а вже писка роззявило. Оце виховав, оце порадував!

Бурка. То Югина його в пелюшках переносила. Народила в літах, та й думала, що цяця. За ручку й до загсу поведе?

Невінчаний. А де ж я був, старий дурень?

Бурка (*дуже просто сказав*). На роботі. Ти ж на полях і ночував, усього натерпівся... Все ви, голови колгоспні, на своїх плечах винесли...

Невінчаний. То не ми, Василю... Народ. Правда, нам теж діставалося... Не було насіння, а землю засівали, хліб не родив, а плани виконували...

Бурка. Диво дивніше...

Пауза.

Невінчаний. Наче не люди в полі працювали, а боги всемогутні.

Бурка. Радій тепер, Федоре, що до такого щастя дожив на тяжкому своєму посту... Не шкодуєш, що залишаєш усе Ремезу?

Невінчаний. Ні. Діалектика, Василю. Хай молоді крила розправляють, вони бачать далі, знають більше, хай звикають, а ми з тобою подивимось, як вони артіль поведуть... На їхні ж плечі ляже вся країна і діло наше, Ленинове.

Бурка. Твоя правда. Я оце до Платона придивляюся — славний хлопець.

Невінчаний. А ти сумнівався, коли секретарем парткому обирали.

Бурка. Молодий...

Невінчаний. У двадцять ми вже колгосп засновували.

Бурка. Боюсь, щоб Ремез колгосп наш не завів... Кажали, що хоче нас у радгосп перевести.

Невінчаний. Гарячий трохи, але, щоб підучився, то міністр готовий. У Павла розмах є. Сміливий чорт, заносить його, але до роботи злий.

Бурка. Ото й погано, що заносить, бо тоді людина в рачає рівновагу і в неї макітриться голова.

Невінчаний. У Ремеза не замакітриться, не так він заміщений. Як сяде, бувало, весною на трактора, то вже до снігу...

Бурка. Було й таке, Федоре... А зараз дивись, щоб наш Ремез та не забув, як трактора корбою заводять. Їздить багатенько...

Невінчаний. Бо посилають. Не свою славу розвезуть, а нашу... Стане головою артілі, то йому не корба потрібна, а голова... А якщо не туди повертати почне, то й ми з тобою, Василю, не на печі сидіти будемо.

Бурка. З печі вже не той голос, Федоре...

Невінчаний. Ти мені, Василю, в колгоспі опозиції не розводь. І Платона не збивай, бо й він ще зеленуватий... Чого ви хочете від Павла? Що піднявся високо?

Бурка. Ні, що дивиться звисока...

Невінчаний. Хай дивиться як хоче, аби лиш усе бачив.

Входить схвильований Настурція. На ньому такі ж самі костюм і капелюх, як на Невінчаному і Бурці. Костюм трохи завеликий, а капелюх сповзає на очі.

Настурція. Ідьте ви з ним говоріть, бо я скоро ляжу або впаду! Не дає, забороняє і лякає... А мені ці бали та банкетні непотрібні, бо після кожного балу мене жінка обзиває всякими словами і колись поб'є пику при дітях.

Невінчаний. Стривайте, а чого це ви в однакових костюмах? І в мене такий.

Бурка. І капелюхи...

Настурція. Та вже півсела в таких ходять... Одне слово, кооперація... Я свого перешию, може, дітям штанці вийдуть... То я йому кажу: приїздить Павло Ремез і з ним люди, а він...

Невінчаний. Хто?

Настурція. Партком, тобто Платон. Каже, якщо Ремез хоче випити, то хай не за колгоспні гроші, а за свої. Отаке резюме.

Невінчаний. Треба було сказати, що я...

Настурція. Я сказав, що ви, а він каже, що нема фонду на горілку і так далі... Ось він іде, то ви йому самі скажіть.

Входить Платон.

Платон. Доброго ранку! Викликали?

Невінчаний. Викликав, доброго ранку!

Галина Софронівна з Надійкою на своєму подвір'ї.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Чого ж це нічого не везуть? Павло скоро приїде, а в мене ще й кіт не валявся.

Н е в і н ч а н и й. Зараз привезуть... То будемо голосувати, чи як?

П л а т о н. Ви про що?

Н е в і н ч а н и й. Павло делегацію везе, може, з ним товариші негри або араби прийдуть, а мені очима кліпати?

П л а т о н. Ні, бригада з роботою впоралася. Якщо хоч бур'янину на полі знайдете — голову рубайте. Комбайни готові, хоч завтра в поле, запасні частини...

Н е в і н ч а н и й. Хвалю, догодив ти мені, Платоне. А як Павла зустрічати будемо?

П л а т о н. А він що, вже й додому сам не втрапить? Запитає — діти дорогу покажуть.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Чули? Та він же людей привезе!

П л а т о н. Коли до мене люди приходять, то мати сама й частує...

Н е в і н ч а н и й. Ми, Платоне, своїх гостей звикли шанувати. Ремез у нас один і любить, щоб порядок був. Доживеш до такої слави, то я тебе з музикою зустрічати буду.

П л а т о н. Мені слави не треба. Ремез з цими своїми гостями вже цілого автобуса з'їв, з колесами, а діти з четвртої бригади в школу пішки ходять.

Н а д і й к а. Телевізора на ферму обіцяли купити — немай досі.

Б у р к а. Всю культурну графу той... в чарки порозливали.

Н а с т у р ц і я. Отаке резюме.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а (до Платона). Павло для колгоспу, може, тисячі заробляє, а тобі десятки жалко?

П л а т о н (вийняв гроші, кладе на стіл). Ні, будь ласка.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. А ми що, жebraки? Ми сотню таких, як ти, нагодуємо і напоїмо.

П л а т о н (забрав гроші). Тоді нічого журитися, Федоре Тимофійовичу. Пробачте, я поспішаю. (Вийшов).

Н а с т у р ц і я. То яке буде резюме?

Н е в і н ч а н и й (на ходу). Буде так, як я сказав. Зустрічаємо по високому протоколу. З оркестром. І щоб грали те, що Павло любить. А гроші на графу «Фізкультура і спорт» спишемо. Іди! Застеляйте столи, а на столах буде.

Невінчаний, Бурка і Настурція виходять.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. І чого цей Платон у Павла в'ївся?

Увійшла М и р о с л а в а.

М и р о с л а в а. А де ж оркестр?

Н а д і й к а. Буде.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Берись-но до роботи.

М и р о с л а в а. Набридло оце все.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Помовчали б. Виніжилися за Павловою спиною.

Н а д і й к а. Це я біля корів на фермі виніжилася чи Мирослава? Знаєте що, мамо, хай Павло ці столи сам тягає. З Невінчаним удвох. *(Вибігла)*.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Що це на вас понаходило? І куди ж воно все крутиться, та куди ж воно завертає?

Раптом заграла музика. Марш.

Павло приїхав! А я ще і неприбрана! *(Пішла в хату)*.

Музика все ближче. Мирослава витирає сльози.

Марш увірвався. Входить Павло Р е м е з. Красивий, з посивілим на скронях чубом, у новому модному костюмі, з орденами і медалями.

Р е м е з. А ось і я! Чого ж не стрічаєш?

Мирослава з невимовною тугою дивиться на нього. Мовчить. А з подвір'я Турбаїв лине пісня: «Ой мороз, мороз...»

З а в і с а

ДІЯ ДРУГА

Минуло кілька днів. Вечоріє.

Тепер на сцені подвір'я Турбаїв і Ремезів, теж розділені низеньким парканчиком. У Турбаїв — розлогий клен, гойдалка. На подвір'ї Ремезів — кілька простих чемоданів, якісь клунки, із них виглядають подушки, каструлі. Валерій і Г а л и н а С о ф р о н і в н а ув'язують великий килим.

В а л е р і й. Мебля буде така: сервант — німецький, тахта — чеська, столик — румунський, килим — арабський, люстри — польські...

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Навіщо з усього світу тягнути?

Валерій. Для фасону, усі тягнуть. Фірма! Бар — угорський, а в ньому: горілка, ром, боржом, виска, коньяк «Пліска», кава... Лежу перед телевізором і — п'ю... або на гітарі граю.

Галина Софронівна. Хоч закушуй добре, бо зіп'єшся.

Валерій. Я малепькими чарочками.

Галина Софронівна. Прокіп Лин теж починав з маленьких та й допився до білої гарячки.

Валерій. Я п'ю не для п'янства, а для фасону... Щоб мені всяка фантазія приходила в голову.

Галина Софронівна. Ото й на Прокопа фантазія найшла: спалив хату. Якби не колгосп, то пішов би з дітьми під тинами, а так у готелі живе — Невінчаний кімнату дав. Де ж ви оце добро поскладаєте?

Валерій. У мене в штаті є двірник Сєня Куролап, а в нього дача на Дніпрі така, як школа.

Галина Софронівна. А де ж він грошей набрав на таку хату?

Валерій. На черв'яках заробив.

Галина Софронівна. Та ти що? На такій погані?

Валерій. Е-е, тоді ви нічого не знаєте. Рибу на що ловлять? На черв'яків, а де їх у місті візьмеш? А рибалок — сотні тисяч, весь берег, аж до Чорного моря, втиканий вудками, купують.

Галина Софронівна. Господи, бідна та риба, якщо нафтою не витрують, то так повитягують.

Валерій. От Куролап розводить черв'яків і продає. Гребе такі гроші, що куди вам з Павлом братися! У нього й поскладаю, а через тижнів зо два й квартиру матиму.

Галина Софронівна. Так швидко?

Валерій. Мене з таким чоловіком звели, що все може, тільки треба підмастити... а у мене нема.

Галина Софронівна (дає гроші). То вже масти, тільки ж сухеньку вибирай, щоб сонечко заглядало у вікна.

Валерій. Він усе може. Казав, що машину дістане без черги. Моргне кому там треба — і вже їдеш.

Галина Софронівна. От стерво!

Пауза.

Ти ж, Валерику, за Надійкою дивися, може, яку роботу знайде, бо вона ж не всидить...

Валерій. Щось підшукаємо.

Входить заплакана Надійка.

Чого ти, Надійко?

Надійка. З дівчатами прощалася.

Галина Софронівна. То плач, я теж, коли заміж збиралася, то наче в чаду ходила...

Входить Югіна Олексіївна.

Югіна Олексіївна. Валерику, іди ящики з яблуками позабивай, бо скоро ж до поїзда.

Валерій. Іду, мамо. *(Вийшов)*.

У хаті задзвонив телефон.

Галина Софронівна. А щоб ти луснув, ніякого ж спокою нема. *(Вийшла)*.

Підїхав мотоцикл. Увійшла Мирослава.

Надійка. Де ти була, Славко? Павло тебе шукав.

Мирослава. А він вдома?

Надійка. Нема. А ти звідки?

Мирослава. В райкомі комсомолу була.

Надійка. Ви посварилися? Вранці, як чорна хмара ходив.

Мирослава. Ти почула б, що було. До Сергія Турбая приревнував. Я пішла з хати.

Надійка. Ну, я йому викажу! От побачиш!

Мирослава. Не треба, Надійко.

Пауза.

Надійка. Що ти надумала?

Мирослава. Ще думаю... Ти ще нерозумне дівчисько і нічого не знаєш, Надійко.

Надійка. А що мені треба знати? Я кохаю не розумом, а серцем... І мої подруги наче змовилися: «Валерик тобі не пара, він такий, він сякий...» А я люблю... Ніхто в світі не знає, за що кохають... І я не знаю... Хоч за море відвезіть мене від нього — перебреду...

Мовчання.

Мирослава. А може, ти й мудра, Надійко... Якщо справжня любов, то перебрешеш. *(Подивилася на дорогу)*. Платон іде. *(Пішла до хати)*.

Входить Платон.

П л а т о н. Павло вдома, Надійко?

Н а д і й к а. У піонерський табір повезли виступати...
Дуже потрібний?

П л а т о н. Збори скликали в другій бригаді, будемо
ключі від нових будинків колгоспникам вручати... І Пав-
лові теж... Хороші збори, веселі... Так ти й не поживеш
у новій хаті. Вийжджаєш?

Н а д і й к а. Умгу... Чого ж на заручини не прийшов?

П л а т о н. Часу не мав, робота.

Н а д і й к а. Колись знаходив.

П л а т о н. То колись. Дружба наша скінчилася, На-
дійко.

Н а д і й к а. Швидко. Я думала — ти найвірніший.

Пауза.

П л а т о н. Я був для тебе не вірним другом... а довірною
особою, якій читали чужі любовні листи, наче бездуш-
ному істуканові.

Н а д і й к а. Платоне, я ще не чула від тебе такого.

П л а т о н. Щасливі не чують інших... Ти нічого не по-
мічала, не розуміла, чого я місив осінні нічні дороги, коли
ти була на курсах. П'ятнадцять кілометрів туди і п'ятна-
дцять назад... щоб лише побачити тебе.

Н а д і й к а. Я просила, щоб ти не ходив.

П л а т о н. Але я мав щодня... тридцять кілометрів
щастя.

Пауза.

Н а д і й к а. Пройдені дороги повернути не можна, Пла-
тоне.

Входить П а в л о Р е м е з, а усіма своїми нагородами, у піонерському
галстуку, в руках тримає квіти і маленький саморобний літачок.

Р е м е з. Привіт, піонери! (Віддав Платонові квіти).
Тримай. бойовий заступнику. (Розв'язує галстук, до На-
дійки). Мирослава прийшла?

Н а д і й к а. Вдома.

Р е м е з. Боржому холодного принеси.

Н а д і й к а. Нема боржому.

Р е м е з. Про що ті лавошники думають? Подзвони, щоб
привезли ящик. Чого стоїш як засватана?

Н а д і й к а. Бо засватана. (Пішла до хати).

Р е м е з. От спека. Дві години на плацу вистояв. А що
зробиш? Зміна. (Скинув піджак, повісив на дерево).

Платон (поклад квіти, розглядає лігачок, читає). «Прославленому бригадиру Павлові Ремезу від...» (Поклав лігачок на стіл).

Ремез. Пишуть всяке... (Підійшов до вікна). Як там у бригаді? Мамо, дайте води напиться.

Платон. Порядок.

Ремез. Молодці. Заскучав за вами...

Входять Невінчаний і Настурція.

Невінчаний. Павле, люди ж чекають!

Увійшла Галина Софронівна, подала синові квартиру.

Ремез. Спасибі, мамо. То що ви там задумали, Федоре Тимофійовичу?

Невінчаний. Хочемо, щоб перед жнивками люди новосілля справили.

Настурція. Вам першому ключа вручати будемо.

Галина Софронівна. Ой, спасибі ж вам, діддалася! Ходімо, сину.

Ремез. Почекайте, мамо.

Галина Софронівна. Чого ж чекати, коли вже й музики грають?

Ремез. Кого ж у нові хати поселяти будете?

Платон. Так, як на правлінні вирішили. (Подав Ремезу аркушик паперу).

Той читає.

Ремез. Правильно вирішили, тільки отут виправимо. (Взяв ручку, щось написав і подав папірець Невінчаному). Отак хай буде, Федоре Тимофійовичу.

Невінчаний, Платон і Настурція читають.

Невінчаний. Та як же це, Павле?

Настурція. Оце то резюме. (До Галини Софронівни). Не хоче в нову хату.

Галина Софронівна. Як не хоче? Люди до тебе з добром, а ти...

Ремез. За добро спасибі, але не піду я в ту хату. Петрові ключі віддайте.

Невінчаний. Петро на черзі, а тобі треба.

Настурція. До вас люди з усієї України їздять...

Галина Софронівна. З усього Союзу, Милен-тію...

Ремез. Петро вже двадцять років з трактора не злязть, дітей п'ятеро та ще одне ось появиться... Йому віддайте.

Галина Софронівна. А ти хіба не двадцять, а ти хіба не заробив?..

Ремез. Мамо, та ми ще сто років у батьківській проживемо.

Галина Софронівна. Бачили такого? Горе моє, та й годі. *(Пішла до хати).*

Невінчаний. А може, Петро зачекає?

Ремез. Ідіть, Федоре Тимофійовичу, а за увагу спасибі.

Невінчаний. Спасибі, Павле! Я знав, що не візьмеш ти цих ключів. Спасибі. Ходімо.

Настурція. Мені ваша хата для музею потрібна. Куди ж я зі своїми експонатами подінуся?

Невінчаний. Милентію!

Платон. Буде ще одна щаслива сім'я сьогодні. Ходімо.

Виходять.

Ремез *(затримує Платона)*. Платоне, хочу тебе запитати...

Платон. Слухаю, Павле.

Ремез. Де ті запасні частини, що мені з області прислали?

Платон. До комбайнів? Віддав сусідам, бригаді Крамаренка, бо вони запарилися: два комбайни на приколі, а скоро ж у поле.

Ремез. Треба забрати, Платоне.

Платон. Та що ти, Павле, у нас на кожний комбайн по два комплекти, а Крамаренкові хоч у петлю.

Ремез. Я не «Сільгосптехніка». Я для себе дістав, у мене живна.

Платон. А в нього?

Ремез. Платоне, Крамаренко, чи хто там, може і на тиждень запізнитися, а Ремез не може. Якщо не дотримаю слова, мені — труба. Знаєш, де я слово дав? По двадцять чотири години машини будуть в роботі, і мені запчастини — отак потрібні, зрозумів?

Платон. Навіть якщо дрантя летітиме — нам вистачить.

Ремез. Хто хазяїн у бригаді? Я про всіх вас думаю, колгосп тягну на своїх плечах, а ти...

Платон. Не ти один тягнеш, Павле. Всі тягнуть.
Ремез. Всі, а я хто? Я — Ремез. Може, чули про такого?

Платон. Чули.

Ремез. Я виріс із цієї землі, я... посивів на тих чорних гонах. У мене кістки ламалися від холоду на осінніх вітрах і в жилах інколи не кров, а солярка текла! Ти на все готове прийшов, а я... Ордени вам начіпляв... Забули? На машину — і щоб сьогодні доповів.

Платон. Не поїду.

Ремез. Що?!

Платон. Тих запасних частин не забереш і ти.

Ремез. Тоді геть к чортовій матері з бригади!

Платон. Не кричи, бо якщо я крикну, то буде чути далеко.

Ремез (розсміявся). Все, розмова закінчена.

Платон. Ми її продовжимо в парткомі.

Ремез. Пробач, я забув, з ким розмовляю.

Платон. Я тобі нагадаю, і якщо ти забереш у Крамаренка ремонтні комплекти, то на парткомі я тебе з оркестром зустрічати не буду... і банкету за рахунок колгоспу теж не буде. Обіцяю.

Ремез. Слава моя тобі поперек горла стала?

Платон. Вона засліпила тебе...

Ремез. Я що, в колгоспі двадцять карбованців не заробив, що ти мені очі колеш?

Увійшла Мирослава, слухає.

Платон. Чому? Ти одержуєш трохи більше... навіть тоді, коли не буваєш по місяцю в бригаді, а за тебе працюють інші.

Ремез. Хто за мене працює, хто за Ремеза вколює, ти?!

Платон. І я.

Ремез вийняв з кишені пачку грошей, кинув під ноги Платонові.

Ремез. На, бери, всі бери!

Мирослава. Павле! Як ти можеш!

Ремез. Я тобі ту десятку не забуду!

Платон. Ех ти, прославлений. (Зібрав гроші, поклав на стіл, вийшов).

Ремез. Чула, отакі помічники.

Мирослава. Чула. Платон тобі правду сказав...

Пауза.

Я була в райкомі...

Ремез. Ну й що?

Мирослава. Це ти сказав, щоб мене звільнили?

Ремез. Я.

Мирослава. Бачиш, ти вже можеш вирішувати долі інших.

Ремез. Я тебе можу ще сам прогодувати. Я хочу мати дружину, а не...

Мирослава. І все?

Ремез. І все.

Мирослава. А чому ж ти не запитав, чого хочу я?

Ремез. Мені набридли твої відрядження, збори, кроси. Пора вже про сім'ю подумати.

Мирослава. Хіба у нас є сім'я? Є ти і я, а сім'ї нема. Ми з тобою, наче чужі... Два роки прожили, а що ти знаєш про мене. Мої думки, тривоги?..

Ремез. Досить. У мене своїх повна голова.

Мирослава. Гаразд, я не буду тривожити тебе. У мене до тебе останнє прохання.

Ремез. Давай.

Мирослава. Я хочу піти в твою бригаду. Візьми.

Ремез (розсміявся). І ти слави захотіла? Вигадує чортзна-що. Мені ще не вистачало, щоб і в ліжку соляркою тхнуло.

Мирослава ледве стрималась, щоб не розплакатись.

Мирослава. Дякую. Я подам заяву до правління.

Ремез. Це буду вирішувати я.

Мирослава. Ти ще, здається, не голова колгоспу.

Ремез. Через місяць переведу Невінчаного на пенсію і... У райкомі все домовлено, і центр знає. (Підійшов до Мирослави, обняв за плечі). Не журися, Славко, ми ще з тобою в області паради будемо приймати. Приготуй мені сорочку, директор школи в гості запрошує. Збирайся.

Мирослава (вивільнилася з обіймів). Я не піду.

Ремез. Підеш!

Мирослава. Ні.

Ремез. Гляди, бо поки ти мені роги наставиш, то я декому в'язи скручу. Думаєш, я нічого не знаю?

Мирослава. Що ти знаєш?

Ремез. Усе знаю, усе бачу... До Москви їздила?

Мирослава. Я тобі сама сказала.

Ремез. До нього їздила. І вчора викручувалася цілий вечір перед ним, як сінгапурська шлюха...

Мирослава підійшла до Ремеза. Мить — і пролунав ляпас.

Мирослава повільно пішла з двору.

Увійшов Настурція зі своїм портфелем.

Настурція. Кореспонденція. (Розкладає свої папери).
Просься до вас на екскурсію двадцять шість делегацій.
З редакцій листів — вісімнадцять. Запрошень на зустрічі —
чотирнадцять, на ювілеї з випивкою — шість. Особистих
листів — дев'ять... Шиферу просять одинадцять чоловік,
машин — четверо... Анонімок — три. Я їх спалив, бо за-
раз, кажуть, на анонімки не звертають уваги. Таке, значить,
резюме. Відповіді — готові, розписуйтесь. Якби ж ви швид-
ше оту печатку зі своїм прізвищем замовили, то я б сам
її ліпив, а то вас тривожу. (Лише тепер подивився на
Ремеза). Що з вами?

Ремез. Нічого, іди з очей. Набридло все.

Настурція. Я можу піти, але ви ж самі кликали.

Ремез. Не на позичених ходиш, ще прийдеш.

Настурція. Чого ви так зі мною, Павле Онисимовичу?
Я ж усе для вас... музей... і всяку кореспонденцію пишу...

Ремез. Тобі за це гроші платять, що крутишся коло мене...
Не забувай і іншим розтолкуй, хто їх на світі тримає.
За моєю спиною сидять та дірочки на ордени проколюють.
Ремез витягне. Ремез дістане... Без мене сиділи б на
двадцять п'ятому місці в районі. Забули?

Настурція. Люди все пам'ятають... і я теж... Не
можна так про людей, Павле Онисимовичу... І про мене
так не треба, бо я теж людина. Нема у мене слави, я тихо
живу, але... чесно... Я не за гроші працюю, я їх не мав
ніколи і не треба мені... Я для душі...

Пауза.

Ремез. Пробач, Милентію, я не хотів тебе образити.

Настурція. Я пробачу, аби лиш люди...

Ремез. Що люди? Кажі!

Настурція. Люди не хочуть, щоб їх принижували...
Ні в чому. Ні у великому, ні у малому... Бо кожному одне
життя дано...

Ремез. Це що ж, я їх принижую? Од заздрості все...
Якби Ремез п'яний з батіжком тинявся по селу, то мовча-

ли б усі та сміялися б по закутках. Я знаю нашу вдачу... Століттями живе оце прокляте: «Щоб у мого сусіди корова здохла».

Пауза.

Чого мовчиш?

Настурція. Не можна так про свій народ, Павле Онисимовичу. Гріх.

Ремез. Я — певіруючий.

Настурція. І безгрішний?

Ремез. Гріхи поодлітають перед великими ділами.

Настурція. Колись були у нас такі, що так думали... Та помилилися.

Ремез. Досить з мене історії! Досить! (Пішов до хати).

Настурція. Не забувайте, не забувайте.

Входять Бурка.

Бурка. Вдома Павло? Хочу попросити, щоб трактора дав на ферму.

Настурція. Почекайте, Василю Нестеровичу, бо йому щось зробилося.

Бурка. Я можу й зачекати, поки відійде. (Кивнув на папери). А це що?

Настурція. Кореспонденція. Пишуть Ремезу, а я відписую. Отаке резюме.

Бурка. А він що, уже й писати розучився?

Настурція. Не встигає. Секретаря йому треба.

Бурка. Ясно!

Увійшов Ремез, спокійний, потиснув руки Бурці й Настурції, наче й не бачив його раніше.

Ремез. Сідайте. Ви до мене, Василю Нестеровичу?

Бурка. Трактора з причепом треба.

Ремез. Скажіть, щоб негайно дали машину.

Бурка. Спасибі.

Ремез. Передайте механікам, якщо до завтрього не відремонтують підвісну дорогу, то на плечах будуть гній виносити. Ідіть. Навідаюсь до вас.

Бурка вийшов. Мовчання.

(У глибокій задумі ходить по подвір'ю).

Настурція. Треба листи підписати, Павле Онисимовичу.

Ремез. Які листи?.. Ага. Давай. (Підійшов до столу, переглядає відповіді).

Настурція. Машинка погана. Треба нову купити для секретаріату.

Ремез. Скоро купимо... Пиши завжди, Милентію, людям: «З глибокою пошаною, Павло Ремез».

Настурція. Добре, Павле Онисимовичу.

Ремез. А оце перепиши. Щоб до кінця жнив я не бачив жадної делегації, працювати не дають.

Настурція. А кореспондентів запрошувати?

Ремез. Самі поз'їжджаються, коли почують, що Мирослава в мою бригаду пішла.

Настурція. Мирослава в бригаду?

Ремез. Ми — народ трудовий, Милентію Івановичу. На комбайн свою дружину посаджу... А потім і бригадиром призначу. А! Такого в Союзі не знайдеш, щоб чоловік головою колгоспу був, а дружина — бригадиром...

Настурція. Зі свічкою не знайдете. Записую це для історії... Жаль, що від хати нової відмовилися... Тут я б музей відкрив... Ось тут, під цією грушею, де пройшло ваше босоніге героїчне дитинство, можна було б мідного бюста поставити, а за ворітьми витягнули б на постамент вашого трактора...

Ремез. Для бюста, Милентію, дві зірки треба.

Настурція. Вам дадуть. От побачите, бо ви як розвернетеся, то... Уже зараз можна починати ліпити форму з глини...

Ремез. Зірки з неба не падають...

Настурція. Коли настає зорепадна фаза, то летять, аж небо світиться.

Задзвонив телефон.

Ремез. Іди послухай, Настурція.

Настурція вийшов.
Увійшла Галина Софронівна.

Галина Софронівна. Там Югіна дзвонить, просить, щоб ти зайшов.

Входить Настурція.

Настурція. Дуже просить Югіна, щоб ми зайшли по екстреному ділу... бо на столі вже, значить, усе...

Ремез. Іди, я потім.

Настурція вийшов.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. А куди ж Мирослава пішла? Р е м е з. Не знаю. Нічого не знаю...

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Ой сину, сину, дивлюсь на тебе та й сама мучуся. Чого у вас не так, як у людей?.. Грамоти на стінах та ордени в коробочках, а в хаті й кучка веселого нема.

Р е м е з. Тяжко мені, мамо. Наче на гору високу вийшов, де вже й дихати нічим...

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. То спустися нижче, сину...

Р е м е з. Не можу. Зірвуся... Я сам цю дорогу вибрав. Мені там триматися треба, бо я туди довго й тяжко йшов. Усі думають, що в мене крила, а я, мамо, повз на ту гору. Про все на світі забув, крім землі... Я, мамо, плакав у полі, коли вперше побачив Сергія Турбая у формі льотчика... Я гусеницями пошматував свою стару фуфайку і проклинав те поле, яке хотіло зробити з мене хробака. Я був таким маленьким перед тим полем... і тоді я поклявся, що підкорю його... Мій дух не міг змиритися з тим, що я проживу своє життя у сірих буднях, і ніхто не знатиме, що я був на цій землі.

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Празників вічних нема, сину.

Р е м е з. Але я, мамо, перемиг це поле, я піднявся над ним і над тими, хто був поруч. Сам, сам... І тепер мені зупинитися не можна... Підхопило мене і несе...

Г а л и н а С о ф р о н і в н а. Аби хоч од берега недалеко віднесло та у вир не затягло, бо самому буде тяжко.

Дзвонить телефон.

Р е м е з. Скажіть, мамо, що мене нема, бачити нікого не хочу.

Галина Софронівна, витираючи сльози, іде до хати.

По вулиці йдуть Сергій і Катруся,
обоє в спортивних костюмах.

К а т р у с я (продовжуючи розмову). ...І я, тату, всю ніч про нього думала. Що це може означати?

С е р г і й. Це, Катрусю, дуже серйозне запитання, розберемося. Здрастуй, Павле!

Р е м е з. Здрастуй! Тобі ще не набридло збивати роси на тих полях?

С е р г і й. Ні.

К а т р у с я. Він сьогодні, Павле Онисимовичу, ще до схід сонця пішов. І не снідав. Аж на Зеленій долині був. Ходімо обідати, бо дідусь знову сердитися буде.

Сергій. Іди готуй, Катрусю.

Катруся пішла до хати.

Ремез. Ти справді на долину ходив?

Сергій. Ходив.

Ремез. Чого?

Сергій (після паузи). На побачення.

Ремез. Далеченько вона тебе заманула. Ну й що, зустрілися?

Сергій. Не прийшла.

Ремез (розсміявся). Обманула? Я б не простив. Кож ти чекав, якщо не секрет?

Пауза.

Сергій. З юністю хотів зустрітися, а вона... Десь заблудилася в полях.

Ремез. Може, не там шукав?

Сергій. Там. Уперше в своєму житті я сів на Зеленій долині... І я був щасливий: машина підкорялася мені, хлопчині, а за мною лягало в землю зерно... Я міг би тоді засіяти всю землю. Хіба це можна забути? І в армію з нашої Зеленої долини пішов. Відробив нічну зміну, а вранці — в ешелон... Мені здалося, що я і сьогодні бачив сліди гусениць мого трактора.

Ремез. На землі, як і в небі, сліди не залишаються.

Сергій. У пам'яті лишаються. Коли я лечу в холодному мороці, на межі, за якою вже починаються володіння галактик, я думаю про свою Зелену долину... Вона схожа на Чумацький Шлях... Зоряна моя дорога. Я, мабуть, не зміг би літати, якби не було моєї Зеленої долини.

Пауза.

Ремез. Ти високо злетів з тієї долини... Приземлитися міг би в іншому місці...

Сергій. Ти про що?

Ремез. Не догадуєшся?

Пауза.

Я кажу про Мирославу. Щоразу, коли ти приїдиш, з нею щось діється... наче зривається в прірву... І цієї ночі пішла кудись... Приходила до тебе?

Сергій. Як ти можеш так думати про неї?

Ремез. Я можу думати про неї все! До кого вона їздила в Москву? До тебе. Я знаю.

Сергій. Я не бачив її... і дуже шкодую.
Ремез. Слухай, Турбаю, я хочу знати, що відбувається
поміж вами? Якщо ти чесний — скажеш.

Пауза.

Сергій. Скажу... Я люблю Мирославу.

Пауза.

Ремез. Далі...

Сергій. Все.

Ремез. Тікати будете?

Сергій. Куди, навіщо?.. Я хочу, щоб ти знав, що
я ніколи не стану на шляху її... вашого щастя.

Ремез. Ти благородний.

Сергій. Можеш думати про мене що хочеш, але повір,
що я ніколи не говорив їй про свої почуття... і вона мені
теж... Я не знаю, які у вас стосунки, нічого не знаю, тільки
бачу якусь тривогу в її очах.

Ремез. У наших стосунках ми розберемося самі, без
сторонніх.

Сергій. Тим краще. *(Повільно йде до хати).*

Ремез. А я не вірю, жодному слову твоєму не вірю!

Сергій підійшов до Ремеза.

Сергій. Тоді вважай, що у нас цієї розмови не було.

Ремез. Ідь звідси, Турбай.

Сергій. Дозволь це вирішувати мені самому.

Ремез. Я тобі її не віддам, не віддам, чуєш? Вона моя
дружина. Не просто красива баба, а дружина Ремеза.

Сергій. Якби вона пішла зі мною — я тебе не пи-
тав би, Ремезе.

Ремез *(взяв зі стола літачок і жбурнув його на зем-
лю)*. Не піде! Я їй усі дороги переорю і... твоє небо!

Сергій. Небо високе, Ремезе...

Увійшла Мирослава, підняла уламки літачка.

Мирослава. Навіщо зламали?

Вибігла з хати Катруся в батьковому мундирі з двома
Золотими Зірками Героя Радянського Союзу і форменому кашкеті.
Ремез перевів погляд з Катрусі на Сергія.

Катруся *(приклавши руку до кашкета, урочистим
кроком підійшла до батька)*. Товаришу полковник, борщ

на столі, дідусь — сердиться. Прошу до столу. Мирославо і Павле Онисимовичу, вас також.

Сергій. Кругом!

Катруся вибігла.

Ремез. Поздоровляю. Я й не знав, що ти вже.. двічі Герой. Це така честь для нашого села...

Сергій. Запрошують до столу.

Ремез. Уже нагодували...

Сергій пішов до хати.

Мирослава (все ще стоїть з літачком у руках). Ти зламав?

Ремез. Ну й що?

Мирослава. Жаль... Це страшно, коли розбиваються літаки... навіть іграшкові.

Ремез. Я знаю, що тобі жаль... А мені не жаль. Коли ти їхала до нього в Москву, то я хотів, щоб той поїзд злетів з рейок і щоб його літак врізався в землю!

Мирослава. Останнє твоє бажання здійснилося: він ледве не врізався в землю... А поїзди ходять...

Ремез. Ще поїдеш?

Пауза.

Мирослава. Не кличуть...

Ремез. І не покличуть... Нехай їде... Нам тут з тобою жити, на цій землі, а не в небі... Засліпили тебе його зірки... За ним сотні таких, як ти, по Москві ходять.

Мирослава. Нехай ходять. Дайте спокій. Мені нічого не треба.

Ремез. Але ж так далі жити не можна... Щось у нас не так. Не знаю, коли це почалося, але я бачу...

Мирослава. Давно... З тієї осінньої ночі, коли ти п'яний ввірвався до мене у тракторний вагончик...

Ремез. Ти любила мене. Я нічого не шкодував для тебе. Я знав тільки роботу, роботу і тебе.

Мирослава. Ні, мене ти не знав... Ти думав тільки про себе...

Ремез. Не бунтуй, Славко. А я теж людина. Я живий, живий, чи ви всі думаєте, що Ремез із каменю?

Пауза.

Давай забудемо все... Роби що знаєш. Хочеш у бригаду? Іди, я дозволяю...

Мирослава. Знову «я», «я»... Мені твого дозволу не треба, я вже домовилася з Платоном.

З подвір'я Невінчаних чути тоненький хрипкий голос
Настурції:

«Последний нынешний денечек
Гуляю с вами я, друзья...»

І стих.

Ремез. Все одно не обійдеш мене, Мирославо.

Мирослава. Доріг багато...

Входить Денис.

Денис. Павле Онисимовичу, секретар райкому просить, щоб ви у бригаду приїхали.

Ремез. А ти подумай, Славо. (До Дениса). Мотоцикла позичиш? Ну, спасибі. (Вийшов).

Заревів мотор. Знову зірвався голос Настурції:
«Последний нынешний денечек...»

І стих.

Денис. Це добре, Славо, що ти в нашу бригаду йдеш. Можу тебе своїм напарником взяти. Ти мені подобаєшся. (Поглядає на хату Турбаїв).

Мирослава. Дякую, хоч тобі... Вона вдома, Денисе.

Денис. Я знаю. Переганяв трактора, то вони йшли з долини... Славо, хочу тебе запитати... Що їй подарувати на згадку? Скоро вони поїдуть, а я зостануся, то... щоб згадувала... Хотів золотого годинника, так дорогий, зараза.

Мирослава. Дорогі дарунки не треба купувати.

Денис. Треба. Он Володя Марині телевізора припер. Дві зарплати і премію вготив, а я не можу, бо сім'я.

Мирослава. Дорогий ти мій хлопчику, справа ж не в дарунках... Знаєш що? Є у мене подарунок для неї. Я купила колись за свою першу зарплату, якщо сподобається — відам. Ти ж мій напарник! Ходімо.

Мирослава і Денис пішли в хату.
Входять Сергій і Катруся.

Катруся. Що тобі написав генерал? Полетиш?

Сергій. Полечу.

Катруся. Коли?

Сергій. Військова таємниця.

Катруся. Ти від мене нічого не приховаєш, тату.

Сергій. Доведеться сказати: через два тижні.

Катруся. Трасу не змінили?

Сергій. Думаю, що ні.

Катруся. Це добре. Я хочу почути, як полетить твій «Марс», і Денис теж... Тату, ти не будеш ображатися, якщо я залишуся тут? Так не хочеться самій сидіти у квартирі.

Сергій. Звичайно, ти залишишся в дідуся.

Катруся. Я тобі вже все скажу. Я хочу залишитися, бо в мене тут є друг.

Сергій. Знаю.

Катруся. Як ти думаєш, чого мені хочеться його часто бачити? І в Москві думала про нього, і тут...

Сергій (посміхнувся). А ти не знаєш?

Катруся. Ми повинні це з тобою з'ясувати.

Сергій. Спробуємо.

Катруся. Взагалі, тату, у нас з тобою дуже багато проблем.

Сергій. Багатенько, але якщо «Марс» здамо, то їх одразу стане менше, Катрусю.

Катруся. Я вірю, що все буде добре, от побачиш!

Сергій співає (слова М. Ткача, музика О. Білаша):

Є шляхи-дороги
У людської долі,
Є високе небо, і надія є.
Є в моєї долі
Криниченька в полі —
Там моє кохання з неї воду п'є (2 рази)
Я до нього лину
В Зелену долину,
В зоряних туманах
Світиться чоло.
Буде в мене сила,
Будуть в мене крила,
Доки в моїм полі б'ється джерело (2 рази)
Всі мої дороги,
Всі мої тривоги
До криниці тої повертаю я,
Де в мороз і в спеку
Рідна і далека
Ждеш мене ти, доле, жде любов моя (2 рази)

Катруся. Тату, я тебе прошу, щоб ти був справжнім чоловіком. Я вже доросла. І помічаю все.

Сергій. Що ти помітила?

Катруся (тихо). Що тобі подобається Мирослава. Правда?

Сергій. Катрусю!

Катруся. Вона мені теж подобається.

Сергій. Ну, знаєш... облиш ці вигадки... і...

Катруся. Ти на неї дивишся так, як на мене Денис. Слово честі!

Сергій. Катерино, фантазія теж має свої межі.

Катруся. Я не винна, тату, що все бачу... По очам...

Сергій. Боюсь, що тобі доведеться придбати окуляри.

Катруся. Давай заберемо її! Я-а-ак заживемо! Втрюх!

Сергій. Катрусю, десь у діда лежить мій офіцерський пояс...

Катруся. Це аргумент дуже вагомий, але як засіб виховання безнадійно застарів, товаришу полковник.

Входить Денис з кумедним ведмедиком.

Денис. Добрий вечір!

Сергій. Добрий вечір!

Денис (ховає ведмедика за спину). Це я... той...

Катруся. Мені приніс?

Денис. Тобі.

Катруся. Боже, який симпатичний! Ти — геній! Я сто років мріяла про такого! Спасибі, мій вірний гідальго!

Денис. Це Мирослава дала, для тебе.

Катруся. Ні, це твій дарунок. Що ж я тобі подарую? Тату, що я можу подарувати?

Сергій. Що захочеш.

Катруся. Я подарую Денису отой портфель. З мідними замками і блискавками...

Сергій. Звичайно.

Денис. Мені не треба портфеля.

Катруся. До школи з ним будеш ходити.

Денис. Я до школи тільки взимку ходжу...

Сергій. Чому взимку?

Денис. Бо робота... Я так і восьмий закінчив, і дев'ятий. За одну зиму — клас.

Катруся. У нього всі п'ятірки! Денис, тату, на обласній математичній олімпіаді зайняв перше місце, і його хотіли забрати до спеціальної школи при університеті. Він обов'язково буде генієм. Він щось відкриє або закрий, ось побачиш!

Денис. Не вигадуй, Катрусю. Задачі — це ерунда, ось твір на вільну тему спробуй написати.

Сергій. А чому ти в університет не поїхав, Денисе?

Денис. Бо сім'я. У мене мама хвора, дві сестрички. Учити їх треба, одягати. Все горить на них. Куплю чере-

вички — через місяць босі. Особливо менша... Віра — тихіша. У музичну школу ходить, на піаніно грає і сама музику складає, таке чортеня. Думаю зібрати грошей та купити піаніно. Дороге, зараза. Ну, нічого, колись куплю.

Сергій. Учись, Денисе, у тебе все попереду. (Вийшов).

Катруся. Скажи Вірочці, щоб склала пісню... Про тебе і про мене. Умієш писати вірші?

Денис. Не пробував. Яку пісню?

Катруся. Ну, що є я і ти... і нам хороше жити з тобою на білому світі...

Голос Настурції:
«Последний нынешний денечек...
Гуляю с вами я, друзья...»

Денис. Я Настурцію попрошу, він усе для Ремеза пише.

Катруся. Ні, повинні бути твої слова... Або знаєш що? Ми складемо клятву.

Денис. Навіщо?

Катруся. Щоб бути вірними одне одному, щоб завжди пам'ятати цю клятву і... так жити.

Денис. Давай. Ти вмієш писати клятви?

Катруся. Спробую. Я з татом пораджусь.

Денис. Ти своєму батькові все розповідаєш?

Катруся. Він у мене хороший хлопець, і я йому вірю. Павло Романович каже, якби мій тато не став льотчиком, то був би найкращим учителем.

Денис. Сам Попович приходить до вас?

Катруся. Вони з татком служили в одній частині. Тата теж хотіли направити в загін космонавтів, але... це не він сам вирішує... У мене від нього секретів нема, я йому все чисто розказую... А кому я розкажу? Ми ж з ним удвох...

Денис. А мама?

Катруся. Вона пішла від нас... Давно. Тільки це страшний секрет.

Денис. А батько що?

Катруся. Мовчить... Він у мене добрий... А я ненавиджу людську підлість.

Денис. Я теж.

Пауза.

Катрусю. Поцілуй мене, Денисе.

Денис ніжно цілує Катрусю. Вибігли. Входить Валерій.

Валерій (*зикає*). Надійко! Нам пора, скоро машина підійде.

Голос Надійки. Я готова, Валерику.

Валерій підносить до паркана речі.
Входять Галина Софронівна і Надійка,
зодягнута в дорогу.

Галина Софронівна. Дивись, доню, щоб у поїзді протягом не проходило. Та пишіть, діти. Телеграму зразу вдарте.

Надійка (*подає пакуночок*). Візьміть сховайте, мамо!

Галина Софронівна. Що це, доню?

Надійка. Орден мій.

Галина Софронівна. То з собою візьми. Може, коли на люди вийдеш: у кафе підеш або на футбол.

Надійка. Уже відносила.

Входять Югіна Олексіївна і Настурція
напідпитку.

Настурція. Настурція ще ніколи від чарки не тікав. Таке моє... ремезе... резюме... Ти мене поважаєш?

Югіна Олексіївна. Поважаю. Не щодня п'ємо. Сина проводжаю і невісточку любесеньку.

Настурція. Правильно! (*До Югини*). Ти мене поважаєш? Давайте я вас поцілую. (*Цілує всіх підряд*). Один Настурція прийшов вас проводжати... бо хто я? Че-ло-век! Милентій Іванович Настурція — человек... Ремез — человек і я... Нас двоє. Правильно? Ти мене поважаєш?

Настурція знову починає співати.
Чути, як підїхала машина.

Валерій. Виносьте речі!

Виносять речі. На сцені Югіна Олексіївна і Настурція.

Югіна Олексіївна. Тепер я сама зосталася, як билиночка в полі.

Настурція. І я, як билиночка... Дві билиночки... Ремез — билиночка, і я.

Югіна Олексіївна. Ця лічність поїде, а друга на полі пропадатиме, а я, бідная та нещасная...

Настурція. І я бідний, і я нещасний... і Ремез — нещасний... (Вийшов).

Входить Валерій.

Югіна Олексіївна. Що ж, сину, так і поїдеш, не попрощавшись з батьком?

Валерій. Привіт передайте, мамо.

Югіна Олексіївна. Рано ти, Валерику, на привітти перейшов.

Валерій. Я, мамо, не винен.

Югіна Олексіївна. А хто?

Валерій. Батько.

Югіна Олексіївна. Чим же це він завинив перед тобою?

Валерій. Самі знаєте. Навіть провжджати не прийшов, над копійкою труситься.

Югіна Олексіївна. Навіщо ж ти нас копійками вимірюєш? Батько не хоче, щоб ти відрізаною скибкою був, зачерствів у своєму житті.

Валерій. Не повчайте, мамо, сам проживу.

Югіна Олексіївна. Попрощайся з ним. Це ж батько твій.

Валерій. Знаю. У метриці записано. (Вийшов).

Увійшов Невінчаний, зустрівся поглядом з дружиною, мовчки сів. Тяжко йому. За лаштунками чути плач, прощання. Машина рушила.

Стало тихо.

Повільно входить Галина Софронівна, побачила зажурених Невінчаних і сіла осторонь зі своїм горем... А з подвір'я Турбая чути пісню: «Ой у полі дві тополі...»

Завіса

ДІЯ ТРЕТЯ

Настають жнива. Золотаві хвилі пшениці підступили аж до цього невеличкого гаю. Тут і розташувалися тимчасово механізатори Павла Ремеза. З-за кущів видніється вагончик, біла місточка, що зіп'явся над струмком, — довгий стіл із свіжовиструганих дощок, на ньому портативна рація, на білому рушнику хліб і ніж.

Осторонь умивальник з маленьким дзеркальцем.

Вечоріє. Десь далеко співають дівчата. Югіна Олексіївна, в білому куховарському фартушку, виймає з ящиків посуд, мие, перетирає його і вносить до своєї кухні.

Входить Павло Ремез, запорошений, стомлений.

Відрізує скибку хліба, їсть, запиваючи водою.

Ремез. Ви наче цариця-государиня, Югино Олексіївно. Кланяюсь вам у ноги за те, що такий труд взяли на себе.

Югина Олексіївна. Вдома не всиджу — жнива починаємо. Такі хліба зародили! На рекорд показують.

Ремез. І рекорди будуть, Югино Олексіївно! (Увімкнув рацію). Петро? Мені Платон потрібний... Знайди... Поздоровляю тебе, друже, з сином... Після жнив відгуляємо, а ти додому йди. Три дні тобі даю... Гуляй! Обійдемося без тебе, Мирослава підмінить... Що хочеш роби: хоч під лікарнею стій, хоч підлоги в хаті мий... Олену привітай од мене. (Вімкнув рацію). Син у Петра народився... Я, щоб сина мав, — місяць гуляв би, а він, як чорт, у мазуті, з-під машини не хоче вилізи.

Югина Олексіївна. Колись і ти матимеш, Павле.

Ремез. Хіба що лелеки принесуть... Не літають над нашою хатою лелеченьки...

Югина Олексіївна. Порозганяли...

Ремез. Хто?

Югина Олексіївна. Це вже тобі знати... То птиця полохлива...

Ремез. Мабуть, мої лелеченьки з вирію не вернулися...

Югина Олексіївна. Поклич.

Ремез. Не чує... Пішла від мене Мирослава.

Пауза.

Югина Олексіївна. Чого ж не затримав, чого не просив?

Ремез. Хай іде. Ніде не дінеться. Прийде, приповзе...

Югина Олексіївна. Не всі, Павле, повзають, є такі, що й літають.

Ремез. На чужих крилах далеко не полетить.

Входить Невінчаний.

Невінчаний. Не дає районна «Сільгосптехніка» брезентів, Павле, а без них я машин із зерном не випущу, всі ж дороги хлібом вистелимо.

Ремез. Я подзвоню, вони в мене піджаками своїми будуть машини вкривати! Не хвилюйтеся, Федоре Тимофійовичу.

Невінчаний. Хочеться, щоб і зернина не пропала... До великої радості дожив я, Павле, як Бурка каже.

Югина Олексіївна. Велика радість — на пенсію йти. Мовчав би вже. (Вийшла).

Невінчаний. Не про це моя думка... Іду оце полем,

кину кашкета, а колосочки й не прогнуться. Хліб високий та густий, на повний хедер не захопиш.

Ремез. Думає вже. На великій швидкості комбайни не витримають.

Невінчаний. По всьому видно, затягнемо жнива супроти твого плану.

Ремез. Я слово дав на високій нараді, Федоре Тимофійовичу. Мені відступати не можна. Я з цих комбайнів усе витисну, а потім на брукхт здам. Мені треба про все забути. Усім забути про все! Є тільки одне: хліб і моє слово! Грошей для премій механізаторам і шоферам не шкодуйте, нічого не шкодуйте, бо як тільки я провалюсь, то... кінець! Мені кінець!

Невінчаний. Я, Павле, ніколи тебе не підводив.

Ремез. Не забуду того, що ви зробили для мене.

Невінчаний. Не тільки для тебе робив, Павле. Для всіх. Землю тобі вручаю, артіль нашу, долю... Через місяць ти вже сидітимеш у моєму кабінеті...

Ремез. Меблю треба поміняти, стола з тумбами поставити, бо ваш хитається.

Невінчаний. На біса тобі тумби? Я не про меблі думаю, а що життя твоє переміниться, бо ти за все і за всіх в одвіті будеш.

Ремез. Спасибі, Федоре Тимофійовичу, за науку, але цей лікнеп я вже пройшов... Ви ще побачите, що я встругну!

Невінчаний. Що ж ти стругати будеш?

Ремез. Колгосп ваш у радгосп реорганізую. Я вже в райкомі говорив... Зараз це підтримують... Робочий клас у мене буде, а не дядьки й тітки зі своїми городами та садками. Прийшов на роботу, відробив — і бувай здоровий. А то корми для худоби їхньої давай, та на роботу не йде, бо дитина мала, той п'яний. А на правлінні, як відкривають дебати,— до третіх півнів. А коли я директор, то сам собі правління і дебати. Ставку плачу — працєю. Я це наше «рідне поле» переорю й заскороджу, Федоре Тимофійовичу.

Пауза.

Невінчаний. Ти, Павле, прийшов уже на зоране поле. Без тебе його орали й скородили. Думає краще, чим засівати будеш і що вродить після тебе, а не про своє крісло.

Ремез. Я про все думаю, Федоре Тимофійовичу. Мушу... Ну, я до комбайнів, скоро буду. (Вийшов).

Увійшла Югіна Олексіївна.

Югина Олексіївна. Нема від наших молодят листа? Два тижні як поїхали, телеграму прислали і більше ні слова. Хоча б здорові були.

Невінчаний (*думаючи про своє*). І слухати не хоче.

Югина Олексіївна. Ти, Федоре, не переживай. Валерик не маленький, собі раду дасть, та й Надійка розумна.

Невінчаний. Що це він тут мені говорив?

Югина Олексіївна. Отой? Та він тобі що хоч скаже.

Невінчаний. Поїду подзвоню, може, гроші з банку виб'ю. (*Вийшов*).

Югина Олексіївна (*вслід*). Телеграму дітям пошили! (*Забирає тарілки, виходить*).

Входять Бурка і Настурція.

Бурка. Я тобі скажу: півень по-солов'їному не заспіває, хоч ти його до гілляки прив'яжи... І Ремезова пісня не на той голос. Почав ніби правильно, а потім збився.

Настурція. А мені аби коло землі.

Бурка. Хіба ти, Настурція, зараз коло землі? Біля музею ти... Віддай, Милентію, чоботи.

Настурція. Не можу. Вони вже під номером в історії, не можу.

Бурка. А щоб він тобі згорів, той музей.

Входять Платон і Ремез.

Платон (*продовжує розмову*). Я радив би тобі, Павле, не з реорганізації колгоспу починати. Це справа, друже, складна. Нам дуже дорого обійшлися різні непотрібні реорганізації.

Ремез. Кому це «нам»?

Платон. Народу.

Бурка. І я проти.

Ремез. Дядьку Бурка, я вас не питаю.

Бурка (*махнув рукою*). Е-е, Павле, а батько в тебе був розумний чоловік... Не з тієї ноги починаєш. Будеш питати і мене, і людей. Я ще подумаю, чи буду за тебе голосувати... Мать, не буду. Поки Бурка ходитиме по землі з оцим батіжком, ти будеш прислухатися до мене. Ходімо, Настурція.

Пауза.

Н а с т у р ц і я. Дайте мені цього батіжка до музею.

Б у р к а. Рано, Милентію. (Вийшов).

Н а с т у р ц і я. Яке буде резюме?

Р е м е з. Щезни.

Н а с т у р ц і я. Ясно. (Вийшов).

Р е м е з. Я сам дещо розумію, Платоне.

Увійшла Мирослава, побачила Ремеза, хотіла повернутись, але вже пізно. Мовчки скинула хустку, підійшла до умивальника, мие руки.

П л а т о н. Треба не «дещо», а все розуміти і діяти. (Іде).
Надійка пише?

Р е м е з. Мовчать. Медовий місяць. (Розсміявся). Я теж нікому не писав би.

Платон вийшов.

Здрастуй.

М и р о с л а в а. Здрастуй.

Р е м е з. Обминаєш? Славко, облишмо цю комедію. Вже й так молодіці язиками плещуть, а може дійти і далі... Це не вистачало, щоб від Ремеза дружина втекла. Вся Україна буде сміятися.

М и р о с л а в а. З кого?

Р е м е з. З мене.

М и р о с л а в а. Ах так... Справді, що для України якась маленька Мирослава? Україна тільки й думає про Ремеза... Навіть горе ти сприймаєш через призму своєї слави.

Р е м е з. Яке горе? Що вдома не ночувала? Повертайся, я не буду питати, де була... і з ким.

М и р о с л а в а. Боже мій, яким ти став, Павле... Ти живеш наче в якомусь чаду.

Р е м е з. Досить, Мирославо, ти справді не повернешся?

М и р о с л а в а. Ні.

Р е м е з. А як же я? Ні, це неможливо, я ж люблю тебе, Славо.

М и р о с л а в а. Ти нікого не любиш, тільки себе. Усе підкорено славі, кожний крок виважено. Відмовився Ремез перейти в нову хату — на весь район галас; я пішла в бригаду працювати — пишуть про тебе... Ти намагався і мене перетворити на свій безмовний додаток, на невибагливу коханку, яка з'являється за першим покликом...

Р е м е з. Це не твої слова! Це ти говориш, щоб виправдати свою зраду. Ти пішла від мене не тому, що полюбила його... Тебе зманили його золоті зірки.

Мирослава. Не смій!

Ремез. Злякалась! Усі це знають. І він.

Увійшов Сергій.

Мирослава. Неправда!

Ремез. Хоч на весь світ кричи — ніхто не повірить.

Сергій. Даруйте... Я прийшов попроситися.

Ремез. Бувай здоровий. (Демонстративно вийшов).

Мирослава все ще не може отямитися від Ремезової підозри.

Сергій. Я перебив вашу розмову?

Мирослава. Ні. Ідеш?

Сергій. Так. До побачення.

Мирослава. Щасливо...

Сергій. Ти напишеш мені?

Мирослава. Навіщо?

Мовчання.

Сергій. Що б не сталося з тобою, напиши...

Сигнал машини.

Я буду чекати...

Мирослава. Кличуть тебе, іди...

Сергій. Я кохаю тебе.

Різкий нетерплячий сигнал машини.

Залишаю тобі: свій неспокій, тугу свою і любов... Я буду чекати... рік, сто... тисячу років. Не забудь, тільки не забудь. Я чекатиму.

Мирослава. Прости мені, Сергію, якщо я коли-небудь дала тобі привід думати про мене, мріяти про мене... Я люблю Ремеза, це мій біль і, мабуть, моє щастя. Він збився з дороги. Я хочу, щоб він переміг себе, і я повинна, я хочу бути поруч... Так треба не лише для нього, — для всіх, щоб чесно жити.

Сергій. Спасибі за відвертість. Ти — мужня, ти — справжня, Мирославо. Я ніколи не забуду тебе, ніколи. (Вийшов).

Відїхала машина. Мирослава зробила кілька кроків за ним,
а потім вибігла у протилежний бік.

Входять Настурція і Югіна Олексіївна.

Югіна Олексіївна. Зараз усе поховано, Милен-тію, та й підемо разом додому, бо мій Федір за роботою забув, що я і на світі є.

Настурція. Машина якась їде, сюди повертає.

Підїхала машина.

Югина Олексіївна. Таки маємо щастя, підвезуть до села.

Голос Галини Софронівни. Ой, боже ж мій, боже, та за що його, та за віщо? Югино!

Вбігає заплакана Галина Софронівна.
Югина кинулась до неї.

Югина Олексіївна. Що таке, Галю? Ой, кажи швидше!

Галина Софронівна. Та нещасная моя та голівонька! А ми ж його виряджали, а ми ж його проводжали...

Югина Олексіївна (*сплеснула руками*). Втопився? А я ж його просила та наказувала...

Галина Софронівна. А щоб твоєму Валерику добра не було, ні тепер, ні завтра, ні післязавтра, як він дочку мою занапастив, а сам у тюрму пішов!

Югина Олексіївна. У тюрму?! Брешеш, Галько!

Галина Софронівна (*трохи заспокоїлась*). Надя приїхала. (*Гукає*). Надю, йди сюди, швидше!.. Посадили вашого Валерика за ґрати залізні.

Югина Олексіївна. Хто посадив, за що?!

Настурція. Відповідайте на запитання, хто посадив Валерика?

Входять Надійка і Платон.

Югина Олексіївна. Ой, донечко, що він там наков? За що ж його посаджено?

Надійка (*крізь сльози*). Валерик хабара дав одному за квартиру... Той пообіцяв, що без черги просуне... То їх разом і посадили.

Настурція. Треба знати, кому давати. Отаке резюме. (*Вийшов*).

Югина Олексіївна. Чого ж йому рученьки не покорчило, як він того хабара давав?!

Галина Софронівна (*й собі*). А щоб він був не дждав, як він моїй дочці світ зав'язав, арештант проклятий!

Югина Олексіївна. А щоб у тебе пам'ять відібрало, як ти закони позабував... Платоне, іди клич Федора, хай мене в сиру землю закопає... (*Вийшла*).

Галина Софронівна. Платоне, голубчику, іди Павла клич, хай з тюрми визволяє родича свого. Ой, не витримаю, сама побіжу! Щоб йому так легко жити було, як мені бігти. (*Вийшла*).

П л а т о н. Чого ж ти не втримала його?

Н а д і й к а. Я не знала, що він гроші дав, аж поки в міліцію не покликали.

П л а т о н. Зашлють тепер у табори на років п'ять.

Н а д і й к а. Ну й що?

П л а т о н. Як «що»! П'ять років! Посивієш, поки вернеться.

Н а д і й к а. Ну й що, ждатиму...

П л а т о н. Сам чорт цих жінок не розгадає. Ходімо, додому підвезу, бо заблудиш у цьому степу.

Н а д і й к а. А він мене знайде...

Вийшли.

Яскраві зорі виспали небо. Все ближче пісня.

Входять Катруся і Денис.

К а т р у с я. Не бійся, йди за мною.

Д е н и с. Я не боюсь.

Катруся тягне Дениса на дах вагончика.

К а т р у с я. Тепер ставай на одне коліно і повторюй за мною.

Стали одне проти одного.

Клянусь...

Д е н и с. Клянусь...

Поступово вмикаються динаміки, і клятва лунає над землею.

К а т р у с я. Цими вічними зорями...

Д е н и с. Цими вічними зорями...

К а т р у с я. Любити...

Д е н и с. Любити...

К а т р у с я. Катерину Турбай...

Д е н и с. Катерину Турбай...

К а т р у с я. Дениса Гонтарука... Ніколи не зрадити нашу мрію...

Д е н и с. Ніколи не зрадити нашу мрію.

К а т р у с я. І наш прапор!

Д е н и с. І наш прапор!

К а т р у с я. Тепер цілуй.

Д е н и с. Катрусю, але нема прапора.

К а т р у с я. Мене цілуй.

Денис цілує Катрусю. На машині, співаючи, проїжджають дівчата.
Переміна світла.

Минув тиждень. Ідуть жнива. Наїжачилося стернею поле. Згасає день, та не вщухає гуркіт машин. Протягом усієї картини машини інколи проїжджають так близько, що двигтять земля. Ю г и н а О л е к с і в - н а готує механізаторам вечерю, накриває стіл.

Югина Олексіївна (*гукає*). Галю! Галю! Солі принеси!

Входить Галина Софронівна.

Галина Софронівна. Не кричи, бо Мирославу розбудиш. (*Тихо*). Бачив її Павло, говорили? Бо я вже його й питати боюся.

Югина Олексіївна. Між собою не знаю, а на людях чужі.

Галина Софронівна. Я вже її просила: вернись, кажу, доню, бо хата без тебе пустою стала... Не хоче... Ой, діти, як то тяжко, коли вам важко.

Югина Олексіївна. Коли б хоч Валерика випустили... Просила Федора, щоб поїхав та адвоката найняв, чи так кому слово замовив, а він, камінь бездушний, каже: перед законом усі рівні. Чула?

Галина Софронівна. І я Павла просила, та він поля не залишить. Поки не зберу хліба, каже, то й не балакайте, мамо, до мене. Отакий скажений. А Надійка зовсім звелася: на ферму йде — плаче і з ферми в сльозах. Щоб твоєму Валерику, а моєму зятю, руки повивертало, як він того хабара давав.

Югина Олексіївна. Щоб йому добра не було, не при ньому сказано...

Входить Рemez, давно не голений, в пилюці, тільки очі блищать. Голос хрипкий. Мовчки напився води, ввімкнув рацію. Проїжджають машини.

Рemez. Усі мене чують?! Хлопці, сьогоднішній графік полетів к чортовій матері! Тільки три агрегати на Зеленій долині дають норму. Чуєте? Натискайте на всі педалі! Якщо немає машини — розвантажуйте бункери в полі! За кожну хвилину простою — голови позриваю, кожну окремо. Все! (*Вімкнув рацію, стомлено поклав голову на руки і заснув*).

Галина Софронівна. Павлуню, сину, може, поїси? Заснув. Ходімо, Югино, щоб не тривожити.

Вийшли.

Підїхала машина. Вбігає збуджений Платон.

Платон (*до Ремеза*). Ти що робиш! За це до суду віддають! Зупини комбайни в Зеленій долині!

Рemez (*стрепенувся*). Що? Що в долині?

Платон (*увімкнув рацію*). Слухайте всі! Наказую припинити роботу комбайнам на Зеленій долині!

Ремез (*відштовхнув Платона*). Не втручайся! Геть!

Швидко входить Певінчаний.

Невінчаний. Комбайни вже стоять. Я наказав.

Ремез. Та ви що?

Невінчаний. Що ти собі думаєш, Ремезе?! Стільки ж зерна пропадає!

Ремез. Плюють мені! Ви що, хочете, щоб Ремеза з комбайнами і снігом у полі прикидало?!

Невінчаний. За комбайнами залишається стіна нескосженої пшениці! Хто тобі дав право губити хліб і солону?

Ремез. Вам соломи шкода? На високому зрізі у мене комбайни на повний хедер беруть!

Платон. Це злочин!

Невінчаний. За таку роботу партквитки покладаємо.

Платон. Сто гектарів з учорашнього дня втяли, герої.

Невінчаний. Я — начальник, поки ще при владі, і не дозволю губити хліб, нашу працю! Нікому!

Пауза.

Ремез. Але ж і ви мене зрозумійте. Третій день я не вкладаюся в свій графік! З області щодня дзвонять, з редакцій дзвонять... Сам Гіталов цікавився, як я збираю хліб!..

Платон. Рекордів твоїх чекають? Не буде рекордів.

Ремез. Ви знаєте, де я слово дав?

Платон. Країні потрібен наш хліб, а не твої дуті рекорди!

Швидко входить Настурція.

Настурція. Уже їдуть, їдуть!

Ремез. Хто?

Настурція. Делегація до вас їде! Ось телеграма!

Невінчаний (*взяв телеграму, читає*). «...Ваш колгосп виїжджає делегація... вивчення передового досвіду... на жнивках... бригади Павла Ремеза... Просимо...»

Ремез. Коли приїдять?

Настурція. Вранці.

Ремез. Вибрали час... Що ж тепер робити, що робити?.. Чого мовчите?! Поніміли?!

Платон. Ти нас раніше не питає.

Настурція. А я вам казав, Павле Онисимовичу, не підкладайте міну під свою славу, а ви що мені сказали?

Ремез. Іди, Настурція, к чорту!

Настурція. Точно. А тепер маєте резюме.

Ремез. Я сам, я без вас обійдуся!

Невінчаний. Не обійдешся, Ремезе... А людям так і скажеш, як було.

Ремез. Зганьбити мене хочете перед усіма, так? Ви хочете, щоб я завтра перед делегацією очима кліпав, щоб з Ремеза вся Україна сміялася? Не вийде!

Невінчаний. А мені правда і мій колгосп дорожчі від твоєї слави. Я сам повезу їх на Зелену долину. Хай побачать... нашу ганьбу.

Ремез. Що?! Ви вже своє від'їздили, Федоре Тимофійовичу. Не стійте на дорозі. Випишіть собі пенсію і злязьте з воза!

Платон. Хто тобі дав право так розмовляти?

Невінчаний. Це я стою на твоїй дорозі?.. А я вірив тобі, Ремезе... У твої руки найдорожче хотів передати... Ні, не тільки землю... я тобі мрію нашу передати хотів... А цій мрії хліборобській... тисячі років. За цю мрію твій батько життя віддав... Рано ти, Ремезе, спихаєш мене з воза... Віжки я не тобі віддам... *(Повільно вийшов)*.

За ним — Настурція.

Ремез. Я не хотів... Само вирвалося... Платоне, що робити? Порадь... Я не знесу такої ганьби! Це ж по всій Україні піде... А може, підпалити стерню, а потім пустити трактори і переорати?!

Платон. Та що ти, Павле! А раптом вітер зірветься? Може на хліб перекинутися. Після жнив другий раз пустимо комбайни на Зелену долину... Як ти міг сказати так Федору Тимофійовичу? Це все одно, що вдарити старого батька... *(Вийшов)*.

Ремез стоїть, немов скам'янілий.
З вагончика вийшла Мирослава.

Мирослава. Чому ж ніхто не розбудив мене, я ж повинна підмінити Дениса... Що з тобою, Павле?

Пауза.

Ремез. Усі проти мене... Здавалося, що йшло за мною багато, а оглянувся — сам...

Мирослава. Ти сам і йшов. Ми самі вибираємо свої дороги...

Р е м е з. Вернися, Мирославо. Я прошу тебе, вернись!

Мирослава мовчить.

Ах, не можеш?

Пауза.

Тоді я розплачуся за все сам. У борг не житиму. Я і проти вітру піду! (*Швидко виходить*).

Заревів мотор мотоцикла.

М и р о с л а в а (*кинулася за ним*). Павле, стій! Стій!
(*Вибігла*).

Входить Б у р к а з батіжком.

Б у р к а (*гукає*). Югино! Арештанта твого привіз!

Входить Валерій. Вбігає Настурція. Вбігла Югина Олексіївна, за нею Галина Софронівна. Почали обіймати Валерика та приказувати.

Увійшов Невінчаний, став осторонь.

Югина Олексіївна. Ой синочку мій, Валерику!

Галина Софронівна. Ой зятьочку мій, Валерику!

Югина Олексіївна. Якби ж я знала, що ти на таке діло підеш, то я б тебе в купелі заляяла!

Галина Софронівна. Чи тебе ж випустили, чи тебе відпустили? Ой не мовчи та балакай.

Невінчаний. Ану, тихо! (*Підійшов до сина*). То куди ж ти дійшов своєю «путью»? До тюрми, сучий сину!

Б у р к а. На поруки відпустили. Зараз всяку нечисть на поруки можна взяти. Така мода... Його міліціонер під розписку голові сільради здав.

Невінчаний. Отакій непотріб та ще й під розписку?

Б у р к а. Рік примусової праці йому присудили.

Схлипують жінки.

Валерій. Так точно. Рік... Якби я був більше дав тому жевжику, то й мені б припаяли більше, а так дали рік примусової за місцем постійного проживання, бо в Києві я ще не прописаний.

Невінчаний. Дожився до примусової праці... Я б тебе до каторжної засудив... Яка то в нас влада добра...

Югина Олексіївна. Слава богу...

Невінчаний. Для чесної людини праця — радість, а тебе до примусової... Що ж ти робити будеш?

Валерій. Я, тату, танцювати можу...

Невінчаний. Ти в мене потанцюєш! (Взяв у Бурки батіг, подав Валерію). Ось, бери. Свиной пастимеш. З цього почнеш, а як порозумішаєш, то до овець, до баранів переведу... Зрозумів?

Валерій. Я справлюся, тату! Суддя сказав, що мене можна ще перевиховати. Я зразу перевиховуюсь. Можна йти?

Югина Олексіївна. Хай іде дитина...

Галина Софронівна. Воно з дороги дальньої, таке замучене.

Невінчаний. Іди. Щоб удосвіта був коло свиней!

Валерій. Буду як часи! (У супроводі матері та Галини Софронівни йде).

Невінчаний. Стий! Батога візьми!

Югина Олексіївна. Ходімо, лічність!

Валерій вернувся, взяв батіг, вийшли.

Вбігає схвильований Настурція.

Настурція. Федоре Тимофійовичу!.. Ремез на Зеленій долині... стерню підпалив! Вогонь на хліб перекинувся!

Невінчаний. Що?! (Збагнув). Василю, машину! Машину!

Невінчаний, Бурка і Настурція вибігли.

І раптом спалахнуло небо.

З ревом проїжджають пожежні машини.

Вдарили дзвони на сполох. Десь далеко крики:

— Хліб горить!

— Пожежа!

— Степ горить!

Вбігає Платон, кинувся до рації.

Платон. Слухайте всі! Горить хліб! Горить хліб! Трактористи, давайте плуги! Плуги на Зелену долину! Слухайте всі! Слухайте всі! (Настроює рацію на різні хвили).

В ефірі тривога. Динаміки розносять її, здається, по всій землі, хоч зараз навкруги запала зловісна тиша.

Чути різні голоси по радіо:

— Горить хліб! Горить хліб на Зеленій долині!

— Тривога! Тривога! По машинах!

— Викликаю «Швидкі допомоги» району! «Швидкі допомоги» району!

— Батальйони Вітрука й Холодова по машинах!

— Єсть по машинах!

— Пускайте трактори! Пускайте трактори!

— Тривога! Тривога!
— Третя і друга роти, на правий фланг!
— Не підпускайте дітей! Не підпускайте дітей!
— Тривога! Тривога! Горить хліб! Трактори і плуги на
Зелену долину! Горить хліб! Хліб горить!

Палає степ, мчать з диким ревом автомашини,
чути сирени пожежних і санітарних машин.

— Викликаю пожежні машини району!
— Виведіть трактор Мирослави! Виведіть машину Ми-
рослави!

Щось говорить Платон,
але голос його губиться в загальній тривозі...
І раптом вбігає Надійка.

Надійка. Платоне! Платоне! Там — Мирослава! Ми-
рослава у вогні!

Платон і Надійка вибігли. З радії чути команди. Згасає полум'я.
Вбігає, обпалений вогнем, з божевільними очима Павло Ремез.
Він мовчки стоїть, постарілий і знищений. Входять Югіна Олек-
сіївна, Невінчаній, Галина Софронівна, Платон,
Бурка, Надійка, Валерій, Настурція, стомлені, в обго-
рілому одязі. Ремез не помічає їх...

Ремез. Що я наробив?.. Сам, сам, своїми руками...
Я не хотів!

Платон кинув на землю лопату, тільки тепер побачив усіх Ремез.

(Підійшов до Невінчаного). Я не хотів, я... (Він зупиняється перед кожним, наче шукаючи порятунку). Простіть... Я не хотів... (Зупинився перед матір'ю). Мамо, простіть... Чад... чад... душить мене... Мамо, я не хотів! (Падає перед матір'ю на землю).

Входять Катруся і Денис.

Денис. Чому я не встиг? Чому? Мирослава! Я зупи-
нив би її!

Катруся. Такі не зупиняються, Денисе...

Десь високо в небі зі страшним ревом пролетів літак Сергія Турбая.

Летить «Марс»! *(Кричить у небо)*. Тату! Тату! Ми тут, на
землі! Чуєш? Лети, лети!

Повільно спадає завіса

І ВІДЛЄТИМО З ВІТРАМИ...

*Лірична комедія.
Не лише про двох закоханих.*

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Саша.
Василь.
Олена Василівна.
Антоніна Семенівна.
Терновий Харитон Іванович.
Тетяна.
Маркіян Петрович.
Магар Петро Степанович.
Марія Власівна.
Маковей Михайло Григорович.
Сава Маковей.

Наші дні.

ДІЯ ПЕРША

КАРТИНА ПЕРША

Кімната в квартирі Сави Маковей. Тут є все, що стало нині для багатьох символом домашнього затишку і достатку: сервант і тахта, журнальний столик з важкими кріслами, торшери і якісь тумбочки, стіл і стільці й навіть піаніно, для якого не вистачило місця, і воно стоїть трохи боком, загородивши половину дверей. На нього завжди хтось натикається. Та не будемо критикувати господарів, зрештою, це їх справа, що хочуть, те й ставлять. Усе, що тільки можна, в цій кімнаті прикрито смугастими чохлами.

За вікнами завиває хуртовина. Горять торшери.

З приймача лине тиха пісня.

Тетяна, ще молода жінка з сумними очима, сидить у задумі. Пролунав дзвінок у коридорі. Тетяна вийшла. Чути її голос: «Заходьте, дівчатка!

Здрастуйте, Сашенько! Роздягайтеся!».

Тетяна входить до кімнати разом із Сашею і Василем. Хто з них Саша, а хто Василь, поки що розібрати важко, бо обоє в старих джинсах і грубих светрах, в обох майже однакові зачіски.

Тетяна. Змерзли, дівчатка? Зараз я вас напою чаєм!

Саша. Таню, не принижуй нашої гідності: ми пили у вареничній шампанське.

Тетяна. Ого!

Саша. Не «ого», а ми одержали стипендію і... я-а-ак бабахнуло! (Стягує чохол з піаніно). О, у вас піаніно! Мюзик-хол! Навіщо ви його притягнули?

Тетяна. Це Савка.

Саша. Зрозуміло: Савка зростає духовно. (Саша ходить по кімнаті, розсовує ногами меблі, бере з полицки книжки). Теккерей. «Ярмарка тщеславия»... «Женщина в белом». Кого зачарувала жінчина в білому?

Тетяна. На всі твої питання відповість Савка. (До Василя). Сідай. (До Саші). У тебе симпатична подружка.

Василь. Я не...

Саша (перебила). Як тільки Савка прийде — я випаююсь. Зразу ж.

Тетяна. О, Сашо, я купила колготки. Дві пари. (Виймає з шафи, показує). Подобаються?

Саша. Шкарні.

Тетяна. Носи. (Подає Василю другу пару). І ти бери. Підійдуть? Приміряй.

Василь. Мені н-не треба...

Тетяна. Бери, не соромся.

С а ш а. Не треба.

Т е т я н а. Чому?

С а ш а. Бо він Вася.

В а с и л ь. Ні, я — Вася...

Т е т я н а (*розсміялася*). А я думала, що ти Маша.

В а с и л ь. Ні, я — Вася...

Т е т я н а. Переконав.

С а ш а. А ти змарніла. Як у тебе, Таню?

Т е т я н а. Сиджу в архіві, а тут — піаніно і «Ярмарка»...
Я все-таки приготую чай. (*Вийшла*).

С а ш а (*заклавши руки в кишені, ходить по кімнаті, на-
тикаючись на меблі. Василь за нею*). Двоногий анахронізм.

В а с и л ь. Хто, я?

С а ш а. Граф. Савка. Чого ти за мною ходиш?

В а с и л ь. Хочу попроситися. (*Цілує дівчину*). У мене
консультація по моторах.

С а ш а. А в мене по колінчатих валах — трійка.

В а с и л ь. Не журись, колінчаті витягнемо... Піду я.
(*Знову цілує дівчину, йде, повертається*). То я напишу
батькам, Сашо?

С а ш а. Встигнеш.

В а с и л ь. А ти своїм коли скажеш?

С а ш а. Потім, коли розпишемось.

В а с и л ь. Хіба так можна?

С а ш а. Я свою маму знаю краще. Якщо вона дізна-
ється, що ми з тобою... то назавжди закрие усі загси...
Васю, я так боюся! І слово якесь страшне — загс... (*При-
слухається*). Т-с... А, може, я Таню попрошу, щоб вона
сказала?.. Ні, сама скажу, щоб уже зразу відгриміло і все...
Так тяжко виходити заміж.

В а с и л ь. Он Льолька другий раз виходить і нічого...

С а ш а. Правду кажуть, що найважче приховати власну
дурість.

В а с и л ь. Точно.

С а ш а. Це я про тебе. (*Стукає пальчиком по Василе-
вому лобі*). Запам'ятай, що я виходжу раз і назавжди...
Але мені страшно.

В а с и л ь. Не бійся, Сашенько, ми з тобою — люди само-
стійні.

С а ш а. Залежна людина не може бути самостійною.

В а с и л ь. Я — самостійний.

С а ш а. У межах стипендії.

В а с и л ь. Самостійність вимірюється не грішми, а прин-
ципами.

С а ш а. У нас, крім принципів, нема нічого.

В а с и л ь. Є ще любов, яка ніколи не покине нас, і... через півроку ми закінчимо училище. Механізатор широкого профілю Саша Магар... Звучить?

С а ш а (прислухається). Тихше.

В а с и л ь. Сашенько, я тебе дуже люблю.

С а ш а. Це не причина, щоб запізнюватись на лекції.

Саша випроводжає Василя, повертається разом з Тетяною.

Т е т ь я н а. Ти зустрічаєшся з ним?

С а ш а. Тільки тобі: вже два роки... Це був перший хлопець, з яким я познайомилася, коли ми з татом приїхали сюди. Прийшла в інститут, подивилася списки — нема. Сиджу на сходах і плачу, а він підійшов, сів біля мене і я... йому все розповіла, а він...

Т е т ь я н а. Що він?

С а ш а. Каже, не журись... І ми з ним як пішли, то й досі ходимо...

Т е т ь я н а. А мама знає про нього?

С а ш а. Ти що?! Наші стосунки з мамою заморозилися на рівні п'ятого класу. Вона глибоко переконана, що я досі граюся з ляльками і щонеділі ходжу в зоопарк.

Т е т ь я н а. Ти перебільшуєш, Сашо.

С а ш а. В усякому разі вона ніколи не повірить, що я можу зустрічатися з хлопцем... А якби вона знала, що ми з Василем цілуємося, то наш мікрорайон уже здригнувся б од маленького землетрусу.

Т е т ь я н а. А ви цілуєтесь?

С а ш а. Ні... Тільки на прощання... і коли зустрічаємось... Мені з татом було добре. За два роки об'їздили стільки! Я три школи змінила... Батько у мене — правильний. У нас з ним стільки секретів!

Т е т ь я н а. Яких?

С а ш а. Всяких. Навіть військових. Ми таке будували з Харитошею, що... У мене дві подяки є від командуючого округом... Я під час канікул бетонницею працювала... а мама думала, що я в піонерських таборах: «Взвейтесь кострами, синіє ночі»...

Т е т ь я н а. І я думала... А виявляється, що ти...

С а ш а. А в Казахстані ми з татом такий елеватор звели! Високий-високий, білий-білий, наче корабель... Ми з хлопцями, бетонниками, пісню про нього склали. (Саша наспівує пісню про білий корабель, який стоятиме в степу на вічному причалі... Тетяна зітхнула). Чого ти, Таню?

Тетяна. Так... Корабля жалко, що він ніколи не попливе, не побачить моря... Я теж ніколи не бачила моря. Саша. А ти поїдь! Що тебе тут тримає? Оце дерево в чохлах? Я втекла б!

Тетяна. Куди?

Саша. Ну... Хоч на край світу... Або до нас!

Тетяна. Пізно. В тридцять уже не тікають.

Саша. Неправильно!

Чути, як хтось увійшов у коридор.

Тетяна. Граф прийшов.

Входить Сава Маковей — кремезний, червоношокий, підстрижений під «бокс». На ньому лаковані туфлі, старі штани і фуфайка, що ледве сходиться на животі, на голові — кепочка з гудзичком.

Сава. Гості у нас? Ну, ну... (Сава поправляє чохла на меблях, потім демонстративно сідає в крісло).

Тетяна. Та скинь хоч фуфайку.

Сава. Ми — народ простий. Давай обідати. (Встав, скинув фуфайку і кепочку, кинув Тетяні на руки. Тетяна вийшла). Ну що, в інститут не пробилася?.. Кожне з портфелем ходити хоче. Інтелігенція. А тут вколюєш зранку до вечора...

Саша. Вас з бригади вигнали, чи... «за власним бажанням»?

Сава. Ти глянь — прокурорша! Ніхто мене не виганяв. На колінах начальник цеху, зі сльозою на очах просив, а я заяву і — через прохідну... Що я їм за двісті кеербе плани буду конати?

Увійшла Тетяна.

Тетяна. Іди, борщ захолоне.

Сава. Борщ. Казав же, щоб зварила оте... з тими... Не желаю борщу, подавай мені... з хрикадельками... Я з роботи вирвався і желаю з хрикадельками.

Тетяна. Почекай, приготую. (Хоче йти, але Саша перспинила її).

Саша. Таню, хай іде в ресторан. З «хрикадельками»...

Сава. Слухай, а тобі що? Прийшло, випий чаю, якщо дадуть, і відгвинчуйся. Я з роботи прийшов у свої квадратні метри і...

Саша. Скільки замочків вставили?

Сава. Це моє діло. Ось. (Виймає з обох кишень зжужмані гроші). Бачите? Ви за місяць стільки не заробите

одна з другою, скільки я за день вимолочу. (*Розсміявся, сховав гроші*).

Тетяна. Хоч би Саші посоромився.

Сава. А я не вкрав. Я заробив!

Саша. Украли!

Сава. Та як ти...

Саша. Ви ж три шкіри за один замочок з людей дерете!

Тетяна. Сашо, не зв'язуйся.

Сава. Я — чоловік робочий. Робочий клас я, Ліксандро!

Саша. Жмот ви в лакованих туфлях, а не робочий клас. Робочий клас не продасть свою совість за троячку! А ви... ви... неправильно живете, не по-нашому, не по-радянському!

Сава. Ти мене політграмоти не вчи! І про мене в газеті писали, коли на заводі був... Писали. А що я за ту статейку піаніну куплю чи... У нас — свобода і право на працю! Ти проходила Конституцію? Розплодилося оцих паразитів патлатих у штанях — житні нема. Само ще й на шматок хліба не заробило, а вже агітацію розводить, як мені жити. Іди, щоб я тебе і в перископ не бачив.

Тетяна. Саша прийшла не до тебе.

Сава. Лекції вона мені читає, університети розводить! А я сам собі — граф Монте-Крісто.

Саша. А я не підю! І чохла оці постягую (*Саша справді стягує чохла*). Понатягували барахла повну хату... Ви... ви — куркуль! З вас теж треба чохла здерти, щоб душу було видно.

Сава. Ти ж порвеш, ти ж порвеш! Я все це, Ліксандро, заробив... І ще куплю... Всі гребуть до себе. Ще не чув, щоб хтось сказав: «Досить». Усім — мало. І мені — мало! Он бачиш: через весь будинок лампочками пише: все для народу...

Дзвінок. Сава йде у коридор.

Саша. То ж для народу, а ви — граф... Ти не бійся його, Таню.

Тетяна. Я вже нічого не боюся.

Голос Сави. Гості наші дорогі! Таню, братик приїхав, Миша... І Олена Василівна!

Входять Сава, Михайло Маковей і Олена Василівна, в білій квітчастій хустці, з значком депутата обласної Ради на жакеті.

Сідайте тутечки, або осьдечки...

Тетяна. Здрастуйте, Михайле Григоровичу, давненько ви не були.

Маковей. Все робота...

Сава. А це — Олена Василівна, голова сільради...

Олена Василівна. Колишня, Саво, колишня.

Сава. А це, Олено Василівно, моя Таня і її племінничка Саша... Дівчата, приготуйте щось... під брудершафт.

Тетяна. Пробачте, ми зараз. *(Тетяна й Саша вийшли)*.

Маковей. То як же поживаєш, Саво?

Сава. У трудах, брате, в трудах. Сідайте, Олено Василівно.

Олена Василівна *(хоче сісти в крісло, але це не легко)*. Так не протиснуся ж, Савко. Понаставляв добра, а сісти ніде.

Сава. Може, трикімнатну дадуть, то вільніше буде.

Олена Василівна. А чого ж, дадуть, ти на заводі чоловік заслужений, читали про тебе в газеті колись... Дадуть. Ростуть будинки, як гриби... Ідемо з Михайлом та радіємо... Така вже краса, і люди веселі...

Сава. Веселі, дуже всі веселі...

Маковей. А на заводі ж як у тебе?

Сава. То вирішальний, то завершальний. То кількість, то якість. Працюємо.

Олена Василівна. І нам радість, що ти в люди вибився, Савко.

Сава. Вам спасибі, що у війну пригріли нас з братом, на дорогу вивели. У боргу перед вами.

Олена Василівна. Перед людьми, Савко, перед колгоспом... Ось Михайла з орденом поздоровити можеш. За кордон його послали.

Сава. Як же там за кордоном?

Маковей. Там таке, що... ну його. Одне слово, капіталізм. А за цей орден ще відробляти треба, Олено Василівно.

Входять Саша й Тетяна.

Олена Василівна. Ти відробиш, Михайле. І тобі, Савко, уже пора б з орденом ходити. Не для гонору, а щоб видно було, що ти чоловік звання високого, робочого.

Саша поставила миски, що вони аж забряжчали.

Усі переглянулись.

Сава. Буду старатися, Олено Василівно. А ви ж чого до міста?

Олена Василівна. Меблі для Палацу культури дістати треба, то послали нас з Михайлом... Та й онука вже давно не бачила.

Сава налив чарки.

Тетяна. Пригощайтесь, будь ласка.

Сава. Ну, за ваше здоров'я, Олено Василівно, молодіте ви...

Олена Василівна. За роботою ніколи й постаріти. Рік як на пенсію вийшла, а ще вихідного не мала. Як тепер кажуть, на громадських засадах товчуся з ранку до вечора, всі комісії на мене сільрада звалила... Спасибі вам на доброму слові, а випити хочу за Савку, значить, за Саву Григоровича Маковея і за вас, Таню. Ми в селі гордимось, що Сава в робочій шані ходить, бо це — найдорожче.

Саша. А я... я не хочу за цього графа пити! Не буду за Савку! Все, що він говорив, неправда. Бреше граф Монте-Кристо!

Німа сцена.

Затемнення

КАРТИНА ДРУГА

Кабінет начальника одного з відділів тресту «Сільбуд». Обстановка скромна. На столі — якісь макети, на стіпах — малюнки, ескізи. Харитон Іванович Терновий розглядає проект, щось виправляє. За вікном — літо. Дзвонить телефон. Терновий зняв трубку.

Терновий. Терновий слухає... Потроху звикаю, Іване Григоровичу. Зайду.

Терновий збирає папери, у дверях зустрічає Сашу й Василя.

Саша. Я до тебе, тату.

Терновий. Почекай, зараз повернуся.

Саша. Дай, будь ласка, карбованця на кіно.

Терновий шукає гроші — не знаходить.

А це, тату, Вася, я тобі про нього розповідала, пам'ятаєш?

Василь. Я — Вася.

Терновий. Дуже приємно. Здрастуй, Васю. Почекайте. (Вийшов).

Саша ввімкнула радіо — легка музика.

С а ш а. Мені в загсі так було страшно!

В а с і л ь. А я тримався...

С а ш а. Та висока тітонька чогось дуже підозріливо на мене дивилася.

В а с і л ь. Мабуть, не вірила, що ти повнолітня.

С а ш а. А паспорт? Що їй, мало? (Саша підходить до Василя, кладе йому руку на плече, танцюють). А розпишуть нас?

В а с і л ь. Їм аби заява. Через три місяці й розпишуть...

С а ш а. Аж через три!..

В а с і л ь. Почекаємо, Сашенько... А потім здамо екзамени і я-а-ак поїдемо! Правда?

С а ш а. Я з тобою куди захочеш поїду...

Василь цілує дівчину. Рвучко відчиняються двері, до кабінету влітає Маркіян Петрович Магар з великим портфелем. Він — худорлявий, зі старанно замаскованою лисиною, трохи сором'язливий. Маркіян на ходу дістає з портфеля цеглину...

М а р к і я н. Харитоне Івановичу, ось вам... (Замовк, оторопіло дивиться на дівчину й хлопця). Вибачайте, як ви сюди потрапили?

С а ш а. Ніжками.

М а р к і я н. Що ви тут робите?

С а ш а. Ви вмієте танцювати танго?

М а р к і я н. Н-ні... Я вмію падеспань.

С а ш а. Я можу вас навчити.

М а р к і я н. Мені не до танців. У мене — стрес. (Вибіг).

В а с і л ь. Сашо, тікаймо!

С а ш а. Одержимо фінансову допомогу і щезнемо.

В а с і л ь. А коли ти скажеш мамі, що ми...

С а ш а. Я подумаю.

Входить Терновий, подає дочці гроші.

Т е р н о в и й. Вас, молоді люди, ще якісь проблеми, крім кіно, хвилюють?

С а ш а. Дуже. Вважай, тату, що ти свою виховну місію виконав повністю, про що можеш доповісти мамі. Будь!

Саша поцілувала батька, вийшла з Василем.
У дверях показався збентежений Маркіян.

М а р к і я н. У вас уже н-не танцюють?

Т е р н о в и й. Ви що, Маркіяне Петровичу, з кафе?

Маркіян. Ні, я з наради. *(Виймає з портфеля цеглину, підходить до столу)*. Сесія закінчилася, і я прибув, Харитоне Івановичу.

Терновий. Бачу. *(Кивнув на цеглину)*. По дорозі підібрали?

Маркіян. Ні, це коли я виступав, то якась жінка, значить, передала цеглу секретареві райкому в президію, а він уже поклав її переді мною на трибуну...

Терновий. Дожилися. *(Розглядає цеглину)*. Критикували?

Маркіян. Ні, секретар поклав цеглину і сказав, щоб я подумав про неї і про своє майбутнє, а критики не було.

Терновий. Ясно. *(Повертає цеглину)*. Думайте.

Маркіян *(виймає з портфеля ще одну)*. У мене є, а то вам, Харитоне Івановичу. Просив секретар, щоб і ви подумали.

Терновий. Зворушений увагою. *(Дзвонить телефон)*. Я слухаю, Іване Григоровичу... Так. Ми даємо цеглу з Качанівського заводу... Іду. *(Поклав трубку)*. Якись представники з колгоспу приїхали до начальства. Думайте, думайте, Маркіяне Петровичу. *(Вийшов)*.

Маркіян Петрович замислився, потім дістав з портфеля клубочок ниток і шпичі, зосереджено в'яже. Хтось постукав у двері, Маркіян схвав своє в'язання.

Маркіян. Прошу.

Входить Сава Маковей з чемоданчиком.

Сава. Слухай, ти тут старший?

Маркіян. Ні-ні... А ви у якій справі?

Сава *(поставив чемоданчик, сів, вийняв пачку сигарет)*. Закуриш?

Маркіян. Ні-ні, я не палю.

Сава. Молодець. Слухай, я хочу тут зачепитися.

Маркіян. Як «зачепитися»?

Сава. На півставки. Я, значить, по слюсарному ділу, різна сантехніка, опалення — все це моє... Я до одного ЖЕКу прив'язався, але то — контора, а мені для біографії треба солідну фірму, щоб посвідчення було в палітурках. Слухай, шеф, допоможи, а я...

Маркіян. Зверніться у відділ кадрів, бо я...

Сава. Та я вже був. Кажуть, що на півставки не можуть. А я на ставку не можу, бо мені свобода потрібна, клієнти з нових районів за мною хмарами ходять, у черзі

до мене по три дні стоять. Я ж повинен допомагати народу... У тебе, наприклад, замки вставлені? Вріжу тобі з секретом — сам не відчиниш... То подзвони їм, щоб на півставки, а я вам тут ажур наведу!

Маркіян. Але я вас, пробачте, не знаю...

Савва. Що ти геометрію розводиш з робочим класом? Савка я, Маковей. Так і скажи, а я тобі сантехніку так відрегулюю, що й не капне. Крани мідні тобі вкручу. Японські могу.

Маркіян. М-мені не треба кранів.

Савва. Ну, а просто людині ти можеш допомогти? У мене жизнь тріщину дала, поперечну.

Маркіян (*шукає щось по кишенях*). У мене залишалося до зарплати...

Савва. Шеф, мені валюти не треба, я за три місяці «Запорожця» могу оформити. Мені фірма потрібна... з папітурками... щоб вона знала, що я не барига, а на посаді...

Маркіян. Хто вона?

Савва. Розумієш, Танька від мене пішла. Три рєки прожили, по килимах ходила і... пішла. Шафи від барахла тріщали, а вона пішла... Нічого не взяла...

Маркіян. Мені важко щось вам порадити. Зайдіть до начальника чи до заступника.

Савва. От бюрократія. Ну, гаразд, спробую... Слухай, шеф, ходімо коньяку по бокальчику, за знайомство. Я частую. Тараня є і лимончик є — марокканський фрукт. (*Збирається йти*).

Маркіян. Даруйте, але я з... фруктами не п'ю.

Савва. Ну, дивись. (*Зупинився біля дверей*). Обидно, що сама пішла. І від кого? Від Савки Маковея! (*Вийшов*).

Маркіян. (*Сів за стіл, набрав номер телефону*). Алло, квартира? Не чую... Не впізнав вас, мамо... Я трохи запізнюся... Міліція не приходила?.. Не надривайтесь тими меблями, я сам переставлю. І в бакалею зайду. (*Поклав трубку, дістав в'язання*).

Входить Олена Василівна.

Олена Василівна. Ви — Маркіян Петрович?

Маркіян. Я. (*Ховає в'язання*).

Олена Василівна. В'яжіть, в'яжіть. (*Подала руку*). Олена Василівна. Мене до вас направили.

Маркіян. Я вас слухаю.

Олена Василівна. Я із колгоспу «Світанок».

Маркіян. Ну то й що?

Олена Василівна. У нас Кіндрат Коваленко, комбайнер, хату задумав ставити, по проекту, значить...

Маркіян. Цегли нема.

Олена Василівна. Є. Привезли тиждень тому три машини з причіпами.

Маркіян. То хай ставить.

Олена Василівна. То він звів стіну, пішов дощ, а вона перекособочилася.

Маркіян. Громадянку, це не моя компетенція. Усі претензії — до заводу.

Олена Василівна. А мені сказали, що ви начальник над усією обласною цеглою.

Маркіян. Напишіть скаргу. Все, я не маю часу.

Олена Василівна. І я ж не маю.

Маркіян. Мені ця ваша цегла вже два квартали в печінках сидить, ще й ви зі своєю хатою. У мене об'єкти горять! Об'єкти!

Олена Василівна. Так і Кіндратів об'єкт перекособочився.

Маркіян (*встав з-за стола, йде*). Скажіть вашому Кіндратові, щоб накривав цеглу, коли дощ іде. Цегла — продукція делікатна. Бувайте.

Олена Василівна. Почекай, почекай, сину.

Маркіян. Чого ви до мене пристали? Ідіть на Качанівський завод і говоріть з ними.

Олена Василівна. Ні, я з тобою хочу.

Маркіян. А я не маю часу. (*Іде*). У мене — стрес.

Олена Василівна. Це ж хто тебе навчив так з людьми розмовляти? Мати чи в інституті?

Маркіян. Громадянку, тут державна установа, а не... бакалея... І я — людина офіційна.

Олена Василівна. Так і я ж офіційна. Ану, сідай!

Маркіян неохоче повертається. Олена Василівна підносить йому до очей посвідчення.

Маркіян. Пробачте. (*Читає*). Олено Василівно, сідайте... Я, ви знаєте, оце після сесії... трохи... схвильований... Стрес у мене після цегли.

Олена Василівна. Чула, чула я ваш виступ... А ту цеглу секретареві райкому я передала. Вибачте.

Маркіян. Навпаки! Велике вам спасибі! Ми все виправимо, всі недоліки, Олено Василівно, і Кіндрату

передайте, що ми... мобілізуємо і підніmemo на висоту питання якості продукції, запевняю вас, що я...

Олена Василівна. Ти, сину, не питання піднімай, а простеж, щоб цеглу по-людськи випалювали.

Маркіян. Я особисто поїду, бо я особисто відповідаю...

Олена Василівна. Ні за що ти не відповідаєш. Та не бігай, сідай...

Маркіян. Спасибі вам за дружню критику, я дуже радий, що познайомився з вами, і ми будемо давати продукцію високої якості, кістьми ляжемо, а... цегла буде, значить, стояти.

Олена Василівна. Нам ваших кісток не треба, Маркіяне Петровичу. Ви душі трошки в діло своє вкладіть. Ви ж нам глину возите, а дерете як за продукцію.

Маркіян. Точно, Олено Василівно, деремо... порушення технології має ще у нас місце.

Олена Василівна. Ми з вашої цегли і свинарників мурувати не хочемо, а не те, що котеджі. Я так і вашому начальнику сказала, і Терновому.

Маркіян. То це ви були в Івана Григоровича? А я і не знав, пробачаюсь... У мене, значить, після сесії був стрес.

Олена Василівна. Мало тебе ще трусило, сину.

Маркіян (погоджується). Мало...

Олена Василівна. Отож їдь та навчи їх цеглу робити, а мамі скажи, щоб розказала, як з людьми розмовляти. А то жде поки йому документа під носа, вибачай, тицьнуть... Бакалея...

Маркіян. Мало місце, мало місце, Олено Василівно.

Входить Терновий.

Терновий. Поговорили, Олено Василівно?

Олена Василівна. Поговорили...

Маркіян. Ваші зауваження про якість, значить, приймаємо і врахуємо. Привіт Кіндрату!

Терновий. Може, вас до готелю відвезти?

Олена Василівна. Ні, спасибі, я на своїй. «Жигулі» син купив, то я і не злажу... А цеглинки хай полежать, щоб не забували.

Терновий (проводжає Олену Василівну до дверей). Не забудемо.

Олена Василівна вийшла.

Маркіян. Знову я винен, Харитоне Івановичу! Що ж робити?

Терновий. Ідьте у Качанівку і розберіться... Цей завод ще двісті років тому випускав цеглу. Вічну, а ми — глину у формах.

Маркіян. Вони, кажуть, замішували її на яйцях, а я де їх візьму? І взагалі цегла — не мій профіль... (Приречено). Я ще хотів поздоровити вас з новосіллям.

Терновий. Спасибі. Ви теж перебралися?

Маркіян. Вчора меблі купив, «Світлану».

Терновий. Я теж. По-сусідству будемо.

Маркіян. Ви — у сорок четвертому, а я — у сорок шостому. На третьому поверсі.

Терновий. Ви коли шафу вносили, то розбирали?

Маркіян. Ні, вантажники були зранку сердиті, бо до одинадцятої не продають, то так... разом з одвірками і внесли. Дзеркало розсипалося, двері розкололись, а так усе добре... Приходьте в гості, Харитоне Івановичу.

Терновий. І ви приходьте, з сімейством своїм познайомлю, а то майже рік працюємо разом і ще не зустрічалися. Беріть дружину і приходьте.

Маркіян. Прийду, але в мене нема...

Терновий. Розвелися?

Маркіян. Ні, ще не зводився. Без друга, значить, іду по житті. Індивідуально, сам.

Терновий. Сумно самому.

Маркіян. На роботі не засумуєш, Харитоне Івановичу, не дадуть. А вечорами читаю, ішколи в театр ходжу... а то в'яжу...

Терновий. Що?

Маркіян. Шкарпетки, рукавиці... Шарфика можу вам виплести.

Терновий. Дякую.

Маркіян. Я вам — синього, Харитоне Івановичу. В'язання дуже заспокоює... Мене якось покритикували на обласній нараді, то я за ніч мамі жилетку вив'язав...

Терновий. Не знав, що у вас такий талант... Ну, сподіваюсь, знайома у вас є?

Маркіян. У мене є знайома, але я ще з нею не знайомий, Харитоне Івановичу.

Терновий. Як це?

Маркіян. Уже півроку зустрічаюся...

Терновий. Не знайомі і зустрічаєтеся. Нічого не розумію.

Маркіян. Зустрічаємося майже щоранку, коли йду на роботу. Вона йде і я йду...

Терновий. Могли б уже й познайомитися.

Маркіян. Я пробував. Ще взимку і... весною оце... тричі питав, який день. То двічі вона відповіла. А на третій раз чогось уткнула...

Терновий. Дивно, запитання були дуже змістовні. Ну, якщо познайомитесь, то приходьте разом.

Маркіян (*іде, але повертається*). Мушу вам признатися... як начальнику, Харитоне Івановичу.

Терновий. Слухаю.

Маркіян (*пошепки*). Мене можуть заарештувати. Так-так, не сьогодні, то завтра.

Терновий. Що ви, Маркіяне Петровичу?

Маркіян. Правда. Я вже сухариків купив і жду...

Терновий. Що ж ви накоїли?

Маркіян (*виймає з кишені жіночий годинник*). Бачите? Це її годинник.

Терновий. Подарувала?

Маркіян. Ні... це було тижнів два тому, ввечері... Я чекав на неї біля парку... За кущем жасмину стояв... А вона йшла...

Терновий. І ви запитали, який день?

Маркіян. Ні. Я вискочив з-за куща і запитав: «У вас часом нема годинника?» Вона подивилася на мене та як закричить, я — до неї, щоб заспокоїти... а вона зняла годинника, кинула мені межі очі й побігла... Тепер мене шукають, як грабіжника.

Терновий (*розсміявся*). Ну, нічого, ще раз зустрінете, віддасте і познайомитесь.

Маркіян. Уже давно не бачив, мабуть, з переляку виїхала в іншу область, і zostався я, Харитоне Івановичу, один. (*Іде*). А над цеглою я подумаю. Якщо не посадять... (*Вийшов*).

Терновий складає папери на столі,
відчинив вікно, замислився, входить Антоніна.

Антоніна. Ну й контора ж у тебе! Ні секретарки, ні килима.

Терновий. Була б контора, а секретарка буде. Ти звідки, Тоню?

Антоніна. Народний контроль викликав... Покупці скаржаться, що брак випускаємо. Хіба за всім угледиш?.. Розперезався обиватель. То я вже там виступила... Додому скоро?

Терновий. Ще робота є.

Антоніна. І не переробиш її. Робота, робота. Як подумаю, що й Саші вже доведеться на свій хліб переходити...

Терновий. Звикне.

Антоніна. Хай після училища в інститут подає заяву.

Терновий. Попрацює, а потім — побачимо.

Антоніна. Попрацює. Навіщо їй та механізація здаляся? Не послушали мене. Може, підеш в інститут, попросиш? Інші батьки вже й пороги повичовгували, а ти...

Терновий. Я не вмю вичовгувати пороги.

Антоніна. А хто ж про дитину подумає?

Терновий. Сама.

Антоніна. Хто, Саша? Та вона ще ж ребйонок! Ти розумієш?.. Ніколи собі не прошу, що на два роки залишила її з тобою у тих степах.

Терновий. Ми прекрасно там жили, Тоню.

Антоніна. Якби не я, то й досі б у вагончиках жив. Тобі ж нічогосінько не треба, аби лиш бетономішалка крутилася...

Терновий (*підійшов, обняв дружину*). Пробач, але я справді почував себе краще там, ніж у цій конторі.

Антоніна. То чого ж ти сидиш? Ідь, ідь знову... Твої однокурсники теж будівельний покінчали та й сидять у таких кабінетах, що й... Премії державні на піджаках носять, а ти корівники муруєш та елеватори в степах зводиш!

Терновий. Ну заспокойся, Тоню. Були й корівники, й елеватори, і ракетні майданчики... Все було, що треба. І буде... Я інакше не можу, Тоню.

Антоніна. Тепер про це забувай. Нікуди не пушу. Досить, наїздилися!

Терновий. Правильно.

Антоніна. Про Сашу треба думати... Була ж у Каскелені музична школа! Ти її хоч одним пальчиком навчив на піаніно грати? На бетонницю він її вивчив і радіє... Одненька ж вона у нас з тобою, Харитошо... тихеньке таке, залякане...

Терновий. Хто «тихеньке», Саша?! (*Розсміявся. Підійшов до вікна, дивиться*). Та її командири саперних батальйонів боялися! Вона бетонниками командувала.

Антоніна. Хіба вона... може з мужчинами... говорити чи... Мое дитя? Воно ще ж ребйонок.

Терновий. Он подивися, пішло твоє дитя.

Антоніна (*підійшла до вікна*). Не може бути! Саша з якимось хлопцем?! Жах! Ти бачиш?! Удвох.

Терновий. А хіба що? Симпатичний хлопець.

Антоніна. Йй-богу, він тримає її за те, за талію...

Терновий. А за що ж треба?

Антоніна. За талію, кажу, тримає! Помру! (Кричить). Сашо! Вернись, куди ти? Гей, ти, патлатий, руку забери! Кажу, забери руку, щоб вона тобі відсохла! (Антоніна знесилено опустила на стілець). Не чують!.. Не чують...

Переміна світла

КАРТИНА ТРЕТЯ

Кімната в новій квартирі Тернових. У широке вікно заглядають верхівіття дерев. Відчувається, що сюди переїхали недавно. Сучасні меблі розставлені, очевидно, тимчасово, бо протягом картини дещо переставляють. За вікном — літній вечір. Антоніна Семенівна розмовляє по телефону.

Антоніна. ...Тільки меблі недавно привезли... Район красивий. На всі боки — панорама... З Сашею ще нічого не вирішили. Хай закінчить училище, а там побачимо... Що?.. Валя?! Та невже? (Розсміялася). Хто б міг подумати! Оце курйоз!

Увійшла Тетяна,
знайшла в серванті великий кухонний ніж.

Тетяна. Чого ти смієшся, Антоніно?

Антоніна (прикриває рукою трубку). Валя Сандунових через тиждень розписується, а матері тільки сьогодні сказала, уявляєш? Жах! (У трубку). Це я Тані розказую... А пішла вона від того Савки... У нас квартира велика... Ще знайде на свою голову... То приходь. (Поклала трубку). Що за діти пішли? Ти ж тільки подумай! За тиждень перед загсом батькам сказати! Оце то виховали донечку Сандуни! Я б умерла.

Тетяна. Добре, що хоч за тиждень. (Вийшла).

Антоніна ввімкнула приймач — тиха пісня, потім взяла посуд із серванта, вийшла. Деякий час на сцені нема нікого. Згодом входить, ховаючи ключі, в самих шакаретках Маркіян Петрович Магар зі своїм портфелем. Трохи здивовано оглянув кімнату, зняв телефонну трубку, послухав, повісив піджак на спинку стільця, ще раз оглянув кімнату, переставив стіл, тумбочку, ліг на тахту. Потім встав, вийняв з портфеля цеглину, довго розглядає, спробував розбити об коліно — цеглина розкололася. Маркіян іде з цеглиною до дверей, але в цей час входить Антоніна. Побачила незнайомого чоловіка з цеглинами в руках, закричала. Не менше перелякався і Маркіян, бо теж крикнув і кинувся до вікна.

Маркіян. В-ви хто? Вам чого? Мамо!
Антоніна. Міліція! Рятуйте! Вбивають! Мамо!
Маркіян. Міліція!
Антоніна. Таню!

Вбігла Тетяна з ножем у руці.

Тетяна. Це він! Знову він, той, що годинника в мене...
Антоніна (вихопила ніж у Тетяни). Руки вгору!
Грабіжник! З цеглою на мене! Дзвони в міліцію!
Маркіян (випустив цеглу). Я не бандит, я... громадянин СРСР... У мене є паспорт!
Антоніна. Руки!

Маркіян підняв руки.

Тетяна (весь час набирає номер). Зайнята міліція!
Маркіян. Я... я — мирний радянський громадянин...
У мене ваш годинник, у кишені...
Антоніна. Руки!
Тетяна. Зайнято. (Знову набирає номер, дивлячись на Маркіяна). Тоню, та він же тремтить.
Маркіян. Я — тремчу... У мене був стрес...
Антоніна. Руки!

Тетяна. Як ви сюди потрапили? Ви знову переслідуєте мене?! Це — нахабство!

Антоніна (підступає з ножем). Як ти сюди потрапив, гангстер чикагський?!

Маркіян. Через двері... У мене є ключі... одержав у коменданта... А ви хіба вже тут живете?

Тетяна. Тоню, він точно «з привітом». Я давно помітила.

Антоніна. Дзвони, хай приїдять з собакою... Руки!

Маркіян. Не треба собаки! Я тут живу... Меблі ось купив... А де мама?

Антоніна. Він ще й знущується?! Яка мама?

Маркіян. Моя мама.

Тетяна (нарешті додзвонилася). Міліція? Це з вулиці Ентузіастів, сорок чотири, квартира сімдесят друга, у нас...

Маркіян кинувся до телефону, натиснув на важельки. Антоніна накинута на нього.

Антоніна. Не втечеш! Таню, в'яжи його! Руки! Лягай!

Маркіян. Я сам ляжу... Де лягати? (Лягає на підлогу ниць). Не треба мене в'язати, я — мирний... У мене

є посвідчення, ось витягніть... Я просто помилився... Я живу у сорок шостому будинку, теж на третьому поверсі.. Замки в усіх однакові... і меблі... Я помилився, слово честі... Можна, я встану?

Пауза. Тетяна й Антоніна переглянулися.

Тетяна. Вставайте. Пробачте.

Маркіян. Будь ласка. (Підвіся, вийняв годинник з кишені, подає Тетяні). Це ваш... Даруйте, але ви мене тоді не так зрозуміли...

Тетяна. А чому ви мене весь час переслідуйте?

Маркіян. Я не переслідую, я просто... завжди хочу вас бачити.

Тетяна. Навіщо?

Маркіян. Я не можу при всіх сказати... пробачте... А сьогодні мене знову критикували зранку за цеглу... У мене був стрес. І я, значить, потрапив не в свою квартиру. Вибачайте... Можна мені йти?

Пауза.

Антоніна. Йдіть, тільки вдруге не попадайтесь, бо буде погано... Я вам гарантую контузію... і товариський суд.

Маркіян. Зрозумів. Де мої черевики? Ага, там...

Маркіян вийшов, повернувся з черевиками в руках, одягає піджак. Вигляд у нього дуже кумедний. Тетяна й Антоніна розсміялися. Маркіян ставить меблі на свої місця.

Я — щасливий... Вибачайте... Яка пісня! (Маркіян із захопленням дивиться на Тетяну і, мабуть, щоб догодити господарям, тремтячим голосом підспівує невидимій співачці. Взяв шматок цегли, виходить).

Антоніна. А, може, він рецидивіст, вони ким зазвичай прикидаються.

Тетяна. Та ні, очі в нього лагідні. (Телефонний дзвінок). Слухаю... Саші нема... Що передати? (Поклала трубку). Якийсь Магар дзвонить.

Антоніна. Почалося! Уже й дзвонять!

Тетяна. Що ж такого!

Антоніна. Ти розумієш: хлопці дзвонять! А воно ще ж ребіюнок... Її за ручку ще водити треба.

Тетяна. Ти все життя намагаєшся водити когось за ручку. То Харитона, то Сашу.

Антоніна. Така, сестро, моя доля. Як вийшла з ним із загсу за ручку, то так і воджу по житті. Я з доярки на

фабрику ученицею пішла, фуфайки строчила і до начальника цеху дійшла, а він — Харитон був, Харитоном і зостався. Вісімнадцять років по світах їздив та будував, а тепер до контори добився. Романтик! Якби я не приїхала сюди та не влаштувалася, то він би й досі сидів у тих степах. Товариші його палаци зводять, а мій конюшні та корівники малює. Вже й коней у колгоспах нема, а мій — малює.

Тетяна. Він не тільки конюшні будував, Тоню... Ордени за конюшні не дають.

Антоніна. Та я нічого, аби на місці вже сидів. А то весь час його в мандри тягне і Сашу завжди підбиває на якусь фантазію. З дитинства. У вихідний, бувало, кажу, іди з дитиною погуляй, виштовхну, то думаєш, він її в цирк веде чи на каруселі? Якраз! Затягне ребйонка на якусь виставку чи у філармонію, та як надивляться, та як наслухаються, то наче лунатики три дні ходять. Якби не я, то зіпсував би ребйонка остаточно.

Тетяна. Та вона, Тоню, без тебе й виросла.

Антоніна. Я ж вічно на тій роботі, а як начальником цеху призначили, то й про свята забула. Але з Саші ока не спускала. Оце вже два роки, як усі разом живемо — все записано. *(Дістає з полицки товстий зошит, показує)*. Порядок.

Тетяна *(читає)*. «Після лекції о другій буду в читальні... О п'ятій консультація. Вдома буду о дев'ятій... Прошу прощення, що вчора затрималася на годину, ми їздили поздоровляти Олю, а вона далеко живе... Резолюція: причина не дуже поважна, прошу врахувати на майбутнє». Це ти резолюції пишеш?

Антоніна. Контроль. Бо, як говорить моя директорша, порядок і дисципліна — це ті два кити, на яких тримається...

Тетяна. А що думає вона, знаєш?

Антоніна. Хто, директорша? У нас щодня наради...

Тетяна. Ні, Саша.

Антоніна. Вона думок у табель не записує.

Тетяна. Вона їх носить у собі...

Антоніна *(забрала зошит, кладе на полицку)*. А про що їй думати? Хай учиться та розуму набирається. *(Телефонний дзвінок)*. Слухаю. Це ви, Оксано?.. Замки вставляєте?.. Так мені ж треба, бо скоро хто захоче, то й паличкою двері відімкне. Сьогодні один уже прителіщився...

Зараз прийду. (Поклала трубку). Я до Оксани, Таню. (Вийшла).

Тетяна ввімкнула приймач, музика. Взяла зошит, читає, посміхається,
Входить Терновий.

Тетяна. Привіт зодчим!

Терновий. Зодчі вітають архіваріусів! Що ти читаєш? А, кондуїт. «Порядок і дисципліна — це ті...»

Тетяна. ...два кити, на яких тримається організоване суспільство...

Терновий. Засвоїла? Не порушуй, Таню.

У коридорі хтось майструє.

Тетяна. Мої порушення вже нікого не хвилюють, Харитошо... Як у тебе на роботі?

Терновий. Правду сказати? Не можу я там працювати, Таню. Нудно. На простір хочеться... Я не можу старіти в конторі над папірцями.

Тетяна. Я розумію тебе.

Терновий. Залишити б оце все і... знову в степи.

Тетяна. Це не так легко, ти ж не сам.

Терновий. Якби Антоніна поїхала... А Саша — доросла, через місяць одержить диплом і... Саші я вірю, вона вже знає радість праці.

Тетяна. Професія може зробити людину нещасною або ошчасливити її.

Терновий. Жаль, що Тоня не читала цього вислову Маркса...

Тетяна. Я сьогодні, Харитошо, знайшла в архіві одну дуже цікаву річ і принесла копію. Тобі.

Терновий. Дякую.

Входить Антоніна.

Антоніна. Граф прийшов, власною персоною.

Тетяна. Хай не заходить! (Вийшла в суміжну кімнату).

Антоніна. Я ж не можу не впустити його.

Входить Сава.

Сава. Приймайте роботу, Антоніно Семенівно. Здрастуйте, Харитоне Івановичу. Замок — сейфівський.

Антоніна. Скільки вам?

Сава. З родичів не беру. Чи ви вже зовсім списали Савку?

Терновий. Мені здається, що ви списали себе самі.
Антоніна. Беріть, будь ласка, гроші і...

Сава. Ви думаєте, що Савка на гроші й душу проміняв? Плювати мені на ваші гроші.

Терновий. Навіщо ж плювати, ми їх нелегко заробляємо. (Вийшов).

Сава (заглядає в суміжну кімнату). А ти чого ховаєшся? З'якалась?

Увійшла Тетяна.

Тетяна. Ні... Соромно. За тебе.

Сава. Нічого, перетерпиш... Ще прибіжиш...

Антоніна. А не дждеш ти, Савко!

Сава. Антоніно Семенівно, ви ж чого це так некультурно висловлюєтесь? Бігуді накрутили та й думаєте, що інтелігенція? Забули, як грязюку в селі місили та корівники чистили?

Антоніна. Не забула, Савко, і як чистила, і як теляток відпоювала, і як жорна важко крутила... Але мій шматок хліба завжди чесний був.

Сава. А я вашого не їм, я сам заробляю.

Тетяна. Іди звідси, будь ласка.

Сава. Це друге діло. Люблю ввічливість. Повертайся, Тетяно, поки не передумав. При свідках скажу, як на суді.

Тетяна. Ми тебе не судимо... Ти сам колись судитимеш себе, та буде пізно. (Вийшла).

Сава. Нічого, я не поспішаю. Ви ще будете просити Савку. Усі. Колективно.

Антоніна. Слухай, Монте-Крісто. Іди, бо як розкручу бігуді, то...

Сава. Це друге діло. А їй скажіть, хай подумає і подзвонить мені по телефону 5-17-46. Бо ми вже, значить, теж при телефоні під номером 5-17-46. (Вийшов).

Антоніна. Та виходьте вже! Залишили мене саму...

Увімкнула радіо — пісня. Входять Терновий і Тетяна.

Терновий. Ми свої кадри знаємо — тобі Савка на один зуб.

Антоніна (обережно). Спасибі за атестацію... але без мене тебе і кури загребли б.

Терновий. ...І сліду не зосталося б...

Тетяна (подає Терновому акуратно складений листочок). Це тобі, Харитоне.

Терновий взяв, читає. Серйозним стало його обличчя, підійшов до вікна і немов скам'янів.

Антоніна. А ти чув, Харитошо, якого коника викинула Валька Сандунових? Батькам не сказала... Харитоне, що з тобою?

Терновий. Нічого... Спасибі, Таню... Спасибі.

Тетяна. В архіві знайшла...

Антоніна. Що там у вас за секрети?

Тетяна (підійшла, взяла з рук Тернового листочок, читає). «Секретарю Ленінського райкому ВКП(б)... від студента першого курсу будівельного інституту Тернового Харитона Івановича... Заява. Прошу вас зарахувати мене добровольцем у студентський десантний батальйон... Клянусь, що не пошкодую свого життя в боях за свободу Вітчизни... 28 червня 1941 року...»

Мовчання. Пісня з приймача.

Антоніна (демонстративно поцілувала чоловіка). Ось яка молодь була!.. А хіба оці, патлаті, з гітарами, підуть у добровольці?

Терновий. Я, Тоню, думаю, що підстрижуться і... підуть, якщо буде треба.

Антоніна. Ти Саші оцю заяву покажи, хай прочитає. (Телефонний дзвінок, зняла трубку). Алло... Сашо, де це ти ходиш?! З під'їзду?.. Що, що?.. Та ти... Га?.. Боже мій!.. З ким?.. Що?.. Куди їдете? Я ж тобі... Все... помру...

Антоніна Семенівна не доказала, випустила трубку.

Терновий. Що з тобою, Тоню?

Тетяна. Щось із Сашею? Де вона?

Довга пауза.

Антоніна (вона ледве говорить). Вона... вона... сказала, що виходить...

Терновий. Куди виходить?

Антоніна. Заміж... за якогось Магара. Помру... Валька Сандунова хоч за тиждень в очі... а моя... по телефону... З автомата...

Тетяна. Нічого страшного, Тоню...

Терновий. І ти ж колись виходила... Заспокойся.

Антоніна. Чуєш, оце батько! Єдиного ребйонка заміж віддає. Іди, чого стоїш? Біжи!

Терновий. Куди бігти?

Антоніна. Приведи її! За коси притягни, бо я помру безповоротно.

Терновий. Навіщо ж за коси?

Антоніна. А що ж їм рушники стелити?! Я цього не допущу! Я до прокурора республіки дійду!.. Вона ще ж ребйонок!

Терновий. Акселерація... Вона, Тоню, вже з паспортом.

Тетяна. Є де ставити печатки...

Антоніна. Я їй таких печаток наставлю, що їй не сяде на ту акселерацію!.. А тому Магареві руки й ноги з усіма деталями повисмикую. Назавжди!

Терновий. А, може, в них любов?

Антоніна. Яка любов? У кого?

Входить Саша.

Ти що задумала?! Кажі мені, Олександро, що ти задумала!

Саша. Я виходжу заміж... Ми подали заяву. Поздоровте мене.

Мовчання.

Не хочете? Не треба.

Антоніна. Я тебе поздоровлю! Хто він?!

Саша. Вася... Магар.

Антоніна. Чули? Ще мені Васі не вистачало! Запам'ятай, що ніякого Магара не було, нема і не буде!

Саша. Ні, він є. І буде.

Антоніна. Нема! Хто його батьки, де він живе? Я з ним побалакаю! Я їм влаштую таку баталію, що в газетах писатимуть!

Саша. Навіщо в газетах? Вася хороший. Тату, він хороший.

Антоніна. Мовчати! Де він живе, цей Магар, я його ожено! Давай мені його координати! Де живе?!

Саша. Не скажу.

Антоніна. Що?!

Саша. Не скажу. (Помітила на столі батькову заяву, взяла, читає).

Антоніна кинулася до телефону, набрала 09.

Антоніна. Довідкове? Дайте мені телефони всіх Магарів. Усіх до єдиного!.. Чому не можете?.. Тоді я знайду їх без вас, подумаєш, таємниця! (*Кинула трубку*). Я їх і під водою знайду.

Саша йде.

Куди ж ти?!

Саша (*тихо*). До Васі... Він чекає... чекає... Чуєте? (*На вулиці грає гітара. Саша віддала батькові заяву, поцілувала його*). Я завжди гордилась тобою...

Саша вибігла. За нею кинулась Антоніна, але її затримав Терновий.

Терновий. Не втримаєш, Антоніно. Ти теж нікого не питала. Пам'ятаєш?

Антоніна. Нічого я не пам'ятаю... Я повинна знати, за кого вона виходить.

Тетяна. За свого коханого.

Антоніна. Яке вона мала право закохуватись без мене? Я мушу знати хто він, хто його батьки... І я дізнаюся! Я їх ожению! Я всіх Магарів перетрушу! (*Взяла портфель зі столу, йде*). Вони мене ще й у двадцять першому столітті згадувати будуть! І ви теж! (*Грюкнула дверми, вийшла*).

Під вікном хтось грає на гітарі...

Завіса

ДІЯ ДРУГА

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Декорація третьої картини, лише меблі стоять трохи інакше. Літній полудень. З приймача — тиха музика. Антоніна й Харитон Іванович накривають на стіл.

Антоніна. Горілки не буде, лише вино...

Терновий. Але...

Антоніна. Я сказала. І щоб отих пісень твоїх не було, бо знову люди під балконом позбираються.

Терновий. Яких пісень?

Антоніна. Та про коней. У тебе ж усі пісні про коней. (*Копіює*). «Ой чий то кінь стоїть, що біла гривонька»... «По садочку ходжу, кониченька воджу...» Та ще й «Скавав козак через долину... і кільце блестело на руке».

Терновий. То ж про любов, Тоню. А якщо... «Ой у полі та й криниченька»?

Антоніна. Я вже сказала... Ніяких коней і ніяких криничок. Може, професор не любить... А звуть його — Петро Степанович. Запам'ятав? А її — Марія...

Терновий. Власівна...

Антоніна. І не стелися перед ними барвінком, мовляв, ми такі раді, що наша дочка за вашого сина виходить. Слухай, що я говоритиму, і хитай головою.

Терновий. А якщо...

Антоніна. Ну слова ж не дасть сказати! Хай не думає Магар, що для нас має якесь значення, що він великий чин, професор... Хоча це теж має значення.

Терновий. Краще було б, якби й діти прийшли, а то наче якась змова.

Антоніна. Ти не дипломат і не політик. Ми повинні знати: А. Чи знають вони, що їхній син хоче одружитися?..

Терновий. Бе.

Антоніна. Якщо знають, то як вони до цього ставляться?..

Терновий. Ве.

Антоніна. Які у їхнього сина перспективи?..

Терновий. Ге.

Антоніна. Яка буде матеріальна база, де молоді житимуть? Якщо вони нам не підійдуть, то ми ці заручини культурно розладнаємо. Правильно?

Терновий. Правильно.

Антоніна. Інакше я їх не запрошувала б. Чує мое серце, що там щось не так. Якби все було добре, то Саша сказала б і хто його батьки, і де живуть, а то мені самій довелося по місту нишпорити... Двадцять шість Магарів у місті з телефонами і без них... Тиждень бігала... Сама була в п'ятнадцятьох, у тих — дочки, у тих жонаті... Аж поки на нашого натрапила — дівчата з пошти допомогли... Як у мене зачіска? Бо та ж Магариха прийде, як з вітрини вилізе... Я думаю! Чоловік — професор! Мабуть, у басейн їздить на масажі. Така пошесть пішла на басейни — не проб'єшся. Кожне в той басейн лізе, як у святу купіль.

Терновий. Ти що, ходила?

Антоніна. Ходила — не записують. Місця нема — одне на одному сидить... А хто не влазить, то бігає, аж пара з нього йде...

Терновий. Від старості тікають.

Антоніна. Якби знала, що втечу, то й сама побігла б...

Увійшла Тетяна.

Тетяна. Саша дзвонила?

Антоніна. З пристані. Принеси-но, Харитоне, пляшки.

Терновий вийшов.

Тетяна. Обрадила ти її. Накинулася на дівчину...

Антоніна. То я з переляку, сестро. Як обухом же мене по голові: без нашої згоди, по телефону, з автомата... Хто це витримає? *(Змахнула сльозу)*. Що воно за часи настали? Ще молоко на губах не обсохло, на ноги не зіп'ялося, а вже до загсу повзе. *(Пауза)*. Магарів отут посадовимо, а ми вже тут.

Дзвонить телефон. Тетяна взяла трубку.

Тетяна. А, це ви, Маркіяне Петровичу?.. Вашу записку прочитала... На жаль, не зможу... Якщо вам потрібна цеглина, яку ви забули, то приходьте... *(Поклала трубку)*. Квитки в кіно купив... Якийсь він дивний.

Антоніна. Оці підстаркуваті кавалери усі трохи з... перекосом, але й серед них трапляються люди. Чи ні?

Тетяна. У мої роки на це зразу відповісти не можна.

Дзвінок у коридорі. Антоніна вийшла. Чути розмову.

Голос Антоніни. Здається, ми вас не запрошували.

Голос Сави. Я на хвилину... Мені треба поговорити з Танею.

Входить Сави. В новому костюмі, тримає себе скромно, подав Тетяні букетик квітів. Вона не взяла.

Сави. Це ж тобі.

Тетяна. Ти їх ніколи не приносиш, я не звикла.

Сави. Я... я прийшов... просити тебе, Таню...

Тетяна. Ні.

Сави. Ну, чому ж ти пішла? Чому?

Тетяна. Чужі ми, Саво.

Сави. Як — чужі? Стільки прожили разом... у наймній кімнатці, в підвалі тулилися, кожную копійку рахували, а тепер, коли я все тобі дав — чужі? Як це понімать, розлюбезная моя? Інша руки цілувала б.

Тетяна. То інша...

Сава. Я розумію, ти при дипломі, а я... я простий собі слюсар, але...

Тетяна. Щоб бути людиною — дипломи непотрібні.

Сава. Ну добре, помиримось... Приходь, бо я живу якось так, наче з різьби зірвався... Забудь усе і...

Тетяна. Я вже забула все. Забула.

Сава. Швидко... А я ж тебе з гуртожитку забрав, в одному платтячку.

Тетяна. ...У мене було три... і осінні пальто...

Сава. Було. Старе якесь, перешите... було.

Тетяна. І ще в мене була любов... Три платтячка, старе пальтечко і любов, яку ти й не помічав... Погасив її байдужістю, черствістю, бо завжди думав тільки про себе.

Сава. Та ж люди бачили, що я все в хату тягнув! У мене свідки є!.. А тепер ще й «погасив»... Любов, Тетяно, то чад молодих годов. А коли вивітриться, то чоловік стає нормальним і, значить, живе собі без всякого авралу... А ти все в чаду ходиш... Так що, жду. Розвіється — подзвони. Телефона вже собі провів. Апарат білий стоїть на тумбочці під номером 5-17-46. (Іде). Не забудь: 5-17-46. (Вийшов).

Входить Антоніна.

Антоніна. Що говорив?

Тетяна. А-а... з різьби, каже, зірвався. Я на пошту піду.

Антоніна. Якщо зірвався, то далеко летітиме.

Тетяна вийшла. Антоніна розставляє посуд, квіти поставила у вазу. Дзвінок у коридорі. Антоніна вийшла, сказавши приречено: «Вони».

Голос Магара. Чи сюди ж ми потрапили?

Голос Тернового. Сюди, сюди. Проходьте, будь ласка.

Голос Антоніни. Знайомтеся, це мій чоловік.

Голос Тернового. Терновий, Харитон Іванович.

Голос Магара. Магар, Петро Степанович, а це моя половина.

Голос Марії Власівни. Марія Власівна.

Входять Петро Степанович Магар, справді схожий чимось на традиційного професора, поруч ступає Марія Власівна, трохи молодша, у скромному платті, на плечі накинута шаль. Марія Власівна говорить швидко і лише під поглядом чоловіка може замовкнути на півслові. За ними входять Антоніна і Терновий з орденськими колодочками на піджаку.

Антоніна. ...А я — Антоніна Семенівна. Сідайте, прошу, до столу.

Магар. Отак зразу?

Терновий (*відкорковує пляшки, наливає вино*). Сідайте, сідайте, Петре Степановичу.

Марія Власівна. Я тутечки присяду, щоб і телевізора було видно і вас усіх бачити, бо в неділю я і не відходжу від нього, мій старий і задрімає, а я дивлюся та дивлюся, дивлюся та...

Магар. То ми оце, значить, по вашому виклику і з'явилися.

Антоніна. Спасибі.

Марія Власівна. Як вони (*кинула на Антоніну*) подзвонили, що викликають по якомусь ділу, то я вже й спати не могла і неділі ледве дочекалася, лежу та все думаю, лежу та думаю, лежу та...

Терновий. То, може, по першій за знайомство, а потім уже...

Магар. З огорчним, як той казав, задоволенням.

Випили. Магар скривився, і Терновий зрозумів, що гість не у великому захопленні від вина.

Антоніна. Так, дорогі наші гості, справа дуже серйозна... Йдеться про наших дітей.

Марія Власівна. Хай здорові будуть.

Антоніна. Моя дочка сказала, що вони з вашим сином... вирішили одружитися.

Марія Власівна. Невже? А мені ж і не снилося нічого...

Магар. Воно вже й пора. Кожному овочу, як той казав...

Марія Власівна. Слава богу! А наш мовчав! А я ж йому з ранку до вечора: та женися ти вже, кажу, та женися ти вже, умовляю, а він...

Антоніна. Вийшло не зовсім добре, бо ми й не бачили вашого сина, але вони поставили нас перед фактом.

Марія Власівна. Якщо поставили, то хай уже стоять. А про свого сина скажу, що такого смирного та делкатного й зі свічкою не знайдете при теперішньому еремі, що не скажу — зробіть, що...

Магар. Я скажу вам, що за цей факт можна було б і висити, бо для нас ця звістка дуже радісна, Антоніно Семенівно і вважаний Харитоне Івановичу.

Терновий. Може, ви не вживаєте вина, то там, у холодильнику... (Зустрівся поглядом з Антоніною і замовк).

Марія Власівна. Вживає, вживає потроху...

Магар. Воно, конечно, але, виходячи, значить... хай буде і вино.

Випили.

Марія Власівна. Господи, таке щастя раз на віку буває, щоб ото пара здибалася та й зійшлася. Та ми ж вашу донечку на руках носити будемо, вона й за холодну воду у нас не візьметься, бо я все сама роблю по господарській частині, поки сила є, я і в'яжу, свахо, і шию, я і...

Антоніна. А ваш син...

Магар. Забезпечений, при професії, на своєму, значить, хлібі повністю і окончательно.

Марія Власівна. Там такий учений! Усі книжки, мабуть, перечитав і... ще читає.

Терновий. Ну за дітей... Чи, може, підемо покуримо, Петре Степановичу?

Магар. З огромним, як той казав, задоволенням.

Чоловіки вийшли.

Антоніна. Якщо наші діти зважилися на такий крок, то... перед нами постає ряд проблем.

Марія Власівна. Та хай собі, свахо, стоять, аби любилися. Я зі своїм Петром, як од вінця прийшли, то й за стіл не сіли. Зразу — на п'ятилетку. На самісінський Дніпрельстан мене завів.

Антоніна. Аж на Дніпрельстан?!

Марія Власівна. Еге, сказав Петя — полетимо за вітрами епохи. Чули? То ми вже й літали за тими вітрами, чотири роки грабаркою землю возила, а Петро бетон укладав. Дуже мій Петя у великій шані...

Антоніна. Та звісно — професор. Дівчата з пошти казали.

Марія Власівна. То вже таке звання йому дали... Все своє життя когось учить, свахо. Цих учнів його по всьому Союзу, як маку накидано. Оце як дали торік Державну премію, то тиждень дівчата телеграми носили...

Входить Магар і Терновий, видно, що вони трохи постояли біля холодильника...

Магар. ...Ні, кажу, товаришу капітан, я піду. І пішов... Приволік язика, через два дні викликає генерал до штабу і — оцей орден на груди мені почепив. Обняв, ледве не заплакав...

Марія Власівна (продовжує розповідь) ...а мій Петя каже: «Служу, каже, Советському Союзу!».

Магар. Да. Кажу, служу і — знову на передову.

Терновий. Ми прикривали ваш лівий фланг... Отут ви стояли, а...

Антоніна. Харитоне, що ти про ті фланги, може, гостям нецікаво... І треба ж про діло поговорити.

Магар. Говоріть, дівчата, собі, хоч до ранку, а ми ось з Харитоном Івановичем, виявляється, в одній армії служили...

Терновий. То, може, підемо покуримо?

Магар. З огромним, як той казав, задоволенням...

Вийшли.

Антоніна. А яка у вас квартира? Вони можуть, звичайно, жити і в нас...

Марія Власівна. Три кімнати маємо. Такі, як і у вас, державні... У нас житимуть... Кімнату їм з балконом віддамо... Вашої донечки не зобідимо, свахо.

Антоніна. Пригощайтеся, Маріє Власівно, чи боїтеся за фігуру?

Марія Власівна. Яка там фігура, Антоніно Семівно? Колись, як лозина була, вірите, вітром хитало, а тепер...

Антоніна. Ви прекрасно збереглися. У вас є власна косметичка?

Марія Власівна (дуже безпосередньо). Аякже. І холодильник, і те, що соки душить...

З кухні чути пісню воєнних років.

Антоніна. О, вже.

Марія Власівна. Мій любить поспівати... Фронтівки, одне слово... Ваш у якому чині з війни прийшов?

Антоніна. Старшиною був артилерійським, поранений двічі... А ваш?

Марія Власівна. Був і при полку гвардійському, розвідкою командував... З генералом фотокарточка є... Над картою стоять. Отак генерал, а отак мій Петя при наших орденах... і при польському хресті.

Входять Терновий і Магар.

Магао. Носили мене, як той казав, вітри епохи по всій Європі... Аж до Берліна.

Терновий. Носили... А ми — на Прагу пішли...

Входить Тетяна, ставить таріль з яблуками.

Антоніна. А ось і наша Таня.

Магар. Ми вже познайомилися.

Марія Власівна (*оглядає Тетяну, церемонно вітається*). Доброго тобі здоров'ячка, Таню.

Тетяна. Спасибі, пригощайтесь.

Марія Власівна (*переглянулася з чоловіком, мовляв, славна у нас невісточка буде*). І ти, Таню, сідай...

Тетяна. Дякую.

Марія Власівна. Ти вже розкажи, дочко, що тобі до смаку, то, може, і я колись догоджу...

Магар. То ми підемо... покуримо з Харитоном Івановичем...

Терновий. З огорним, як той казав...

Антоніна. Тільки ж ви, як будете курити, то закушуйте.

Чоловіки вийшли.

Марія Власівна. То коли ми, свахо, весілля справимо?

Антоніна. Послухаємо, що діти скажуть.

Марія Власівна. А яке твоє слово буде, Таню?

Тетяна. Після випускного вечора... Ще ж два місяці до загу чекати треба... Черга до Палацу щастя велика.

Марія Власівна. І за щастям черга, ну, ви скажіть!

Чути пісню «Ой у полі та й криниченька...»

Антоніна. О, мій уже надибав криниченьку...

Тетяна. Друзі ж фронтові.

Марія Власівна (*встала, заглядає в суміжну кімнату*). Ми теж, Таню, світленькими шпалерами кімнату обклеїмо... А квіти які у вас на балконі! Я свій крученими паничами обсадила.

Тетяна. Ходімо, подивитися.

Марія Власівна, Антоніна і Тетяна вийшли в суміжну кімнату.

Входять Магар і Терновий.

Магар. ...То розписався я в рейхстазі на стіні за себе й за Ваню Кудимцева одним почерком, та й додому з рідним вітром, на завод.

Терновий. А я на японський мілітаризм... Щоб не здалися, то були б до Фудзіями дійшли. (Заглянув у суміжну кімнату). Тоню, там щось із духовки димом тягне.

Голос Антоніни. То погаси.

Терновий. Пробачаюся. (Вийшов).

Увійшла Марія Власівна, дістає з сумочки хустину.

Марія Власівна. Ну як тобі невісточка?

Магар. По високому розряду проходить, Марусю.

Марія Власівна. Така вже гарненька... Тільки ніяк не доберу, скільки їй років.

Магар. Усі наші будуть.

Входять Антоніна і Тетяна. Тетяна ввімкнула приймач — музика.

Антоніна. Хоч до танцю...

Магар (підійшов, клацнув підборами). З огромним, як той казав, задоволенням. (Антоніна танцює стильно, і Магару доводиться важко. Увійшов Терновий, запросив Марію Власівну).

Антоніна. Ще ніколи з професором не танцювала... Ви, Петре Степановичу, в якому інституті?

Магар. Я, Антоніно Семенівно, інститутів не закінчував. На робітфаці вчився, а то все самотужки.

Антоніна. Як?! А казали — професор.

Магар. То мене так на заводі прозвали, по токарному ділу я.

Марія Власівна. Еге ж, ми все життя по токарному...

Антоніна. Щось тут, гості мої дорогі, не так.

Марія Власівна. Ні, свахо, ми по токарному, це всі знають.

Дзвінок у коридорі. Тетяна вибігла, повертається з Маркіяном, у нього — букетик квітів. Маркіян здивовано дивиться.

Тетяна. Проходьте, Маркіяне Петровичу, знайомтесь, це...

Терновий. О, не чекав я вас.

Пауза.

Маркіян. Мамо, тату, а ви чого тут?! Здрастуйте, Харитоне Івановичу.

Марія Власівна. На заручини прийшли, сину.

Магар. До сватів, значить, з огромним, як той казав...

Антоніна. То... це... ваш син?

Марія Власівна. Маркіянчик... Наш... Собственный.

Антоніна. А у нас — Вася... Магар.

Магар. Який Вася? Ми з діда-прадіда Магарі...

Марія Власівна. Ми з діда-прадіда...

Пауза.

Антоніна. Харитоне, це я не тих знайшла. Жах! Чуєш чи не чуєш? Це ж не ті! Два тижні бігала по місту і... не ті... Розумієш чи не розумієш? Я не витримаю цієї драми... Розумієш чи не розумієш?

Терновий. Розумію. Витримаєш.

Антоніна. А я кажу, не витримаю! *(До гостей)*. Розумієте, ви не ті...

Марія Власівна. Ні, ми ті. І невісточка нам підходить, правда, сину?

Маркіян. Яка невісточка?

Магар. Таня. Ось, стоїть...

Тетяна. Ви що, я не збираюся заміж.

Магар. А хто ж збирається?

Антоніна. Дочка моя, Саша.

Марія Власівна. А Таня ж хто?

Антоніна. Моя сестра.

Маркіян. Пробачте, що я так невчасно... Я прийшов, щоб забрати... цеглинку і вручити вам квіти...

Тетяна *(подає йому цеглину)*. І все?

Марія Власівна. Свахо, що ж це таке, про все домовилися, а невістки нема? Чиста тобі ревізія.

Магар. То, може, підемо покуримо?

Терновий. Сідайте, Маркіяне Петровичу, розберемося.

Дзвінок у коридорі. Терновий вийшов. Входять Саша, Василь, Олена Василівна і Маковей.

Олена Василівна. Добрий день у вашій хаті. Бачите, Харитоне Івановичу, гора з горою не сходиться, а... *(До Маркіяна)*. І ви тут?

Саша. Мамо, це — Вася. А це — його бабуня Олена Василівна.

Олена Василівна *(підійшла, обняла спантеличену Антоніну, подала руку Тетяні)*. Олена Василівна. Так що будемо знайомі.

Маковей. Саме в пору приїхали.

Магар довго придивляється до Олени Василівни і раптом кинувся обіймати її.

Магар. Оленко! Оленко!

Олена Василівна. Почекайте, а ви ж хто?

Магар. Петя я... Магар. Пам'ятаєш, на Дніпрельстані...
А це ж ось — Маша... Не впізнала?

Пауза.

Олена Василівна. Впізнала! Машко! Де ж твої кучерики! (*Обняла Марію Власівну*). Оце то радість мені! Здрастуйте, комсомолята мої! Не сподівалася на таку зустріч! Тільки ж подумати! Стільки років сплигло... Ну як, Петре, носить тебе ще «вітер епохи»?

Магар. Носить. А тебе?

Олена Василівна. І нас носить, та вже крила не ті. (*Показала на Василя і Сашу*). Тепер хай уже вони летять за нашими вітрами.

Магар (*До Василя і Саші*). Ці полетять.

Антоніна. Хіба їх утримаєш?

Терновий. Хай летять.

Антоніна (*все ще не може дійти до тями*). Харитоне, то хай сідають гості, чи що... (*Підійшла до Василя, дивиться*). Вася... Оце через тебе такий переполох. Цілий день — сама драма.

Саша. Це, мамо, через мене.

Терновий. Та заспокойся, я не бачу ніякої драми.

Антоніна. А я бачу! А я... (*Терновий підійшов до дружини, видно, що розмова у них дуже серйозна...*) Та я нічого, Харитошо. (*До гостей*). Заходьте, будь ласка, в ту кімнату, а ми стіл накриємо. (*До чоловіка*). Я тобі ще покажу драму... Пізніше.

Магар. А ми підемо покуримо... З огромним, як той казав...

Магар, Маковей і Марія Власівна вийшли.

Олена Василівна. Я допоможу вам, Антоніно.

Терновий, Антоніна, Олена Василівна і Таня збирають посуд, виходять. Таня зупинилася в дверях, Маркіян теж взяв кілька мисок і вийшов за нею.

Саша. Добре, що ми бабуню дочекалися, а то весь удар був би на нас.

Василь. Тактика.

Голос Олени Василівни. Сашо, Васю, а ходіть-но на переговори!

Саша. Тримайся! Ніяких компромісів.

В а с и л ь. Но пасаран! (*Вийшли*).

Входять Т е т ь я н а і М а р к і я н. Тетяна застеляє стіл.

М а р к і я н. Я дуже пробачаюсь...

Т е т ь я н а. Не треба, Маркіяне Петровичу... Зараз я одягнусь, і ми підемо.

М а р к і я н. Це — найщасливіший день у моєму житті.

Тетяна вийшла. Маркіян заглянув у кімнату, покликав матір. Увійшла М а р і я В л а с і в н а.

М а р і я В л а с і в н а. Отакий, сину, конфуз вийшов. Наче наврочено тобі або перейдено. А така ж славна, як ластівочка вдосвіта.

М а р к і я н. Мамо, якщо у вас є, то дайте мені... на кіно, бо в мене...

М а р і я В л а с і в н а. Господи! (*Дає гроші*). З нею підеш?

М а р к і я н. З нею...

М а р і я В л а с і в н а. Та бери, сину, всі, ще й у шухляді візьми. І облігації, якщо треба, забери...

М а р к і я н. Облігацій не треба.

Увійшла Т е т ь я н а.

Т е т ь я н а. Ходімо, Маркіяне Петровичу. До побачення, Маріє Власівно. (*Вийшли*).

М а р і я В л а с і в н а (*вслід*). А, може, треба, то й облігації... Господи, та хай же ваша дорога довгою та щасливою буде, та хай... хай же...

Входять М а г а р і М а к о в е й.

М а г а р. То що ж ви там бачили за тими кордонами, Михайле Григоровичу?

М а к о в е й. Там таке, що ну його... Одне слово, капіталізм...

М а р і я В л а с і в н а. Петю, пішли вони! Чуєш, удвох пішли. (*Підійшла до вікна*). Подивись... (*Магар підійшов до вікна*). Бачиш?.. Чого ж він її під руку не бере, га?.. А славно ж як ідуть... Господи, та наверни ти його, та надоум... Та візьми ж ти її під ручку... Взяв! Йй-богу, взяв! Ходімо ще з того вікна подивимося. (*Марія Власівна потягнула чоловіка й Маковея до другої кімнати*).

Входять А н т о н і н а, Т е р н о в и й і О л е н а В а с и л і в н а.

Олена Василівна. То я вам так скажу. Хай уже екзамени здають, а тим часом і черга до того «щастя» підійде.

Антоніна. То я просила б вас, Олено Василівно, щоб ви перед весіллям до нас хоч на місяць приїхали та вже тут усьому раду дали б.

Терновий. Приїдьте, Олено Василівно.

Олена Василівна. На місяць не знаю, а на якийсь час приїду, Тоню.

Антоніна. І ми з Харитоном відпустку візьмемо...

Олена Василівна. А на тому тижні ми вас у селі чекати будемо, бо син з невісткою не змогли сьогодні — жнива почалися.

Терновий. Приїдемо, Олено Василівно.

Олена Василівна. А де ж це мої ударнички дніпрельстанівські поховалися? Машко, де ви там?! (Вийшла у суміжну кімнату).

Антоніна (розставляє чарки, Терновий наливає вино). Думала, що професор у мене сватом буде... Усіх Магарів перебрала, а прибилися з села...

Терновий. А ти ж звідки, Тоню?

Антоніна. Та я ж нічого, Харитошо. Клич уже гостей.

Терновий вийшов, повертається з гістьми.

Антоніна ввімкнула приймач — музика.

Магар (продовжує розмову з Маковеем). ...а в Італії, Михайле Григоровичу?

Маковей. Там таке, що ну його... Одне слово, капіталізм.

Терновий. То за молодих давайте!

Магар. З огромним, як той казав...

Антоніна. А де ж вони, поклич, Харитоне.

Терновий вийшов.

За нашу молодість. (До Магара і його дружини). За вас, дорога моя комса! А де ж молодята? Що вони роблять?! Йй-богу, мабуть, цілуються!

Увійшов Терновий.

Терновий. Дивляться одне одному в очі...

Переміна світла

Декорація четвертої картини. Погожий літній день. Кімната наповнена сонцем. Тетяна чепуриться перед дзеркалом, їй допомагає Саша.

Саша. Красива ти стала, Таню.

Тетяна. Красивою стати не можна, красивою треба народитися.

Саша. Можна! Все залежить від настрою. Я, коли отримаю «трійку», страшна ходжу, а якщо «п'ятірку» — красуня. Вася каже... Чого ж це його так довго нема? Подзвонив, сказав, що кудись викликають, і пропав... Що мені одягти на випускний вечір, Таню?

Тетяна. Біле плаття.

Саша. Весільне.

Тетяна. Де ти бачила! Весільного нікому показувати не можна, погана прикмета.

Саша. А Вася вже бачив... Що ж тепер буде?

Тетяна. Одягала?

Саша. Ні.

Тетяна. Тоді не страшно... Тільки як у загсі простелять перед вами рушника, то ти першою стань, тоді все завжди буде по-твому.

Саша. Де ж це Вася? Уже, здається, не бачила вічність.

Тетяна. Добре, коли годна розлуки здається вічністю.

Саша. Ми поклялися ніколи не розлучатися.

Тетяна. Хіба коханню потрібні клятви?

Саша. Потрібні... Чого його так довго нема?

Тетяна. І Маркіяна нема.

Саша. Він мені подобається. А тобі?

Тетяна. Не знаю... Він добрий, з ним легко... Жодного разу не згадав про Саву, не дорікнув...

Саша. Значить, любить.

Тетяна. Не говорив. (Дзвонить телефон, зняла трубку). Слухаю... Зараз покличу.

Саша (кинулася до телефону). Мене?

Тетяна. Олену Василівну з «Сільгосптехніки» просять. (Відчинила двері суміжної кімнати, покликала). Олено Василівно, до телефону!

Увійшла Олена Василівна, взяла трубку.

Олена Василівна. Добрий день, Василю Федоровичу. Дзвонила вам... За трактора спасибі, одержали,

а там десь у вашій приймальній завгосп наш сидить... Михайло Маковей, то ви вже прийміть його... Хоч два комбайни для нашого колгоспу... Уже не три прошу, а два... Спасибі... У гості приїздять... Бувайте здорові. А Маковея, як справиться з ділом, до мене направте... *(Поклала трубку, набирає номер)*. Мебельна?.. Директора мені треба... Я, я, Олена Василівна... То включай, дочко, мені директора... Алло! Яків Матвійович? Здрастуй, серденько... Знову я... Наряд уже є... Прийде до тебе, Яшо, наш завгосп... так-так. Ні, ти мені всі гарнітури дитячі відвантаж, серденько, це ж дітки... А хай і в суботу твої майстри потрудяться, вони ж у тебе свідомі... А ти комсомол підключи, серденько... скажи, для села треба... У гості приїзди, Яшо... Спасибі, я ще сорок років тому знала, що ти мій друг. *(Поклала трубку)*. Як дзвонитимуть з облторгвідділу, то покликаєш, Сашо.

С а ш а. Я і не знала, бабуню, що ви... такий... керівний товариш. Усе дзвоните комусь та просите, усе вам треба...

О л е н а В а с и л і в н а. То, Сашенько, не мені, а людям. *(Вийшла)*.

Дзвінок у коридорі. Тетяна й Саша кинулися до дверей.
Входить М а р к і я н П е т р о в и ч.

С а ш а. Не він. Таню, я в гуртожиток до Васі. *(Вийшла)*.

М а р к і я н. Тетяно Семенівно, я мушу вас засмутити. На пляж ми не...

Т е т я н а. Ясно.

М а р к і я н *(виймає з портфеля цеглину, показує Тані, потім розбиває її об коліно)*. Бачите?

Т е т я н а. Знову!

М а р к і я н. Я повинен їхати на завод. Об цю цеглу розбиваються усі мої проекти, тобто мрії... І моє майбутнє.

Т е т я н а. У вихідний поїдете?

М а р к і я н. Я вже виписав собі відрядження.

Т е т я н а. Завтра випишете нове.

М а р к і я н. Не можу. Поки Харитон Іванович у відпустці, то я заміщаю начальника, і в той же час я є я... тобто підлеглий собі, і як начальник повинен послати себе негайно, бо з конвейера іде суцільна глина, отже, виходить, що я повинен сам себе послати...

Т е т я н а. Переконливо, хоч і не зрозуміло... Що ж, їдьте Маркіяне Петровичу.

Маркіян. Якщо мене викличуть за цю цеглу на бюро райкому, то я вже сам буду місити глину... довго-довго... Я вам, Тетяно Семенівно, напишу.

Тетяна. На скільки ж ви їдете?

Маркіян. На два дні.

Тетяна. Тоді писати не обов'язково...

Маркіян. Але я хотів вам сказати...

Тетяна. То скажіть.

Маркіян. Як, зараз?

Тетяна. Звичайно.

Маркіян. Добре, але я не готовий морально. (*Відкашлявся, приготувався до урочистої промови*). Як вам відомо, Тетяно Семенівно, я вам писав... і говорив по телефону, що ви... для мене...

Дзвінок у коридорі. Тетяна вийшла, повертається розгублена, тривожна... За нею йде Сава Маковей. Він мовчки розв'язує мішок і кидає до ніг Тетяни шубу, пальто, плащ, якісь кофти, туфлі.

Сава. Бери!

Тетяна. Мені не треба.

Сава. Все забирай, тільки...

Тетяна. Іди, Саво.

Сава. Що захочеш куплю... машину...

Тетяна. Іди...

Пауза.

Сава. Шефа знайшла з портфельчиком?

Маркіян. Ви не маєте права так розмовляти з жінчиною!

Сава. Тут і захиснички є? Слухай, шайба, іди он телевізор дивись. Тетяно, повір мені, що...

Тетяна. Нам з тобою нема про що говорити. Нема.

Сава. Пошкодуєш колись...

Маркіян (*взяв зі столика цеглину, хоче покласти її в портфель*). Ви чуєте, що вам сказали?!

Сава. Ти, шеф, цеглину сховай... Хуліган!

Маркіян (*прикриває собою Тетяну*). Я вимагаю, щоб ви залишили приміщення. Негайно, бо... Інакше будете мати справу зі мною!

Сава (*іде на Маркіяна, але Тетяна виростає перед ним*). Ну, маєш щастя... (*до Тетяни*). Кажу, буде пізно... Килима на всю підлогу купив...

Дзвінок у коридорі. Тетяна вийшла.

Маркіян. Я вимагаю, щоб ви залишили її, назавжди. Зрозуміло?

Савва. А тобі яке діло?

Маркіян. Я повинен вам повідомити, що я... що для мене Тетяна Семенівна... і маю серйозні наміри... аж до одруження включно. І я буду боротися за неї, як... як лев, бенгальський! Це питання вирішено остаточно.

Разом з Тетяною входить Михайло Григорович Маковей, в руках у нього чималий пакунок. Він поклав його, мовчки запахав у мішок Савчині дарунки, подав братові мішок.

Маковей. Іди, Саво.

Савва. Миша, я ж хотів, щоб краще було... жити хотів... а вона... Усе в мене є, ти ж сам бачив... куплю ще... телевізора кольорового... у мене цих грошей... Усе куплю... Чуєш, Тетяно, все...

Маковей. Ні, не все можна купити.

Тетяна (взяла сумку). Ходімо, Маркіяне Петровичу, я проведу вас на вокзал.

Маркіян. Я буду вам дуже вдячний, Тетяно Семенівно... Мене ще ніколи не проводжали. (Тетяна демонстративно взяла Маркіяна під руку, вийшли).

Савва. Пішла... І з ким пішла! Мишо, що ж мені тепер? Куди ж мені?

Маковей. Сам думай, Савко. Тільки роду нашого не ганьби, чуєш? Якщо не опам'ятаєшся, то щезни, щоб і я, і діти мої, і люди забули про тебе.

Савва (сів, низько схиливши голову). Попроси її, Михайле, слово за мене замов.

Маковей. Що для неї мої слова?

Савва. Ні, я дочекаюся! Бо ще ніхто від добра не тікав. (Кинув мішок з речами). І ця не втече. (Вийшов).

Михайло заглядає в суміжну кімнату.

Маковей. Олено Василівно, де ви там?

Голос Олени Василівни. Ми на балконі, Михайле, іди сюди та розкажуй.

Михайло пішов у кімнату. Входить Терновий з кількома списаними аркушами паперу і Антоніна.

Антоніна. Оце така наша відпустка, аж голова обертом іде від цих весільних радостей. Пиши далі.

Терновий. Щасливі ми, Тоню, що до весілля доччиного дожили.

Антоніна. Ми то щасливі, а як їй буде? Закінеться в те село та й...

Терновий. А казала, що тобі сподобалося. Тротуари, клуб, водопровод... Сади... Батьки прекрасні у Васі.

Антоніна. Хотілося ж у місті ребйонка пристроїти, щоб на очах... Ну, пиши далі...

Терновий (*приготувався писати*). Пара сорок четверта...

Антоніна. Записуй Пилипа Кожуха з супругою Катрею і тещею. Ні, хай теща вдома перебідує...

Входять Олена Василівна, Магар і Михайло.

Олена Василівна. Ще, Харитоне Івановичу, з нашої сторони допишіть Параску Червінну...

Маковей. ...З чоловіком Іваном Онопрійовичем.

Олена Василівна. Дуже славна дівчина, ми з нею в тридцятому на трактористок училися.

Антоніна. Харитоне, а Сокурів же не записали! Пиши, бо клопоту не обберемося.

Терновий. Це вже сорок шоста пара...

Олена Василівна. Ще з нашої колгоспної сторони додайте діда Саливона...

Маковей. ...З бабою Саливонихою... Дід може і на скрипці зіграти, і на затулі польку вибити, дуже музичний дід...

Антоніна. Може, діда Саливона, як у селі будемо, то покличемо?

Олена Василівна. Ні, Саливон — приятель мого покійного Трохима, колгосп наш засновували...

Маковей. У нас діда Саливона як весілля, то на покуті садять, а як збори, то в президію він сам іде.

Терновий. Сорок сьома...

Магар. Оленко, а де Митя, той, що з нами на Дніпрельстані був?

Олена Василівна. У Москві, вийшов у генеральську відставку. Приїздив узимку. Треба вдарити телеграму, щоб приїхав Митя.

Терновий. Сорок восьма...

Антоніна. Завідуючого оптовою базою допиши, через його руки вся наша продукція йде.

Михайло щось шепче на вухо Олені Василівні.

Олена Василівна. Ще з нашої сторони комбайнера Грицька з Марусею запишіть...

Маковей. Співають, як соловейки...

Антоніна. Це вже, Олено Василівно, не весілля, а обласна нарада передовиків буде.

Терновий. Сороч дев'ята...

Магар. Тоді ще й мого друга Йосипа Стовбецького запрошуйте.

Антоніна. Це той Герой?

Магар. Електрозварник з мого заводу, лічний друг, значить, Патона.

Терновий. П'ятдесят...

Олена Василівна. Ти пиши, Харитоне, раз весілля справляємо. Васько у нас один, і ви ж тільки на одну дочку розжилися, на однісіньку... А дитина ж одна — не дитина. І що воно за пошесть пішла! По одному дитинчаті пристараються та й засохнуть. А життя ж таке, що п'ятеро водити треба: і ясла, і молочні кухні, і садочки, і довгий день у школах, і відпустка, і медалі матерям...

Маковей. То мені вже треба йти, Олено Василівно.

Антоніна. Куди ж ви, Михайле Григоровичу, поїдаємо ось...

Маковей. У гості запросили, товариша зустрів... У магазині востюма собі купив і випадково побачив... Так зрадів, що й не міряв.

Олена Василівна. А ти примірай. Одягни новенького та модного.

Антоніна. Треба було костюма нашої фабрики вібрати, «Восьмого березня»...

Маковей. Узяв, який був.

Антоніна. А, оцей, що на вас! Хіба це костюм? Це ж драма.

Маковей. Наче нічого, а що?

Антоніна (безцеремонно вивертає піджак, дивиться на етикетку). Так і знала. Це таке ліплять на третій фабриці. Сміх, та й годі. Лінії нема. А строчка яка, ви погляньте на оцю строчку! Я щоб таке випустила зі свого цеху, то згоріла б від сорому. Скидайте його і не думайте, Михайле Григоровичу.

Маковей. То я зараз. (Вийшов).

Дзвінок у коридорі. Антоніна вийшла, повертається разом з Марією Власівною.

Магар. І наші прийшли!

Марія Власівна. А хіба тебе дочекаєшся? Оце як ти, Олено, приїхала, то так його й тягне, так його й тягне...

Олена Василівна. Його зараз, Марусю, вже й на курорті пускати можна.

Марія Власівна. Тепер і на таких кидаються. Он у третьому під'їзді професор старенький живе, то, кажуть, привезла його торік одна до загсу, молоденька... То він розписався, а як назад ішли, упав на сходах та й...

Олена Василівна. Помер?!
Марія Власівна. Якби ж то. Паралічем його вда-

рило, то півроку пролежав, а це вже, бачу, й по молоко сам дубає, сердешний.

Антоніна. А де ж та?

Марія Власівна. Квартиру його зайняла та й розвелася... То йому вже інститут однокімнатну виділив, щоб зовсім для науки не пропав...

Олена Василівна. Хай бог боронить.

Входить Михайло Маковей. Новий костюм несе в руках.

Маковей. Оце купив, бачите, га? *(Показує)*. Куди ж я в ньому піду? Один рукав довший, гудзиків на штанях, вибачайте, нема.

Антоніна *(розсміялася)*. Крик моди! Я ж вам казала: купуйте нашу продукцію. Ми вже як вистрочимо...

Олена Василівна. Оце то шиють!

Маковей. Сто двадцять карбовапців. Тільки дим за ними й нитка.

Магар. Формені бракороби. Хто ж це стулив такого?

Терновий. А там марка повинна бути.

Антоніна. Зараз я подивлюся. *(Бере піджак, розглядає)*. Не журіться, Михайле Григоровичу, складемо акта... Ми знайдемо на них управу. Такий матеріал зіпсували! Їм аби премії... О!

Терновий *(підходить, читає)*. Фабрика «Восьме березня»... Твоя, Тоню. Поздоровляю, товаришу начальник цеху.

Маковей *(взяв піджак)*. То я піду сховаю. *(Вийшов)*.

Антоніна *(до чоловіка)*. Чого це ти виступаєш? Ну, перекосилася пола — розпоремо й застрочимо, що нам уперше? Ми розгорнули боротьбу, я щодня виступаю...

Олена Василівна. А навіщо вам боротися на тій фабриці? Ви просто шийте красиво.

Антоніна. Та шиемо ж, але скажу вам, і обиватель розперезався: те йому не так і те не так, давай йому моду, фасони давай. Ми шиемо, шиемо, а вони вередують... Роз-

перезався обиватель. Колись було добре: що пошиємо — вмент розберуть та ще й дякують... Розперезався обиватель...

О л е н а В а с и л і в н а. Воно, видать, що й на фабриці дехто розперезався...

Т е р н о в и й. Не виправдовуватися треба, Тоню, а діло робити.

А н т о н і н а. Ти краще про свою цеглу подумай. Глину розвозять по світу...

М а р і я В л а с і в н а. Правду кажете, Антоніно Семенивно, саму глину возять. Мій Маркіян як прийде з роботи, візьме цеглину та й до ночі сидить над нею, думає, думає, аж з лиця спав... То ходімо, Петре.

М а г а р. Ходімо, Марусю... Заходь у гості, Оленко.

О л е н а В а с и л і в н а. Клопоту багато — скоро ж весілля...

Увійшов М и х а й л о, пакунок несе з собою.

М а р і я В л а с і в н а. А мій же ніяк не жениться, уже й чуб виліз, а він парубкує, а він парубкує...

М а г а р. Та встигне ще, Марусю... Бувайте здорові.

М а к о в е й. То і я з вами.

А н т о н і н а (збрала в нього пакунок). Ми вам новий пошиємо, а цей я майстрам нашим покажу... По черзі будуть у ньому ходити по фабриці.

Магар і Михайло вийшли. Олена їх проводить.

Т е р н о в и й (знову сідає за стіл). Ще треба запросити Петра Костьовича... Як, Тоню?

А н т о н і н а. Бачу, що після цього весілля ми два місяці будемо на пончиках сидіти... Але пиши, Харитошо, всіх пиши! Гуляти так гуляти! (Увімкнула приймач — музика).

Вбігає заплакана Саша, за нею входить Олена Василівна, вкрай розгублена, потім Василь.

О л е н а В а с и л і в н а. Ось вам і весілля.

А н т о н і н а (кинулася до дочки). Сашенько, чого ти?

Т е р н о в и й (до Василя). Де ви були, що трапилось?

В а с и л ь. Нічого. Все нормально. Мене призивають до армії.

Пауза.

А н т о н і н а. Коли?!

В а с и л ь. Через тиждень. Я просився у танкові війська.

Олена Василівна. А весілля?

Антоніна. Яке весілля, Олено Василівно?! Чи ви хочете, щоб і я свою дочку в роту віддала? Відставити весілля!

Музика. Саша плаче.

Переміна світла

КАРТИНА ШОСТА

Декорація п'ятої картини. За вікном — рання осінь, у вікно заглядає пожовкле листя дерев, на столі — букет айстр. Олена Василівна розмовляє по телефону.

Олена Василівна. Я чую, чую, сину... Ходили, кажу, ми з Сашею в казарми, тут за містом недалеко... Трошки схуд... Не знаю, коли будуть відправляти... Перед тим, як додому поїду, ще раз провідаємо... Скажи, хай Михайло за мною «Жигулями» приїде... Уже поїхав?.. Баритися не буду...

Увійшла Антоніна.

То чекайте. (*Поклала трубку*). Буду, Антоніно, додому збиратися... Оце з сином говорила... Уже й хліб зібрали.

Антоніна. Так і літо минуло, і відпустка моя, завтра вже й на роботу. Готувалися до весілля, а вийшли про-води...

Олена Василівна. Це не біда, Тоню. Відслужить — повернеться. Якщо була любов, то ще більшою стане.

Антоніна. А я і не печалюся, Олено Василівно, моя не засидиться в дівках. Цих женихів — хоч греблю гати.

Олена Василівна. Греблю можна, Антоніно, й кізками гатити... То діло ваше... Хто чим має, тим і гатить.

Антоніна. Ні, я до того, що все може статися за два роки... Чи Вася когось зустріне, чи моя... Ще ж молоді, зелені та невстояні.

Олена Василівна. Наш не такий, Антоніно. У нас рід і в ділі і в любові — міцний.

Антоніна. Ви не гнівайтесь, думаю, що ми з вами друзями й залишимося, полюбила я вас за цей час, як рідну, Олено Василівно.

Олена Василівна. Спасибі на доброму слові.

Увійшла з кімнати Саша.

С а ш а. Бабуню, я ваші речі посклала, ідіть подивіться.
О л е н а В а с и л і в н а. Спасибі, Сашенько... Спасибі,
що й бабунєю назвала. (*Витирає очі*). Колись, може, іншу
будеш називати. (*Вийшла*).

С а ш а. Чого вона плаче, мамо?

А н т о н і н а. Не знаю... А ти чого вдома цілими днями
сидиш та світом нудиш? Пішла б кудись з дівчатами та
й про роботу треба подумати.

С а ш а. Я думаю, мамо... А йти нікуди не хочеться.

А н т о н і н а. Ти не переживай. Не тільки ж світу, що
у вікні. Може, й краще, що так сталося, а то сиділа б у тому
селі...

С а ш а. Мамо, я сама знаю, що краще, а що гірше. І не
дивись так на мене. Я все чудово розумію. У мене є свої
погляди на речі й на життя... Незалежно від... табелю.

А н т о н і н а. Скажіть, будь ласка, у неї погляди! Ти
ще ж ребйонок! Вона думає! А про що ти думала, коли
пішла в те училище?

С а ш а. Про Васю і про життя. Більше запитань нема?

Входить Т е т я н а, видно, з роботи.

Т е т я н а. Маркіян Петрович не дзвонив?

С а ш а. Дзвонив, Таню, з райкому. Сказав, що прийде
о шостій.

Т е т я н а. Я так спішила.

А н т о н і н а. Ніде не дінеться, приб'ється.

С а ш а. Мамо, не треба переносити своє роздратування
на інших, це — неетично.

А н т о н і н а. Ха-ха! У мене чудовий настрій! Я щас-
лива! Якщо вже ви хочете знати, то я справді щаслива, що
нема цього весілля, що нема твого комбайнера... широкого
профілю, що ти будеш зі мною... Я щаслива, хоч стій, хоч
падай. (*Ввімкнула приймач, музика*). Отака в мене зараз
амплітуда.

С а ш а. Я, мамо, з твого дозволу, буду стояти...

Телефонний дзвінок, кинулись разом Тетяна й Саша.

Т е т я н а (*зняла трубку*). Алло. Сашо,— Вася!

С а ш а. Здрастуй... Я, Васю! Як ти?.. Коли? Я чека-
тиму... Біжу! (*Саша кинула трубку просто на підлогу*).
Біжу, Васю! Таню, за мною!

Саша вибігла.

А н т о н і н а (*підняла трубку*). Алло, алло! Ти куди її
кличеш?! Мовчить. Куди ж вона?

Тетяна. До Васі.

Антоніна. Коли б його вже швидше відправили. Не казала тобі коли?

Тетяна. Це — військова таємниця.

Антоніна. А тебе навіщо кликала?

Тетяна. Не знаю...

Антоніна. Наче подуріли всі, або я...

Входить Терновий.

Терновий. Куди це Саша побігла? Кулею з під'їзду вилетіла.

Антоніна. А чого ж ти не запитав? Теж мені батько. З таким батьком вона куди хочеш забіжить! А ти ж де був півдня?

Терновий. Секретар обкому запросив.

Антоніна. Знову цеглину дали?

Терновий. Тоню, розумієш...

Антоніна. Розумію! Як не цегла, то корівник. Обридло! *(Взяла з серванта посуд, вийшла)*.

Тетяна. Ти пробач їй, Харитошо, звалилося стільки на її голову. І в Саші таке...

Терновий. Все буде добре, у них життя попереду. Ціле життя, Таню... Можна тобі по-секрету?

Тетяна. Звичайно.

Терновий. Іду...

Тетяна. Куди? Коли?

Терновий. До моря, в степи Таврійські. Елеватор будувати. З міністерства подзвонили в обком... І я дав згоду... Я ненадовго, Таню... на рік-півтора... Ми швидко... Якби ж тільки Антоніна...

Тетяна. Я на місці Тоні не тримала б тебе, а разом... Очі в тебе молодими стали... з вогниками...

Терновий. Мені діла треба, Таню, гарячого, високого. У степ хочу, під сонце, під вітер, під зорі.

Тетяна. Я розумію тебе. *(Телефонний дзвінок, Тетяна зняла трубку)*. Я... Іду.

Тетяна вийняла згорток із сумки, йде.

Терновий. На побачення?

Тетяна. Секрет! *(Вийшла)*.

Входить Олена Василівна.

Олена Василівна. Ідьте, Харитоне Івановичу.

Терновий. Куди? *(Дзвінок у коридорі)*.

Олена Василівна. Я чула, що ви Тані говорили. Ідьте.

Входять Антоніна і Михайло.

Маковей (*вігається за руку*). Наказано, Олено Василівно, доставити вас додому. Машина чекає.

Олена Василівна. Спасибі, правда, я ще з обласною торгівлею не про все домовилася, але вже з дому їх потривожу...

Антоніна. Побули б ще який день.

Олена Василівна. Ні, пора, сесія скоро. Нагостювалася, спасибі вам. З людьми славними зустрілася, наче багатшою стала.

Антоніна й Терновий вийшли. Знову дзвінок у коридорі.

Маковей. Доповідаю. Перше місце у нас по врожаю, Олено Василівно... Меблі привезли... У середу Катерина Самчукова двійняток народила... а в п'ятницю стара кузня згоріла від невідомої причини або від грому...

Входить Сава Маковей.

Олена Василівна. Тані нема.

Сава. Я бачив її...

Маковей. Ну й що?

Сава. Пішла... Мовчки пішла. (*Пауза*). А я ось... хотів... (*Подає маленький згорточок*). Візьміть оце... сувенір від мене... для сільради... Гроші для... дитячого садка візьміть... Карусель можна поставити... з кониками дерев'яними або піаніну купити...

Олена Василівна. Наші діти, Савко, все мають... У них колгосп є... і нам чужих... сувенірів не треба.

Маковей. Од гріха не відкупишся.

Сава. Нема у мене гріха. Нема! Я просто жити хочу... на широку ногу... Хіба це гріх?

Маковей. Карусель у тебе, а не життя... Прокленеш колись його. (*Взяв речі, вийшов*).

Олена Василівна. На дерев'яних кониках далеко не заїдеш, Савко.

Сава. А мені їхати нікуди... Я вже приїхав... Я все маю. Все.

Олена Василівна. Маєш? Нічого ти, Савко, не маєш — ні радості, ні щастя... Так і зістарієшся зі своїми троячками під матрацом... і карусель зупиниться... Назавжди. Іди, важко мені з тобою, як на панахиді.

Сава вийшов, потім прочинив двері.

С а в а. Рано мене ховаєте. Карусель ще крутиться! Крутиться! А їй — не прошу! (*Зачинив двері*).

О л е н а В а с и л і в н а. Карусель... Крутиться, та не в той бік.

Дзвінок у коридорі. Входять Антоніна,
Терновий і Маркіян з портфелем.

А н т о н і н а. Уже й зібралися?

О л е н а В а с и л і в н а. Сашу дочекаюсь та й поїдемо.

М а р к і я н. Дозвольте запитати, де Таня, тобто Тетяна Семенівна?

Т е р н о в и й. Напевно, скоро буде. Почекайте, Маркіяне Петровичу.

М а р к і я н. Не могу. Ми з секретарем райкому їдемо на завод... (*Виймає з портфеля червону цеглину*). Ось. Таку почали випускати, Харитоне Івановичу... Тиждень просидів у Качанівці і, будь ласка, Олено Василівно. Дзвонить.

О л е н а В а с и л і в н а. Довго ми вашого дзвону чекали...

Т е р н о в и й (*взяв цеглину, розглядає*). Оце по-нашому!

М а р к і я н. Візьміть собі, на пам'ять... А це (*дістає з портфеля білу в'язану шапочку*) передайте, будь ласка... Тані... Я побіг...

Т е р н о в и й. Передам.

М а р к і я н (*уже в дверях*). І скажіть, що я... що я остаточно... Так і скажіть! (*Вибіг*).

А н т о н і н а. Воно вже й видно, що «остаточно».

Т е р н о в и й. Ви ж у гості приїздіть, Олено Василівно. Не забувайте.

А н т о н і н а. Я вже просила.

Дзвінок у коридорі. Терновий вийшов.

О л е н а В а с и л і в н а (*підійшла до дверей*). Молоді прийшли!

А н т о н і н а. Які молоді? (*Пауза*). Сашо! Що ж ти нарабила?!

Входять Саша у весільному платті й Василь у солдатській формі, за ними — Тетяна і Терновий.

С а ш а. Ми розписалися.

А н т о н і н а. Що?!

В а с и л ь. Так точно!

О л е н а В а с и л і в н а. Лебедики ви мої!

Терновий (обнімає дітей). Молодці! Поздоровляю.
Хай вам щастить.

Антоніна. Я помру... Навіщо ж ти... Та як же ви?
Тетяна. Вони такі щасливі, Тошо.

Антоніна обнімає Сашу й Василя.

Антоніна. То хай уже буде...

Терновий. Ну сідайте, молоді...

Василь. Я повинен іти... Я вже мушу йти. (Подивився на годинник). Сашо, Сашенько... Ти чекай... чекай.

Саша. Я чекатиму... Завжди.

Василь прощається з усіма, взяв за руки Сашу, довго дивиться їй у вічі.

Василь. Ти все пам'ятаєш?

Саша. Все...

Василь віддав честь по-військовому, вийшов. Його проводжають усі. Саша зупинилася. Зняла фату. І раптом заграв військовий оркестр. Ідуть солдати, кроки їх лунають по бруківці. Саша кинулася до вікна, розчинила навстіж, мелодія і вітер заповнили кімнату, зал.

Васю! Я люблю тебе! Люблю! І лечу за тобою...

Ідуть солдати, гримить марш. І я не знаю,
чи почув оці слова солдат...

Завіса

НУ Й ДІТИ!

Комедія на 2 частини

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Юрко Палій, 20 років.

Юля, 19 років.

Майя, 20 років.

Галинка, 18 років.

Тарас, 19 років.

Петро, 20 років.

Василь Максимович Баран, 35 років.

Іван Семенович Литвин, 50 років.

Катерина Михайлівна, 47 років.

Григорій Мойсейович Любчик, 60 років.

Клавдія Никанорівна, 50 років.

Роман Романович Вороний, 60 років.

Україна, наші дні.

ЧАСТИНА ПЕРША

Цей невеликий будинок з терасою стоїть на околиці міста в саду. Вдалині видно мальовничі вулиці, а з другого боку котить хвилі золотаве море пшениці. Біля будинку — квітник, бесідка, столик, осторонь притулилась літня пічка.

Наступає вечір в усіх барвах равньої осені.

Ми бачимо деяких персонажів за не зовсім звичною роботою: Вороний, Любчик і Катерина Михайлівна мастять котедж. Одна стіна розділена на три рівні частини, і ми можемо оцінити художні смаки кожного. Вороний свою частину покриває сірою фарбою, Любчик — зеленою, а Катерина Михайлівна — жовтою. Вони співають, звичайно, кожний свою пісню, правда, Любчик умудряється всю мелодію вкласти в маловиразне «трам-та-рам». Співають голосно, бо ніхто не хоче, щоб його пісню заглушила інша.

На терасу вбігає М а й я з гітарою.

М а й я. Пенсіонери, тихо!

Але ніхто не звертає уваги. Тоді Майя дзвінко б'є по струнах і починає співати сама. Всі мимоволі повертаються до неї і замовкають.

В о р о н и й. Щоб ти заміж вийшла! Катерино Михайлівно, ви залазите на мою територію!

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Це ви мою границю перейшли! Подивіться, Григорію Мойсейовичу!

Л ю б ч и к. Я дотримуюсь нейтралітету! (Співає).

М а й я. Це ж не будинок, а якась зебра смугаста.

В о р о н и й. Не твоє діло. І не бреськай на цій бандурі, бо я поскаржусь товаришеві Барану.

М а й я. Хоч бичку. (Наспівуючи, пішла в дім).

В о р о н и й. Сказано, яблуко від яблуні далеко не відкопиться.

Л ю б ч и к. Ви, Романе Романовичу, яблуньки не чіпайте!

В о р о н и й. Клавдія Никанорівна — яблунька! (Сміється). Верба стара...

Л ю б ч и к. Замовкніть, бо будете мати справу зі мною! Клавдія Никанорівна — божественна жінщина... І свою дочку вона виховала.

В о р о н и й. Еге ж, виховала! Після десятирічки послала в манекенщиці.

Любчик. Це благородна професія: краса, грація... і різні лінії. У вас нема ніякого смаку. Ви навіть свою стіну якоюсь чорною фарбою мазюкаєте.

Вороний. Це у вас нема ніякого смаку! Де ви бачили зелені будинки?

Через сцену проходить Литвин.

Литвин (скликає курей). Тю-тю-тю! Ціп-ціп-ціп! (Вийшов).

Катерина Михайлівна. Я куплю цей будинок і пофарбую весь у жовтий колір.

Вороний. Цей будинок, шановна Катерино Михайлівно, куплю я!

Катерина Михайлівна. Скажете гоп, як перескочите.

Вороний. Я перескочу!

Катерина Михайлівна. Спіткнетесь.

Любчик. Чого ви сперечаєтесь? Цей будинок буде мій.

Закінчили фарбувати стіну.

Катерина Михайлівна. Приїде господар і вирішить, кому продати.

Любчик. Давайте жити мирно.

Вороний. Давайте мирно. (Сідає за стіл, щось пише).

Любчик грає на трубі гаму.

Катерина Михайлівна (порається біля пічки). Що ви ото весь час пишете, Романе Романовичу?

Вороний. Мемуари. Уже три роки пишу. Під Гоголя.

Любчик. Гоголю ще тільки цього не вистачало... Всі великі люди писали мемуари або щоденники. Вони мали що писати.

Вороний. Ви не смійтесь. Коли я був заступником директора тресту їдалень і ресторанів, то у мене був персональний шофер Петро і три телефони...

Любчик. Два...

Вороний. Ну, два. Ось ви, Григорію Мойсейовичу, к приміру, помрете...

Любчик. Спасибі на доброму слові.

Вороний (продовжує). Що ви після себе залишите? Пенсійну книжку і дві бритви. А я залишу власний дім і мемуари. Прочитають люди і знатимуть: жив колись на земній кулі Роман Романович Вороний.

Катерина Михайлівна. Про життя треба думати, а ви...

Вороний. Яке на пенсії життя? Що я маю? Персональну пенсію і язву шлунка.

Любчик. Ви ще маєте дружину і апетит. А я не маю ні того, ні іншого... Хоча мій дядя з Богуслава говорив, що краще мати добрий апетит, ніж погану жінку.

Вороний. Ніхто нічого не знає. Оце вареничків з'їв би макітерку... Під чарочку... таку маленьку-маленьку, а потім другу... і закусити. Чим можна закусити? Закусити можна оселедчиком, грибочками. Ось що я, к приміру, пив і чим закусував дванадцятого лютого (*гортає сторінки зошита*) тисяча дев'ятсот п'ятдесят дев'ятого року. «Житомир. Чайна. Випили по чарці з перцем, закусили: а) огірками; б) ковбасою; в) редькою з гусячим салом...»

Катерина Михайлівна. Не тривожте себе, Романе Романовичу.

Входить Литвин.

Литвин. Тю-тю-тю! Ціп-ціп-ціп! Тьху.

Катерина Михайлівна. Не знайшов?

Литвин. Щоб вони були ще в інкубаторі поздыхали. Краще б я був загинув смертю хоробрих в одна тисяча дев'ятсот сорок другому році.

Катерина Михайлівна. І що ото ти верзеш?

Литвин. Колишній бойовий зверхкадровий старшина Іван Литвин уже дві години бігає за квочкою! Краще б я був учадів у гарнізонній пекарні в одна тисяча дев'ятсот тридцять першому році.

Любчик. Мій дядя з Крижополя говорив: ти її не шукай — вона сама тебе знайде.

Литвин. Хто, квочка?

Любчик. Смерть.

Вороний. Ваш дядя був дуже розумний. (*До Литвина*). Вам гріх нарікати на свою долю, Іване Семеновичу. Пенсію отримуєте — живіть, як і ми всі.

Катерина Михайлівна. Атож.

Вороний. Така ж благодать! Треба вік дякувати професорові Пузьку і Василеві Максимовичу Барану, що поселили нас тут. Давайте жити і берегти своє здоров'я для наукової роботи.

Литвин. Для якої там наукової?

Вороний. Ви мене дивуєте, Іване Семеновичу! Вся область знає, що товариш Баран разом з професором

Пузьком пишуть дисертацію «Природа і люди» на матеріалах життя пенсіонерів. Ми, можна сказати, їх наукова база.

Любчик. Коли ж вони її напишуть?

Вороний. Ніхто нічого не знає, бо це медицина... От як воно в житті буває: писали на мене заяви, скарги, анонімки, а тепер дисертацію пишуть.

Катерина Михайлівна. Ваню, принеси блюдця, я вас варенням почастую.

Любчик. І Клавдію Никанорівну покличте.

Литвин виходить.

Вороний. Щось товариш Баран запізнюється.

Катерина Михайлівна. Та не Баран, а Баран. Просила ж Клавдія Никанорівна, щоб говорили Баран.

Любчик. Не той наголос і вже не той фасон. Тільки я думаю, що товариш Баран приходить сюди не як на базу, а на побачення.

Катерина Михайлівна. Гадаєте, що Майя за нього заміж вийде?

Любчик (таємниче). Уже все домовлено.

Вороний. Ніхто нічого не знає... Мама скаже — вона й вийде. То ж така мама...

Любчик. Ви мами, будь ласка, не чіпайте.

Вороний. А чого ж, хлопець учений... Я і про нього в мемуарах згадую.

Катерина Михайлівна. Ви, мабуть, і про нас пишете?

Вороний. Пишу. (Гортає сторінки зошита). Ось, к приміру, про вас. (Читає). «Що за мила особа Катерина Михайлівна! І хазяйка, і привітна...»

Катерина Михайлівна. Спасибі.

Вороний. А ось про вашого чоловіка. (Читає). «Що за мила особа цей Іван Семенович Литвин! У нього такий же прекрасний характер, як і в шановного Григорія Мойсейовича, тільки не грає на трубі й не має на носі бородавки. Їх донька Юля — теж мила молода особа...»

Любчик. А що ви написали про Клавдію Никанорівну?

Вороний (читає). «Що за мила особа Клавдія Никанорівна, але...» (Пауза). У мене ще не склалась остаточна думка.

Входять Литвин з блюдцями і Клавдія Никанорівна, Катерина Михайлівна частує всіх варенням.

... К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Це не варення, а боже-
ственный нектар! Його, напевне, колись їли тільки боги на
Олімпі.

В о р о н и й. Де це?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а (показала на небо). Там.

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає.

Л и т в и н. Там, у тих богів, хоч якась робота була,
а тут... Ех...

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Чого ти, Ваню?

Л и т в и н. Нудно... Як згадаю: «На-пр-раво р-рівняйсь!»
Ех, краще б я був згорів у пакгаузі в одна тисяча дев'ят-
сот тридцять...

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Не мели!

Л и т в и н. Єсть!

Л ю б ч и к (тихо). Я, здається, непогано зробив, що не
одружувався. Теж мені фронт. (До Литвина). Давайте
я вас підстрижу, Іване Семеновичу.

Л и т в и н. Та ви ж мене вчора стригли.

Входить Василь Максимович Баран.

У с і. Здрастуйте, Василю Максимовичу!

— Здрастуйте, товаришу Баран!

Б а р а н. Привіт вам від мене і від професора Пузька. Як
живете?

В о р о н и й. Дозвольте доповісти, товаришу Баран.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Невже так важко запа-
м'ятати: не Баран, а Баран.

Б а р а н. Кажіть на мене Баранн. Через два «н».

В о р о н и й. Добре, товаришу Баранн. (Розгортає вели-
чезний аркуш паперу, читає). «Зведення про стан здо-
ров'я пенсіонерів філіалу Науково-дослідного інституту охор-
они матері і дитини, відділу соціального забезпечення
і товариства Червоного Хреста і Півмісяця. Пункт пер-
ший».

Л и т в и н. Та всі здорові, товаришу Баранн.

Б а р а н (бере з рук Вороного аркуш, переглядає). Чу-
дово, чудово. (До Вороного). Чому біля прізвища вашої
дружини стоїть хрест?

В о р о н и й. Вона поїхала на курорт.

Б а р а н. Як почуваете себе ви, Григорію Мойсейо-
вичу?

Л ю б ч и к. Трохи краще, ніж мій дядя з Ямполя, коли
його розбив параліч.

Б а р а н. Вам погано?

Любчик. Хотів би я бачити, як почували б себе ви, якби з ранку і до вечора тільки їли і дули в трубу. А я, між іншим, перукар-модельєр екстракласу. Я — автор ста двох зачісок. Усі знали, якщо Любчик оформить голову, то ви її сміливо можете носити.

Баран. Мені не подобається ваш настрій. До речі, я одержав нові вказівки від свого керівника і співавтора професора Пузька. Ми категорично вимагаємо: дотримуватись режиму, різко скоротити вживання грубих кормів і досягнути середньої вгодованості...

У будинку заграла гітара.

...кожного піддослідного пенсіонера... Пробачте, мене чекають... (Пішов у дім).

Вороний. Доб'ємось, досягнемо, товаришу Баран!

Литвин. Грубі корма, вгодованість... Що це йому, ферма?

Вороний. Ви нічого не тямите в науці, Іване Семеновичу.

Клавдія Никанорівна. І не забувайте, що він жених моєї доньки.

Литвин. М-да.

Вороний. Ніхто нічого не знає... А він з професором Пузьком дисертацію напише — і все. (Пауза). Шкодную, що я пізно почав писати. Щоб узявся раніше, то вже романів порядку сім-вісім написав.

Клавдія Никанорівна. Ви, романи?

Вороний. А чого, чого ви дивуєтесь? Головне — мати час і фантазію. Ось я Гоголя читав. Просто, дуже просто пише. А інколи навіть той... не дуже точно. Є там у нього таке: «Редкая птица долетит до середины Днепра».

Катерина Михайлівна. Красиво... «Чуден Днепр при тихой погоде...»

Вороний. А я колись віз по Дніпру з Херсона тараню і не бачив такої ширини. Не бачив. А він пише. Хоч ти і Гоголь, але факти не перекручуй... А найлегше писати, скажу вам, п'єси. Сторінок п'ятдесят-шістдесят — і п'єса... Недавно я переглядав Тобілевича. Просто, дуже просто пише. Один говорить, потім другий. Потім той поговорив — пішов, а інший прийшов. Поговорили — і завіса. Не було мені коли взятись за ту літературу. То овочі заготовляєш, то на базі сидиш, то в чайних ревізії, то уповноваженим... Так і вік пройшов.

Литвин. То пишеть тепер.

Вороний. Зараз мене тягне до мемуарів і до тієї, як його... критики. Що не читаю, то аж руки сверблять, так би й писонув, так би й писонув у газетку... Я б одних письменників нинішніх отак тримав би... Дуже багато собі дозволяють.

Катерина Михайлівна. А що саме?

Вороний. Точно вам не скажу, але щось є таке, чого не мусить бути.

Литвин. М-да.

Входить Юля в страшенно брудному брєзентовому комбінезоні.

А це що за мара?

Катерина Михайлівна. Юлю, ти звідки?

Юля. Привіт, пенсіонери! Чого ви наче з переляку? Я прийшла з роботи. Мене хлопці на машині підвезли.

Вороний. Ходімо, Григорію Мойсейовичу, в шахи зіграємо.

Вороний, Любчик і Клавдія Никанорівна виходять.

Катерина Михайлівна. А я і не знала, що зараз така форма у кондукторів тролейбуса.

Юля. Я вже не працюю кондуктором.

Литвин. А що ж ти робиш?

Юля. Асфальтую вулиці.

Катерина Михайлівна. Люди добрі! Така ж робота була! Чиста, акуратна, катайся по місту... Так ні, пішла смолу варити, як чорт у пеклі. Іди хоч переодягнися. Іване, чого мовчиш?

Литвин. М-да.

Катерина Михайлівна. Тільки подумати: два роки, як закінчила школу, а вже була і телефоністкою, і вожатою, і кондуктором, а тепер...

Литвин. М-да.

Юля. Ось і поговорили. А де пенсіонери? Вони мені дуже потрібні. *(Пішла в дім).*

Катерина Михайлівна. От напасть! Іди, старий, шукай курей. *(Вийшла).*

Литвин. Єсть! *(Іде).* Краще б я був у одна тисяча...

Входять Майя і Баран.

Баран. Я б просиджував з тобою дні і ночі, але служба... Несу на своїх плечах міський хрест і півмісяць.

Майя. Довго ще будете нести?

Б а р а н. Поки не напишемо дисертацію з Пузьком.

М а й я. А цей Пузько, професор по чому?

Б а р а н. Ну, він той... по санітарії і гігієні. У нього і наукові книжки є, правда, тоненькі, але чимало.

М а й я. А що за книги?

Б а р а н. Є у нього твори: «Пийте чисту воду», «Здорові зуби — щастя людини», є ще книга «Ніс і догляд за ним» і проти алкоголю: «Не пий, бо помреш». *(Пауза)*.

А я тебе вчора знову бачив з тим музикантом.

М а й я. Поки що я не ваша дружина і можу ходити з ким хочу.

Б а р а н. А коли ж ти будеш моєю? Мати говорила, що...

М а й я. Я ще подумаю... У вас квартира велика?

Б а р а н. Тридцять метрів, кухня і так далі...

М а й я. Машина?

Б а р а н. Велосипед.

М а й я. Я хочу машину.

Б а р а н. Я куплю... один знайомий продає, правда, без переднього колеса, але це дрібниці.

М а й я. Гаразд. І ось що: не носить оцього галстука. Це ж дев'ятнадцяте століття! І ходить без капелюха.

Б а р а н. У мене шевелюра той... вилізла від наукової роботи.

М а й я. Зробіть завивку.

Б а р а н. Я піду до Григорія Мойсейовича. *(Іде)*. В шахах жасміну зустрінь мене, кохання час прийде й мине... *(Зайшов у дім)*.

М а й я *(грає на гітарі)*. Баран... Баранов... Барановський. Вийду заміж і буду баронесою...

Входить Ю л я, вона вже пересядгнулась.

Ю л я. Крутиш Барану роги?

М а й я. Він мене любить.

Ю л я. А ти?

М а й я. Я до нього звикну. *(Сміється)*. Це я так, для мамі. Вона хоче, щоб у мене чоловік був ученим.

Ю л я. З нього вийде такий учений, як з мене дяк. Ой, дивись, Майко.

В будинку чути суперечки.

М а й я. Що там?

Ю л я. Зараз почуєш. Я вже їм сказала.

М а й я. Про кімнату?

Ю л я. Еге ж. Хай трохи посунуться. Хлопцям жити ніде. Старий гуртожиток знесли, і Тарасові хоч на вокзал іди. А в Петра тітка заміж вийшла. Чоловік привів із собою трое готових дітей.

М а й я. І везе ж людям... (Пауза). Що ж, погодилися?

Ю л я. Мене вигнали з кімнати і сваряться. Вороного хоч ножем ріж, хоч так ламай. Каже, що й на поріг не пустить нікого, бо він купить цей дім, моя мати — собі. Любчик — собі. Навіщо їм цей дім?

М а й я. Юлю, а ти знаєш, яке сьогодні число?

Ю л я. Вісімнадцяте, а що?

М а й я. Сьогодні приїде мій принц на білому коні.

Ю л я. Юрко? Отримала телеграму?

М а й я. Ні.

Ю л я. А звідки ж ти знаєш?

М а й я. А я не знаю, просто згадала... Смішно. Коли він виїжджав, то сказав, що через два роки приїде і забере мене...

Ю л я. Ти любила його?

М а й я. Він мені подобався... (Пауза). А я шкодую трохи, що не поїхала тоді разом з нашим класом у Сибір. Надя з Ігорем уже одружились.

Ю л я. Ну? А Юрко пише?

М а й я. Останнім часом рідко. Я йому чесно про все написала... То була у нього любов дитяча, шкільна.

Ю л я. Він тебе любив по-справжньому.

М а й я. Може, й так... Мені всі говорять, що люблять.

Ю л я. Як усі?

М а й я. Познайомиться, а на другий день уже... «Я закоханий без пам'яті...» Аж противно. Коли демонструємо нові фасони, то наб'ється повний зал піжонів і очей не зводять, записки пишуть.

Ю л я. І тобі це подобається...

М а й я. Подобається. А що для мене в житті залишилось? Два роки підряд вступала до театрального — не прийняли. А я можу бути тільки актрисою. А ти щаслива?

Ю л я. Я над цим не думала. (Пауза). А мене Петро вчора поцілував.

М а й я. Ну?

Ю л я. Слово честі. У шоку.

М а й я. Ти подумай, яка подія!

Ю л я. Слова говорив... красиві-красиві.

М а й я. Не люблю красивих слів.

Ю л я. Про любов можна тільки красиво говорити... І ми з ним всю ніч ходили.

М а й я. А ми вчора у кафе під коньячок рубали танчик «Я щось загубила в Гаїті».

Ю л я. Де?

М а й я (взяла гітару, грає, пританцьовує). В Гаїті.

Ю л я. Мені не подобається.

М а й я (зневажливо). Дев'ятнадцяте століття! А ти що хочеш, щоб зараз «Подояночку» танцювали?

Ю л я. Хочу!

Входить Литвин.

Л и т в и н. Тю-тю-тю! Ціп-ціп-ціп! Щоб ви поздихали були ще в одна тисяча дев'ятсот... помру я, дочко, від такого життя.

Ю л я. Давай, батьку, подушимо цих курей.

Л и т в и н. Давай,

Сперечаючись, з будинку виходять Вороний, Клавдія Никанорівна, Любчик і Катерина Михайлівна.

В о р о н и й. Я буду скаржитись професорові Пузьку. Я не дозволю звести нанівець наукову роботу. Ми ж експериментальні пенсіонери.

Л и т в и н. Чого ви сперечаєтесь?

В о р о н и й. Доньку свою запитайте.

Ю л я. Ми вирішили віддати одну кімнату для двох... моїх друзів, їм поки що жити ніде, а у нас одна кімната вільна.

Л и т в и н. А чого ж, правильно вирішили.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Роман Романович проти.

В о р о н и й. Обійдемося без постояльців. Ми — науковий заклад, з нас дисертації пишуть. Я проти, категорично і безповоротно. Я в тій кімнаті читаю газети і зростаю ідейно.

Л и т в и н. М-да.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Хай би пожили у нас.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Це так зворушливо! Людина людині — брат, товариш і друг.

Л ю б ч и к. Товариш Вороний хоче, щоб його друг жив по сусідству, а брат в іншому місті.

В о р о н и й. Ви не забувайте, з ким маєте справу! Р-романа Р-романовича Вор-роного знає область і апарат колишнього міністерства... Коли я був заступником...

М а й я. У вас був персональний шофер Петро і чотири телефони...

Любчик. Два.

Клавдія Никанорівна. А зараз ви такий пенсіонер, як і ми.

Катерина Михайлівна. Вірно, ось ми військові, а не хвалимось.

Вороний. Я персональний пенсіонер обласного ма- штабу, а не відставник.

Катерина Михайлівна. Ваню, дай отпор.

Литвин. Ви не забувайте, що в моїх жилах тече військова кров!

Любчик. Кожен трудився на своєму посту.

Вороний. Ще й перукарня втручається.

Клавдія Никанорівна. Ви не ображайте Григорія Мойсейовича. Я напишу в міськраду.

Вороний. А хто, власне, ви?

Клавдія Никанорівна (розсміялась). Це ви мене питаєте? Та мене знає Україна й союзні РСР. Ім'я Клавдії Загірбай-Копецької красувалось на афішах Києва і Полтави, Вінниці і Херсона, Бершаді та інших центрів. Я грала Оф-фе-лію! Чуєте? Я будила почуття і тривожила серця трудящих, я...

Вороний. Я не знаю, кого і як ви будили раніше, а зараз ви мене будите щоранку своїм кашлем.

Катерина Михайлівна. Ваню, дай отпор.

Литвин. М-да.

Юля. Ой і вредний же ви, Романе Романовичу.

Любчик. І ви не ображайте, будь ласка, Клавдію Никанорівну. Вона служила музам!

Майя. Пенсіонери, тихо!

Вороний. Мовчи, бо я тебе зараз скалькулірую. (До Любчика). А я вас теж добре знаю!.. Недарма ви щовечора граєте на трубі лірику для Клавдії Никанорівни.

Любчик (гордо). Так, я граю, ну і що?

Клавдія Никанорівна. Пардон, але Григорій Мойсейович холостяк, а я — незаміжня жінщина.

Вороний. Ніхто нічого не знає.

Любчик. І я граю не для лірики, а для культурного росту.

Литвин. Я знаю, що Григорій Мойсейович грає по нотах для культурного росту.

Любчик. Я маю право розвиватись в усіх напрямках: в глибину, в ширину і по вертикалі вперед.

Майя. А ви тільки згадуєте, що коли їли.

Вороний (з докором). А я писав про вас у своїх мемуарах.

Юля. Викресліть!

Вороний. Я маю пенсію і персональну язву! Я висловлю свій гнів у письмовій формі (Вийшов).

Майя. Хоч у пісні.

Литвин. М-да.

Клавдія Никанорівна. Григорію Мойсейовичу, я б дуже просила вас зробити мені зачіску.

Любчик. З великим задоволенням. Я зараз оформляю голову Б'рану, а потім вам. Я вам зроблю зачіску «бабина весна» — фасон номер вісім.

Клавдія Никанорівна. Не хочу «бабиної весни» під жодним номером!

Любчик. Тоді зробимо фасон «офіцери, за мною!» номер шість або модель «я все прошу» номер два.

Клавдія Никанорівна. Давайте «я все прошу». Майко, що ж ти гостя самого залишила?

Майя. Іду. (Вийшла).

Любчик і Клавдія Никанорівна прямують до виходу.

Любчик. У мене є десяток перук з наймоднішими зачісками. Я вам зараз покажу.

Вийшли.

Юля (взяла м'яч). Майко, виходь! (Вдарила ногою по м'ячу і вибігла).

Попадали із дзвоном тазу, каструлі.

Катерина Михайлівна. Мое варення!

Литвин. М-да. Заміж їй пора, бо скоро і цей дім розтрощить.

Катерина Михайлівна. Прийде пора — вийде. Я жениха їй шукати не буду, як Клавдія своїй Майці.

Литвин. Хай би вчитись ішла.

Катерина Михайлівна. Вистачить з неї, я он сім закінчила й живу.

Литвин. Бо не хотіла далі вчитись.

Катерина Михайлівна. Ах ти ж запасний старшина! А що я бачила у своєму житті? Полігони, іподроми, танкодроми, аеродроми — ось де моя молодість пройшла! Возив мене по всіх меридіанах та ще й очі колеш!

Литвин. Катю, що ти говориш? Краще б я був у одна тисяча дев'ясот тридцять четвертому році...

Катерина Михайлівна. І Юльку я сама на траєкторію виведу. Скільки вже хлопців сваталось, боже ж мій! Весь гарнізон у Тюшках очей не зводив! Так?

Литвин. Так точно.

Катерина Михайлівна. Візьмуть і без вищої освіти. Нашу генеральшу знаєш?

Литвин. Знаю.

Катерина Михайлівна. Яка, думаєш, у неї освіта? Аж три класи! А видно?! Обмотає свою освіту марокеном, лисицями, на каблучки поставить і — смирно!

Литвин. Зате чоловік з лампасами.

Катерина Михайлівна. Отож. А ти? Весь вік старшиною. Я ж коли виходила за тебе, то думала, що ти в своєму ранці маршальський жезл носиш, а ти як засів на отих личках, то так без просветів і в запас.

Литвин. Не всім же генералами бути, Катю. І свої погони я чесно відносив, а ось зараз дурно хліб їм. Це точно. Краще б я був у одна тисяча дев'ятсот...

Урочисто входять Вороний, Любчик, Клавдія Никанорівна і Майя.

Майя. Ура! Юлю!

Литвин. Що за парад?

Увійшла Юля.

Клавдія Никанорівна. Юлю, Роман Романович погодився.

Любчик. Він завжди був передовою людиною.

Вороний. Ми вирішили віддати одну кімнату дівчаттам.

Юля. Але ж я вам говорила, що треба для хлопців.

Вороний. І на поріг не пущу, і на поріг!

Клавдія Никанорівна. Це ж так аморально!

Майя. Дев'ятнадцяте століття!

Вороний. Повторюю: все! Приймати дівчат буду я особисто сам. А зараз нас запрошує на бесіду товариш Баран.

Всі, крім Юлі і Майї, виходять.

Юля. А тепер що робити?

Майя. Хай лізуть у вікно.

Юля. Вижене.

Почувся свист. Юля відповіла. Входять Петро і Гара с. Звечорило, Майя увімкнула світло в бесідці.

Петро. Добрий вечір. Можна переїжджати?

Майя. Не поспішай, Петре.

Тарас. Переді мною вічність, мені поспішати нікуди.

Петро. Тим більше, що Тарас закохався.

Юля. В кого?

Петро. Поки що в портрет. Побачив у газеті фото однієї доярки з радгоспу і вже три доби не спить.

Юля. Ну, про любов потім, а зараз треба щось придумати.

Петро. А що таке?

Юля. Не хочуть вас приймати.

Майя. Тільки дівчат.

Петро. От тобі й маєш.

Тарас. На цьому світі мене нічого не дивує.

Майя (раптом). Я придумала! Придумала! Ми їм влаштуємо вертеп! Змивайтесь!

Тарас. Що?

Майя. Ідїть у садок. Я зараз! (Побігла в дїм).

Юля, Петро і Тарас вийшли. На терасі появляються Любчик і Баран з чудернацькими кучерями.

Любчик. Я все зробив, що міг. Ваша шевелюра не витримує ніякої критики, бо її мало.

Баран. Вилазить.

Любчик. Я вам дам засіб, і ви заростете волоссям, як лев.

Баран. Вік не забуду.

Любчик. Візьміть пляшечку на верхній полиці. Змащуйте голову двічі на ніч.

Входить Клавдія Никанорівна.

Баран. Спасибі. Я буду тричі змащувати. (Виходить).

Любчик (поправляє зачіску Клавдії Никанорівні). Тепер ви можете йти навіть на Дерібасівську в Одесі... Дивлюсь я на вас і переконуюсь, Клавдіє Никанорівно, що ви рано зійшли зі сцени. Ви же жінщина!

Клавдія Никанорівна. Я не зійшла, мене затерли.

Любчик. Хто?

Клавдія Никанорівна. Дирекція театру. Мені перестали давати ролі молодих... І на знак протесту я пішла на пенсію. А як я грала! Як я грала! Страх! Бувало, вийду на сцену — все завмирає, а потім — овації, квіти, рецензії...

З будинку вибігла Майя з великим вузлом у руках.

Любчик. Я ходив на кожну виставу, де ви грали.

Клавдія Никанорівна. Я вам дуже вдячна. Ви надсилали такі чудові квіти... І ось я пішла з театру. Велично і гордо, як Клеопатра. Я не писала анонімок!

Любчик. Я завжди говорив, що ви чарівна жінщина. Тепер погляньте, яку ви маєте голову.

Клавдія Никанорівна. Дякую. *(Вийшла)*.

Любчик зітхнув, узяв трубу, грає гаму.
Входить Галинка з бідончиком.

Галинка. Гей, там, з трубою, здрастуйте!

Любчик. *Що?* *(Грає)*.

Галинка. Чого ви такої сумної граєте?

Любчик. Я вас слухаю.

Галинка. *Це* тут інваліди живуть?

Любчик. Не інваліди, а пенсіонери. *(Грає)*.

Галинка. Ось що, громадянине, ви не дуйте в трубу, коли з вами баришня розмовляє. Пора культури набратись. Мені потрібен Вороний.

Любчик. Так би й сказали. Зараз покличу. *(Вийшов)*.

На сходи вийшов Вороний.

Вороний. Незаміжня?

Галинка. *Ще* ні.

Вороний. Не маєш де жити?

Галинка. Маю.

Вороний. Чого ж прийшла?

Галинка. Ви, дядю, грибів не їли?

Вороний. Грибів?! *(Пауза)*. Не їв... Я вже давно їх не їв.

Галинка. У вас є виразка шлунка?

Вороний. Яке тобі діло, що у мене є?

Галинка. Ви не ображайтесь, я вам молока принесла.

Вороний. Молока?

Галинка. Ваша дружина недавно приходила у радгосп і просила, щоб я молоко вам носила, поки її не буде.

Вороний. Спасибі, не знаю, як тебе звати.

Галинка. Галинкою. А в райкомі партії Галиною Іванівною звать.

Вороний. *Це* ж по якій лінії в райкомі?

Галинка. По молочній, дядю.

Вороний. Рекорди даєш?

Галинка. По шість тисяч на корову. Ну, пийте та поправляйтесь. Бідончик я потім заберу.

Вороний. Якщо вам ніколи, то я і сам можу приходити по молоко.

Галинка. Нічого, я в цю пору бичкам ношу, то і вам принесу. Наша ферма тут близько.

Вороний. Радий був познайомитись. *(Пішов у дім).*

Входить Баран.

Галинка. Баран! Йй-богу, Василь Максимович.

Баран. Привіт, Галинко. Тільки не Баран, а Баран.

Галинка. А кучері, а фасону! Куди нашим!..

Баран. Ох ти ж і насмішниця, Галино. Як там у нашому радгоспі?

Галинка. Ех ви, стільки років працювали ветеринаром, а тепер і дорогу забули. Під самісінькою ж фермою ходите.

Баран. Часу нема.

Галинка. Все ще дисертацію з Пузьком пишете? Ех ви, Баран. Наука зараз Пузьків не визнає. Салют! *(Побігла).*

З дому вибігла Майя.

Баран. Я готовий.

Майя. В якому розумінні?

Баран показав на голову.

Чудесно! Ви такий елегантний!

Гасить світло в бесідці.

Сюди зараз прийдуть дівчата... Дуже красиві.

Баран. Ох! *(Хоче обняти Майю).* Я зачарований.

Майя. Руки! На манекенщиць тільки дивляться.

Баран. Пробач.

Майя. Ви справжній джентльмен. Дайте закурити.

Баран. Я не курю.

Майя. Дев'ятнадцяте століття. Ви повинні курити сигарети, пити коньяк і вміти танцювати хоча б румбу. Ви повинні бути сучасним мужчиною.

Баран. Але я не той... Не п'ю.

Майя. Ви Еріха-Марію Ремарка читали?

Баран. Колись... Марію... читав... і того... Еріха читав...

Майя. Що ж ви за мужчина? Не курите, не п'єте. Битись умієте?

Б а р а н. Ні, я ніколи не бився... Один раз мене били хлопці, а я ні...

М а й я. Ви мені не до пари

Б а р а н. Жартуєте?

М а й я (*грає на гітарі*). Василю, підніміться хоч на метр над тротуаром.

Б а р а н. Добре, я піднімусь.

М а й я. Я вас хочу бачити у кращій формі. Зрозуміли? Ідіть! І скиньте цей галстук.

Б а р а н. Я зараз буду в формі. (*Вибіг*).

М а й я. Дев'ятнадцяте століття! (*Пішла в дім*).

З саду виходить Ю л я, за нею йдуть П е т р о й Т а р а с, переодягнені у дівчачий одяг. На них перуки з модними зачісками. Петро у короткому платті, Тарас у вузьких штанцях і кофточці.

Ю л я. Чудесно!

П е т р о. Дівчата, тільки у мене дуже довгі ноги.

Т а р а с. Це зараз модно.

П е т р о. А де ж кавалери?

Ю л я. Ти, Петре, або мовчи, або говори тоненько.

М а й я вносить магнітофон. Увімкнула, тиха музика.

М а й я. Приготуйтеся, іде Вороний.

Т а р а с. Дівчатка, я не можу...

Входить В о р о н и й. Петро впізнав його, ховається.

В о р о н и й. Здрастуйте, дівчата. Чого ховаєшся?

Т а р а с. Здрастуйте.

В о р о н и й. Радий вас бачити. (*До Петра*). Як тебе звати?

П е т р о. Маня. (*Відкашлявся, тоненьким голосом*). Маня, товаришу Вороний.

В о р о н и й. А ти звідки мене знаєш? (*Придивляється*). Гм... (*Надіває окуляри*).

П е т р о. Вас усі знають у місті.

В о р о н и й. Дуже ти мені когось нагадуєш.

П е т р о. Мені всі говорять, що я когось нагадую, така вродилась.

В о р о н и й. Ти що, простудилась? Голос у тебе якийсь...

П е т р о. Вчора пива холодного випила, і трохи дере в горлі.

В о р о н и й. Ти що, пиво п'єш?

П е т р о. Лікарі прописали.

В о р о н и й. А у тебе брата нема?

Петро. Ні, я одна, як билинка в полі.

Вороний. Схожа ти, Маню, на мого персонального шофера. *(Розглядає Петра)*. Ну й вимахала ти, Маню, як верства.

Петро. Росту, як з води. *(Закурює)*.

Вороний. Ти що, куриш?

Петро. Звикла.

Юля. Це вона так, від переживань.

Вороний. Через те й голос у тебе, як у діда, Манько. Щоб я цього більше не бачив. *(До Тараса)*. А тебе як звуть?

Тарас *(випалив, не роздумуючи)*. Маня!

Вороний. Що? Маня?

Тарас. Маня.

Вороний. Наче вас один піп хрестив. Чого в штанях ходиш?

Тарас. Спідниці нема.

Вороний. От дожилася дівка! Як же ти заміж вийдеш без амуніції?

Тарас. У штанях.

Вороний. Тьху, от часи настали...

Майя. У нього... у неї є в чемодані. *(Відтягує хлопців від Вороного)*.

Тарас. Є... і спідниці, і амуніція різна...

Вороний. Ніхто нічого не знає.

Майя танцює з Тарасом, Юля з Петром.

Ну й Манька!

Входять Клавдія Никанорівна і Любчик.

Клавдія Никанорівна. О, дівчатка вже прийшли!

Петро і Тарас кивають головами.

Майя. Мамо, не заважай!

Клавдія Никанорівна. А ця менша симпатична.

Вороний. Маня. А та дилда — теж Маня.

Клавдія Никанорівна. Боже, що за фігура! А ноги! Вперше бачу такі ноги.

Петро. Я в батька вдалася.

Клавдія Никанорівна. Ні, ви лишень гляньте, Григорію Мойсейовичу, на ці руки і ноги!

Любчик *(надіває окуляри)*. Я не дивлюсь на руки. Я дивлюсь на зачіски. Хто їм робив такі зачіски? Це міг

зробити тільки я. (Ходить за Петром і Тарасом, придивляється). Це ж моя робота.

Ю л я. Вони щойно повернулися з Києва, і там їм зробили зачіски.

В о р о н и й. Приймаю вас, дівчата. Юлю, покажи їм кімнату.

Л ю б ч и к. Клавдіє Никанорівно, давайте пройдемося.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Із задоволенням.

Усі, крім Майї, виходять. Тихо грає музика.

Замріяна сидить Майя. Входить Юрій. Довго дивляться одне на одного.

М а й я. Здрастуй, Юро.

Ю р і й. Не чекала?

М а й я. Ні... Стільки минуло часу...

Ю р і й. Всього два роки.

М а й я. Ти коли приїхав?

Ю р і й. Учора...

М а й я. Чому ж не прийшов?

Ю р і й. З вокзалу я поїхав до тітки в радгосп, а ввечері... ми з Галинкою бачили тебе у кафе... Ти здорово танцюєш.

М а й я. З Галинкою, сподіваюсь, тобі теж не було сумно... То як наш клас?

Ю р і й. Привіт тобі всі передавали. Обіцяли подзвонити.

М а й я. Так, я просила Валю... А я в театральний не вступила... Працюю манекенщицею. Приходь завтра, побачиш.

Ю р і й. Я не прийду.

М а й я. Тобі не подобається, що я манекенщиця?

Ю р і й. Не подобається.

М а й я. Ти виріс і змужнів... Зараз такі піджаки не модні.

Ю р і й. Пробач, але я не знаю, які модні.

М а й я. Ти ще бетонярем працюєш?

Ю р і й. Я бригадир верхолазів.

М а й я. Страшно?

Ю р і й. Ні.

М а й я. А де твій орден? Два роки тому ти говорив, що прийдеш з орденом.

Ю р і й. Не дали.

М а й я. Чому?

Ю р і й. Не заслужив.

М а й я. У тебе власний особняк?

Ю р і й. У мене ціле місто. А особняк наш — ось. Як вам у ньому живеться?

М а й я. Як кому. Весь час ідуть суперечки, хто його купить у твоїх батьків. (Пауза). Що у тебе трапилося в травні?

Ю р і й. Чому ти згадала?

М а й я. Я одержала тоді твого листа. В ньому було дуже багато знаків оклику.

Ю р і й. Мене прийняли в кандидати партії.

М а й я. Боже мій! Юрко — партійний! (Пауза). Чого ти приїхав, позадаватись?

Ю р і й. Я тебе люблю.

Пауза.

М а й я. А я вже три місяці не платила комсомольських внесків... І взагалі... (Плаче).

Петро і Тарас хочуть вилізти через вікно, але Юля їх не пускає.

Ю р і й. Майко, не треба. Чого ти?

М а й я. Так... Яка я дурна! А моя мама на пенсії.

Ю р і й. Ти мене згадувала?

М а й я. Інколи... У мене багато поклонників. (Увімкнула магнітофон).

Ю р і й. Знаю... Я тебе чекав два роки.

М а й я. Це ти все вигдав, Юро.

Ю р і й. Що?

М а й я. Свою любов, мене...

Ю р і й. Ні.

М а й я. Коли ми вчилися у школі, то було одне, а зараз... Ходімо.

Ю р і й. Мені хочеться піти до нашої школи. Проведеш?

М а й я. Ну, якщо ти...

Ю р і й. Я їхав до тебе сім тисяч кілометрів... Ти можеш пройти для мене один?

М а й я. Можу. (Взяла гітару).

Вони вийшли.

Музика. З вікна вискакують Петро і Тарас у своєму одязі, за ними Юля.

Ю л я. Тільки ж не баріться.

Петро. Ми скажемо хлопцям, де ми, і — назад.

Входить Вороний.

Вороний. А це що за компанія?

Юля. Це... це... Друзі мої прийшли.

Петро. Романе Романовичу, здрастуйте! (*Кинувся до Вороного*).

Вороний. Петро! Йй-богу, ти. Чого ж ти не показуєшся?

Петро. Роботи багато.

Вороний. Не забувай, хто тебе в люди вивів. (*До Юлі*). Я його в люди вивів, власноручно. Шофером узяв.

Петро. Спасибі.

Вороний. А пам'ятаєш, як ми з тобою у жмеринській чайній вечеряли?

Петро. То ви вечеряли, а я віз...

Вороний. Було, було. Де ж ти живеш, у тітки?

Петро. Тітка заміж вийшла. Обіцяли гуртожиток дати.

Вороний (*замислився*). Ніхто нічого не знає. І чого ти раніше не прийшов. Юлько, не смійся. (*Кивнув на Тараса*). А це хто?

Тарас. Я... теж шофер і студент... заочний.

Юля. І в нього нема квартири.

Вороний. Що ж мені робити з вами? (*Відкликав Юлю, щось говорить*). То як?

Юля. Мені незручно, Романе Романовичу, то ж мої по-други... Правда, у маленької Мані сестра тут живе...

Вороний. Але ж ти зрозумій, що я не можу свого персонального шофера Петра не влаштувати... Піду поговорю з нашими і випроваджу дівчаток. Петре, нікуди не йди.

Петро. Ми тільки ключі віднесемо.

Вороний. Неодмінно приходь. А я зараз наведу тут порядок. (*Пішов у дім*).

Юля. Хлопці, назад, грати так грати! Тільки не смійтесь! Швидко!

Петро, Тарас і Юля влазять через вікно до кімнати.

Із садка входять Любчик і Клавдія Никанорівна.

Клавдія Никанорівна. А я вам кажу, що то з нею був Юрко.

Любчик. Хай буде Юрко, то що?

Клавдія Никанорівна. Я йому не віддам Майї! У неї є жених.

Любчик. Як хочете.

Клавдія Никанорівна. Я знаю, що роблю. Як-що вона вийде за Василя Максимовича — вік буде мені

дякувати... Науковий працівник, дисертація, академія!
У нього велике майбутнє.

Любчик. Моя тьотя з Гостомеля говорила: якщо людині хочеться, щоб їй сказали «так», то не кажи «ні». (*Дивиться на годинник*). Скоро треба лягати спати. Як вам подобається пенсіонерське життя? Мені не дуже.

Ідуть у будинок, назустріч їм виходять Петро і Тарас у дівчачому вбранні, Юля і Вороний.

Вороний. Пробачте, дівчатка, але розумієте — Петро. Люблю його, як сина, а кімната одна... А якщо хочете, то залишайтеся.

Петро. Ні, спасибі, ми підемо.

Тарас. Ми підемо.

Клавдія Никанорівна. Безсердечна ви людина, Романе Романовичу.

Вороний. Ніхто нічого не знає.

Петро і Тарас роблять реверанс.
Любчик уважно придивляється до перук.

Любчик. Ні, перш ніж ви підете, ви дозвольте мені подивитись на ваші зачіски. Я не можу повірити своїм очам. (*Підходить до Петра, довго дивиться*). Не може бути. (*Ще дивиться, а потім знімає перуку*). Це ж моє. Мій фасон «розлука ти, розлука», номер два.

Вороний остовпів.
Тарас вибіг. Усі сміються.

Вороний. А щоб вам ні дна ні покришки. Я тебе, Петре, зразу впізнав, тільки сумнівався. Заходь, гостем дорогим будеш, бо возив ти мене авторитетно. Всіх запрошую до себе. Є у мене пляшечка, порушимо діету. Ніхто нічого не знає...

Любчик. Я ж бачу, що такі зачіски можу робити лише я — і то під настрій. Юлю, ви їх у мене взяли?

Юля. У вас.

Любчик. Мій дядя з Холодної гори казав: ніколи не дивуйся.

Вороний. Ходімо.

Всі йдуть.

А я про тебе, Петре, у мемуарах згадую.

Вийшли.

Увійшла Г а л и н к а, стукає в двері.
На східці виходить Т а р а с.

Т а р а с (остовнів, протирає очі). Не може бути. (Іде).
Г а л и н к а. Здоров, пенсіонер! Винеси бідончик. Та швидше повертайся, малокровний.

Т а р а с. Не може бути. (Виймає з кишені вирізаний з газети портрет, порівнює). Ти?

Г а л и н к а. Я.

Т а р а с. Це ти! Галинка Мироненко. Здрастуй. А я — Тарас Скворода... І я збирався до тебе.

Г а л и н к а. Чого?

Т а р а с. Щоб ти знала, що я є.

Г а л и н к а. Але я тебе не кликала.

Т а р а с. Я хотів прийти... спонтанно суа...

Г а л и н к а. Власного бажання — цього ще замало.

Т а р а с. Ти... ти знаєш мову древніх?

Г а л и н к а. Я на курси зоотехніків ходжу другий рік, то ми вивчаємо латинь. Хвороби різні, трави.

Т а р а с. Мені шкода тих днів, у які я не бачив тебе.

Г а л и н к а. А мені не дуже. Юрко тут був?

Т а р а с. Вони тут з Майкою були. Ми хотіли з Петром підійти, але Юля не пустила. Він їй щось говорить. Майка ридає... А потім як кинеється йому на шию...

Г а л и н к а. Як на шию?

Т а р а с. Прямо на шию і... Отак.

Г а л и н к а (відвела його руки). На шию? (Іде).

Т а р а с. Куди ж ти, а бідончик? Не зовсім на шию, а...

Галинка швидко побігла в дім, за нею Тарас.
Входять Юрій і Майя. Юрій грає на гітарі.

М а й я. І палаток уже нема?

Ю р і й. Нема... Є місто, юне, красиве... наше.

М а й я. І ви тепер поїдете на нову будову?

Ю р і й. Усім класом. (Пауза). Але ти, Майко, не відповіла на жодне моє запитання.

М а й я. Значить, я не можу на них відповісти.

Ю р і й. Як хочеш... Я ще раз приїду, через рік. Останній раз.

М а й я. А потім забудеш про мене?

Ю р і й. Не кокетуй, Майко.

Пауза.

М а й я. Ну навіщо я тобі... така... манекенщиця.

Ю р і й. Ти найкраща... Тільки живеш ти... неправильно живеш, Майко.

М а й я. А мені набридло жити правильно. Я хочу робити не те, що роблять усі, а те, що хочу я. І якщо ти приїхав читати мені мораль, то...

Ю р і й. Я тобі говорю правду, Майко.

Пауза.

М а й я. Розкажи мені краще казку... Про принців на білих конях, про замки на неприступних скелях, про любов... велику, справжню... Розкажи мені казку.

Ю р і й. Хіба справжня любов тільки у казках?

М а й я. Напевне. У нашому місті принців нема, це я точно знаю.

Ю р і й. Ти помиляєшся.

М а й я. Ні. Противно, коли тобі намагаються заглянути не в душу, а... за пазуху...

Ю р і й. Майко!

Входять Г а л и н к а, за нею — Т а р а с, Ю л я і П е т р о.

М а й я. Всі ви однакові, я знаю.

Г а л и н к а. Юро, ти йдеш до тітки?

Ю р і й. Я... я не знаю.

М а й я. Я його не затримую.

Ю р і й. Так, я йду. *(Пауза. З болем подивився на Майю)*. Ходімо, Галинко. До побачення! Я до вас ще приїду, Юлю.

Галина і Юрій вийшли. Майя пішла в дім.

П е т р о. Чого вона?

Ю л я. Вона й сама не знає.

П е т р о *(до Тараса)*. А ти чого тут?

Т а р а с. А де я маю бути?

П е т р о *(показав услід Галині)*. Там.

Т а р а с. Я піду, але за успіх не ручаюсь. Хоча Овідій сказав: гўтта кáват ляпідем — краплина довбає камінь. Я пішов. Вáле! *(Вийшов)*.

П е т р о. Довбай, довбай.

З будинку вибігла М а й я, одягаючи на ходу плащ.

З а нею — К л а в д і я Н и к а н о р і в н а.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Майко, вернись!

М а й я. Не хочу, не можу! *(Вибігла)*.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Де цей верхолаз узявся на мою голову! *(Пішла в дім)*.

Петро. Складний ви народ, дівчата. Суцільна кібернетика.

Юля. Кібернетика теж розкриває свої таємниці... Ось що, Петре, я дуже довго сьогодні думала...

Петро. Про мене?

Юля. І про тебе... про життя.

Петро. І я.

Юля. Що ти?

Петро. Люблю тебе.

Юля. Ні, я серйозно.

Петро. І я серйозно. *(Цілує Юлю).*

На вулиці заспівав Баран. Увійшов. Він напідпитку, з сигарою в роті, замість галстука чорний шнурок з бляхою.

Баран. Привіт! Ол-райт і рок-н-рол!

Юля. Що з вами, Василю Максимовичу?

Баран. Я... я... Еріх... я... Марія... Маруся Ремарк. Де моя леді? Юлько, клади «Ліпсі»!

Петро. Марусю, ша!

Юля. Де ви були?

Баран. Я піднімавсь... над тротуаром... на метр. Майка просила. Закурюйте. *(Увімкнув магнітофон, танцює).*

Юля. Як дізнається Пузько, то буде вам!

Баран. Що мені Пузько? Плювати на Пузька... Ми... ми... вети... рани... вети... ри... нари...

Увійшла Майя.

Майко, давай румбу... Закурюй.

Майя. Ідись звідси.

Баран. Я заперечую, я... Еріх...

Майя. Проведи його, Петре.

Петро *(підійшов до Барана)*. Детка, іди бай-бай.

Баран. Я піду, але я прийду!

Петро виводить Барана.

Юля. Де ти була?

Майя. Я... я... хотіла наздогнати його.

Юля. Не встигла?

Майя. Я наздогнала...

Юля. І що?

Майя. Я не підійшла.

Юля. Чому?

Майя. Їм було весело.

Юля. Вони були вдвох?

М а й я. З ними йшов Тарас...

Ю л я. Ти образила Юрка.

М а й я. Я не хотіла, Юлю. Думаю одне, а говорю інше... Я не можу розібратись у своїх почуттях... Але мені соромно дивитись йому в очі. І він це зрозумів... і сказав мені.

Ю л я. Майко, ти його любиш!

М а й я. Не знаю... Але я не хочу, щоб він жалів мене... А я перед ним сьогодні плакала... (Плаче).

Ю л я. Він не буде насміхатися з твоїх сліз.

Пауза.

М а й я. Чому він пішов з нею?!

Ю л я. А ти знаєш, що Галинка його любить?

М а й я. Хай, хай любить! Мені все одно.

Увійшов П е т р о.

Ю л я. Тоді тобі нічого переживати.

П е т р о. Доставив. (До Майї). Просив передати Баран, що він тебе цілує в щічки і... завтра знову нап'ється.

М а й я. Треба було сказати, щоб пив, але не ламаю роги.

П е т р о. Ти вийдеш за нього заміж і наставиш йому нові.

М а й я. Петре, ти хоч мій друг, але великий дурень.

П е т р о. Я заперечую.

М а й я. Я вас залишаю, нещасні закохані. (Зітхнула і пішла в дім).

П е т р о. Юлю, чому я такий щасливий? Чому?

Ю л я. Тихо, Петре... Це прийшла любов. (Увімкнула магнітофон).

Полилась музика. Тихо про щось розмовляють Юля і Петро. На терасу виходять Любчик і Клавдія Никанорівна. Потім входять, обнявшись, Литвія і Катерина Михайлівна. Застигли пари, зачаровані красою ночі. Вийшов Вороний, помітив Петра і Юлю, підійшов.

В о р о н и й. Як писав Гоголь: «І звезда с звездою говорит...»

П е т р о. Це не Гоголь писав.

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає... Ви мені скажіть, де зупинився Юрко?

Ю л я. У тітки, напевне. А навіщо вам?

В о р о н и й. Діло є. Мушу піти.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. А-а-а, це ви хочете про дім поговорити? Не вийде! Іване, я пішла, не тримай мене!

Литвин. Навіщо мені цей дім?

Любчик. Клавдіє Никанорівно, пробачаюсь, але і я повинен...

Юля. Чого ж ви стоїте, біжіть, він же спеціально приїхав продавати будинок.

Вороний і Катерина Михайлівна вибігли.
Любчик теж іде.

Клавдія Никанорівна. На що ви промінюєте почуття? На приватну власність?

Любчик (*нерішуче зупинився*). Теж вірно. (*Повернувся*).

Литвин. Юлько, біжи лови матір! Краще б я був у одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят...

Юля. Хай побігає, тату.

Настала тиша. Музика.
З будинку вибігла Майя і зникла в синій ночі.

Клавдія Никанорівна. Майко, ти куди?

Юля. Майко, Майко!

Любчик. Навіть моя тьотя з Межирова не збагнула б, що тут діється.

Завіса

ЧАСТИНА ДРУГА

Минуло кілька днів. Ранок.

Роман Романович Вороний закінчує фарбувати свою частину стіни. До речі, вона вже має лише два кольори — сірий і жовтий.

Любчик сидить біля відчиненого вікна, грає на трубі.

Вороний. Ви добре зробили, що відмовились від цього будинку.

Любчик. Моя тьотя з Конотопа говорила: в шістдесят років уже можна купувати собі дошки, але я почекаю...

Вороний. Я вам по секрету скажу. Ні до чого мені цей будинок. Але моя Федора наказала — купи! А вона в мене... Ой, ніхто нічого не знає...

Любчик. А Палій буде продавати його?

Вороний. Юрко обіцяв подзвонити сьогодні батькові.

Задзвонив телефон.

Любчик (узяв трубку). Ну?.. Не чую?.. Звідки?.. Хто говорить? Який десятий? Романе Романовичу, ідіть ви, бо я нічого не можу розібрати. Якийсь десятий клас із Сибіру говорить.

Вороний (підійшов, узяв трубку). Алло! Вороний слухає... Не чую... Во-ро-ний! Га? Що? (До Любчика). Питають, чи приїхав Юрко.

Любчик хитає головою.

Приїхав... Що? Майї нема. Нікого нема... Юля у нічній зміні... Га? Весілля? (До Любчика). Питають, чи буде весілля.

Любчик хитає головою.

Буде! Що? Станція, станція... Нічого не можу зрозуміти... Алло! Та ні, я вже жонатий... Га? Юрка нема... У Майї весілля з Бараном... Та ні ж бо, не Юрко — баран, а Баран — Баран... Передаю по буквах: борщ, о... о.. акрошка, рагу, апельсин, налисники... Це не меню, а прізвище... Яку телеграму? Станція, станція! Все. (Поклав трубку). Що вони хотіли? Ну й телефон. От у мене було три телефони...

Любчик (вийшов на подвір'я). Два, Романе Романовичу. А чого це ви так рано встали?

Вороний. А ми, літератори, Григорію Мойсейовичу, любимо побути на природі, коли сонечко сходить. Ви вже зарядку робили?

Любчик. Вже. Я думаю, що коли до нас перебереться товариш Баран, то ми і дихати будемо за розкладом.

Вороний. Наука! А ви гадаєте, що він у нас поселиться? Але якщо я куплю...

Любчик. Клавдія Никанорівна Майї не відпустить від себе.

Вороний. Не одному ще ця Майя голову закрутить... Яблуко від яблуньки...

Любчик. Прошу в моїй присутності не говорити про яблуньку. Дівчина як дівчина.

Вороний. А до чого вона довела товариша Барана? Вчора увечері теж прийшов під мухою. Дивитись боляче: такий учений, а ногами кренделі випикує і язиком меле всілякі діалоги. Коньяк п'є. Я одразу чую. Носом поведу і чую.

Любчик. Моя тьотя з Пирятина говорила: втягнеться чоловік, то й смолу буде пити... Ходімо, я вас підстрижу.

Вороний (ляскає долонею по лисині). Що ви будете стригти? Що?

Любчик. Та-ак, якби у вас хоч на потилиці росло, то я б вам завернув... Я б вам таку шевелюру оформив, що ви б себе не впізнали... піду чайку вип'ю. (Вийшов).

Вороний (підійшов до бесідки. Зупинився, вражений). Товаришу Баран! Василю Максимовичу, що ви тут робите?

Баран встає.

Баран. Я не знаю.

Вороний. Ви ж учора, здається, пішли додому.

Баран. І мені теж так здається. Мабуть, не дійшов.

Вороний. Ніхто нічого не знає.

Баран. Мене хтось проводжав з кімнати... Чи Майя, чи Петро. (Пауза). Який сьогодні день?

Вороний. Субота.

Баран. Боже мій! А я ж забув. Сьогодні у мене вирішальний день.

Вороний. Розписуєтесь з Майєю?

Баран. Сьогодні я роблю звіт в обласному відділі охорони здоров'я... Професор Пузько теж буде доповідати про нашу роботу... Я мушу привести себе в порядок. Там же будуть вчені, кореспонденти... Не люблю, коли про мене пишуть у газетах і так далі.

Вороний. То прошу до мене, Григорій Мойсейович зробить вам масаж і наведе повну парфюмерію...

Баран. Спасибі. У мене є ще до вас прохання.

Вороний. Будь ласка.

Баран. Майя хоче, щоб я купив машину.

Вороний. Купуйте, обов'язково купуйте! Бо в машині людина має зовсім інший... авторитет... От коли ще я був на керроботі, то, бувало, ідеш пішки — ніхто не помічає, і вигляд у тебе зовсім звичайний, зливаєшся, значить, з масами... А коли я в машині отак... руку з віконця висуну... Зразу інша картина...

Баран. Але в мене не вистачає грошей... Може, позичите карбованців п'ятсот, і так далі...

Вороний. П'ятсот? З дорогою душею, Василю Максимовичу!

Баран (тисне руку Вороному). Велике спасибі.

Вороний. Це для нас дрібниця. Можна і більше, у нього є.

Б а р а н. У кого?

В о р о н и й (тихо). У Григорія Мойсейовича.

Б а р а н. Але... я думав, що ви... позичите.

В о р о н и й. З дорогою душею. П'ятсот? Будь ласка, тільки... дружина десь заховала, щоб цей дім купити... Мені під розписку видала на три місяці десять карбованців і поїхала... Ну, а за літературні труди я ще не одержав.

Б а р а н. Шкода.

В о р о н и й. Я сам шкодую. Не було коли писати... Я оце думаю взятися за поезію. Добре платять. За рядок, кажуть, по півтора і по два карбованці. За один рядок! Я б і на карбованець погодився. Написав, к приміру: «А вже осінь, вже покрова» — карбованець. Або: «Сонце сходить і заходить, а в тюрмі моїй темно» — два карбованці. Отак і живуть... Ніхто нічого не знає. А тут пишеш, пишеш...

Б а р а н. Що ж, доведеться в Григорія Мойсейовича просити.

В о р о н и й. Будь ласка. Я думав, що тисячі три, а п'ятсот... Вам якими, десятками чи карбованцями?..

Б а р а н. Мені все одно. Тільки не говоріть Майї, що я тут почував.

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає... Та її і вдома нема. Ще вдосвіта кудись побігла. Заходьте, прошу.

Баран скидає шляпу, а разом з нею і... частину своєї шевелюри.

Ви... ви... а де... га?

Б а р а н. Що я, що де?

В о р о н и й. Що у вас на голові?

Б а р а н. Як що? Чуб. Це я взяв спеціальну мазь у Григорія Мойсейовича, і ось, значить... росте...

В о р о н и й. Але у вас майже нічого не залишилось.

Б а р а н (првів рукою по голові). Не може бути! Не може бути! (Побіг у дім).

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає... (Вийшов).

Входять Ю л я, П е т р о і Т а р а с з комбінезоном в руках.
Видно, що прямо з роботи.

Ю л я. Тарасе, ти ж зразу іди до Юрка...

Т а р а с. Добре. (Зайшов у дім).

Ю л я. Ходімо, Петре, сьогодні у нас важкий день, але нічого... Я поговорю з батьком, а ти — з матір'ю.

Зайшли в дім.

Входить Г а л и н к а з бідончиком.

Г а л и н к а (стукіає у вікно). Є хто живий?

Т а р а с відчиняє вікно.

Т а р а с. Я живий, Галинко! Сальве!

Г а л и н к а. Здрастуй. Молоко принесла.

Т а р а с (узяв бідончик). А я збирався до тебе.

Г а л и н к а. Чого?

Т а р а с. Наказала Юля, щоб запросити Юрка.

Г а л и н к а. Йому тут робити нічого... Так і передай тій...

Т а р а с. Кому?

Г а л и н к а. Майї.

Т а р а с. Сипієт сат.

Г а л и н к а. Що?

Т а р а с. Кажу, для того, хто розуміє, — досить.

Г а л и н к а. Квод... ерат... демонстрандум.

Т а р а с. Що і треба було довести? Зрозумів.

Г а л и н к а. Вона виходить заміж за Барана?

Т а р а с. У неї сім п'ятиць на тиждень. І взагалі, Галинко, це таємниця. Глибока, як... як твої сині очі.

Г а л и н к а. У мене сирі, а не сині.

Т а р а с (вискочив з кімнати через вікно, взяв руками обличчя дівчини, вдивляється). Сирі-сирі, аж синюваті.

Г а л и н к а. Пусти.

Т а р а с. Юрко був у тебе?.. Ви що, родичі з ним?

Г а л и н к а (заспівала). «А ми ж такі паровані, як горнятка мальовані...»

Т а р а с. Горщики легко б'ються.

Г а л и н к а. О, який ти!

Т а р а с. А ти, а ти... віриш у любов з першого погляду?

Г а л и н к а. Як це з першого погляду?

Т а р а с. От подивився — і готовий, значить, закоханий.

Г а л и н к а. О, який ти!

Т а р а с. А я вірю.

Г а л и н к а. О, який ти!

Т а р а с. Повір, будь ласка.

Г а л и н к а. А хто закохався?

Т а р а с. Та тут... один... Весь час тільки й говорить про тебе.

Г а л и н к а. Не люблю базік. Вале! (Іде).

Т а р а с. Не йди!

Але Галинка вже побігла в дім.

О темпора, о морес! Як сказав Цицерон. (Вийшов).

Входять Баран, Любчик і Клавдія Никанорівна.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Боже мій! Що з вами, Василю Максимовичу?

Б а р а н. Я — жертва хімії.

Л ю б ч и к. Він взяв у мене не ту мазь... Вашу голову я уже врятувати не можу... Але ви дуже симпатичний.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я вам співчуваю.

Б а р а н. Дякую. Передайте, будь ласка, Майї привіт. Після звіту зразу прийду.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Але її нема. Мені сказали в ательє, що вона вже тиждень не ходить на роботу. Я так хвилююся за неї!

Б а р а н. Клавдіє Никанорівно! Мамашо, не турбуйтеся, я все зроблю для своєї... дружини. Я влаштую для неї райський куточок: рояль, тахта, торшер, сервант, натюрморт і так далі...

Л ю б ч и к. А чому ні? У мене ще є гроші...

Б а р а н. Григорію Мойсейовичу, як тільки ми напишемо дисертацію — я на другий день віддам і так далі.

Л ю б ч и к. Не треба на другий, пізніше. Тільки я скажу, що вам ця машина так потрібна, як мені радикуліт.

Б а р а н. Мені час іти. Мамашо, папашо, до побачення! (Вийшов).

Л ю б ч и к. Він уже має папашу! Якщо він позичить у мене тисячу, то ми будемо зовсім родичами. Гроші зміцнюють сім'ю.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Ви шкодуєте, що позичили йому гроші на машину?

Л ю б ч и к. Мені не шкода, Клавдіє Никанорівно, я вам хочу сказати про життя.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я вас слухаю.

Л ю б ч и к. Ось ми видамо благополучно Майю заміж... Він їй влаштує райський куточок з торшером... А що будете робити ви?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я буду жити спогадами. (Увімкнула магнітофон).

Музика.

Л ю б ч и к. Мій дядя з Умані говорив: жити спогадами — це все одно як ловити свою тінь. Людина повинна думати про майбутнє.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. У нас з вами вже нема майбутнього.

Л ю б ч и к. Давайте ми його собі зробимо... Можна з торшером, рояль я вам не обіцяю.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я вас не зовсім розумію.

Л ю б ч и к. А якщо я вам скажу: виходьте за мене заміж, ви зрозумієте?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я за вас?

Л ю б ч и к. А чому б ні? Це, звичайно, не Одеса, але... Я ще рухаюсь. І навіть під музику. *(Танцює)*.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Вам буде погано, Григорію Мойсейовичу!

Л ю б ч и к. Ой, таки так, я забув, скільки мені років... Так що ви скажете, Клавдіє Никанорівно?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Це такий крок, Григорію Мойсейовичу, треба подумати.

Л ю б ч и к. Я чекав шістдесят років, почекаю ще трохи... хоча мій дядя з Балти говорив: якщо ти зібрався їхати, то їдь... Молоді мають своє життя, а ми? Ми теж повинні його мати.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Ми повинні уступити місце молодим.

Л ю б ч и к. Цього я не збираюсь робити. Що, у нас мало місця? Хай їдуть на щілину, хай летять у космос. У них є крила... а я все своє життя мріяв, щоб увечері, коли я приходжу з роботи, мене хто-небудь обняв і сказав: «Гришо, іди випий склянку чаю, ти голодний...» Поки я мріяв — минуло сорок років. Нічого собі мрія.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Ви мене надзвичайно розтривожили, я мушу подумати, зважити все, Григорію Мойсейовичу... Як подивиться на це Майя, що скажуть у місті?..

Л ю б ч и к. Демонстрації не буде — це я точно знаю, але нас поздоровлятимуть. Усім приємно, коли люди щасливі.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Це так несподівано... Я повинна залишитись сама.

Л ю б ч и к. Я вас тільки прошу: не думайте довго. Коли приходить любов — вона не може чекати. *(Пішов у дім)*.

Увійшли Юрій і Тарас.

Ю р і й. Добрий день.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Тарасе, а Майї нема?

Т а р а с. Не зустрічали. *(Тихо)*. Юро, як побачиш її, то скажи: «Йому дні без тебе здаються осінніми вечорами». Дуже прошу. *(Вийшов)*.

Ю р і й. Я до Юлі зайду. *(Іде)*.

Клавдія Никанорівна. Я б хотіла поговорити з вами.

Юрій. Будь ласка.

Клавдія Никанорівна. Майя дуже страждає... Я розумію вас, знаю, що ви дружили з нею у школі, але... вам не треба було приїжджати.

Юрій. Ні, це дозвольте вже вирішувати мені.

Клавдія Никанорівна. Правда, це дуже романтично — здійснити клятву, дану два роки тому, але життя є життя... Майя вже не та дівчина, що була колись, та й ви... Майя повинна вийти заміж, у неї жених...

Юрій. А при чому тут я?

Клавдія Никанорівна. З того часу, як ви приїхали, вона жодного разу не зустрічалася з ним...

Юрій. Я розумію вас... Але я з вашою Майєю теж не зустрічався в ці дні, так що жених і ви можете бути спокійними. До речі, я завтра виїжджаю.

Клавдія Никанорівна. Я дуже шкодую, що ви так мало погостювали в рідному місті.

Юрій. Я теж.

Клавдія Никанорівна. Ви дуже симпатичний... мені жаль, що у вас так вийшло з Майєю, але вона... не може жити в палатках і штукатурити той... ну, як його... бетон.

Юрій. Я зрозумів, тільки бетон не штукатурять, а варять... у каstrулях...

Клавдія Никанорівна. Тим більше... Майя звикла до асфальту і до ілюмінації. (Дуже безпосередньо). У вас нема асфальту!

Юрій. Є. У тайзі ним викладені всі стежки, якими ходять мисливці за ведмедями і тиграми.

Клавдія Никанорівна. Ага. А ведмедів багато?

Юрій. Дуже багато.

Клавдія Никанорівна. І ви не боїтесь?

Юрій. Ми їм даємо мед, і вони нас не чіпають.

Клавдія Никанорівна. Це теж зворушливо, і вони їдять?

Юрій. Звичайно.

Клавдія Никанорівна. А потім що?

Юрій. Потім ми для них демонструємо комедійні фільми, а самі тим часом швидко будуємо завод.

Клавдія Никанорівна. Юрію, хіба можна так жартувати? А який завод ви будете?

Юрій. Вже збудували. Випускає губну помаду... такі тюбики і... крем... «Сніжинка», під пудру.

Клавдія Никанорівна. Знаю, знаю, хороший крем. Ну, пробачте. Передавайте привіт усім... героям п'ятирічки.

Юрій. Передам.

Клавдія Никанорівна вийшла. Увійшла Галинка з бідончиком. З вікна виглядає Тарас, подає якісь знаки Юрієві, той відповідає, мовляв, не турбуйся.

Галинка. Чому вчора ти не прийшов, Юро?

Юрій. Я був на машинобудівному.

Галинка. Агітуєш комсомольців, щоб їхали до вас?

Юрій. Ні, просто розповідаю, як ми живемо.

Галинка. Ти дуже хороше розповідаєш. Я слухала на загальноміському мітингу. І мені теж захотілося одержати путівку і поїхати до вас у Сибір.

Юрій. Давай поїдемо, Галинко.

Галинка. О, який ти! Я тут... потрібна.

Юрій. Це добре, якщо ти потрібний... людям...

Галинка. Людям — це дуже багато. (Пауза). Хочеться бути дуже, дуже потрібною... ще комусь... одному.

Тарас подає знаки Юрієві.

Юрій. А ти потрібна. Дуже-дуже потрібна.

Галинка (її обличчя просвітліло). Кому?

Юрій. Є один... хлопець.

Галинка. Знову «один»? Ну і що?

Юрій. Який тебе любить.

Тарас киває головою.

Галинка. Не знаю такого. Він, напевне, дуже зайнятий... У нього мітинги, виступи...

Юрій. Він прийде до тебе.

Тарас киває головою.

Галинка. Уже не буде коли. (Пауза). А я чекала його.

Юрій. Він прийде.

Галинка. Ні, його кличуть дороги.

Юрій. Він нікуди не збирається їхати.

Галинка. Як? Хіба ти... ти... залишаєшся тут?

Пауза.

Юрій. Я? Ні, Галинко, я їду... а він... залишається.

Г а л и н к а. Хто?

Т а р а с (вискочив на подвір'я). Я, я залишаюсь, Галинко!

Г а л и н к а (до Юрія). Ех ти, адвокат. (Вибігла).

Ю р і й. Галинко! Галинко! (До Тараса). Тепер лови... Вже тисячолітня практика підтверджує, що такі речі іншим не доручають.

Т а р а с. Це вже пост фактум. І все ж таки я побіг! (Вибіг).

Входять Ю л я і П е т р о.

П е т р о. Це він за Галинкою.

Ю л я. Скоро спортсменом стане. Юрку, слово честі, ти безсовісний. Приїхав і як у воду впав.

Ю р і й. Мене кинули... У самий вир.

П е т р о. Або ти стрибнув сам... Що ти не можеш спривитися з одним Бараном? Я б зустрівся з ним і...

Ю р і й. Ти дуже хоробрий, Петре.

П е т р о. Ну і хай виходить за свого Барана. Світ клином на ній не зійшовся.

Ю р і й. Зійшовся світ клином.

П е т р о. Все одно я б цього Барана... Нема в тебе, Юрку, нічого отелячого, тобто Отеллового... Ніяк не можу второпати, чому у нас ревнощі називають пережитками. Чому?

Ю л я. Тому, що людині треба довіряти.

П е т р о. А дівчатам? Ось Майку візьми. Говорила Юркові, що любить, листи писала, а потім їй мама знайшла Барана... Оце пережиток.

Ю р і й. Вона сама собі знайшла.

П е т р о. Незрозумілий ви для мене народ, дівчата. Подивився: і личко привітне, і оченята щирі, а що в душі у вас робиться, як говорить Вороний, — ніхто нічого не знає...

Ю р і й. Справді, куди ж поділась Майя?

Ю л я. Вчора увечері вона довго сиділа в саду... Я пробувала заговорити — мовчить... Тільки сльози бринять на віях. Такою я ще її ніколи не бачила.

П е т р о. Поезія! Сльози бринять на віях... Барана чекала! Треба, щоб вони градом сипались.

Ю р і й. Що ж, друзі, я піду. А попрощаємось увечері.

Ю л я. Хіба ти завтра їдеш?

Ю р і й. Мені тут більше робити нічого. Завтра з комсомольським ешелоном і поїду. Триста земляків везу на нашу будову.

Ю л я. Тоді ми поїдемо разом.

Юрій. Як разом?

Петро. Ми вже отримали путівки. Юля взяла.

Юрій. До нас? Ти молодець, Юлько!

Петро. Я теж, між іншим, молодець, бо це моя ідея.

Юрій. Це чудово! Я сьогодні ж повідомлю наш десятий, що ви приїжджаєте.

Петро. Тільки у нас є ще одна дрібниця.

Юля. Про це не знають мої батьки.

Юрій. З батьками треба поговорити, Юлю.

Петро. Ми з Юлею вже домовились. Вона атакує батька, а я приймаю на себе удар Катерини Михайлівни... До бесіди я вже підготувався. Як тільки вона повернеться з базару — ідемо в наступ.

З будинку, наспівуючи марш, вибігають Вороний, Клавдія Никанорівна і Любчик. Не звертаючи ні на кого уваги, ходять під командою Вороного навколо бесідки.

Вороний. І-і-і... ать, два. Вдих, видих! Ать, два.

Юрій. Що це?

Юля. Моціон. Баран з професором Пузьком прописали. По шість разів на день ходять.

Петро. Боротьба за довголіття.

Вороний. На місці кроком руш! Ать, два. Григорію Мойсейовичу, вище ногу.

Любчик. Ще вище?

Вороний. Ви що, в армії ніколи не були?

Любчик. Був зо два місяці, але по своїй перукарні я ходив, як мені хотілось.

Вороний. Стій! Ать, два. Розійдись... Ніхто нічого не знає.

Любчик. Я вже розійшовся. Скажу вам, що я такий режим не довго витримаю.

Вороний. Юро, ти ще з батьком не розмовляв? Скажи, що я дуже хочу купити цей дім.

Юрій. Сьогодні поговорю.

Входить Майя у форменому кашкеті і куртці зв'язківця, з сумкою через плече. Всі остовпіли.

Майя. Ну чого, не бачили?

Клавдія Никанорівна. Води! Що за маскарад?

Майя. Це не маскарад.

Клавдія Никанорівна. Як це зрозуміти?

Вороний. Ніхто нічого не знає...

Майя. Це життя.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Що воно з тобою зробило?

М а й я. Воно мене двічі кидало в обійми приймальної комісії театрального інституту, потім одягало мене щовечора у наймодніші сукні, і я... з дерев'яною посмішкою пропливала по помосту... Воно з твоєю допомогою ледве не кинуло мене в обійми Барана... Ну, а тепер воно почепило на мене оцю торбу.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Який жах!

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає...

Л ю б ч и к. Кожний має свою фантазію.

М а й я. Одержуйте ваші газети. *(Подає газети)*.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Що ти задумала, Майко?

М а й я. Я тільки почала думати. *(До Юрія)*. Це дуже доречно, що я тебе побачила. На нашу адресу тобі прийшла телеграма. Будь ласка. *(Подає телеграму)*. Я її випадково прочитала...

Ю л я. Що там, Юро?

М а й я *(до Юрія)*. Я тебе теж поздоровляю. Бажаю щастя. На весілля не прийду... Ех ти! *(Останні слова промовила крізь сльози. Рвучко повернулась і вибігла)*.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Це нестерпне дівчицько вкоротить мій вік!

Ю л я *(встала, дивиться вслід Майї)*. Щось неприємне? *(Взяла телеграму, читає)*. Вся наша бригада вітає тебе весіллям. Бажасмо молодому подружжю великого щастя. Чекаємо. Обнімаємо. Весь десятий «Б» клас.

П е т р о. Нічого не розумію.

Ю л я. Яке весілля?

Ю р і й. Не знаю.

П е т р о. З ким ти одружуєшся?

Ю р і й. Не знаю.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. От молодь пішла. Одружується і не знає з ким.

Л ю б ч и к. Романе Романовичу, ви нічого не можете сказати?

В о р о н и й. Хвилинку. Сьогодні вранці дзвонили тобі, Юрку, звідти, з Сибіру... Щось питали, але я толком не зрозумів. Ось Григорій Мойсейович свідок...

Л ю б ч и к. Питали, чи буде весілля...

В о р о н и й. І я сказав, що буде... Дуже погано було чути... Я думав, що вони цікавляться, чи Майя виходить заміж... Так що пробачаюсь, не моя вина. Телефони. Хіба це телефони? Ось у мене колись стояло три...

Любчик. Два, Романе Романовичу.

Юрій. Спасибі. (Взяв у Юлі телеграму). До вечора. (Вийшов).

Юля. Це ж Майя подумала, що він з Галинкою одружується.

Вороний. Ніхто нічого не знає...

Любчик. Клавдіє Никанорівно, ви не переживайте. Прийде Василь Максимович, поговорить з нею, і все стане на своє місце.

Клавдія Никанорівна. Я не можу прийти до пам'яті: моя дочка і раптом — листоноша. Ні, я піду, я відберу в неї торбу! Який сором! Як я дивитимусь в очі Барану! (Швидко вийшла).

Любчик. Як говорила моя тьотя з Мурафи: кожен шукає чогось на свою голову... і знаходить. Ходімо.

Вороний і Любчик вийшли.

Петро. Ти бачила, як у Майки бриніли сльози на віях?

Юля. Ти не смійся.

Входить обвішаний пакунками Литвин.

Литвин. Юлю, мама в овочевому кавуни купляє, іди допоможи.

Юля кивнула Петрові.

Петро. Я сам, Іване Семеновичу! (Вибіг).

Литвин (складає пакунки). Отак, дочко, і живу... Краще б я був у одна тисяча дев'ятсот тридцять четвертому році впав з парашутної вишки.

Юля. Ходив улаштовуватись на роботу?

Литвин. Наша мама сьогодні мені влаштувала дивізійний огляд. Одержав з повною викладкою.

Юля. А ти не бійся, тату.

Литвин. Не можу ніяк їй втлумачити, що соромно, коли мене називають пенсіонером... П'ятдесят років — і у відставку. Сиди, бігай за курчатами і чекай смерті. Краще б я був у одна тисяча дев'ятсот сорок шостому...

Юля. А ти не сиди...

Литвин. І не буду! На завод піду.

Юля. Я тобі теж щось хочу сказати. Можна з тобою по ширості поговорити?

Литвин. Давай по ширості.

Ю л я. Тату, тільки ти не лякайся... Ми... вирішили їхати в Сибір.

Л и т в и н. Куди?

Ю л я. У місто, яке будував і наш десятий «Б». Ми поїдемо разом з Юрком... Завтра... Вони скоро вирушають далі, в тайгу... Ми теж хочемо з ними.

Л и т в и н. Хто це «ми»?

Ю л я. Ну, я й Петро. Він хороший, ти не думай.

Л и т в и н. М-да.

Ю л я. Чому ти такий, тату?

Пауза.

Л и т в и н. Що ж, Юлю, я знаю, що не втримаю тебе біля себе. Завжди настає час, коли пташенята залишають свої гнізда. Сумно нам буде з матір'ю без тебе... Швидко минули роки... Зносив шість шинелей, а ти вже доросла.

Ю л я. Я не звикла бачити тебе таким.

Л и т в и н. Матимеш своїх дітей — зрозумієш.

Ю л я. Поки мої підростуть — уже не буде куди їхати.

Л и т в и н. Їх будуть кликати зорі...

Ю л я. Ти не ображаєшся на мене?

Л и т в и н. Коли людина вирушає в дорогу, їй зичать щастя.

Ю л я (*поцілувала батька*). Спасибі. (*Іде*). Мені треба купити чемодан, тату. (*Вийшла*).

Л и т в и н. Іди, Юлю. (*Тяжко задумався*).

Входять Любчик і Вороний.

В о р о н и й (*сідає за стіл, розгортає зошит*). Тільки ви мені не заважайте, Григорію Мойсейовичу. Через вас я ще сьогодні не написав жодного рядка.

Л ю б ч и к. Людство вам цього не простить. (*До Литвина*). Про що думає генерал?

Л и т в и н. Юля... Юля виїжджає.

В о р о н и й. Куди?

Л и т в и н. В Сибір.

Л ю б ч и к. Так і знав. Усі, усі їдуть в той Сибір, наче то їм Сочі або Одеса.

В о р о н и й. І ви відпускаєте?

Л и т в и н. А хто може втримати мрію?

Л ю б ч и к. Молоді, вони завжди поспішають.

В о р о н и й. Хай поспішають, швидше побудують комунізм...

Любчик. Якщо його збудують на два роки пізніше — теж нічого з вами не станеться.

Вороний. Ех, якби можна було почати життя наново.

Литвин. Що б ви зробили?

Вороний. Я б не повторював помилок.

Литвин. Ви часто помилялись?

Вороний. Простити собі не можу. Мені не треба було йти на хрестини до Сидора Гусака.

Литвин. Щось накоїли?

Вороний. Ні, там я познайомився зі своєю Федорою.

Любчик. І оженились?

Вороний. Через два дні вона привела мене до загсу і... оженились...

Литвин. Вам просто пощастило.

Вороний. Ніхто нічого не знає...

Любчик. Федора Калістратівна дуже симпатична особа.

Вороний. Деспот, тиран у спідниці. Я не маю жодного дня свободи. В хаті — ніякої демократії. За всі життя грошей копійки не було в кишені. Відпочивав тільки у командировках... Колись прочитають люди про моє життя в мемуарах — плакати будуть.

Литвин. Чого ж вона тримала вас у чорному тілі?

Вороний. З ревнощів...

Любчик. Мабуть, ви у молодості той...

Вороний. Що ви! Все життя я мусив дивитися тільки на неї або в землю. Там, де я працював, не було жодної жінки. Я їх звільняв. Якщо з роботи приходив на три хвилини пізніше — про це знала вся вулиця. Голос у моєї Федорки нічого собі... Вона мене ревнувала навіть до телеграфних стовпів. Ех, ніхто нічого не знає...

Любчик. А я, щоб міг почати життя з початку, то зробив би тільки одне: я б жив у Одесі. Професію я б не міняв.

Вороний. Теж мені професія.

Любчик. Що ви розумієте? Скількох людей я зробив красивими! Скільки дівчат і баришень, завдяки мені, стали мамами! Ні, ви не думайте чогось поганого, — просто я робив їм красиві голови — так, як я умію... Бо якщо іде дівчина чи жінчина, на що ви в першу чергу дивитесь?

Пауза.

Вороний. На ноги.

Любчик. На голову. А вже потім розбираєтесь, що

в тій голові є. Інколи дехто дізнається про це після весілля, а деякі не знають усе життя.

Л и т в и н. А я б знову пішов у старшини.

В о р о н и й. У генерали! Ідіть у генерали, Іване Семєновичу. Лампаси — це велике діло. Всі перед тобою: на право рівняйсь!

Л ю б ч и к. А хто у вас був завідуючий дивізією? Звичайно, генерал.

Л и т в и н. Ех, ви, не було б старшини, не було б і генералів.

Л ю б ч и к. Якщо ти зробив погану зачіску, то її можна переробити, а життя...

Швидко входить схвильована К л а в д і я Н и к а н о р і в н а.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я уже мертва! Я уже готова!

Л ю б ч и к. Куди?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я її знайшла, і що ви думаєте вона мені сказала? Вона мені сказала, що у неї сєї розум.

Л ю б ч и к. А ви сумнівались?

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає...

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. І ще сказала, щоб і духу Баранового у нас не було. Ви розумієте? Всі знають, всі так раділи за неї, а вона... Я не витримаю такої ганьби! Баран — це ж не якийсь хлопчисько-верхолаз, це ж фігура! Майбутній вчений, професор, світило — і раптом такий пасаж! Ну й діти...

В о р о н и й. Ніхто нічого не знає.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Що тепер я йому скажу? А все через отого верхолаза сибірського. Закрутив їй голову, тепер поїде, а я...

В о р о н и й. Ніхто не знає, хто кому закрутив голову.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Ні, я повинна негайно подзвонити Василю Максимовичу, хай іде, хай шукає і говорить з нею сам.

Л ю б ч и к. Він може їхати — у нього вже є машина.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Григорію Мойсейовичу, ви повинні не сміятись, а підтримувати мене у важку хвилину існування. (Іде).

Л ю б ч и к. Я вас із задоволенням підтримаю. Мій дядя з Бердичева говорив: якщо тебе кличуть, то зроби вигляд, що йдеш, а сам стій. (Виходить).

Вороний. Мені ще до моєї Федорки не вистачало дочки.

Входять Катерина Михайлівна і Петро з пакунками.

Катерина Михайлівна. Ледве дійшла. Спасибі, Петро допоміг. Віднеси до хати, сину, а я вже це варення доварю. *(Порається біля пічки).*

Петро поніс кавуни в дім.

Такий уже хлопець обходительний цей Петро. І купив, і приніс, і говорить, то слухати приємно.

Литвин. Розумний хлопчина. Мені теж подобається.

Вороний. Петро! Ого! Ех, як він мене колись возив! Жодного разу не перекинув і ніколи зайвого слова не сказав Федорі. Я і про нього у мемуарах пишу.

Катерина Михайлівна. Комусь зять хороший попадеться.

Литвин. Попадеться...

Катерина Михайлівна. Ваню, приготуй щось курам поїсти.

Литвин *(встає, іде)*. Краще б я був у одна тисяча дев'ясот сорок... *(Вийшов)*.

Входить Петро.

Петро. Романе Романовичу, вас кличуть їсти манну кашу.

Вороний. Кара господня — дожився до манної каші. *(Іде)*. Ніхто нічого не знає.

Катерина Михайлівна. Іди, сину, я тебе варенням похачую. Не соромся.

Петро. Я не соромлюсь. Ви ще мене не знаєте. Я такий, що аж ого! Я, Катерино Михайлівно, хочу вам сказати одну дуже делікатну річ.

Катерина Михайлівна. Секрет?

Петро. Секрет.

Катерина Михайлівна. Дуже люблю секрети. Про кого ж, про Майку?

Петро. Про Юлю.

Катерина Михайлівна. Про Юлю? Та говори швидше!

Петро. Що б ви зробили, Катерино Михайлівно, якби ваша Юля, значить, той, га?

Катерина Михайлівна. Що «той»? А не діждав би ти!

Петро. Не кричїть. Я питаю, що б ви зробили, якби ваша Юля вийшла законно замїж?

Катерина Михайлівна. То чого ж ти мене лякаєш? (Сміється). А навіщо нам з тобою, Петре, за неї думати. Прийде час, та трапиться щось путнє, то вона й вийде.

Петро. Як «путнє»?

Катерина Михайлівна. Ти ж сам бачив, з ким вона водиться. Все такі, як ти,— стригунці: ні зверху, ні знизу.

Петро. Ви жорстоко помиляєтесь, Катерино Михайлівно. Серед Юлиних друзів є такі, що аж...

Катерина Михайлівна. Хїба є? Треба буде придивитись. Хто ж він такий? Інженер чи вчений?

Петро. Інженер... скоро буде. Вчений.

Катерина Михайлівна. А з себе ж який?

Петро. Дуже красивий. Такий красивий, що аж дивитися боляче. Так, значить, блищить.

Катерина Михайлівна. Не люблю таких, що блищать.

Петро. Та ні, він не дуже блищить, а так інколи... блисне. А ніс кирпатий трохи.

Катерина Михайлівна. Кирпатий?

Петро. Не дуже кирпатий, більше навіть не кирпатий. Росту мого.

Катерина Михайлівна. Ану повернись!

Петро повертається.

Нїчого. І розумний?

Петро. Дуже. Такий розумний, що аж дивуються всі. А він собі ходить і читає газети...

Катерина Михайлівна. А відносно чарки?

Петро. Що ви! В рот не беру.

Катерина Михайлівна. Ти не про себе говори, а про нього.

Петро. Не п'є.

Катерина Михайлівна. Зовсім?

Петро. В рот не бере і не курить... тобто скоро кине.

Катерина Михайлівна. То це, виходить, не мужчина, а якась баришня. Мабуть, слабий. Чоловік у компанії повинен чарку випити, і потанцювати, і заспівати, і закурити, щоб козлом не пахло. Таких я не визнаю.

Петро. Ви мене зрозуміли не так. Він не п'є тільки зранку, а ввечері, як допадеться — за вуха не відтягнеш.

Катерина Михайлівна. Алкоголік? Буде гроші пропивати.

Петро. Та ні, просто дуже веселий.

Катерина Михайлівна (таємниче). І давно вони зустрічаються, Петре?

Петро. Давно. Скоро буде два роки.

Катерина Михайлівна. Ой господи. Ну, спасибі, що сказав, тепер я з нею поговорю. А ти його, може, поки запроси, щоб я побачила.

Петро. Це будь ласка. Я вас познайомлю з ним.

Катерина Михайлівна. Познайом.

Петро (ткнув себе пальцем у груди). Ось.

Катерина Михайлівна. Не сміши.

Петро. Чого це я для вас такий смішний?

Катерина Михайлівна. Ти що, справді?

Петро. З коханням не жартують.

Катерина Михайлівна (розсміялась). Ну й жених! Та у тебе ж ні знання, ні стройової підготовки до життя нема.

Петро. Є!

Катерина Михайлівна. Ось що, хлопче, оце, що тут ти наплів, забудь. У мене дочка одна, як у полку командир, я її за першого зустрічного не віддам. Зарубай це на своєму кирпатому носі.

Петро. Я зарубаю, але і ви не думайте, що це вам старі часи.

Катерина Михайлівна. Дивіться, воно мене ще лякає, ах ти ж вишкварок! Ось як візьму віника...

Петро. Дуже я боюсь віника.

Катерина Михайлівна. Ну! (Б'є віником по плечах). Іди, щоб я тебе й за горизонтом не бачила!

Петро. Віником з мене кохання не виб'єте.

Катерина Михайлівна. Виб'ю! Я тебе на гауптвахту відправляю!

Петро. Я все стерплю, «и боль, и униженья, но не оставлю я возлюбленной своей!» (Вийшов на вулицю).

Катерина Михайлівна. А щоб ти не дїждав! Іване! Іване! Іди, бо в мене серце розірветься, як міна! Що ж це робиться, люди добрі?!

На крик збігаються Клавдія Никанорівна, Любчик, Вороний.

Вороний. Що таке, Катерино Михайлівно?

Клавдія. Никанорівна. Чим вам допомогти?

Любчик. Сподіваюсь, що небезпека не смертельна?
Катерина Михайлівна. Не втручайтесь у моє сімейне життя! Іване! Іване! *(Побігла в дім)*.

Любчик. Життя іде своїм порядком.

Вороний. Ніхто нічого не знає.

Входить Баран. Усі кидаються до нього. Він мовчить.

Клавдія Никанорівна. Де ви були, я вас уже дві години розшукую.

Любчик. Його затримали кореспонденти.

Вороний. Як ваш звіт? Критика була?

Клавдія Никанорівна. Василю Максимовичу, ідіть шукайте Майю!

Баран. Я вже бачив її.

Клавдія Никанорівна. З торбою? Ви говорили з нею?

Баран. Говорила вона.

Любчик. Він же був за рулем. Де ваша машина?

Клавдія Никанорівна. Не заважайте, Григорію Мойсейовичу. *(До Барана)*. Що вона вам сказала?

Баран. Вона мені... ми... попрощались... Розійшлись, як у полі трактори... Вона сказала, що ніколи мене не любила, і щоб я передав вам привіт... і так далі.

Клавдія Никанорівна. Ну, що мені з нею робити. Я плачу, я ридаю. *(І не плаче, і не ридає)*.

Баран. Я переживаю внутрішньо.

Любчик. А де ваша машина?

Баран *(повертає Любчику гроші)*. Нема машини, нічого нема.

Любчик. Мій дядя з Василькова говорив: ти можеш втратити все, тільки не втрачай голови... Волосся ви уже втратили.

Вороний. Ви уже відзвітували?

Баран. Уже. Розпрощався я з хрестом і півмісяцем.

Клавдія Никанорівна. Не говоріть загадками, Василю Максимовичу.

Любчик. Що, на іншу роботу посилають?

Вороний. Ви мені скажіть, що говорили вищі інстанції?

Баран. Сказали інстанції, що я помилка відділу кадрів... І щоб мене і близько не допускали до червоного хреста і півмісяця, бо буде погано.

Любчик. Кому?

Вороний. Ніхто нічого не знає.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. А чому ж мовчав професор Пузько?

Б а р а н. Він не мовчав, він говорив про нашу роботу.

Л ю б ч и к. Ну й що?

Б а р а н. Посміялись усі і... все.

В о р о н и й. Чому сміялись?

Б а р а н. Не знаю. Директор інституту сказав, що було б більше користі, якби шановний професор Пузько і... його молодий колега, тобто я, носили воду решетом, аніж вели таку наукову роботу.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Який пасаж!

В о р о н и й. Отак гнуть молоді вчені.

Л ю б ч и к. Що ж відповів професор Пузько?

Б а р а н. Він сказав, що визнає критику і буде розводити вдома індиків.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. А далі що?

Б а р а н. Далі професор Пузько заснув і більше нічого не сказав.

В о р о н и й. Куди ж ви тепер? Що вам сказали вищі органи?

Б а р а н. Вищі органи сказали, щоб я негайно повернувся на своє місце.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. А де ж ваше місце?

Б а р а н. Я ж був ветеринарним лікарем у радгоспі...

Л ю б ч и к. А що ж? Мій дядя з Шепетівки говорив: кожен повинен знати своє місце.

Б а р а н. Я жертва професора Пузька! Хіба я просив, щоб мене висували? Це він мене згубив.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Як?

Б а р а н. Коли я ще був ветеринаром, то лікував його цуцика Голіафа. Місяців зо три лікував, сподобався професоровій дружині, і Пузько мене перевів у місто, щоб я стежив за його цуциком... Він сказав, що зробить мене своїм учнем. Цуцик здох, а я... став лисим від наукової роботи... У радгоспі я б уже орден мав або медаль, мене свині вже вивели б у люди... Піду я, не згадуйте лихим словом і так далі...

В о р о н и й. То ви вже не будете нас досліджувати?

Б а р а н. Не буду. А Майї передайте, Клавдіє Никанорівно, що у мене були ліричні почуття і так... далі... Але я — гордий, я — ветлікар! (Вийшов).

Л ю б ч и к (вслід). Як у вас буде що стригти, то приходьте. (До Вороного). Треба ж людині хороше слово сказати.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. У мене починається мігрень. (Іде).

В о р о н и й. Як я буду жити без вказівок? (Іде).

Входять Ю л я і П е т р о.

Ю л я. Знову щось трапилось.

В о р о н и й. Запитай у своєї мами. (Вийшов).

П е т р о (сів на лаву). Я не піду, Юлю. Добре, що йї під руку попався віник, а не поліно.

Ю л я. А навіщо ти говорив, що любиш мене?

П е т р о. Дивлюсь я на тебе, Юлю, і страшенно переживаю.

Ю л я. Чого?

П е т р о. Красива ти дуже.

Ю л я. Ну так що?

П е т р о. Красива — всім подобається, а некрасива — одному...

Ю л я. Дурненький ти. Я тільки тобі подобаюсь.

Цілюються.

Входять К а т е р и н а М и х а й л і в н а і Л и т в и н. В обох голови перев'язані рушниками.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Цілюються, йї-богу, цілються!

Л и т в и н. М-да.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. От діточки пішли! Дивись, до чого ти нас з батьком довела!

Ю л я. Бились?

Л и т в и н. Це, дочко, у мене голова тріскається від м'яких розмов. Краще б я був у одна тисяча дев'ятсот...

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. То похвалися ж перед батьком своїм нареченим.

Ю л я. Будь ласка.

Л и т в и н. М-да.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. Придане в чемодані приніс?

П е т р о. Нема у мене приданого.

К а т е р и н а М и х а й л і в н а. А на чому ж ти свою любов посадиш? Ні стільця, ні ложки, ні хати.

Ю л я. Він буде мене на руках носити.

Л и т в и н. М-да.

Ю л я. Можна подумати, що у вас віденські гарнітури стояли, коли ви одружились.

Катерина Михайлівна. Та у нас же з твоїм батьком усе життя, як у поході. Два чемодани і ти на руках. Оце лише тепер куплю цей дім...

Литвин. І не говори, бо на розлучення заяву подам. Краще б я був у одна тисяча... Катю, ми ж домовились, навіть він нам?

Катерина Михайлівна. Ну добре, приймай зятя, доньці подякуй. Чого ж ти мовчиш, Іване, як полковий казан?

Литвин. М-да.

Юля. А ми не розписуємось.

Катерина Михайлівна. А коли ж?

Юля. Може, через рік... Ми напишемо вам.

Катерина Михайлівна. Чого це ти мені будеш писати?

Юля. Як чого? Хіба ти не знаєш? Петре, ти не говорив мамі?

Петро. Про те, що ми їдемо,— ні.

Катерина Михайлівна. Куди їдете?

Петро. У Сибір.

Юля. Ми разом з Юрком, у їхню бригаду. З нашого міста триста комсомольців їде.

Пауза.

Катерина Михайлівна. Господи, боже мій, чого ж вас несе в таку далину? Говори їм ще ти, Іване.

Литвин. М-да.

Юля. А ти хіба, мамо, боялась далини? Жила в землянках і в палатках у Заполяр'ї, на Далекому Сході, в тайзі.

Литвин. І ніколи слова зневіри не чув від тебе, Катю.

Катерина Михайлівна. Тоді інший час був, дочко, то не вибирали ми, де жити. Молоді були.

Юля. Я в тебе і вдалася, мамо. І ми ж молоді.

Катерина Михайлівна. А як же ми з батьком залишимося удвох? Думала, дім куплю, та й заживемо...

Петро. Їдьмо з нами. Он Юркові батьки переїхали і дім залишили.

Литвин. О!

Юля. Поїхали, мамо.

Катерина Михайлівна. Оце хотіла дім купити, меблі, курей розвела. Ні, за свій вік я вже надивилась і на тайгу, і на Сибір.

Литвин. Не згадуй мені про той дім, а збирай дітей у дорогу... Ех, краще б я був у одна тисяча дев'ятсот...

Ю л я. Ходімо, Петре, складемо речі.

Юля і Петро пішли в дім.

Катерина Михайлівна *(дивиться їм услід)*.
А хлопець нічого...

Литвин. М-да.

Катерина Михайлівна. Чого ж ти мовчиш, Івасю?

Литвин. Думаю, Катю... Про тебе. Яка ти хороша в мене. Це мені просто пощастило в одна тисяча дев'ятсот тридцять восьмому році, коли я зустрів тебе... Старію, а все більше і більше люблю тебе.

Катерина Михайлівна. Спливла моя краса за тихою водою.

Литвин. Для мене ти така, як і колись... Зіронець моя ясна. *(Цілує дружину)*.

Катерина Михайлівна. І чого це тебе на любов потягнуло? *(Зірвала з голови рушник, чепуриться)*.

Литвин. Може, цей вечір нав'яв... А може, зорі оті... Тільки вони бачили, як ми вперше стрілися з тобою, як прийшла наша любов в одна тисяча дев'ятсот тридцять...

Катерина Михайлівна. Восьмому... Бачили ясні...

Пауза.

Литвин. Давай, Катю, поїдемо з ними.

Катерина Михайлівна. Здурів старий.

Литвин. Який же я старий? Я ж старшина зверхкадрової служби. Кавалер чотирьох орденів і дванадцяти медалей... Катю, якась сила мене тягне. Поїдемо... І ми помолодіємо з ними. Чого нам тут сидіти?.. Я зітлію тут з цією пенсійною книжкою. Не можна, Катю, у п'ятдесят вибувати зі строю.

Катерина Михайлівна. Що мені з тобою робити? Тільки звилі гніздечко, і вже нема... А подумаю: то й без Юлі як у нас життя?

Литвин. Пенсію мені соромно одержувати... *(Пауза)*.
Всі за роботу, а?

Катерина Михайлівна. Ой старшина, коли ти вже вгомонишся?

Литвин. Як тільки ти мене розлюбиш — зразу.

Катерина Михайлівна. Е, ні. Видно, любов наша, Іване, не має кінця.

Литвин (цілує дружину). То я піду зіграю «збір».
(Пішов у дім).

Катерина Михайлівна витирає сльози. Дивиться навкруги, немов прощаючись з цим домом, садом, із затишком... Вбігає Юля.

Юля. Яка ти, мамо, у мене хороша!.. Ми будемо дуже щасливі.

Катерина Михайлівна. Поїдемо... Може, другу молодість зустрінемо...

Юля. Сонце ж звідтіля сходить, мамо! (Пауза). Ходімо, бо я не знаю, куди складати посуд.

Ідуть.

А що ми з курами будемо робити?

Катерина Михайлівна. Хай вони пропадом пропадуть в одна тисяча дев'ятсот шістдесят другому році...

Назустріч їм виходять Клавдія Никанорівна і Любчик.

Клавдія Никанорівна. Це правда, Катерино Михайлівно?

Катерина Михайлівна. Правда.

Катерина Михайлівна з Юлею зайшли в дім.

Клавдія Никанорівна. Оце так донька!

Любчик. Я б теж поїхав.

Входить Майя, без форми, боса, туфлі в руках.

Майя. Каблук зламався.

Клавдія Никанорівна. Бідна моя дитино. А де ж твоя форма?

Майя. Не піду більше... Не хочу бути листоношею.

Любчик. Теж не новина.

Майя. А Юля скільки професій поміняла! Їй можна, мені теж можна. Я шофером буду.

Любчик. Теж непогано.

Майя. Попрошу Петра, щоб ученицею взяв на само-
сکید.

Клавдія Никанорівна. Вони виїжджають, доню, у Сибір. Юля їде, і Петро, і старі в дорогу збираються.

Майя. У Сибір?

Клавдія Никанорівна. Це твій верхолаз заварив кашу.

М а й я. Ти мені не згадуй про нього, чуєш! Я не хочу чути його ім'я! Хай справляє весілля зі своєю Галинкою. Лигар!

Л ю б ч и к. Майю, але то неправда!

М а й я. Як? А телеграма?

Л ю б ч и к. Роман Романович наплутав, коли подзвонили Юркові друзі сьогодні вранці.

М а й я. Як наплутав?

Л ю б ч и к. Вороний думав, що вони запитують, чи буде твоє весілля... з Бараном... Ну, і сказав...

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Не нагадуйте їй про Баранá.

Пауза.

М а й я. Юрко ще не поїхав? (*Вибігла на вулицю*).

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Куди ж ти боса побігла? Майко!

Л ю б ч и к. Хіба в такі хвилини думають про туфлі?

Всмір. З будинку виходять Юля і Петро з гітарою. З вікна виглянула Катерина Михайлівна.

Ю л я. Ми посидимо в саду, мамо.

Пішли в сад. Чути звук гітари.

Л ю б ч и к. Давайте і ми пройдемось, Клавдіє Никанорівно. Професор Пузько вчив, що свіже повітря — еліксир життя. Вашу ручку.

Вийшли. Чути пісню — співають Юля і Петро.
Входять М а й я і Ю р і й.

М а й я. Я вибігла і думаю: якщо ти... любиш мене, то я неодмінно зустріну тебе... І зустріла.

Ю р і й. Я ішов прощатись.

М а й я. Я не люблю цього слова.

Ю р і й. Але воно є...

М а й я. Ти пробач мені, Юро. За все пробач... Я сьогодні стільки передумала.. Все своє життя, здається, по годинах розібрала... Я така легковажна... Я була така бідна-бідна... почуттями, мріями... Ми не всі розуміємо, що таке щастя і, може, тому так страждаємо інколи.

Ю р і й. А що таке щастя?

М а й я. Моя мама завжди говорила мені, що щастя — це безжурне життя, модні плаття, поклонники і... щоб не було війни... Вона готувала мене до цього щастя.

Юрій. Ти не така, ти краща, Майко!

Майя. А я бачила дуже нещасних людей, хоч вони мали чудові квартири, модні плаття... В їхніх вухах вигравали діаманти, а в очах — застиглий сум. (Пауза). Юро, невже ти можеш мені простити все?

Юрій. Що «все»?

Майя. Те, що я не писала тобі стільки, що я така...

Юрій. Ідьмо зі мною, до нас! Я люблю тебе, Майко! Чуєш, вона прийшла, наша любов.

Пауза. Грає гітара. І тихо-тихо навколо.

Майя (тихо). Вона ще в дорозі... Їй важко.

Юрій. Я заберу тебе. Ідьмо!

Майя. Це не так просто, Юро... для мене...

Юрій відійшов.

Ввійшов Тарас. Зупинився, прислухався. Заглянув у сад — побачив Юлю і Петра. Повернувся — побачив Майю і Юрія. Сумно похитав головою.

Тарас. Квод ерат демонстрандум — що і треба було довести. (Зайшов у дім).

Гучніше забриніли струни гітари.

Затемнення

І ось уже ранок. Сонячний, дзвінкий. Тарас, Петро, Юля виносять чемодани, очевидно, на машину.

Юля. Можете їхати, прямо на вокзал!

Вибігає Майя з чемоданом.

Майя. Зупиніть машину! Мої речі!

Тарас (гукає). Сій!

Юля. І ти з нами?

Майя. І я.

Тарас. Нічого не розумію.

Петро. Любов.

Хлопці підхопили чемодан, понесли до машини.

Юля. Майко, ти молодець! Хлопці, нас чекають.

Юля, Петро і Тарас пішли в дім.

Входять Клавдія Никанорівна і Любчик,
в обох рушниками перев'язані голови.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Майко, візьми ніж і проткни груди мою!

Л ю б ч и к. Навіщо?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Проткни груди мою!

М а й я. Мамо, ти не на сцені. Я тобі писатиму листи.

Л ю б ч и к. Вона писатиме нам листи.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Я тебе не відпущу саму з тим верхолазом!

М а й я. Пізно, мамо. *(Побігла в дім)*.

Л ю б ч и к. Я так і знав.

Пауза.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Григорію Мойсейовичу, у мене є характер! *(Зриває з голови рушник)*.

Любчик — також.

Л ю б ч и к. Кожна жінка має або характер, або ще щось.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Що ж, я іду на останню жертву! Я теж іду! Іду в тайгу, до тигрів і до тих... ведмедів! Я... повернуся на сцену і знову буду тривожити душі трудящих.

Л ю б ч и к. Ой! *(Пауза)*. А я?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Збирайтесь!

Л ю б ч и к. Я, в Сибір?

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. В Сибір! *(Рішуче пішла в дім)*.

Л ю б ч и к. Це, звичайно, не Одеса, але якщо кажуть їхати, то я їду...

Входить із своїм зошитом В о р о н и й.

В о р о н и й. Як оце все я запишу в мемуари?! Ніхто нічого не знає. Куди ви, Григорію Мойсейовичу?

Л ю б ч и к. Я зараз. *(Зайшов у дім, виносить свою трубу і дає Вороному)*. Дорогий Романе Романовичу, дуйте в цю трубу і згадуйте мене. Я все-таки був непоганим сусідом.

В о р о н и й. А чого ви їдете? Вони з дітьми, а навіщо ви везете свої кості у Сибір?

Л ю б ч и к. Я ще везу своє серце і дві бритви. *(Тихо)*. Поздоровте мене із законним шлюбом.

В о р о н и й. Недарма ви лірику на трубі грали для Клавдії Никанорівни. Догрались?

Л ю б ч и к. Мій дядя з Брянська говорив: усе мусить мати свій кінець. Хороший або поганий.

Вороний. Ніхто нічого не знає. (Пауза). Що ж, по-здоровляю і співчуваю... Про це я напишу у своїх мемуарах.

Входить Юрій.

Юрій. Зібрались? Нас чекають.

Вороний. То ви говорили з батьком?

Юрій. Говорив. Батько сказав, що написав заяву, щоб цей будинок передати міськраді для пенсіонерів.

Вороний. Безкоштовно?

Юрій. Звичайно. Ми ж там одержали квартиру.

Вороний. Безкоштовно?

Любчик. Ви ж чуєте.

Вороний. Моя Федорка не повірить. Безкоштовно... От люди пішли... Юрію, ходімо по маленькій на дорогу.

Ідуть у дім.

Будувала людина, старалась і раптом — безкоштовно...

Любчик. Такі часи настають.

Голос Клавдії Никанорівни:
«Гришо, іди випий склянку чаю,
ти ж голодний!»

Ви чули? Всі чули? Ні, таки варто жити на світі. Я іду, Клавочко! (Вийшов).

Крізь відчинене вікно долинає сміх, тости. Повільно входить Баран. Він у скромному костюмі. В руці тримає невеличкий пакуночок. Підійшов до вікна, когось покликав. Входить Майя.

Баран (виймає з пакуночка невелику троянду). Вони вже відцвіли... Залишилась тільки одна... Це вам... На щастя... І щоб ви не думали про мене погано і так далі...

Майя. Спасибі, Василю Максимовичу... Я не буду думати про вас погано.

Баран. У мене трохи не так склалось життя...

Майя. Так завжди буває з тими, за кого думають інші... Ми залишимося з вами хорошими друзями.

Баран. Там, у великому житті, Майє, серед друзів своїх, ви не забувайте, що десь далеко-далеко живе ветеринарний лікар, який вас... колись... А може, це був тільки сон?

Майя. Я не забуду.

Баран. Мені хочеться лише трошки... тепла... і доброго слова, як і кожній людині... Я бажаю вам щастя...

М а й я. Спасибі, Василю.

Б а р а н. Оце і все, що я хотів вам сказати.

Входять, одягнені в дорогу, з чемоданами і пакунками, Литвин, Катерина Михайлівна, Юля, Петро, Тарас, Клавдія Никанорівна і Любчик. За ними — Вороний. Вітаються з Бараном. Майя побігла в дім і вийшла теж готова в дорогу. Чути сигнал машини.

Ю р і й. Це нам, поїхали!

Ю л я (до Тараса). Ти ж обов'язково пиши.

П е т р о. Жаль, що Галини нема.

Т а р а с. Вона не прийде.

Ю л я. Вона полюбить тебе, Тарасе, і ви будете щасливі-щасливі.

Т а р а с. Заспокоюєш?

П е т р о. По машинах!

Усі прощаються з Вороним, Бараном і Тарасом. Тихо про щось розмовляють Юрій і Майя.

В о р о н и й. І залишаюсь я один... пенсіонер. (Витирає хустинкою очі). Не забувайте мене і моєї Федорки.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а (цілує Вороного). Ми вас ніколи не забудемо.

В о р о н и й. А я про вас усіх в мемуарах...

Л и т в и н (тричі цілується з Вороним). Зоставайтеся здорові.

М а й я (увімкнула магнітофон). А цей магнітофон я дарую вам, Романе Романовичу!

Усі розцілювались і попрощались, ідуть.

Л ю б ч и к. Як говорила моя тьотя з Лепетихи: щоб ви жили й не переставали.

В о р о н и й. Григорію Мойсейовичу, я оце пишу в мемуарах і хочу знати, скільки у вас було отих тіток і дядьків?

Л ю б ч и к. Одна тьотя і один дядя... Але їм було так добре, що вони весь час їздили.

К л а в д і я Н и к а н о р і в н а. Гришо! (Іде).

Л ю б ч и к. Ви чули? Я вже йду.

Виходять. На сцені залишаються тільки Юрій і Майя.

Ю р і й. Що з тобою, Майко?

М а й я. Я все ще думаю.

Ю р і й. Але ж ми вже їдемо. Ходімо.

М а й я. Думати треба завжди... А чому вона не прийшла?

Ю р і й. Я попросився з нею вранці. Ходімо.

Вийшли.

На сцену входять, махаючи руками, Т а р а с,
Б а р а н і В о р о н и й.

Т а р а с (гукає). Вáле!

В о р о н и й. Ось і поїхали... Хоч ви, Василю Максимовичу, навідуйтеся, не минайте... І дім стоїть без господаря...

Б а р а н. Зараз у мене роботи дуже багато: поросята, свині і так далі, але я буду приходити.

В о р о н и й. Це добре, коли робота... Був я заступником директора тресту... на столі три... два телефони, персональний шофер Петро... А зараз... А зараз ходімо в мою оселю та по чарці, поки Федори нема... за їх щастя...

Б а р а н. За щастя.

Ідуть.

Пролунав гудок паровоза.

В о р о н и й. Поїхали наші.

Вийшли.

Деякий час на сцені нема нікого. З чемоданом повільно входить М а й я. Підійшла до бесідки, увімкнула магнітофон. Тиха музика словноє зал. З будинку чути голос Тараса: «Я зараз принесу, Романе Романовичу!»

Майя причаїлась у бесідці. Вибіг Т а р а с,
бере магнітофон. Побачив Майю.

Т а р а с (протирає очі). Не може бути. Ти, Майко?

М а й я. Я.

Т а р а с. А... а Юрко, мати?

М а й я. Поїхали. І Любчик поїхав, і Юля...

Т а р а с. А ти?

М а й я. А я не змогла... передумала... Люди мусять бути чесними...

Т а р а с. Звичайно, але ти ж з Юрком... І він тебе...

М а й я. Я не хочу, щоб мене «везли», розумієш?

Т а р а с. Ти божевільна. Він тебе так любить. А ти?

М а й я. Я... я приїду сама, коли відчую, що то... прийшла справжня любов... Приїду... сама.

Т а р а с. А зараз знову у манекенщиці підеш?

М а й я. Ні... Тарасе, я хочу бути щасливою.

Т а р а с (здвигнувши плечима). Любов... Ніхто нічого не знає. Ходімо, мене чекають.

Зайшли в дім. Вбігла з бідончиком Г а л и н к а, стала, оглянулась, зрозуміла, що вже пізно. Поїхали... Витерла непрохану сльозу... Потім підійшла до вікна, постукала в шибку і дзвінко запитала.

Г а л и н к а. Є хто тут живий?

Відчинилось вікно. Кулею вискочив до Галинки Т а р а с.
Вони деякий час стоять мовчки.

Т а р а с. Здрастуй...

Пауза.

Г а л и н к а. Здрастуй.

Зустрілися їх погляди. Музика.
Десь далеко-далеко пролунав гудок паровоза.

З а в і с а

ЗМІСТ

МЕРТВИЙ БОГ (ЧУЖИЙ ДІМ)

П'єса на три дії

5

НА СЬОМОМУ НЕБІ

Комедія на 2 дії

59

ПРОБАЧТЕ, МИ БЕЗ ГРИМУ

*Майже неймовірна історія,
що сталася в одному з театрів,
на 2 дії*

119

ПОРА ЖОВТОГО ЛИСТЯ

Комедія на 2 дії

179

ФОРТУНА

Трагікомедія на 3 дії

237

ДОРОГИ, ЯКІ МИ ВИБИРАЄМО

Драма на 3 дії

295

І ВІДЛЕТИМО З ВІТРАМИ...

*Лірична комедія.
Не лише про двох закоханих*

351

НУ Й ДІТИ!

Комедія на 2 частини

403

НИКОЛАЙ ЯКОВЛЕВИЧ ЗАРУДНЫЙ

Сочинения в четырех томах

Том 4

ПЬЕСЫ

Киев, издательство художественной литературы «Дніпро», 1982

(На украинском языке)

Редактор С. А. Захарова
Художник А. П. Відоняк
Художній редактор С. П. Савицький
Технічний редактор Л. І. Ільченко
Коректори Н. О. Маслова, Ю. А. Мороз

Информ. бланк № 1705,

Здано до складання 26.06.81.
Підписано до друку 22.09.82.
БФ 46375. Формат 84×108¹/₃₂.
Папір друкарський № 1.
Гарнітура академічна.
Друк високий.
Ум. друк. арк. 24,36.
Ум. фарб. відб. 24,36.
Обл.-вид. арк. 25,958.
Тираж 65000.
Зам. 1-265. Ціна 2 крб.

Видавництво художньої літератури
«Дніпро»,
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Харківська книжкова фабрика
ім. М. В. Фрунзе
310057, Харків,
вул. Донець-Захаржевського, 6/8.

Зарудний М. Я.

З-35 Твори: В 4-х т. Т. 4.— К.: Дніпро, 1982.— 463 с.

До тому ввійшли п'єси на сучасну тематику. Їх герої — люди праці, наші сучасники, в житті яких завжди є місце високої мрії і подвигу.

З 70600—075
М205(04)—82 передплатне. 4702590200

У2

4

STANLEY

WINDY